
V
B
J
C
35945
I

Morcicki

S. Artis Pœnitentiariæ TYROCINIVM.

Cui elementa ad S. Confeßiones, aliâs edita, nunc verò accuratiùs correcta, sunt inserta.

Ad usu Fris Jacobi Wosembor...

Authore

F. N. M. Ordinis Prædicatorum.

Cum licentia Superiorum.

... Bibliothecae Monasterij Tyncensis

CRACOVIÆ,

In Officina Andreæ Petricouij, Typogr: S. R. M.

Anno D. M. DC. XXV.

Facultas Superioris.

Fr. Andreas Radawiecki, Sacræ Theologiæ Magister, & Prior Prouincialis Prouinciæ Poloniæ, Ordinis Prædicatorum, tibi R. P. F. Nicolao Moscicensi, Sacræ Theologiæ Magistro, nostri authoritate Officij, ac tenore præsentium, facultatem concedimus, vt TYROCINIVM *Sacræ Pœnitentiariæ, à te conscriptum, typis mandare possis. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. In quorum fidem, his sigillo minori, Officij nostri munitis, manu propria subscripsimus. Dat: in nostro Conuentu Crac: die 2. Iunij. Anno D. 1625.*

Fr. Andreas Prouincialis
qui supra. m. p.

Rta Fol: 176.

Fr. Valerianus, m. p.

APPROBATIO.

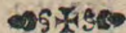
Ego Sebaſtianus Nucerinus, S. Theologiæ Doctor, Eccleſiæ Cathedralis Cracouien: Concionator Ordinarius, fidem præſentibus facio, quia librum intitulatum, Artis Pœnitentiariæ TYROCINIVM, ab A. R. Patre F. Nicolao Moſcicenſi, Ordinis Prædicatorum S. Dominici, S. Theol: Doctore, conſcriptum vidi, reperique, quòd Confeſſarijs medullam ipſam Sacramentalis pœnitentiæ adminiſtrationis, ſuccinctè ac clarè proponat Propterea tanquam vtilem futurũ, typo euulgandum eſſe cenſui, & poteſtatem feci. Crac: 5. Iunij, 1625.

Ego F. Thomas Rozanius Magiſter, ac Regens Studij Crac. Ex ſpeciali commiſſione Adm: R. P. F. Andreæ Radavviecki, S Theologiæ Magiſtri, ac Prioris Prouincialis noſtri, TYROCINIVM Artis Pœnitentiariæ, ab A. R. P. F. Nicolao Moſcicenſi, S. T. Magiſtro, eiuſdem Ord: conſcriptum, cum omni diligentia vidi, & accuratè perlegi; in quo nihil ſanè reperi, quod aut Romanæ Eccleſiæ, aut pijs moribus ſit diſſonum, imò verò omnia ad adipiſcendam ſalutem vtiliſſima inueni, proindeque digniſſima, quæ typis mandentur. Cracouiæ, ex noſtro Muſæolo, 1. Iunij. Anno 1625.

Ego Fr. Iuſtinus Miechouienſis, S. Theol: Lector, Ord: Præd: Hoc S. Artis Pœnitentiariæ TYROCINIVM, qua potui diligentia perluſtraui, nihilq; in eo fidei ac morum integritati contrarium offendi, quinimo cunctis S. huius Artis Profeſſoribus, apprimè neceſſarium cognoui: quapropter illud poſſe typis mandari, non ſolùm cenſeo, ſed etiam votis omnibus exopto. Crac: vlt: Maij. Anno 1625.

Illustriss: & Reuerendiss:
Domino,

D. MARTINO SZYSZKOWSKI,

Episcopo Cracouiensi, Duci Seueriensi, &c.

AD vsum Pœnitentiarij ac Pœnitentiū, Tractatum de Pœnitentia eò studiosius confeci, quò exploratius mihi est, vitam Christianam nihil aliud esse debere, quàm perpetuam Pœnitentiam. Si enim totam vim Sapientiæ humanæ Plato posuit in meditatione mortis, non tàm eius, quæ est dissolutio naturæ, quàm quæ sit solutio animi à prauis cupiditatibus, vt mens vitijs exuta, tota sese in cognitionis studium conferat; quantò rectius Christianæ Sapientiæ possessores censendi sunt ij, qui in meditatio-

ne & exercitatione Pœnitentiæ vitam consumunt, quæ est corporearum voluptatum frenum, vitiorum mors, vita spiritus, hominis cum Deo vnionis nodus. Hæc in veteri Testamento, omnes Prophetas habuit præcones, & in nouæ legis gratia, Prædicatorem primum nacta est Ioannem Baptistam, approbatorem Christum Dominum, laudatores Apostolos. Sine hac nec ad Ecclesiam ianua, nec ad cœlum patet aditus. Per hanc & piè sanctèq; viuitur, & mors fœliciter obitur. O vtinam ita omnibus Pœnitentia familiaris esset, atq; salutaris ac necessaria est, quæ in naufragio salutis, vnica tabula est, & resipiscentium tutus portus. Ad hanc ritè peragendam, hæc mea instructio dirigit, quæ cùm per se sit humilis, quò commendatior esse possit, primùm se aspectui Illustr: Cel: V. offerre intendit, non assentatiuncula aliqua aures Illustr: Cel: V. pulsatura, quæ asperitatis, squalloris, & tristium morum præ se fert magisterium: sed ei potissimùm se

probare expetens, qui salutaria remedia contra peccatorum venena, vniuersis pœnitentibus, solicitudine ac cura Pastorali prouidit, impetratis initio sui Pontificatus ex inexhausto Ecclesiæ ærario, immẽsis opibus, quas in septem Ecclesiis suæ Sedis deposuit: vt quicunq; se oppressos fœnore iniquitatis sentirent, non desperarent saluti, sed ad Pœnitentiæ asylum perfugientes, animum resumerent, quidquid de suo dissoluere non possent, non defuturum vnde satisfaciant, si modo ex thesauris Christi inprimis, deinde Sanctorum meritis refertis, quantum opus sit sumere velint. Quod beneficium tanti, à quouis cui cordi sua salus est, æstimari debet; vt profusa largitio pecuniæ, cùm in fame contabescentes, & pestilentia correptos distributæ; tùm in subleuationem nonnullorum Monasteriorum instar cuiusdam pensionis destinatæ, nullo modo in comparationem venire possit. Hæc enim pia beneficentia viuis tantùm, illa etiam & mortuis solatium & auxili-

um affert. Nec verò tàm munifica pietas Illustr: Celſ: V. ad viuos ſolum, aut vita ſanctos, verùmetiam ad Diuos ſe extendit. Mirabitur & præſens, & poſtera ætas, Mauſæolum inclyto Martyri & Patrono Regni, Diuo STANISLAO, *magnis impenſis Illuſtr: Celſ: V. reſtauratum, & ad auguſtiorem formam redactum, nec deerit quod Succeſſores imitentur, & Scriptores Annalium laudibus celebrent. At ne commemoratione illuſtrium factorum Illuſtr: Celſ: V. oratio, quam in commendatione Pœnitentiæ, horridam & incultam eſſe conuenit, ſplendeſcat, reducam eam ad preces, quibus fauor & patrocinium huic libello concilietur: orans, vt quemadmodum communis vtilitatis cauſâ, multis vigilijs elaboratus eſt, ita doctiſſimi Præſulis acris iudicij cenſuram temperamento humanitatis ſuſtinere poſſit, quò maiorem fructum minùs eruditis, quibus datur afferre valeat, auidiùs omnibus legentibus ea, quæ ſummis viris probari cognitum*

gnitum fuerit. Deus Opt: Max: ſeruet Illuſtr: Celſ: V. ſaluam & incolumem in multos annos, quod ex animo precatur.

Illuſtr: Celſ: Veſtræ

deuotus cliens

F. N. M. Ord: Præd.

Intentio

Eſt, rudimenta ad forum Pœnitentiæ ſpectantia, compédioſè in gratiam Tyronum, conſcribere, & claritatis cauſâ, in tres partes diſtribuere, vt

1ª ſit de Pœnitentia.
2ª de Pœnitente.
3ª de Pœnitentiario.

Et quoniam aliqua huc pertinentia, in Examine approbandorum ad S. Confeſſiones à duobus annis impreſſo, ſunt pertractata; idcircò in quibuſdam, illûc remittentur Lectores, ne idem bis repetatur: præſertim cùm hic libellus, inſtar appendicis Examini affigi poſſit.

SVMMARIVS

Primæ Partis Tyrocinij.

De Pœnitentia.

De Materia proxima.

De Confeſſione.

De Satisfactione.

Prima

PRIMA PARS.

De Pœnitentia.

1. POEnitẽtia generaliter significat displicentiam eius, quod antea placebat. Describitur autem sic. Pœnitentia est Sacramentum remissionis peccatorum, post Baptismum commissorũ.

2. Partes eius duæ: Materia & Forma. *De quibus vide Examen appr: t. 1. q. 9. Et tit: 6. q. 1.*

3 Materia proxima, sunt tres actus pœnitentis.
Contritio, Confessio, & Satisfactio.
Remota, sunt peccata.

4. Contritio consistit in displicentia, seu detestatione peccati. Detestatio autem perfecta separat hominem, tam à peccato præterito, per dolorem: quàm à futuro, per propositum cauendi ipsum, eiusq; occasiones.

5. Dolor, quem includit vel causat cõtritio, duplex esse potest. Externus, quando aliquis sensibiliter cruciatur, ita vt & in vul-

in vultu mæſtitia, & in oculis lachrymæ appareant. Sanè bonus, vtilis, atq; laudabilis, ſed non neceſſarius.

Alius internus, in ſola voluntate exiſtens, neq; ſe exterius prodens, cùm voluntas auerſatur, & reſpuit peccatum Et iſte eſt omninò neceſſarius, ac ſolus ſufficit. Quamuis enim non plores, tamen ante Deum ſincerè ita tibi diſplicet peccatum, quod nolles feciſſe, quod feciſti.

6. Propoſitum quoque emendationis debet eſſe firmum, efficax, & abſolutum, quod ſignificetur per verbum indicatiui modi. Volo Dei auxilio omninò vitam emendare: Nolo ampliùs peccare: Volo omnes occaſiones peccatorum vitare, ſtatum malum deſerere, conuerſationes periculoſas reſcindere: ablata quoq; reſtituere.

Nec ſufficit dicere, Vellem, à quo deriuatur apud Theologos, Velleitas, quæ eſt imperfecta & ſegnis voluntas.

Viriliter itaq; & fortiter abijciendum fugiendumq; eſt peccatum.

7. Contritio, poſſet (facilitatis cauſa) triplex numerari: ſcilicet, perfecta, imperfecta, & vitioſa.

Per-

Perfecta eſt, qua homo deteſtatur peccata, non propter ſuum commodum, vel incommodum, damnum, aut pœnam; ſed ex ſincero puroq; amore, quo afficitur erga Deum, quem omnibus præfert. Seu merè, ex eo quòd offenſa Dei; hoc eſt: Quia Deus, qui bonus, qui nobis beneuolus & beneficus eſt, peccato offenditur, amicitia eius diſſoluitur. Seu, quia peccatum Deo, qui ſummum bonum eſt, contrariatur: eiuſq; voluntati, tanquam ſummum malum diſplicet.

8. Attritio, quæ contritio imperfecta nuncupatur, eſt dolor de peccato conceptus, vel ex conſideratione turpitudinis peccati, aut ex cogitatione ac metu gehennæ, aliarumq; pœnarum à Deo infligendarum, excludens voluntatem peccandi, & includens ſpem veniæ.

Talis dolor, licet ſit imperfectus, non tamen malus, imò ſecundùm Conc: Trident: *Seſ: 4. c. 4.* Dei donum, impulſus Spiritus ſancti mouentis, quamuis nondum inhabitantis: & ad Sacramentum Pœnitentiæ ſufficiens, accedenteque Sacramento peccatũ remittitur, quod abſq

Sacra-

Sacramento eſſe non poſſet.

9. Hinc colligitur, quòd Contritus perfectè, ſi abſq; Confeſſione in re (quã in voto habet) ſiue propter defectũ Miniſtri: ſiue propter inſperatam mortem deceſſerit, ſaluus erit. Attritus autem non item; ſed ſi abſq; huius vel alterius Sacramenti ſuſceptione moreretur, condemnaretur.

10. VitioſaContritio(quæ hoc nomine indigna eſt,ac potiùs dolor vitioſus appellari poteſt) eſt, quæ includit voluntatem peccandi; videlicet, quando aliquis dolet ob peccata commiſſa, propter pœnas & mala, quæ incurrit; ita, quòd ſi pœnæ non eſſent peccato impoſitæ, nec aliquod malum immineret, in eodem permaneret.

Item, ſi doleret quidem meliori reſpectu, ſed tamen firmum illud propoſitum non peccandi, aut ſpem veniæ, aut fideliter confitendi animum, non haberet, verè impœnitens eſſet.

Talis autẽ prætenſa Cõtritio, non tantùm in ſe mala eſt, verùm etiam Sacramentum inficit & contaminat, ac propterea

pterea nouum peccatum Sacrilegij addit, ipſumq; reddit inualidum.

Plura vide in Exam: appr: tit: 3. *vbi etiam inuenies, quibus vijs Contritio legitima acquiri poßit, & quibus ſignis cognoſci.*

11. Confeſſio ſumitur quidem interdum pro laude, pro gratiarum actione, & pro fidei profeſſione: hic verò accipitur pro accuſatione peccatorum ſuorum, in Sacramento Pœnitentiæ.

Deſcribitur autem ſic. Confeſſio Sacramentalis, eſt legitima accuſatio propriorum peccatorum coram idoneo Sacerdote, animo abſolutionis percipiẽdæ.

Includit hæc deſcriptio quatuor: ſcilicet, materiam, miniſtrum, formam, & rectam intentionem pœnitentis.

Materia, ſunt peccata propria: Miniſter, Sacerdos: Forma, abſolutio: Intentio ſeu finis, aſſecutio abſolutionis: vt ex hac vltima particula excludatur abuſus, & ſimulatio Confeſſionis. Nam aliqui ad committẽdum ſecuriùs ſecretum, vel ad pertrahendum alterum in conſpirationem, fingunt Confeſſionem, munientes ſe ſigno Crucis, & proteſtantes ſe dicere

cere sub sigillo Confessionis, quam nec faciunt, nec intendunt facere. Neq; absolutio sequitur, prouti nec impendi potest, cùm non fuerit Confessio vera.

12. Conditiones Confessionis communiter sedecim numerantur: quarum quædam pertinent ad eius vsum, quædam verò ad ipsius actum.

Quoad vsum Confessionis, sunt quatuor: scilicet, quòd sit accelerata, frequens, libens, & pura.

Accelerata quidem, vt pœnitens quã primùm potest admisso peccato confiteatur. Et quamuis ista conditio non sit de præcepto, seclusa omni necessitate: est tamen de consilio, ad exeundum quàm citiùs ex potestate diaboli, & euadendum periculum moriendi in peccato, siquidem incerta est hora mortis.

Frequens verò, vt pluries ac sæpius fiat. Quæ similiter conditio non est de necessitate, sed vtilis valdè: tùm ne peccata obliuiscamur, si Confessionem diutiùs protrahamus: tùm ne peccati complacentiam contrahamus: tùm vt infirmitatem nostram sæpiùs curemus, & vires ad resistendum

stendum tentationibus per Sacramentum acquiramus.

Libens, vt non sit coacta, sed voluntaria. Hæc conditio adeò est necessaria, vt si Confessio procedat ex coactione sola, defectus redundaret, etiam in actum Confessionis. Nam solent tales, aut absque debita præparatione & dispositione confiteri, aut non fideliter: aut tandem titubanter loqui, quasi volentes, & simul nolentes se aperire.

Pura, hoc est recta intentione fieri debet, ad animæ salutem: propter veniam consequendam, non propter apparentiã.

13. In ipso actu Confessionis, hæ sunt conditiones eius.

Secreta, non publica, non per internuntium, aut per literas. Nam si esset publica, facilè oriretur scandalum in audientibus, seu inclinatio ad idem peccatum faciendum. Deinde, quia est secretum iudicium de occultis conscientiæ: & iugum Domini suaue est, ac propterea, nõ obligat hominẽ ad magnam confusionẽ.

Per interpretem quoq; confiteri, obligatur nemo: quamuis possit si velit.

Per literas etiam absenti confiteri non licet, prout determinatũ est per Clem: 8.

Et ita corrigenda est illa antiquata opinio, quæ in aliquibus Doctoribus inuenitur.

Humilis, intus se miserum reputando, & extra omnem modestiam seruando, armis depositis, genibus flexis, capite deiecto & inclinato, ad instar illius, qui & reus est, & veniam impetrare conatur.

Lachrymabilis seu *dolens*. Satis autem erit, si in voluntate aderit peccati horror & abominatio, aut displicentia, quæ sunt mentis lachrymæ.

Accusans, quia peccata vt accusata subijciuntur huic Sacramento, suntque eius materia. Quod fortè additur propter abutentes Sacramento, fingentes confiteri, cùm hoc minùs cogitent, sed magis decipere curantes, vt supra dictum est. Item sibi imputando peccata, non cœlo, non dæmoni, mundo, socijs, complexioni, &c. Adhuc accusans ideò dicitur, ne pœnitẽs aut virtutes suas prædicet, aut per negationes procedat, dicendo: *Non occidi, &c.*

Simplex, hoc est, non elaborata, non exquisitis verbis composita.

Item simplex, non verbosa nimis, cum præambulis, & solùm ipsum peccatum cum necessarijs circumstantijs explicando: quod inferiùs magis declarabitur. Excusantur tamen fœminæ, & vir scrupulosus, ac idiotæ, non valentes aliter declarare peccatum, quàm longa oratione. Admiscent enim multa impertinentia, sed cum intentione meliùs declarandi peccatum.

Nuda, id est, non vestita, aut inuoluta verborum obscuritate, quæ grauitatem peccati tegeret, & Confessor non intelligeret. Hac enim ratione pœnitens se ipsum seduceret, non Confessorem.

Verecunda, vt peccata non proferantur per modum iactantiæ, propter aliquam sæculi vanitatem admixtam, sed inspecta peccati turpitudine, cum aliquo salutari pudore. Non enim desunt, qui sua adulteria, furta, ac homicidia sine fronte, quasi actus aliâs licitos, aut non multùm indecentes, recensent.

Fortis, superans verecundiam inordinatam, quæ à confessione fideliter facienda retraheret, & ad omissionem peccati mortalis induceret.

Inte-

Integra, vt nullum peccatum necessariò manifestandum, quale est omne mortale, nulla circumstantia aut numerus omittatur, secundùm doctrinam inferiùs tradendam: integritas enim in his tribus consistit.

Fidelis, id est vera, omni falsitate exclusa, ita quòd neq; dicantur peccata, quæ non sunt facta; neq; certò affirmentur, quæ dubia sunt; sed certa pro certis, dubia pro dubijs: & quorum post diligens examen conscius non est, sibi non attribuat.

Discreta seu *prudens*, vt maiora cum maiori pondere seu compunctione proferantur, minora non aggrauentur, quod scrupulosi factitant. Prudens item: vt fiat verbis breuissimis, salua tamen veritate & claritate, superfluis reiectis ac impertinentibus. Superflua erunt, si multa generalia dicantur, vt si quis confiteatur: Peccaui 7. capitalibus, 5 sensibus; omisi 14. opera misericordiæ; Dominum non dilexi ex toto corde; Decalogum transgressus sum. Hæc enim nullam vtilitatẽ adferunt, nisi quòd Confessorem fatigãt, tempus

tempus auferunt, alios impediunt, & plerunq; falsa continent, quæ pœnitens non fecit. Superflua item sunt, quæ sub conditione dicuntur: vt si iuraui, si neglexi, &c. Nam super has conditionales non cadit absolutio. Superflua item sũt, si narrentur historiæ. Nam ex multis actibus concurrentibus ad peccatum, solùm principalis est explicandus: & ex toto progressu peccati, substantia eius est exprimenda, non tota series recensenda.

Prudentia etiam ac discretio apparebit, in carnalibus vti honestis verbis absque veritatis detrimento. Adhuc, prudentia erit, non enumerare diuisim, quæ simul explicari possunt: vt, fornicatus sum quinquies.

Præterea prudentia etiam in hoc elucescet, quando cautela adhibebitur, ne aliena peccata manifestentur, quibus proximus diffametur. Deinde, vt in explicatione iudiciosè non scrupulosè procedatur: *de quo inferiùs.*

Obsequens Confessori, in his quæ spectant ad salutem, ad fugienda peccata, eorumq; occasiones, ad faciendas resti-

 tutiones,

tutiones, deſerendum ſtatum malum, &c.

Verſus has cõditiones complectẽtes.

Sit ſimplex, humilis confeßio, pura, fidelis,
Atq; frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Nota hîc, quòd iſtæ conditiones poſſent ad tres tantum reduci: ſcilicet ad veritatem, integritatem, ac dolorem: quod fecit *Henriquez lib: 5. c. 4.* Poſſent etiam plures numerari, & clariùs explicari, deferentes tamen antiquitati, & praxi, neque verba mutare, neq; conditiones multiplicare voluimus: ſed potiùs aliquas pluribus clauſulis declarare maluimus, ſeu plures ad vnam conditionẽ reducere.

Cætera legantur in Exam: appr: tit: 4.

14. *Satisfactio* (quæ eſt tertia pars Sacramenti Pœnitentiæ) ſignificat actionem, per quam Deo ſatisfacimus pro peccatis. Poteſtq; ſic deſcribi: Satisfactio eſt recompenſatio offenſæ remiſſæ, per aliqua opera pœnalia, ſuſcepta ex iudicio Confeſſoris.

15. Tres ſunt ordines operum ſatisfactionis. Nam quoad Deum, ſunt illa omnia,

mnia, quæ concernunt ſubmiſſionem & deuotionem ad Deum: vt eſt Oratio, Meditatio, Miſſarum auditio, Sacramentorum Confeſſionis & Communionis frequentatio. Quoad ſe, ſunt illa, quæ carnem affligunt: vt, Ieiunium, Diſciplina, Peregrinatio, Vigilia, Cilicium, &c. Quoad proximum verò illa, quæ ipſum iuuare quoquo modo poſſunt; tam corporaliter, vt Eleemoſyna, & alia auxilia: quàm ſpiritualiter; vt Inſtructio, Conſilium, Oratio pro viuo aut mortuo, &c.

Hæc autem ſatisfactoria opera, communiter ſolent reduci ad Orationem, Ieiunium, & Eleemoſynam. Sed cùm idem ſit ſenſus, parum aut nihil refert, hocnè aut illo modo quis loquatur: niſi quòd clarior videtur eſſe hic præſens modus.

16. Satisfactionis duplices ſunt conditiones. Et quidem reſpectu Pœnitentis, ſunt quatuor. Ex parte quidem Pœnitentiarij, totidem. Eſt enim Satisfactio, debita, perſonalis, grata, deuota. Item, impoſita, temperata, accommodata, occulta.

Debet itaq; Pœnitens acceptare ſatisfa-

ctionem sibi impositam, imò & implere acceptatam, nisi impotentia excuset, grauis infirmitas, vel temporis angustia, si fortè agonizet. Neq; tunc Sacramentum erit imperfectum essentialiter: siquidem satisfactio est pars integralis, non essentialis. Tenetur autem implere absq; dilatione; & si malè distulit aut omisit, debet supplere quamprimùm poterit, licet tempus præfixum iam sit elapsum. Neq; potest propria authoritate redimere alio opere satisfactorio, vt puta, ieiunium, eleemosynâ, vel oratione: imò neque cum licentia Confessarij, si ratio medicinæ potiùs ieiunium exigat, vt quia est impositum ad edomandam petulantem carnem. De commutatione verò, quæ causam requirit, sequēti numero dicetur.

Personalis, quia obligatur eâ, ipsemet Pœnitens in persona, nisi Confessarius aliter ob rationabiles causas ordinauerit; vt cōmuniter docent omnes. & ex *D. Th: 4. d. 20. q. 1. a. 2. colligit Suar: t. 4. disp: 38. sect: 9.* Et tunc satisfactio habebit quidem vnum effectum, quòd scilicet erit sceleris punitiua, sed non medicatiua, qui est alter

alter effectus. Quomodo enim caro ad carnalia procliuis, alterius ieiunio domabitur?

Grata, hoc est, vt in statu gratiæ impleatur, ita, vt Pœnitens nullius peccati mortalis conscius sit (licet pro eo auferendo ad hunc effectum sufficeret vera & perfecta contritio, & non requireretur noua Confessio.) Aliàs satisfactio in peccato mortali impleta, valebit quidem ad persoluendam obligationem, per Cōfessionem impositam, imò & ad integritatem Sacramenti conseruandam. *Suarez in 3. par: t. 4. d. 38. sect: 8.* sed nihil proderit ad remissionem pœnæ temporalis relictæ & luendæ, post remissionem peccati. *D. Thom: 4. d. 15. q. 1. a. 3. q. 3. c. 3.* Et *Supp: q. 45. ar: 3.*

Deuota, id est animo religioso facta, ad satisfaciendum Deo pro peccatis.

Imposita, quæ prima conditio est ex parte Confessoris, monens ipsum, vt pro debito sui officij, imponat satisfactionem: alioquin grauiter peccabit, nisi penuria temporis, obliuio, aut alia rationabilis causa excusauerit.

Temperata, monet, vt Confessarius indiscretas pœnitentias non iniungat, sed neq; leuissimas. Illæ enim onerosum faciunt Sacramentum: hæ verò occasionẽ præbent recidendi, ac leuipendendi grauitatem offensionis diuinæ. Itaq; consideranda est peccatorum grauitas, peccatoris qualitas, complexio, status, occupationes: & cùm hæc omnia perpenderit, adhuc condescendat fragilitati humanæ, ac mitiget eam, quam in rigore imponere deberet.

Habeat autem præcipuè rationem bonæ dispositionis, si pœnitens verè contritus sit, & sincerè vitare peccatum proponat. Expediet quoque insinuare, quòd peccata maiorem pœnitentiam exigant. Licitum autem est, Pœnitenti rogare diminutionem, vel auctionem pœnitentiæ.

Accommodata quoq; esse debet, tum curationi, tum præseruationi à peccatis: vt ebrioso assignetur parcitas potus: luxurioso ieiunium, & aliæ corporis afflictiones: tenaci & auido, crebrior & largior eleemosyna: negligenti suæ salutis, frequentatio Sacramentorum.

Occulta.

Occulta. Nam publica pœnitentia etiam pro peccatis publicis non est imponẽda, nisi id exigat publici enormisq; scandali ratio, & Pœnitentis accesserit consensus. Siquidem scandalum alia via auferri potest; videlicet, per peccatoris notabilem emendationem, aut per iuridicã animaduersionem. Addunt aliqui, has publicas pœnitentias reuelationem Confessionis præse ferre; videlicet, si aliqui intelligant eam esse in Confessione, pro tali crimine impositam.

17. Mutare has satisfactiones, seu (vt vulgò vocantur) pœnitentias, extra Cõfessionem, nemini licitum est, sed tantùm in actu Sacramentali: idq; aliter per Cõfessorem eas imponentem, & aliter per succedentem. Nam qui imposuit, potest eas mitigare & commutare, non repetita confessione, dummodò meminerit causam seu peccata, propter quæ est imposita, & causa rationabilis adsit. Alius verò Confessor qui succedit, nonnisi iterata confessione: vt docet *Suar: in 3. p. D. T. tom: 4. d. 37. s. 10 n. 4. & seq.* licet *Nau. c. 26. n. 22. in Manual*: non requirat iterationem

confeſſionis. Crediderim ego iterandam eſſe, ſaltim quoad illa peccata, pro quibus eſt impoſita. Quomodo enim remedium adhibere poterit ignorata cauſa, aut morbo? Quòd ſi ob peccata reſeruata fuit impoſita, ille qui caret facultate ab ſoluendi à reſeruatis, etiamſi cõfeſſio repeteretur, non poterit id præſtare: niſi neceſſitas & pia vtilitas id poſtularet. Tunc enim liceret benignè interpretari voluntatem Superioris, aut præcedentis Confeſſoris, quaſi intendentis facere cõmiſſionem in caſu neceſſitatis. Caſus autem eſſet, ſi recurſus ad Superiorem, qui pœnitentiam impoſuit, ſit difficilis, interim vrgente rationabili cauſa, quam ſi Superior ſciret, ſine dubio facultatem id faciendi concederet.

18. Neq; ſatis eſt, ante abſolutionem pœnitentiam impoſuiſſe, nam requiruntur etiam interdum alia duo; videlicet, cum proximo reconciliatio, & occaſionũ euitatio. Siquidem dum peccamus, nobis nocemus, proximum aliquando lædimus, Deum autem ſemper offendimus. Dei itaq; iniuriam reſarcimus, tum dolo-

re cor-

re cordis, tum voluntaria caſtigatione noſtra, per opera laborioſa, corporis afflictiua, ac ſenſui repugnantia. Proximum verò læſum, tàm deprecatione ſupplici, quàm reſtitutione famæ, aut bonorum placamus. Et ſicut nobis peccando obfuimus: ita propoſito firmo ampliùs non peccandi, occaſioneſque vitandi, damna noſtra cõpenſare ſtrictiſſimè obligamur.

19. Peccatum à D. Auguſt: ſic deſcribitur: Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum, contra legem æternam.

Et quoniam affirmatio & negatio, reducuntur ad idem genus, ideò cointelligendum eſt: peccatum quoq; eſſe, non dictum, quod ſecundùm Dei legem dici debebat: & non factum, quod fieri oportebat: in corde quoq; omiſſum, quod deſiderari amariq; debebat. *D. Th: 1. 2. q. 71. a. 6. 1m. & q. 76. a 2. 1m.* Vtrobiq; enim eſt deuiatio, à præſcripto ſeu ſtatuto legis diuinæ, quæ ab æterno exiſtit in Deo: eſtque exemplar & regula agendorum per eos, qui ſubduntur gubernationi eius.

20. Peccatum duplex: Originale & Actuale. Actuale itidem duplex: Mor-

tale &

tale & Veniale. Hæc autem secunda diuisio non est sic intelligenda, quasi homo in mortali peccato existens, nunquam veniam consequatur, in veniali autem consequatur. Sed sic: Quod homo in veniali peccato tantùm existens, adhuc retinet in se gratiam, quæ est principium tàm vitæ spiritualis, quàm veniæ: in mortali verò non item. Quandoquidem mortale excludit gratiam. Vnde consecutio veniæ pendet ex Deo præueniente, & mouente cor hominis ad pœnitentiam. Propterea D. Thom: peccatum mortale comparauit morti, quæ animam omnium operationum principium excludit: Veniale verò ægritudini.

21. Mortale & Veniale in ordine ad Confessionem, per hoc distinguuntur; quòd mortale aliter non dimittitur, nisi per confessionem, ideò dicitur materia confessionis necessaria. Veniale verò etiam sine confessione remittitur: idcircò quamuis peccatum veniale sit sufficiens materia confessionis, & absolutio potest ferri super illud, nõ tamen necessariò exprimi debet in confessione, potestq; vnũ exprimi,

exprimi, & aliud taceri, & quidem licitè, quamuis ex verecundia, & contra suum propositum, quod Pœnitens habuit accedens ad Confessionem. Vnde dicitur materia libera.

22. Hoc itaq; veniale, mortali non cõiunctum, remitti potest tàm per Sacramentum Pœnitentiæ, quàm per alia Sacramenta (dummodò non sit actualis cõplacentia in peccato) sed vltra hæc, etiã secluso Sacramento per virtutem moralem pœnitentiæ, qua quis detestatur peccatum, explicitè vel implicitè. Explicitè quidem, dolendo se commisisse, quamuis dolor sit imperfectus, qui attritio tãtùm dicitur; & proponendo abstinere à singulis, imò etiam ab omnibus, si infirmitas huius vitæ pateretur. Implicitè verò, cùm aliquis tanto feruore atq; affectu fertur in Deum, & res diuinas; vt quicquid sibi tunc occurreret, quod eum à tali feruore retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse, etiamsi actu de illo non cogitaret. Feruor enim charitatis, virtualiter seu implicitè, continet detestationem peccati.

Ex tali verò deteſtatione, naſcitur propoſitum ſe præparandi ad peccata venialia minuenda. Alioquin eſſet periculum deficiendi, ſi desereretur deſiderium proficiendi, ſeu tollendi impedimenta ſpiritualis profectus, quæ ſunt peccata venialia: vt docet D. Th: *3 p. q. 87. a. 1. 1m.*

Tertiò etiam remittuntur peccata venialia extra Sacramentum, per ea quæ inclinant, ſeu excitant animam ad pœnitẽtiam, vel deteſtationem peccatorum, aut Dei diuinorumq; reuerentiam. Ad deteſtationem quidem communiter numerantur: Confeſſio generalis, tunſio pectoris, Oratio dominica: quæ apertè inclinant ad peccati dolorem: cætera implicitè, vt oratio in Eccleſia conſecrata, aſperſio aquæ benedictæ, eleemoſyna, Epiſcopi vel Abbatis conſecrati benedictio, ſacra Vnctio. Hæc enim dum apertè excitant ad Dei diuinorumq; reuerentiam, inducunt quaſi ex conſequenti ad abijcienda ea, quæ aliquo modo ſunt cõtra, vel præter reuerentiam.

23. Ad cognoſcendũ peccatum mortale, & diſcernendum à veniali, ſciendũ, quòd

quòd duo requiruntur ad mortale. Nam ex parte peccatoris exigitur deliberatio, ac plenus conſenſus, ne impræmeditatè ac inconſideratè ſit patratum. Ex parte verò peccati ſeu actus, requiritur grauitas materiæ. Vnde defectu plenæ deliberationis, & in materia leui erit peccatum veniale. Leuitas autem materiæ poterit inueniri etiam in peccatis, contra dilectionem, ſeu reuerentiam Dei: vt ſi quis recitare Officium obligatus omiſerit verſum, aut votum exiguum non impleuerit: videlicet, ſi vouit ſingulis diebus recitare Salutationem Angelicam ſemel. Similiter in peccatis contra charitatem proximi, poteſt dari iniuria grauis & leuis. Grauis erit: homicidium, mutilatio, adulterium, furtum notabilis quantitatis. Leuis: percuſſio modica, ablatio ſolidi vnius, quod ordinariè veniale peccatum eſt.

24. Quomodo mortale tranſeat in veniale, & è contra. *Vide Exam: tit: 2. q. 9. & 10.* Quomodo autem fieri poſſit nullũ, quod alias etiam mortale eſſet ex genere ſuo, hic addendum eſt. Fit enim hoc pro-

pter ſex: Impotentiam, ignorantiam, defectum iudicij, iuſtam cauſam, diſpenſationem, & neceſſitatem.

Impotentia habet locum in reſtitutionibus, ſi facultas deeſt: in recitatione debiti Officij, tempore magnæ infirmitatis: in ieiunijs, quoad debiles: in auditione Miſſæ deficiente Sacerdote, vel tempore inundationis, aut pluuiæ: & in alijs ſtatutis humanis.

Ignorantia quoq; inuincibilis, quæ nullatenus ſuperari potuit, neq; aliquid mouit ad eam excludendam, omninò excuſat. Idem de inconſideratione naturali.

Defectus iudicij, vt in infantibus & amentibus, dormientibus, vel etiam aliquando in ebrijs.

Iuſta cauſa habet locum in præceptis, ſtatutis, & legibus humanis. Cenſetur autem eſſe tunc, quando illa omninò inclinaret legiſlatorem, ſi præſens eſſet, ad declarandum legem ſuam, in tali caſu nō ligare. In dubio autem de valore cauſæ diſpenſatio ſupplebit.

Neceſſitas in tribus locum habet. 1. In acceptione & detētione rei alienæ. Nam ſi quis

ſi quis in extrema neceſſitate conſtitutus eſſet, ita quod vitam conſeruare non poſſet, licitè acciperet alienum; quia in caſu tali, omnia ſunt communia. Similiter, ſi incideret in miſeriam irremediabilem, aut etiam decideret ab honorato ſtatu ſuo (cùm ſit magnæ reputationis) reſtituendo alienum, licitè retinebit alienū, durante tali neceſſitate.

2. In homicidio. Nam ſi aliter non poſſet quis vitam propriam defendere, vel etiam proximi, aut etiam res ſuas & proximi, niſi occidendo inuaſorem iniuriam inferentem, liber eſt à peccato.

3. In obſeruatione Feſtorum. Nam ſi quis aliter non poſſet victum habere pro ſe aut ſuis, niſi laboret die feſto; nihil peccabit. Similiter, ſi Miſſam audire nequiret ſine periculo notabili vitæ, vel damni alicuius. Adhuc: ſi fruges terræ, ſincerè & verè ante Deum corrumperentur, damnumq; ſequeretur, niſi die feſto colligantur, &c. *Nauar.* Hæc tamen neceſſitas in alijs peccatorum generibus locū non habet. Neq; enim licet hæreticum eſſe, peierare, blaſphemare, fornicari, falſum

falsum testimonium dicere, quantùmcũque magna necessitas vitæ, famæ, damni, euitandi occurrat, aut violentia inferatur.

25. Modi peccandi multi esse possunt. Nam potest peccari per commissionem, positiuè agendo illicita. Et per omissionem, illicitè omittẽdo actiones debitas.

Item potest peccari per operationem, ipsum scilicet peccatum per se exercendo. Et per cooperationem, alieno peccato communicando, aliquo videlicet ex illis nouem modis, contentis in his duobus versiculis:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, nõ obstans, nõ manifestãs.

Quorum declarationem *vide in Exam: tit: 8. q. 4.* Adhuc adijci possunt gradus peccatorum: Peccari enim potest, corde, ore, opere, & consuetudine.

26. Corde quodlibet peccatum perpetrari potest, ita, vt etiam sit mortale. Primò. Si quis deliberatè proponat seu statuat, aliquod mortale committere, quamuis propter aliquod impedimẽtum, aut animi mutationẽ, ad actum nõ perueniat. Vt si determinauerit alium occidere, quam-

re, quamuis postea animo mutato id non perfecerit.

Secundò. Si quis similiter deliberatè desideret aliquod mortale efficere, quãuis non fecerit, eò quòd ad id nec vires, nec opportunitatem, vel possibilitatem habeat: vt si quis adulterium cum insigni ac excellentissima persona optaret committere, cùm illa sit honestissima, aut ipse vilis conditionis, &c.

Tertiò. Si quis nolens actum peccati, contentus esset delectatione, quam caperet ex cogitatione de illo peccato. Vel si actu non oblectaretur ea cogitatione, tamen se exponeret periculo consentiendi, & acceptandi illam delectationem prouenientem ex illo peccato mortali cogitato: vt, si quis nolens vindictam seu homicidium actu committere, tamen cogitaret de occisione, si fieret, & delectaretur illa, quatenus apprehenditur in cogitatione. Hæc meliùs declarabuntur inferiùs, cùm de peccato carnali agetur.

Hîc duo sunt notanda. Primum est: Quòd valdè errant simplices, non reputantes peccatum, nisi quod est opere consumma-

summatum: siquidem peccata cordis, oris, & operis, gradus tantùm diuersi sunt, sed omnes naturæ eiusdem. Et quamprimùm vetatur aliquod opus, simul vetitũ esse censetur, oblectare se eodem opere, siue per cogitationem, siue per locutionem, siue per visum, siue per tactum. Secundò notandum: quòd circumstãtiæ, quæ in confessione adiunguntur peccatis actualibus, adiungi etiam debẽt mentalibus. Nam quod aggrauat actuale, aggrauat & mentale, cùm sint eiusdẽ speciei.

27. De Circumstantijs satis dictum est in *Exam: appr: tit: 3. q. 3. & seq.*

Et quoniam in elementis ad S. Confessiones recensuimus Circumstantias 19. rudi quidem (quod aiunt) Minerua, claritati potiùs, quàm proprietati studentes: ideò in gratiam Tyronum huius artis, inseremus hic, quæ ibi diximus.

Itaq; illæ circumstantiæ (quamuis non omnes secundùm proprietatem possint ita appellari) continentur in his quatuor versibus:

Quis, quẽ, quid, quantũ, qualis, cũ quo, meditando,
Cur, quoties, per se vel non, vbi, quomodo, quãto,
Damnificãs, precibus grauis, ad mortale paratus,
Conscius erroris, contemnens, scandala præbẽs.

28. Prima circumstantia (*Quis*) Monet, vt Pœnitens ignotus Pœnitentiario declaret suum statum, seu conditionem. Quod obseruandum est præcipuè in carnalibus, votis, iuramentis, & bonorum temporalium dispositione.

Quoad peccatum carnale: si est coniugatus, si in Maioribus Ordinibus, si Religiosus. Addunt aliqui; quòd si idem & Religiosus, & maioribus Ordinibus initiatus sit; vtrumq; explicandum esse, si vtrumq; Confessori non pateat: quamuis multi doceant, sufficere, dicere, se aut Sacerdotem esse, aut Religiosum: *Lopez c. 31.*

Quoad vota: Religiosus, si furatus sit fl. 10. debet manifestare se esse Religiosum, quia contra votum paupertatis fecit: atq; adeò peccatum, non tantum cõtra iustitiam est, sed etiam contra religionem. Et qui non ieiunauit Vigiliam alicuius Sancti, cui etiam votum adiunxit, non faceret satis, si confitendo, solius Vigiliæ quam transgressus est, mentionẽ faceret, nisi etiam votum exprimat. In

vſu rerum, ſeu diſpoſitione; Nam vxor contra voluntatem mariti: filius contra voluntatem parentis: ſeruus ſine ſcitu domini: Religioſus contra voluntatem ſui Superioris, aliquid notabile donans, ex bonis mariti, parentis, domini, communitatis; peccat mortaliter, cum obligatione reſtituendi. *De quo clariùs infra.*

29. Secunda Circumſtantia (*Quem*) admonet, vt Pœnitens manifeſtet conditionem læſæ perſonæ. Habet autem locum in 4. generibus peccatorum. 1. In blaſphemia, ſi contra Deum vel Sanctos ſit. 2. In percuſſione, ſi proximum duntaxat, an verò parentes, conſanguineos, clericum, aut etiam Prælatum quis percuſſerit. 3. In graui odio notabili diffamatione vel calumnia, inſigni iniuria, ignominia vel damno, contra parentes, Prælatos, Epiſcopos, aut Religioſos, cõmiſſis, vt ſuo loco dicetur. 4. Quando offenſio afficit plures, vt ſi quis præiudicium aliquod faceret Præfecto alicuius communitatis, vel honeſtæ vxori, ingenuo filio, quod cederet & redundaret in ignominiam congregationis, mariti, & patris, &c.

30. Tertia Circumſtantia (*Quid*) Hæc non tam circumſtantia eſt, quàm animaduerſio, vt Pœnitens ſuum peccatum exprimat in particulari, clarè, ita vt Confeſſor ſtatim intelligat peccati grauitatẽ. Quod obſeruandum eſt in omnibus, præſertim in blaſphemia, ad cognoſcendum, vtrum ſit hæretica, vel ſimplex, ſeu ignominioſa tantùm, quæ tunc eſt, cùm aliquis minùs honeſtè de Deo aut Sanctis loquitur. 2. In iactantia: Nam explicandum erit illud mortale, de quo quis gloriatus eſt, propter nouam complacentiam in peccato, quam habet dum gloriatur, 3. In percuſſione: An ſimplex percuſſio fuerit, aut vulneratio, vel mutilatio. 4. In concurſu plurium illicitorum actuum, tendentium ad vnum principalem. Tunc enim ſatis eſt explicare principale peccatum, abſq; recitatione hiſtoriæ, cogitationum, voluntatum, & aliarum præparationum. Exemplum Sufficit dicere: Occidi hominem, omiſſis alijs præambulis, enſis ſumptione, equi conſcenſione, comminationibus, &c. Similiter: Fornicatus ſum, neque neceſſè eſt

explicare tactus, oscula, & alios illicitos actus. Facilè enim intelligere poterit Confessor, ipsos præcesisse, & consecutos fuisse tale peccatum, nisi consequentes repetiti fuerint via ad futurũ peccatũ, quod non sit secutum: aut completo primo peccato, de nouo velint solis tactibus vacare absq; respectu ad præcedentẽ coitum. Nam cùm illi actus peccaminosi, non sunt coniuncti cum principali peccato, tunc sunt explicandi seorsum, tanquã peccata distincta & principalia. Similiter quando illa plura illicita concurrunt quidem, sed non ordinantur ad aliquod principale, sicut sunt distincta peccata, ita etiam distinctè in confessione explicanda. Vt cùm quis in vna contentione plura verba iniuriosa profert, appellãdo quẽpiam furẽ, adulterum, proditorẽ, &c.

Nota hic. Quod in turpiloquijs, cogitationibus, delectationibus, veneficijs, sufficit explicare, se habuisse desiderium, aut delectationem, circa cõiugatam, &c. neq; necesse est exprimere ea, quæ cogitabantur. Quæ singularis est consolatio scrupulosorum, qui nimis exquisitè solẽt histo-

ricè explicare suas cogitationes, cũ magno suo rubore, & absque necessitate Sacramenti, vt *Granaten*: ait.

31. Quarta Circumstantia (*Quantùm*) explicanda est in furtis, damnis, vsuris, alienorum inuasionibus: vt tutior opinio docet. Ergo non satis erit dicere, furatus sum; sed addendum est, fl. 10. 20. &c.

32. Quinta Circumstantia (*Qualis*) obseruanda est in percussione, & furto. Nam percussio potest esse leuis & grauis. Et quidem Clerici percussio leuis, ab Episcopo absoluitur: Grauis verò Papæ reseruatur.

Huc spectat percussio ignominiosa; vt, si quis honoratam personam baculo, aut pulmonibus animalium percuteret. Similiter in furto, si res ablata est profana, vel sacra.

33. Sexta Circumstantia (*Cum quo*) Statum complicis, id est, socij delicti, insinuat: non vt ex nomine manifestetur, (hoc enim nunquam licet) sed ex sua conditione. Vt puta: 1. In carnali peccato, cũ persona religiosa, coniugata, &c. 2. In ludo alearum; si fiat cum illis, qui domini-

dominium non habent rerum ludo amissarum: quales sunt, Religiosus, filiusfamilias, vxor, &c. quia tunc lucrans tenetur restituere. 3 In choreis: si fiant cum Religioso, vel Clerico in Sacris, aut beneficiario. Cùm enim regulariter peccent tales; consequenter peccant, qui eorum peccato consentiunt. 4. In bello inuasiuo, in quo non licet vti infidelibus contra Christianos: neque hæreticis contra Catholicos. In defensiuo tamen licet.

34. Septima (*Meditando*) vix alijs præter carnalia deseruit. Si videlicet aliquis, in ipso actu, siue naturali, siue contra naturam, aliam personam apprehendat, cũ affectu aut desiderio ad eam: quod etiã in vsu matrimonij apud perditos accidere posset. Tunc enim exprimendus est status personæ cogitatæ: Nam potest esse actualis fornicatio, & mentale adulterium, vel etiam sacrilegium.

35. Octaua (*Cur*) finem peccati & motiuum inculcat. Hæc autem circumstantia adeò est virulenta, vt aliquando ex veniali, vel nullo peccato, aut bono opere, mortale faciat: vt, si quis daret mulieri

mulieri eleemosynam, ad alliciendum eam ad peccatum. Et adeò potens, vt ex eo, quod aliàs esset mortale, facit nullũ: vt vesci carnibus in Quadragesima, propter infirmitatem grauem.

36. Nona Circumstantia (*Quoties*) Iam dictum est, quòd hîc circumstantiæ non sumuntur propriè, sed communiter, & extenso vocabulo, ad omnia, quæ peccato quocunq; modo coniunguntur. Quo fit, vt etiam numerum hîc adnumeraremus, cùm tamen ille in rigore non sit circumstantia, sed peccati multiplicatio & repetitio. Itaq; nõ est satis in confessione dicere, peccaui aliquoties, multoties, infinities; sed determinatè, decies, tricies, &c. Si certus numerus haberi non possit, tũc sufficiet verisimilis: videlicet, peccaui circiter decies: vel plus, minusué. Talem autem saltim numerum facilè colligere poteris, si totum spatium quo peccabas, distinxeris per tempora: scilicet, in annos, menses, hebdomadas, dies: Adiunxerisq; personas, cum quibus conuersatus es; loca in quibus habitabas, aut visitabas. Tunc enim deprehendere poteris, quod

quòd per annum integrum vigesies peccabas, aut ter vel bis in hebdomada, vel circiter: subiungendo in supplementum, (vt cuidam placet) toties quoties Deus scit se esse offensum à me. Et hoc modo satisfacies integritati confessionis. Quòd si post accuratum examen, neq; verisimilis numerus sciri posset, vt potè, propter diuturnam & longam peccati continuationem, tũc sufficit manifestare tempus, quo perseuerauit in peccato. Videlicet: Mansi in concubinatu tribus annis, vel in meretricio decem annis; parata consentire cuilibet statui (dummodo grauiora, vt adulteria, sacrilegia, peccata contra naturam, &c. quæ rariùs accidere solent seorsim, si fieri potest declarentur.) Similiter, vno integro anno preces debitas omisi.

Annotanda sunt hic octo.

1. Si quis post debitum examen, cum tali verisimili numero confessus fuerit, (decies, plùs, minusué) postea resciuerit numerum certum. Tunc si notabiliter excedit numerum verisimilẽ, vt puta. quinario; in confessione sequenti hanc allucinationem exprimere debebit. Si non notabiliter; vt puta, binário tantùm; quiescat, & nullam ampliùs mentionem faciat.

2. Qui certum numerum post diligẽs examen ignorans, maiorẽ proferret, mallens se aggrauare ante Deum, quàm de vero aliquid detrahere; non peccaret, præsertim mortaliter.

3. In confessione non sunt numerandæ personæ, cum quibus peccatum est, sed tantùm vices: vt puta, bis fornicatus sum, non adiungendo, cum vna, vel duabus. Similiter, duo adulteria, tres incestus. Ita quòd peccata eiusdem generis, cum diuersis personis eiusdem conditionis, simul explicanda sunt, & non diuisim: nisi in aliquo actu adsit noua deformitas, propter diuersam circumstantiam.

4. Qui in hæresi perseuerauit decem annis, retinens, ac legens libros hæreticorum, & sæpiùs blaspkemans; vnum tantùm peccatum haberet, ex pluribus compositum. Et in rigore satis est, vnum principale manifestare; videlicet, hæresim-

ſim. Nam cætera facilè intelligi poſſunt à Confeſſore, ex tali ſtatu.

5. Qui vno impetu decies percuteret proximum, vel etiam Clericum; vnum tantùm peccatum admittit, & vnam excommunicationem incurrit: ſicut & qui in vna contentione, pluries eandem iniuriam repeteret. Secus eſt, ſi vno impetu duos percuteret Clericos, duas enim excommunicationes incurret. Sicut & qui vno amplexu duas mulieres ſtringeret, ſeu libidinoſè tangeret: in vna rixa duas iniurias proferret. Tot enim erunt peccata, quot conuitia.

6. Qui nihil intenderet, quàm vacare tactibus carnalibus, poſtea mutatus, adderet etiam propoſitum fornicandi, duo peccata committeret, & vtrumq; explicare deberet.

7. Qui tota nocte captaret occaſionem peccandi carnaliter: aut etiam toto anno inſequeretur aliquam mulierem, vt ea potiretur: vnum tantùm peccatum admiſit, tantò grauius, quantò diuturnius. Si tamen malam voluntatem aliquando intermiſit per pœnitudinem, tot erunt peccata,

peccata, quot erant interruptiones & renouationes mali propoſiti.

8. Maledicens Patrifamiliàs, & toti familiæ in communi; duo peccata committit. Nam ſuæ maledictionis duas tãtùm partes fecit, licet in familia ſint 10. aut 30. perſonæ.

37. Decima Circumſtantia (*Per ſe, vel alium*) quærit de auxilio ſeu ſocio peccati: videlicet, an ſolus peccauerit, an verò alium quoq; ad peccandum induxerit, vel vſus fuerit, ſiue tanquam ſocio. (Vt in mollitie, quæ cùm ſit in ſe grauis, grauior tamen redditur, ſi fiat alterius ope) ſiue tanquam mediatore. Quod & in alijs peccatorũ generibus accidere poteſt.

38 Vndecima (*Vbi*) quærit de loco peccati, ſi fortè ſit patratum in loco ſacro. Nomine autem loci ſacri, templum & cæmeterium intelligitur, non tectum templi, neq; hoſpitale, neq; monaſteriũ vniuerſaliter, niſi in quibuſdam caſibus, vt ſtatim declarabitur.

Hæc circumſtantia locum habet in homicidio, furto, extractione, actu carnali, & cantilenis. Nam interfectio hominis,

minis, imò & enormis iniurioſaq; effuſio ſanguinis, in Eccleſia aut cæmeterio; grauius eſt peccatum, & violatur ſacer locus, vt reconciliatione ſit opus.

Quòd ſi effuſio ſanguinis fuerit in cryptis ſubterraneis Eccleſiæ, vel in tecto extra Eccleſiam: non violatur. *Lopez c. 33.* Similiter furtum ibidem factum, non eſt ſimplex, ſed ſacrilegium, etiãſi res ablata profana fuerit, dummodò ſpectet ad cuſtodiam Eccleſiæ, & miniſtrorum eius, vt ſunt res accommodatæ & depoſitæ. *Lopez c. 33.* Tertiò, in extractione à templo eorum, qui confugerunt ad illud, ſed tunc tantùm, quando confugientibus ſuffragatur immunitas Eccleſiaſtica, iuxta terminos Conſtitutionis Gregor: XIV. Extenditur autem hæc immunitas, & ad Hoſpitalia, & priuata Oratoria, Epiſcopi authoritate fundata, & ad palatia Epiſcoporum, & Religioſorum Monaſteria. *Silu. V. Immunitas 3.* Quartò, in actibus carnalibus. Nam ſi fuerit ibi copula etiam maritalis, aut qualiſcunq; emiſſio ſeminis, in vigilia, (vt excipiatur illa quæ fit in ſomnis) violaretur Eccleſia, quamprimùm

primùm hoc innotuerit. Imò etiam tactus & oſcula libidinoſa in Eccleſia, vel cæmeterio; ſunt grauiora peccata, quàm ſi alibi fiant. Quòd ſi extra Eccleſiam, vt ſupra tectum prædicta fierent, non aggrauarent, neq; violarent. Similiter aſpectus & delectationes moroſæ, ſunt quidem peccata mortalia, ſed non exigũt huius circumſtantiæ explicationem. Itẽ, ſi ſupradicta fiant in çameris extra Eccleſiam, quamuis contiguis eidem, non pollueretur Eccleſia. Quintò, in cantilenis laſciuis, ſiue voce, ſiue inſtrumentis Muſicis fiant, etiamſi textus ex S. Scriptura ſit ſuppoſitus: erit ſine dubio peccatum mortale.

Exciperem ego (ſaluo meliori iudicio) illas cantilenas, quæ in aliquam regionem ſunt introductæ, ſimul cũ textu ſpirituali, nec vnquam auditæ ſunt cum textu profano, nec adſunt, qui id ſciant, aut ſcandalizentur.

Comedere, bibere, & dormire in templo, quia non ſunt notabiliter contra reuerentiam templi: ſunt peccata venialia, ſecluſo tamen ſcandalo.

39. Duodecima (*Quomodo*) Modus aliquando eſt explicandus.

1. In furto, ſi occultè, vel per vim: tunc enim rapina erit.

2. In ſacrilegio, ſi effractis foribus, vel muro: quia tunc eſſet excõmunicatio.

3. In ludo, ſi candidè aut fraudulenter. Vbi enim dolus interuenerit, præter peccatum mortale: eſt etiam obligatio reſtituendi.

4. In carnali actu: nam etiam in Matrimonio modus naturalis ſeruandus eſt.

40. Tredecima (*Quanto*) monet, vt confitens exprimat tempus, quo in peccato perſeuerauit: vt, in odio, rancore, appetitu vindictæ, inimicitijs, in conſuetudine iurandi abſq; conſideratione, an verum aut falſum ſit. In carnali peccato, quo & quanto tempore manſit irretitus illo: in hæreſi, & in alijs multis.

41. Quatuordecima (*Damnificans*) hoc eſt, ſi peccatum fuit cum notabili damno proximi, ſiue animæ, ſiue corporis, ſiue bonorum. Habet locum hæc circũſtantia. 1. In ebrietate. Si quis aliâs eſt expertus & ſolitus magnam turbationem domi facere, aut alios inquietare, &c.

2. In ludo. Si ludens ſolet perdere cum notabili detrimento domeſticorum, aut cum appoſitione aliorum peccatorũ: ſcilicet, blaſphemiæ, execrationis, &c.

3. In homicidio. Si occiſus in peccatis occubuit, aut cum inopia derelictæ vxoris ac filiorum, qui abſq; occiſo vitam ſuſtentare non poſſunt. Tunc enim ſatisfactione opus erit.

4. In ablatione rei, quæ uidetur parui momenti. Vt ſi quis auferret à ſartore acum vnam, qua ſibi victum comparabat, neq; aliam eius loco habere poſſet; tunc & mortaliter peccaret, & damnum reſarcire teneretur. Similiter, ſi nobilis habens in horto, excellentiſſimi generis arborem cum aliquot pomis, quibus ſummoperè delectatur, & propter ſurreptionem vehementer anxiaretur: tunc qui auferret, peccaret mortaliter, propter hanc turbationem notabilem.

42. Quintadecima (*Precibus grauis*) id eſt, magnis & importunis precibus, aliquem inducere ad faciendum aliquid contra ſuam voluntatem. Locum habet,

præſertim in ludo. Vt, ſi quis prouocaret aliquem cum moleſtia & inſtantia ad ludendum, ipſe verò quaſi coactus, ad vitandum ignominiam, quæ inde ipſi proueniret, acceptaret conditionem: tunc prouocans tenebitur reſtituere, ſi quid lucratus fuerit. Item, in peccato carnali (quamuis hoc ipſum peccatum ſcandali ſit) vt, ſi quis grauis eſſet in alliciendo & pertrahendo aliquam, aliâs honeſtam, & peccato valde repugnantem ad turpitudinem, crebris munuſculis, ac beneuolētiæ ſignis, deinde verbis vrgētibus, &c. vnde & numerum talium ſollicitationum dicere tenebitur.

43. Decimaſexta (*Ad mortale paratus*) hoc eſt: ſi quis adeò afficeretur alicui rei aut operi, quòd etiamſi eſſet mortale, illud aggrederetur.

44. Decimaſeptima (*Conſcius erroris*) id eſt: quando aliquis facit, quod non eſt mortale, nihilominùs ipſe credit eſſe mortale, habēs conſcientiam erroneam, peccat mortaliter: quia iam paratum habet animum committendi mortale. Ergo in talibus ſcrupuloſi debent erroneam conſci-

entiam deponere, vel ex ſe, vel ex aliorum conſilio, & ita facere liberè, quod faciunt alij.

45. Decimaoctaua (*Contemnens*) hoc eſt, quando aliquis ex contemptu aliquid facit. Ex contemptu autem facere cenſetur, qui non propterea tranſgreditur aliquid, quod leue & paruum eſſe iudicat, neq; ex paſſione & odio, ſed quia non vult obedire, aut ſubeſſe legi, præcepto, regulæ, legiſlatori, præcipienti, Prælato, &c. ac proinde ex eo, quòd paruipendit legiſlatorem & legem.

46. Vltima Circumſtantia ſcandali. Sciendum quòd ſcandalum poteſt eſſe & circumſtantia peccati, & ipſum peccatū principale. Circumſtantia quidem, quando aliquis in præſentia aliorum mortaliter peccat: vt puta, adulterio, aut concubinatu publico, vnde alijs præbetur malum exemplum, ſiue idem faciendi, ſiue graues tentationes patiendi; quamuis eius intentio non ſit, ſuo facto corrumpere alios. Similiter apud Religioſos, euidenter paupertatis votum non obſeruare, ſilentia frangere, cæteras obſeruantias præ-

as prætermittere, abſq; animo peruertendi alios. Nam cæteri videntes tam praua anteceſſorum exempla, facilè imitabuntur & amplectentur abuſus.

Peccatum verò principale poteſt eſſe dupliciter. Primò: Quando quis dicit, aut facit aliquid, vt alter peccet: quod Theologi vocant ſcandalum per ſe, hoc eſt, ex intentione. Intenditur enim ruina ſpiritualis proximi: vt, ſi quis induceret alium, & perſuaderet homicidium, peccatum carnale, periuriũ, hæreſim, &c.

Nec tantùm dicto id fieri poteſt, verùm etiam facto: vt, cùm aliquis ad explorandam conſtantiam alicuius in caſtitate, introducit vel immittit in alicuius cubiculum mulierem. Idem videtur cenſẽdum de eo, qui ad experiendam alicuius fidelitatem, aſtutè in aliquo loco non ſolito, patenti tamen, per illum tranſituro, ponit aureum: quamuis liceat non impedire, neq; ſubtrahere pueris & famulis occaſionem furandi, relinquendo pecuniam in loco ſolito, vt faciliùs deprehendantur, conuincantur, & emendentur: hoc enim non eſt poſitiuè cooperari peccato,

peccato, ſicut prius; ſed negatiuè ſe habere.

Secundò, poteſt eſſe peccatum ſcandali per accidens: hoc eſt, non ex intentione, vt alter peccet, ſed fit aut dicitur aliquid, quod ſpeciem ſeu apparentiam habet mali. Vnde alijs præbetur occaſio obloquendi, temerariè iudicandi, aut in alia crimina ruendi: vt, ſi iuuenis teneat domi mulierem, ex quo oritur inter homines ſuſpicio & infamia, quamuis ipſe ne cogitatione quidẽ peccet. *Nau: c. 14 n. 31.*

Similiter, quando mulier ornata præſentat ſe conſpectui eius, quem credit exarſurum in eius concupiſcentiam; peccat, quamuis non habeat animum inducendi eum ad peccatum. Sanè non habet expreſſam & directam intentionem ruinæ alterius; habet tamen tacitam & indirectam, ſi aduertit ſuum dictum, vel factum eſſe inordinatum cum periculo ruinæ alterius.

47. Verùm circa hoc vltimum ſcandalum, præter intentionem notanda ſunt aliqua. 1. Talia, quæ ex natura ſua non ſunt peccata, poteſt aliquis facere, aut ex neceſſi-

necessitate, vel etiam vtilitate: aut absq; causa necessaria vel vtili. *Nau: cap:14.n.31.*

2. Acceptio scandali potest oriri, aut ex malitia, quod vocatur Pharisaicum: aut ex animi infirmitate, ignorantia, quod vocatur, pusillorum vel infirmorum. Itaq; propter illud, quod ex prauitate animorum procedit, neq; bona spiritualia, neq; temporalia sunt omittenda.

Propter scandalum pusillorum, non sunt omittenda bona, quæ sunt de necessitate salutis, quæ prætermitti non possunt sine peccato mortali, aut etiã veniali. *D. Thom: 2. 2. q. 43. a. 6.*

Quæ autem non sunt de necessitate salutis, sunt occultanda, aut differenda, si periculum non imminet, donec informatione præmissa scandalum cesset: quòd si non cessaret, iam ex malitia procederet. Porrò temporalia, quorum domini sumus, propter pusillorum scandalum, aut sunt totaliter dimittenda; sicut & Ecclesia abstinet à decimis exigendis in terris, in quibus non est consuetum, decimas soluere: vt D. Thom: ait, *2.2.q 43.a.8.5m.* Imò & ipse Christus, ad vitandum aliorũ scandalum, soluit tributum, quod soluere minimè tenebatur: aut per admonitionem, aliumué modum, scandalum sedandum. Debemus enim aliqualem iacturam bonorum temporalium sustinere, ad impediendum infirmorum scandalum: quamuis iacturam omnium, aut penè omnium fortunarum pati, ob paucorum scandalum, nimis durum esset. *Vide D. Thom: & Gregorium de Val: copiose differentẽ.*

48. Pro complemento circumstantiarum, nota quinque. 1. Quòd circumstantia temporis, non est necessariò explicanda in confessione, nisi peccatum sit commissum, in contemptum festi, seu animo violandi ipsum. Sicut nec loci, præter casus expressos.

2. Relapsus quoq; seu recidiuatio regulariter non est explicanda, nisi sit indicium non verè pœnitentis.

3. Quando plures circumstantiæ concurrunt ad peccatum, omnes sunt explicandæ, vt fractio ieiunij Vigiliæ S. Mathiæ Apostoli, & 4. Temporum, vno die concurrentium. Et omissio Missæ die Dominico, in quo festum celebratur: & cùm

cùm vterque eſt coniugatus, &c.

4. Qui confitetur peccatum mortale, & circumſtantiæ non meminit propter obliuionem, poſt debitum examen, ſatisfaceret ſecundùm quoſdam, ſi in ſequenti confeſſione ſolam circumſtantiã manifeſtaret: vt, qui in prima dixerit, ſe fornicatum fuiſſe; in ſecunda ſatis erit dicere, ſe oblitũ fuiſſe, apponere ad quoddam peccatum mortale quod contra votum ſuum illud admiſerit. Sed alij cenſent oppoſitum: videlicet, manifeſtandũ eſſe, tam peccatum, quàm circumſtantiã illius, in ſecunda confeſſione. Ego crederem, in rigore priorem opinionem veram eſſe: ſecundam verò in caſu, quo circumſtantia non poſſet conuenienter explicari abſq; manifeſtatione peccati, aut grauitatis eius.

5. Circumſtantiæ alleuiantes (vt quod victus magnis precibus conſenſerit peccato, vel tentatione vehementi victus peccauerit) ſicut poſſunt omitti: ita etiam abſque omni peccato poſſunt manifeſtari.

§. De

§. *De forma Pœnitentiæ, quæ eſt Abſolutio.*

49. Præter ea, quæ in Exam: app: de abſolutione dicta ſunt, hîc nonnulla ſubijcientur. Cùm itaq; forma eſſentialis in paucis verbis exiſtat; videlicet, (*Ego abſoluo te.*) 1. Sciendum eſt, quòd inuocatio SS. Trinitatis, non eſt de neceſſitate formæ, ſed valida eſt abſolutio ſine illius expreſſione.

Extenſio quoq; manus Confeſſoris, ſupra pœnitentem, aut tactus capitis, neceſſarius non eſt.

2. Audita confeſſione alicuius, nullo impedimento exiſtente; peccatum mortale eſt, & grauiſſima iniuria, non abſoluere benè diſpoſitum. Imò Confeſſarius omni conatu curare debet, vt nunquam Pœnitentem abſq; abſolutione dimittat, quantùm permittit facultas eius, & diſpoſitio confitentis.

3. Si Pœnitens nullum peccatum exprimit in confeſſione, nõ poteſt abſolui: quia proijceretur forma, vbi non eſt materia, ac proinde iniuria eſſet Sacramẽto.

Benedi-

Benedicendus itaq; talis esset, vt illuminetur ad cognoscendos suos defectus, aut in innocentia conseruetur, non absoluendus: nisi hoc proueniret ex negligenti discussione consciẽtiæ, aut magna simplicitate; tunc enim iuuandus esset pœnitens. Porrò suadere pœnitenti, vt de præterita confessione aliquod peccatum manifestet, regulariter non expedit. Quia nec Deus, neq; Ecclesia exigit, vt quis confiteatur bis peccatum ritè confessum: ipse tamen pænitens licitè hoc facere poterit, si voluerit.

4. Potest Confessarius diuidere absolutionem à confessione, ob aliquam causam necessariam: vt puta, in fauorem pœnitentis, vt interim meliùs examinet, aut præparet se. Neq; necessarium erit meminisse peccatorum, tẽpore absolutionis.

5. Absolutio in spem ratihabitionis, regulariter non est licita, sicut neque sub conditione de futuro: vt, si restitues, Absoluo te. Licita tamen est sub conditione, de præterito, vel præsenti: vt, si dubites, an sit materia sufficiens absolutionis, dicere poteris, si vera peccata sunt; ego absoluo te.

6. Sacrilegium est, repetere formam absolutionis supra vnam eandemq; confessionem Si tamen fuerint diuersæ confessiones, licet sint eadem peccata, nullũ est absurdum. Vnde, si vellem hesternã cõfessionem ritè factam hodie repetere, non ex diffidentia, sed ex humilitate, ad delendam aliquam partem pœnæ; licitè Sacerdos me absoluet.

7. Potest quoq; & debet proferri absolutio super aliquod peccatum, in præterita confessione oblitum, quando illud clauibus Ecclesiæ subijcitur, & in confessione manifestatur, vt directè remittatur.

8. Si quis tempore Iubilei oblitus est peccatum reseruatum confiteri, eo transacto; poterit absolui per quemcunque Confessorem.

Idem intelligendum est de peccatis, quomodocunq;, & vbicunq;, reseruatis. Nam si aliquando confessio facta est, durãte facultate supra Casus reseruatos, vel coram eo, qui habebat authoritatem super eos: iam sublata est reseruatio, etiam ab illo peccato, quod propter solam obliuionem, post sufficiens Examen, erat omissum.

9. Si quis tempore Iubilei, habens peccata reſeruata, manifeſtaret ea omnia in confeſſione, celaret verò alia mortalia ex induſtria, ac proinde inualidè abſolueretur: is poſtea poſſet ab omnibus etiam reſeruatis abſolui. Quia peccatum ſemel cognitum ab Eccleſia, ſeu iudice debito, ceſſat eſſe reſeruatum.

Quòd ſi faceret confeſſionem, etiam quoad reſeruatos, non integram voluntariè: iam ſibi impedimentum faceret, ne à quocunq; abſolui poſſet, ſed tantùm ab habente facultatem, ſupra illud omiſſum peccatum.

10. Cùm Prælatus in religione dat facultatem abſoluendi à reſeruatis, eò ipſo aufert reſeruationem à præteritis peccatis, ita quòd ſubditus poterit, non tantùm tunc, ſed etiam poſtea abſolui à quocunque: quia iam reſeruationem amiſerunt, niſi obſtet limitatio aliqua facta per Prælatum. Sicut ſi diceret: Authoritas durabit vſq; ad finem officij Nam his verbis videtur inſinuare, quòd peccata, quæ iam ceſſauerant eſſe reſeruata, tranſacto termino ſint reaſſumptura reſeruationē, quamuis

quamuis talis clauſula appoſita, poſſit habere alium effectum; quòd videlicet, durante facultate, valeat pœnitens abſolui à reſeruatis, ſub tempus conceſſæ authoritatis perpetratis.

11. In abſolutione cauendi ſunt quidā duo errores. 1. Malè intelligentium, quæ in elementis tradita ſunt: videlicet, occurrente reſeruato caſu, Sacerdos ſuadeat pœnitenti, vt aliquam confraternitatem amplectatur. Hinc aliqui crediderunt, ingreſſum confraternitatis habere ſemper tale priuilegium, quod falſum eſt. Sed ſenſus eſt, quod eam confraternitatem quærat, quæ talem gratiam, vigore facultatum Apoſtolicarum habeat, ſiue in ipſo ingreſſu, ſiue poſt ingreſſum, certis temporibus. Neque abſoluat, niſi tunc, cùm facultas durat, neque ab omnibus reſeruatis, ſed ab eis duntaxat, à quibus conceditur. Non enim tanta ſolet concedi facultas, quanta in Iubileo; ſed plures excipiuntur.

2. Error, ſacrilegè in hoc negocio progredientium, qui præſumunt abſoluere à non reſeruatis, & cum reſeruato conſulūt expecta-

expectare tempus, quo concedetur facultas supra reseruatos: interim autem illi confitentur, & absoluuntur inualidè, & communicant indignè.

Itaq; occurrente casu reseruato, omninò Confessor debet subsistere, & pœnitentem ad Superiorem, vel eum, qui potest absoluere, remittere, aut ipsemet facultatem quærere. Cæterùm absoluere à non reseruatis solis, ordinariè nō licet ei, nisi in casibus vrgentissimæ necessitatis, videlicet, vbi Superioris copia non est: interim autem scādalum aut infamia orireturm si qui confitetur, non communicaret: tunc enim liceret quidem, sed cum obligatione reconfitendi illud, quando Superior adfuerit. Neq; excusare potest metus inordinatus suspicionis, quæ in Prælato hinc suboriri posset: nam Prælatus, & sub secreto Sacramentali sigilli confessionis hoc audit, & ad exteriorem gubernationem, nullatenus deducere potest.

12. Aliquando Sacerdos tenetur denegare absolutionem: nimirum, quando confitens impœnitens est, non habens contri-

contritionem, aut propositum non peccandi, vel occasiones vitandi, iniurias & odia remittendi, officia mala deserendi, vel animum restituendi. *Vide Exam: tit: 6.*

Quanquam si desiderat ex corde cauere peccatum, eiusq; occasiones; tamen conscius propriæ fragilitatis, quam expertus est, credit se relapsurum, est absoluendus.

13. Imminente periculo mortis, non expectet Cōfessor integram enumerationem omnium peccatorum, si periculum est in mora; sed audito vno, vel duobus peccatis, absoluat. Quamuis post absolutionem pœnitens debeat prosequi suam confessionem, & iterum absolui directè, à quibus antea fuit indirectè absolutus.

14. Notanda quoq; est illa doctrina, ex Rituali Romano, Pauli V. iussu, edito. Quòd si, inquit, inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox & loquella ægrum deficiat, nutibus & signis conetur, quoad eius fieri poterit peccata pœnitentis (Confessor) cognoscere quibus,

quibus vtcunq; vel in genere, vel in specie cognitis: vel etiam si confitendi desiderium, siue per se, siue per alios ostenderit; absoluendus est.

15. In reconciliationibus, hoc est, in confessionibus frequentioribus & breuioribus; *vide formam absolutionis in Exam: tit: 6. q. 12.*

Vrgente verò aliqua graui necessitate in periculo mortis, breuiter dicere poterit: Ego te absoluo ab omnibus censuris & peccatis; In nomine Patris, &c. vt in Rituali Rom: Pauli V. habetur.

SECVNDA PARS.

De Pœnitente.

Diuisa in sex Capita.

CAPVT I.

Quomodo se iuuare possit ad contritionem.

Contritio, quia donum Dei est, idcircò per feruentes orationes, & alia pia opera à Deo postulanda. Et quia est actus humanus, ideò cum Dei auxilio concurrere debent aliquæ considerationes, cor emollientes, atque disponentes. Istæ autem considerationes desumi pos-

ſunt ex diuerſis circumſtantijs: nimirum perpendendo; quis, quid, contra quem, & cum quanta iactura peccauerit. Quis? Qui nihil erat, & non fuiſſe poterat, & nunc tot donis Dei inſignitus; tum naturalibus, quia ad Dei imaginem ex nihilo creatus: tum ſupernaturalibus, quia ad æternam beatitudinem ordinatus.

Hic inquam, Deum offendit, amicitiam eius ſpreuit, proditor eius factus, ad hoſtem illius dæmonem confugit, malẽs eius mancipium eſſe, quàm Dei ſeruus & amicus: de quo S. Bern: *Ser: 16. in Cant.* Cogita (inquit) in Deo tuo, hæc quatuor concurrere, quòd ſcilicet ſit Creator, quòd ſit Benefactor, quòd ſit Pater & Dominus. Ad omnia reus es, plange per ſingula. Ad primum & vltimum reſpondeat timor tuus; ad duo media, pudor.

Adhuc autem multa mala contra proximos fecit. Nam alios iniquè bonis tẽporalibus ſpoliauit; alios malo exemplo ad peccatũ pertraxit, aut etiam ad ipſum induxit; (& ita ob ſcandala à ſe data, illi animę vitã perdiderũt) alijs detraxit, multiſq; eos iniurijs affecit. Sed & ipſe peccator,

cator, maximam iacturam ob id perpeſſus eſt: nam gratiâ & charitate exſpoliatus, cœleſtem hæreditatem perdidit, perpetuò inferni carceri ſe obſtrinxit, ac perinde mortem primam & ſecundam incurrit.

Si itaq; tantum eſt malum quod perpetraui, quid faciam, vt illud diſſoluam? quomodo Creatorem meum placabo? quomodo amico tam benefico reconciliabor? quomodo proximorum damna reſarciam? quomodo pœnas inferni æternas euadam? Nullum reſtat remedium, quàm ad anchoram pœnitentiæ confugere, peccata plangere, atq; deteſtari. Verè compunctus, & manu Dei tactus, plures conſiderationes ex pluribus circumſtantijs exaggerationibuſq; acceptas, adinuenire poterit.

CAPVT II.

Quomodo ſe præparare ad Confeſſionem debeat?

CONuenienter ſe ad confeſſionem parabit, ſi quatuor obſeruabit.

1. Recurrat ad Deum per orationem aliquam, ſaltim breuiſſimam, ſiue vocalem, ſiue mentalem: emiſſo ad ipſum ex imo pectore ſuſpirio, vt ſibi adiutor eſſe velit ad reminiſcendum, deteſtandum, & confitendum ritè peccata ſua.

2. Recolligat ſe aliquo tempore ſufficiente, ad examinandum diligenter conſcientiam ſuam, & rememorandum omnia peccata: reuocando in memoriam, tum confeſſiones præteritas, ſi in eis aliquod peccatum omiſſum fuerit, aut de neceſſarijs aliquid defuerit: tum loca, in quibus verſatus eſt, & quid in ſingulis fecit: tum perſonas, cum quibus hactenus conuerſatus eſt: tum propenſiones, & fragilitatem ſuam, conditionem, ſtatũ, officium, occupationes ſeu negotia ſua: tum diſcurrendo ordine, per præcepta Dei, Eccleſiæ, peccata capitalia, ſenſus corporis, cogitationes, verba, opera. Hac enim ratione faciliùs poterit in memoriã ſibi reducere omnia peccata.

Hîc notandum:

Quòd in recogitatione peccatorum carnalium, odij, & iræ, non multùm immorari oportet, ne ex inſidijs diaboli, aut infirmitate carnis, noua exoriatur tẽtatio.

3. Poſtquam inueſtigauerit & collegerit peccata ſua, compungantur, & ſtatuat ea omnia, cum debita diſplicentia, manifeſtare in confeſſione. Nec tantùm integrè, verùm etiam bona intentione, pro ſalute animæ ſuæ, non pro conſuetudine tantùm, non pro iactantia, neque ex aliqua coactione.

4. Eligat ſibi peritum Confeſſorem, qui ſciat conſcientiæ ſuæ difficultates reſoluere, infirmitates curare, in Dei gratiam reducere, regulam benè viuendi docere. Sæpè enim imperitus Confeſſor mortificat & non viuificat, inducit in deſperationem, & ex peccato non educit: multaq; alia mala pœnitenti adfert.

Hîc etiam ſciendum;

Quòd iſtud vltimum non omnibus quadrare poteſt: ſi quidem pauci ſunt, qui poſſent talem electionem facere; neque omnes ita intricatos caſus habent: & pauciſſimi inueniuntur, qui quærant peritos Confeſſores, quin potiùs hos ſubterfugiunt, & malunt eos, qui neſciunt, aut non

aut non curant omnes angulos conſcientiæ ſcrutari. Semper tamen tutiùs eſt coram docto & pio confiteri, quàm aliter.

CAPVT III.
In quo ſpeculum Pœnitentis proponitur?

ET ad contritionem acquirendam, & ad confeſſionem integrè perficiendam, iuuabit vel maximè enumerare vſitatiora peccata, quæ contra Decalogum, præcepta Eccleſiæ, &c. ſunt. Hæc autẽ enumeratio, meritò ſpeculum appellari poterit, eò quòd intuentes illud, ſe ſuaſq; imperfectiones deprehendent ac cognoſcent.

Dicamus itaq;, quòd tale ſpeculum duplex eſt: commune, omnibus pœnitentibus: & particulare, ſingulis ſtatibus, ſeu hominum conditionibus. Vtrumque autem proponetur.

§. I. De Peccatis, contra virtutes Theologicas.

1. *Inprimis contra fidem.*

An fuerit hæreticus. Vel in fide dubitauerit deliberatè.

Si hæreticis in pertinentibus ad hæreſim fauit, aut errori eorum aliquo modo conſenſit, vel fidẽ non eſt confeſſus, vbi & quando oportebat. In quo Paraſiti, adulatores, & politici ſæpiùs peccant. Auriga tamen vehens ſuum patronum ad conuenticulum Hæreticorum, pro ſuo munere, & cauſa euitandi dura verba, aut etiam verbera, & non affectu cooperationis, nihil peccat.

Si libros hæreticorum, aut aliâs prohibitos legerit, retinuerit, vendiderit, & multò magis impreſſerit. Simplices: ſi articulos fidei in lege noua ab omnibus ſciendos, ignorent.

2. *Contra ſpem.* Si non ſperauit etiam Dei beneficio, ſe conſecuturum æternam beatitudinem, atq; media ad eam neceſſaria, quæ ſunt Dei auxilium, gratia, peccatorum remiſſio, vitæ emendatio. Hæc enim deſperatio eſſet, ſi verba deſperationis protulit: vt, Deus oblitus eſt mei, non miſerebitur mei. Quòd ſi eadem verba, quæ proferuntur, crederentur; non tantùm blaſphemia, ſed etiam hæreſis eſſet.

3. *Contra charitatem.* Si proximum in graui necessitate constitutum non iuuit, eleemosynam denegauit, aut vltrò non obtulit. Si propter commoditates huius vitæ, deliberatè mauult hîc viuere semper, quàm post mortem cum Domino, summo bono vniri, & in cœlo delicijs spiritualibus affluere. Signum enim esset defectus amoris Dei. Quòd si vitam præsentem futuræ præponeret, propter dubitationem aliquam de vita ventura: iam ad hæresim pertineret. Parati semper esse debemus, vt vocanti Domino, hilariter & promptè occurramus, nihil de eius benignitate hæsitantes.

§. II. De Peccatis contra Decalogum.

1. In primo præcepto cernuntur incãtationes, veneficia, diuinationes, aliæq; superstitiones, tàm in exercendo, quàm in cooperando, consiliũ dando, aut accipiẽdo, & quouis alio modo consentiẽdo.

Hîc notandum:

Quòd simplices, quando per ignorantiã tale quid

tale quid faciunt, non peccant præsertim mortaliter. At postquam admoniti fuerint de vanitate, peccabunt mortaliter: iam enim incipiet esse voluntaria inuocatio dæmonum, saltem tacita.

2. In secundo continentur periuria, quæ quis admisit, siue sciens esse falsum, quod affirmat vel negat: siue rẽ iniquam se facturum cum iuramento promittens: siue rem iustam, sub iuramento promissam, non implens: siue ex praua consuetudine iurans, non curando, neq; considerando, verumné an falsum sit, quod iuramento confirmatur: siue etiam alium ad peierandum inducens (quod benè aduertant Actores causarum, qui absq; vlla necessitate aut vtilitate exigunt iuramẽtum ab eo, quem sciunt falsò iuraturum.)

Hic etiam sciendum est,

Quòd iuramentum duplex est. Assertorium: quando aliquid cum iuramento, esse vel non esse astruitur. Execratoriũ: quando execratio, seu mali imprecatio, exprimitur: vt, Deus me priuet gratia vel gloria, vel puniat; si ita non est vt dico, vel si non fecero hoc, vel illud.

Deinde sciendum est. Periurium regulariter mortale esse peccatũ, nisi indeliberatio sola excuset. Nam paruitas materiæ adeò non excusat, vt etiam, augeat peccatum in periurio.

Tertiò. Si quis absq; necessitate iuret verum, non peccat mortaliter. Sola enim falsitas in re, siue sit à iurante cognita, siue non sit curata: facit periurium, atque adeò peccatum mortale.

3. Ad hoc idem præceptum reducuntur blasphemiæ, & vota. Blasphemia, est dictum, scriptum, aut cogitatum, contra Deum, aut Sanctos. Potest autem esse duplex: Hæretica, & Contumeliosa. Hæretica: vt, dicere Deum esse iniustum, hominis immemorem, &c. Aut maledicere Deum & Sanctos. Contumeliosa: quando ignominiosum & turpe aliquid cogitatur de Deo, & Sanctis. Hûc spectant turpes aut lasciuæ cantilenæ, si diuino cultui admisceantur, etiamsi solo instrumento musico absq; textu fiant. Similiter abusus Sacræ Scripturæ, & Cæremoniarũ Ecclesiæ. Omnia ista sunt mortalia, si sint scienter & deliberatè facta, atque

atque cum notabili irreuerentia Dei.

Hîc notandum est,

Discrimen inter hæresim & blasphemiã, etiam hæreticalẽ; quòd hæresis consistit in credendo: blasphemia verò etiã hæreticalis, in dicendo tantũ verbo, aut mente.

4. Voti natura inprimis est penetranda. Tria ad votum ex necessitate requiruntur: Deliberatio, propositum, & promissio. *D. Thom: 2. 2. q. 88. a. 1.*

Non itaq; solum propositum faciendi aliquid, constituit votum: neq; credendum est, qualemcunque promissionem, sufficere ad votum. (si enim dixeris amico: promitto tibi, &c. promissio hæc non erit votum) sed promissio, quæ fit Deo explicitè vel implicitè, (vt cùm fit Sanctis vel Prælatis) facit votum.

Deinde: Res promissa non debet esse vana, aut indifferens, sed Deo accepta, & ad salutem necessaria: ac proinde de actu virtutis, & quod sit maius bonum, quàm illius oppositum. *D. Thom.*

Deinde sciendum est: quod votum ita factum non implere, aut absque causa rationa-

tionabili in longum differre; peccatum mortale est, & obligatio implendi durat.

5. In tertio præcepto, festorum obseruatio comprehenditur. Hæc autem in duobus consistit: in Missæ auditione, & à seruili opere cessatione.

Et quidem nomine auditionis intelligitur interesse Missæ, animo vacandi Deo. Per opera seruilia, intelliguntur mechanica: vt arare, fodere, suere, &c.

Qui itaq; die festo Missam prætermisit, aut laborauit, vel laborari iussit aut permisit per tempus notabile: peccauit mortaliter.

6. In quarto præcepto, honor parentum præcipitur. Hic autem honor in tribus consistit. In corde: vt diligantur, & non odio habeantur, neq; eis mors, vel aliquod malum optetur. In ore: vt reuerenter ac modestè cum eis in loquendo procedatur, & non acerbè, aut duriusculè. In opere: vt casu necessitatis eis subueniatur.

7. In quinto, homicidium prohibetur. Mutilatio autem, vulneratio, & percussio, huc reduci possunt.

Expedit autem discernere inter homicidium voluntarium in se: hoc est, directè intentum, quia aliquid ideò facio, vt occidam. Et homicidium voluntarium in causa: vt cùm aliquid aliud faciens, interficio aliquem, non præmissa diligẽtia, nimirum, deijciens tegulas ex tecto, & non præmonens transeuntes, neq; aspiciens, an aliquis transeat, si occidat, erit homicida voluntarius, non tanquam directè intendens, sed tanquam culpabiliter negligens, ac proinde in causa: & idcircò peccabit mortaliter. Qui autem casu, adhibita ordinaria diligentia occiderit, nihil peccabit: vt qui feram interficere volens, adhibito clamore, aut alia custodia, seu omni circumspectione, hominem ibi latitantem, percusserit.

Hæc distinctio plurimùm proderit, ad cognoscendum. An sit casus reseruatus, vel non: an sit irregularitas, vel non: dispensabilis per Prælatos, aut non. Similiter ad iudicandum de aborsu, quomodo fuerit voluntarius, ex intentione, vel negligentia. Idem erit iudicium de suffocatione infantis detenti in eodem lecto.

Et quia hoc periculoſum eſt; ideò in quibuſdam diœceſibus interdicitur talis detentio.

8. In ſexto, adulterium prohibetur, cogitatu, aſpectu, & tactu libidinoſis: hoc eſt, cum concupiſcentia carnali. Multò verò magis ipſum adulterium actu perpetratum. Vbi ſi proles intercesſerit, tenetur pater verus ei de alimẽtis prouidere, & curare, ne particeps ſit hæreditatis patris putati: niſi paupertas, vel periculum mortis, aut infamiæ, excuſet. Si tamẽ aliqua ratione citra tale periculum, damnum hoc reſarciri poſſet, fieri debet, vt donando aliquid, clam vel palam, augendo hæreditatem, &c.

9. In ſeptimo, furtum vetatur, tam occultum, quàm manifeſtum, quod rapina dicitur; cum obligatione reſtituendi domino, aut hæredi. Huc reducuntur: damnum notabile inferentes, ab aſſecutione alicuius boni quempiam impedientes, ſi habuit aliquod ius ad illud, ſaltim imperfectum, vt per promiſſionem, electionem: Iuſta tributa & vectigalia defraudantes: Indignos ad aliquod munus promouentes, cum damno aliquo temporalium. Legata pia detinentes, aut reddi impedientes; cum ipſa quàm citiſſimè reddi debeant. Furto ablata ementes, acceptantes, qui tenentur reſtituere, etiam non reſtituto ſibi pretio. Inuenta non reſtituentes, aut pretium inuentionis exigentes: quamuis vltrò datum, quid modicum accipere poſſint.

10. In octauo, falſum teſtimonium interdicitur. Hoc poteſt eſſe in iudicio, & extra iudicium.

In iudicio quidem, quando teſtis falſum vel dubium aſſerit pro vero, aut non fatetur verum: aut per amphibologiam, ſeu ambiguum ſermonẽ reſpondet, ſemper eſt peccatum mortale: tum, quia teſtes non admittuntur, niſi iurati, vel præmiſſo præcepto formali: tum quia eſt cõtra iuſtitiam, quæ adimitur proximo; vnde damum ipſum pati neceſſe eſt.

Extra iudicium, dicitur mendacium, quod eſt verbum falſum, cum intentione fallendi: *ex D. Aug: relato, 2.2 q. 2. C. Beatus.*

Porrò triplex eſt mendacium. Pernicioſum, quod alicui nocet, aut quod eſt contra

contra honorem Dei (vt, prædicare falsa) vel cum damno proximi notabili. & tale semper est peccatum mortale. Officiosum, quod nulli nocet, imò cedit in vtilitatem propriam, vel alterius. Iocosum, quod causa ioci vel oblectationis suæ, vel alienæ dicitur. Quæ duo mendacia venialia sunt. Eo enim, quòd ad aliquod bonum, siue delectabile, siue vtile, vel alicuius mali auersionem, absque alicuius iniuria ordinātur, non magnam in ordinationem habent. *Less.*

11. In nono præcepto, prohibetur cōcupiscentia vxoris alienæ, ad concubitū, & alios actus venereos, seu libidinosos: quæ si est deliberata, proculdubiò est peccatum mortale.

12. In decimo, vetatur concupiscentia rei alienæ ad possessionem. Hæc si fiat contra iustitiam, & cum damno notabili proximi, est mortalis. Hinc alterius famulū allicere, absq; vrgēti necessitate, & cū magno alterius damno, est mortale.

Possent hûc multa peccata ad singula præcepta reduci & dilucidari, sed ad vitandam paragraphorum prolixitatem, & con-

& confusionem, seorsum ponentur, & explicabuntur.

§. III. De Peccatis contra præcepta Ecclesiæ.

1. Principalia præcepta Ecclesiæ, sunt quinque.

De Missa audienda die festo.
De ieiunando certis diebus.
De soluendis decimis.
De confitendo semel in anno.
De communicando in Paschate.

2. Præceptis Ecclesiæ tenentur omnes cuiuscunq; ætatis, sexus, aut conditionis, quamprimùm ad vsum rationis peruenerint, quod communiter septennio completo accidere solet. Excipitur tamen lex de communione, & de ieiunio in parte; vt infrà dicetur. Quamuis pueri ob transgressionem præceptorum Ecclesiæ, non incurrerent pœnas Ecclesiasticas, latas aut ferendas in transgressores; vt est priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ, donec ita perfectum assequantur vsum rationis, vt ad communionem obligentur: *Sanch: de præc: lib: 1. C. 12. n. 7.*

Incur-

Incurrerent tamen pueri ſeptennales doli capaces, ob percuſſionem Clerici, eſſentq; irregulares, ſi occidant, & comprehẽderentur interdicto lato in populũ.

Doli autem capaces vocantur illi, qui poſt ſeptennium non ſunt ſtupidi, aut nimium hebetes, ſed potiùs ſagaces.

3. Porrò Miſſa integra audienda eſt, ita vt non omittatur eius notabilis pars. Notabilis autem omitteretur, ſi ad eam audiendam poſt Epiſtolam accederetur, vel ante Orationem Dominicam recederetur. Neque ſatisfaceret, qui suppleret omiſſa, per ſe recitando, aut legentem audiendo. *S. Anton: Syl: Azor.*

4. Satis autem eſt vnam audire etiã die Natiuitatis Domini. Similiter, & ſemel celebrare: & quidem in quocunq; loco.

5. Hæc autem vna & tota Miſſa, debet ab vno eodemq; Sacrificante audiri, & non à pluribus per partes, niſi propter aliquam rationabilem cauſam, aliquis à dimidia Miſſa recedens, reuertatur ad reliquam dimidiam alterius Sacerdotis. Simul tamen vtramq; dimidiam audiẽs, (videlicet ab vno, vſq; ad Offertorium, & ab

& ab alio infra idem tempus Miſſam proſequente, ab Offertorio vſq; ad finem) non ſatisfaceret.

6. Nomen verò audiendi non ita propriè ſumitur, vt idem ſignificet, quòd aure corporis percipere, alioquin ſurdus nõ ſatisfaceret, neq; ſanus, ſi Sacerdos ſubmiſſè dicat: imò etiamſi ſublata voce, in magna populi frequentia, nam tunc valdè diſtantes non audirent. Vnde omnes Doctores paſſim docẽt, neminem ex præcepto teneri ſic audire, & minùs intelligere verba Sacerdotis. *Nauar: C. 21. n. 8. Caiet: Sum. & alij.*

Sumitur itaq; hic auditio moraliter, quòd, ſcilicet, ſe gerat inſtar audientis, decenter, piè, ac religioſè interſit, ſurgendo, genua flectendo, cruce ſe ſignando, &c. Et exoptando; vt, Sacerdos pro omnibus orans, exaudiatur: aut cogitando de Deo, cui Sacrificium offertur: vel Dei beneficijs, quæ per Sacrificium conferuntur: nec impedimentum aliquod tali deuotioni repugnans, præſtetur, colloquendo, pingendo, ſcribendo, dormiendo, mentem à Miſſa ad alia aduertenter notabiliter diſtrahendo, &c. 7. Ad-

7. Admonent Doctores, ne Missam audientes suis priuatis orationibus, sibilo, suspirijs, clamore, & sono impediãt: aut Sacerdotis deuotionem, aut aliorum meliorem orationem; vt S. Bonau: ait. Ne autem hoc temerè docere videar, aliquos ex Doctoribus, multò antè id docẽtibus, in medium proferam. *Nau:de Orat: & hor. Can: Cap: 16. n. 2. sic ait*: Vitare debemus causas, non solùm nosmetipsos, sed etiam proximos impedientes. Vnde adducit testimonium *Ioan: Cass:* de Monachis Ægyptiacis; qui cùm essent innumeræ multitudinis, quando ad orationem conueniebant, tamen silentium eorum tantum erat, vt prætercanentes, nullus adesse videretur: non sputum emittebatur; non excreatio obstrepebat; non tussis intersonabat; non oscitatio somnolenta dissutis malis & hiantibus trahebatur, nulli gemitus, nulla suspiria, etiam adstãtes impeditura promebantur.

Illum verò qui cũ clamore supplicat, dupliciter peccare pronunciabãt. 1. quòd orationem negligenter offerat Deo. 2. quòd indisciplinato strepitu, alterius quoque

quoque, qui forsan ardentiùs orare potuit, intercepit sensum.

Idem, sed breuiùs docet, Lud: Pont: *Tom: 4. de perf: tract: 2. C. §. 3.* Qui, inquit, Missæ intersunt, debent orare mente, aut voce, ita tamen: vt, si voce orent, id faciãt submissè, ne Sacerdotem ipsum, aut quos propè se habent, impediant. Nã (vt S. Bonau: ait) minùs cauta & imprudens est oratio, quæ cùm sit vna, multas impedit: & cùm sit ipsa tepida, feruentes retardat. Vnde orans (docente D Th: *2. 2. q. 83. a. 12. 3m*) nihil nouum facere debet, quod aspiciant homines, vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus expandendo.

Prosequitur *Nauar*. Peccant ij, qui saltim tempore diuini officij, deferunt ad Ecclesias canes, accipitres, & infantes, qui plorant, vel vociferantur: & fatuos, qui tumultus excitant, quoniam sunt causa suæ vel alienæ distractionis. Quod etiam monuit Statutum Ecclesiæ Gallicanum, & Conc: Lugd.

Præstat itaq; sub tempus Missæ cogitare, illam esse repræsentationem vltimæ Cœ-

mæ Cœnæ, Paſſionis, & mortis Chriſti. Deinde deſiderare, vt exaudiatur Sacerdos pro omnibus orans, & ſacrificans. Tertiò, attendere ad ea, quæ Sacerdos dicit & facit: ſurgere, ſtare, genua flectere, cum alijs, pro occaſione, licet aliquando non audiantur, neq; intelligantur verba, offerendo tamen ea Deo, ſecundùm ſenſum, quem in Eccleſia literati intelligũt. Quartò, habere animum ſeruiendi Deo, aut præcepto Eccleſiæ ſatisfaciēdi. Quintò; poſſent infra idem tempus adhiberi meditationes variæ; de quibus aliàs.

8. Quoad alia officia diuina, Veſperas, Conciones, &c. nullum præceptum extat Eccleſiæ, quamuis monitio eius non deſit, & vtilitas fidelium.

9. Ab hoc præcepto excipiuntur aliqui. Inprimis, qui ſunt impediti graui ac iuſto negotio, quod in aliud tempus differri non poteſt: quales ſunt publici miniſtri, qui ratione ſui officij, non poſſunt deſerere ſuas vigilias, cuſtodias, domos, caſtra, portas murorum. Deinde, infirmis inſeruientes, quos ſine periculo relinquere non poſſunt. Matres quoq; & nutrices,

quæ

quæ paruulos tutò deſerere non poſſunt. Adhæc, propter peſtis periculum: ſimiliter propter cœli intemperiem; vt, pluuiam diuturnam & magnam, niues, turbines, &c. Præterea, valetudinarij, quibus ſurgere & egredi noceret, ac proinde cõſilio medici, commodè id facere nequeunt. Adhæc famuli, qui iuſſu domini coguntur aliquid magni momenti facere. Quòd ſi ſint leuia quæ præcipiuntur, domini quidem peccant, eò quòd ſalutem eorum negligunt: ſerui tamen, tunc tantùm excuſantur, quando obtemperant ad euadendũ rixas, vel obiurgationes duras.

Excuſantur quoq; paſtores ab hoc præcepto, qui ſocijs carent; cum quibus ita negocium diuiderent, vt vno redeunte alter iret.

Poſſent etiam alia ratione excuſari, ſi ſint adeò rudes: vtpotè, inter pecora enutriti, ac ſemper verſati; vt tale ius, quod alioquin omnibus Chriſtianis debet eſſe notiſſimum, bona fide ignorent. Qui adeò pauper eſt, vt non habeat veſtes, aut commodè, pro conditione, domo egredi non audeat, excuſatur.

Viduæ

Viduæ item, quæ propter obitum mariti, ex consuetudine ad certum tempus, domo exire non solent, modò ad alia nō egrediantur: Sicut & alibi puellæ nubiles, per nullam occasionem è domo prodeuntes, eodem modo excusantur, & qui, vel quæ, pro earum custodia remanent.

10. Qui infra Missam confitentur, vt præcepto Ecclesiæ satisfaciant, non valentes commodè in aliud tempus debitam confessionem differre, excusantur. Secus de his, qui ex deuotione id facerēt.

¶ Secundum Præceptum de Ieiunio.

1. Ieiunium duplex inuenitur: Perfectum, ac imperfectum. Imperfectum, vbi vel sola abstinentia à carnibus obseruatur, lacticiniorum autem vsus conceditur, siue semel, (vt in Italia in quibusdam vigilijs extra Quadragesimam) siue bis, (vt in Polonia Feria 4. & Sabbato.) Vel etiam lacticinia subtrahuntur, sed bina refectio permittitur; vt in Dominicis Quadragesimæ.

Perfectum verò, ac plenum ieiunium, tria

tria requirit; abstinentiam non solùm à carnibus, sed etiam originem ab eis habentibus; vt sunt oua, lac, butyrum. Vnicam comestionem. Et circa horam meridianam.

2. Mortale peccatum est, absq; legitima causa ieiunium statutum frangere, etiam citra vllum scandalum, aut contemptum.

3. Sex sunt, quæ non ieiunantes à peccato excusant: Ætas, infirmitas, officium, labor, necessitas, paupertas, charitas, & facultas.

4. Ætas quidem; nam pueri ante septennium, licitè vesci possunt cibis vetitis omnibus. Post septennium verò minimè: nihilominùs vnica comestione nō adstringuntur, vsq; ad vigesimum primū annum completum: quia indigent frequenti cibo, & non multo simul sumpto, propter augmentum commodiùs assequendum. D. Th. Et tamen debent assuescere ieiunare, plus aut minùs, pro maiori vel minori eorum ætate, & complexionis qualitate, quamuis absq; obligatione. *D. Th. 2. 2. q. 147. a. 4.*

Ætas quoq; senilis à ieiunio eximit: nam senes non possunt alimentum pro ieiunio sufficiens digerere ac tolerare, sed potiùs propter debilitatem, frequenti modicoq; alimento indigent. *Caiet: 2.2.*

Senectus autem secundùm communẽ opinionem in 70. anno obuenire solet; quem qui excedit semper ferè, non solùm imbecillo corpore & viribus esse solet, sed & valetudinem habere incõmodam. Verùm sciendum est, quòd hæc ætas secundùm aliquos ex se sola non excipit, si non adsit aliqua senilis ætatis imbecillitas. Hinc senes robusti corporis, & bonæ complexionis, ieiunium seruare debent. *Azor.*

5. Ægritudo & mala valetudo, seu continua debilitas excusat. Vnde qui dolores capitis, vel stomachi, aut oculorum vertiginem patiuntur, sunt excepti. Quòd si dubium sit de infirmitate, an tanta sit, quæ à ieiunando excipiat, medicus consulatur, aut ad superiorem recurratur, vt dicetur.

6. Officium debitum idem facit, quod est quadruplex: Coniugum, si aliter quis non posset reddere coniugale debitum, nisi corroboratus altera refectione. Prægnantis, & nutrientis, seu lactantis. Si quidem hæ indigent cibo pro se, & fœtu, vel infante: nisi sint adeò robustæ, quod cum ieiunio possent facere satis huic officio. Communiter tamen mulieres non sunt tam validæ complexionis: vnde ratione nocumenti peccarent ieiunantes. *Caiet.* Neq; semper requiritur licentia, vt paulò post dicetur. Quartum officium est actu docentium, Concionatorum & Lectorum, atq; Cantorum, non quòd hæc officia eis dent libertatem ieiunandi, & non ieiunandi: sed quòd si non possunt suum vtile munus commodè exercere, seruando ieiunium, eo tempore duntaxat, dum illud exequuntur, licitè bis refici possunt, & non ordinariè, idq; quantùm sufficit ad resumendum vires, & auertendum indispositiones.

7. Labor quoq; grauis, à ieiunio excipit, Talis autem est fabrorum, tam ferrariorum, quàm lignariorum, cultorum agri, sculptorum, sutorum, figulorum, argentariorum, aurificum, textorum, pellionum,

lionum, fullonum, lanionum, cæmentariorum, muratorum, piſtorum, & qui furnariam artem exercent. Non autem ſartorum, pictorum, barbitonſorum. Et multominùs ſcriptorum, notariorum, aduocatorum, ſcholaſticorum. *Vide Azor t. 1 lib: 7. Cap: 17.*

Curſores verò equeſtres videant, an citra incommodum poſſint ſeruare ſuum ieiunium. Itinerantes pedibus, an ſponte vel neceſſitate ſuſcipiant iter, ita vt in alium diem commodè differri non poſſit: ſi enim iter prorogari nō poſſit, & trium vel amplius milliarium ſit, profectò bis refici poſſunt. Perpendant hoc benè, qui curru aut equo vehuntur, & quidem cum omni commoditate, interdum autem ſolius recreationis cauſa; & iudicent, an legitimam cauſam habeant ſoluendi ieiunium. Reuera enim non habent, niſi iter neceſſarium ſit, prolixum, vel incitatum, ſeu vehemens, quod non compatiatur ieiunium, ſi conferatur cum complexione itinerantis.

8. Neceſſitas verò eſt, quando die ieiunij alius cibus, præter carnes non ſuppetit,

petit, & abſq; cibo citra periculum aliquod, vel commodè, illum diem tranſigere non eſſet tutum: tunc enim ieiunium non ligat. Neq; enim vult Eccleſia, vt quis propter ſuum præceptum, tale diſcrimen incurrat. Similiter, qui apud Hæreticos aut infideles ſe proderent Catholicos & Chriſtianos, cum periculo carceris, tormentorum, mortis, amiſſionis bonorum, cùm non teneantur tunc, non ligantur ieiunio cum tanto periculo, dummodo abſit ſcandalum, & non ſit exploratio religionis authoritate publica.

9. Paupertas non omnium, ſed eorum, qui oſtiatim victum quærentes, vna portione ſatiari non poſſunt. His enim licet protrahere ſuam refectionem, donec ſaturentur. Vel etiam ſimilium, hoc eſt, qui non poſſunt habere ſimul, quod eis ad victum ſufficiat. D. *Thom: 2. 2. q. 147. a. 4. 4m.*

10. Charitas aut pietas, interdum cauſam iuſtam ſoluendi ieiunium præbet, nō tamen regulariter. Vnde ſi quis bona fide, nec in fraudem bis reficeretur cum infirmo, qui non aliter cibum ſumeret, niſi al-

nisi alter simul ederet. *Azor tit: 1. lib: 7. cap: 18.* Hospitalitas rarissimè excusaret, nisi peregrinus diuertens valde esset lassus, & corporis refectione valde indigēs, neq; bis se reficere auderet, nisi ipse hospes idem faceret.

Hûc quoq; possunt reduci Confessarij, assiduè pœnitentium confessiones audientes, Lectores, & Concionatores, quotidie legentes aut prædicantes, nequeuntes commodè officium suum facere, & simul ieiunare.

Ad charitatem quoq; pertinet, ieiunium non obseruare, ad vitandam domesticam discordiam, vt si vir alicuius vxoris esset durus, seuerus, imperiosus, aut etiam hæreticus, permittens tamen eam Catholicè viuere; talis, inquam, vir, si resciuerit vxorem ieiunantem, indignaretur, malè tractaret, rixas excitaret, odium contraheret, alienaretur ab ea: hæreticus autem non faceret ex contemptu & iniuria Catholicismi; sed quia dicit ieiunia esse cum detrimento, & incommodo suo & familiæ: tunc vxor vt deuitet talem perturbationem, debet abstinere à ieiunio.

11. Facultas quoq; à Superiore impetrata, liberat à ieiunio. Vbi sciendum, quòd à ieiunio Ecclesiæ solus Papa eximere potest, si nulla subsistat iusta causa.

Quando autem causa est certa & euidens, licitè potest quilibet ieiunium præterire, præsertim consuetudine interueniente, vel in difficili recursu ad Superiorem. *D. Thom.*

Euidens autem causa censetur, quæ à medico, vel aliquo prudenti viro talis iudicatur, quāuis ieiunanti dubia videatur. Tales sunt prægnantes, lactantes, & notabiliter debiles.

Quòd si fuerit causa dubia & incerta, potest Episcopus de iure dispensare; Parochus autem ex consuetudine. Quia solet in tali euentu recursus fieri ad Parochum, quamuis præsens sit Episcopus, & ad eum facilis pateat aditus. *Azor tit: 1. lib: 7. c. 18.*

Eadem ratione possunt Prælati Religionum, aut locorum Superiores, & in absentia eorum vices gerentes, dispensare alios, imò & seipsos ex iusta causa, (ne deterioris conditionis alijs sint) tam in

qualitate ciborum, quàm in numero refectionum. Vnde *Caiet: in 2. 2.* addit: Minus ergo sapiunt Prælati, qui petẽtibus subditis in causa dubia, dispensationem cœnandi, in Ecclesiæ ieiunijs: aut præueniendi horam, remittunt eos ad suam conscientiam. Debent enim compati infirmis, & ad cautelam ieiunium cõmutare, in Septem Psalmos, vel aliquid huiusmodi. Nam qui hoc bona fide facit, nulli periculo se exponit, siquidem potestate sua vtitur. *Idem Azor Graff.*

Refertur in Comp: Priuil: Ord. Mendicant: quod concedente Eugenio 4. licentiam, quam dat Prior, vel in eius absentia Vicarius, alijs Fratribus; possit etiã Priori ac Vicario concedere eorum Confessor, V. Ieiunium.

12. Cui datur facultas comedendi procreata ex carnibus, puta oua, & lac: vel præueniendi horam consuetam, non potest vesci carnibus: sed debet esse contentus eo, quod conceditur tantùm; in reliquis autem debet ieiunium obseruare: quia talis non in totum liber censetur à lege ieiunij. Cui verò permittitur vesci carnibus,

carnibus, videtur esse solutus in totum, ita vt & pluries comedere posset, & meridiem præuenire. Habens quoq; licentiam comedendi oua, tutò potest vti caseo, lacte, & butyro, imò & piscibus simul. *Azor.*

Qui tamen haberet facultatem vtendi butyro pro condimento, propterea quòd non possit vti aliquo oleo, non statim posset vesci ouis, & alijs: sed intentio concedentis exploranda esset, aut forma concessionis.

13. Tempus comedendi die ieiunij, est hora meridiana, vel paulò antè. Nam qui longe ante meridiem absq; legitima causa reficeretur, mortaliter peccaret: vt puta, per duas horas, aut etiam fortè per sesquialteram, & tamen tenebitur abstinere à secunda refectione: quòd si denuò comederet, peccaret. Quamuis, qui tertiò & quartò, die ieiunij comedit, non amplius transgrediatur legem ieiunij, in secunda comestione finaliter violatam.

Porrò iusta causa præueniendi horam debitam, est iter necessarium, aduentus hospitum, expectare non valentium, negotium

gotiũ imminens, lectionis aut doctrinæ.

14. Paterfamiliâs tenetur ministrare familiæ alimenta commoda, conuenientiaq; tempore ieiunij, ita vt sustentari & sufferre ieiunium possint. Non tamen obligatur familiam per vim compellere ad ieiunandum: sed sufficit charitatiuè monere & curare, vt ieiunet. Quòd si aliqui transgrediantur, non turbetur: præsertim, si hinc ei immineret magnum incommodum: vt puta, quia nullum famulum sibi necessarium inuenire posset, si tempore ieiunij non propinaret cœnã: vel si ipsi grauiùs essent offensuri Deum, murmurando, conuitiando, maledicendo, cœnâ negatâ.

15. Famulus tempore ieiunii, parans domino suo cœnam, mensam instruens, ac ministrans, non peccat, quia hic officium suum præstat. Idem de ancilla Domini hæretici, coquente carnes die ieiunij: quia hoc non potest absq; notabili suo incommodo detrectare.

16. Diebus ieiuniorum exponere cibos vetitos ad emendum, illicitum est, propter multorum occasiones peccatorũ. Priuatim

Priuatim verò ac occultè vẽdere liceret, si non animaduerteretur, emptorem abusurum. Fundamentum peccati mortalis est. Quia qui ieiunare tenentur, haberent occasionem transgrediendi, quod venditor nihil curare videretur.

17. Inuitans ad cœnandum, etiam vrbanitatis, amicitiæ causa, aliâs ieiunaturum; peccat mortaliter, si inuitatus cœnat, nisi inuitans credat inuitatum non consensurum, aut si consenserit, existimet, non esse obligatum ad ieiunandum, vel saltim dubitet.

Quòd si inuitatus paratus erat ad cœnandum, nihilominùs inuitans peccat, quia inducit eum ad exequendum suum malum propositum: nisi ei constaret, inuitatum decreuisse cum alio, vel alibi cœnare. Vnde non peccant cauponarij inuitantes viatores, vt domi suæ potiùs quàm alibi cœnent. Ex hoc tamen non deducas, propinantes potum ad ebrietatẽ, non peccare; eò quòd potatores decreuerunt alibi inebriari: quia ebrietas est contra ius naturale; solutio verò ieiunij contra legem positiuam, ac proinde minoris vinculi.

18. Viatores non habentes domiciliũ, horreum, tabernam, officinam, vel quãcunq; possessionem alicubi, neq; moram ibi facientes, sed transeuntes, aut confestim tanquam itinerantes discessuri, non tenentur quidem lege ieiunij loci illius nihilominùs ad vitandum scandalum, debent se conformare in cibo habitatoribus illius loci, quamuis in secreto licitè non ieiunarent. In fauorabilibus tamen, tales peregrini poterunt se conformare, & vti consuetudine, comedendo carnes, quamuis in patria ieiunetur.

19. Adueniente hæretico, tempore ieiunij: nullatenùs licet Catholico propinare cibos vetitos, aut cœnam apponere, quamuis si id exigit, nec fieri potest aliter absq; notabili incommodo hospitis Catholici, liceret. Esset notabile incommodum, si propter hoc murmurationes & maledictiones sequerentur, & traduceretur persona excellens, tanquam tenax, inhumana, &c. Tunc autem consultum erit apponere carnes & pisces, quemq; suæ conscientiæ relinquendo.

Quod si neq; exigit, sed contentus erit quali-

qualicunq; alimento; neque incommoda sperantur, aut non adeò magna; non est hæretico condescendendum. Et multò minùs hoc liceret, propter minorem sumptum, qui fit in cibo carnium. *Lege Lessium de Iust: lib: 4. c. 4. d. 4.*

20. Tabernarij specialiter, & alij vendentes, aut ministrantes cibos in die ieiunij, ad ientaculum matutinum, aut pomeridianum, cœnamuè, facilè excusari possunt à peccato: tum quia non tenentur discutere, an causa adsit non ieiunandi, neq; id commodè possunt: tum quia possunt præsumere de proximo benè: tum quia absque suo damno id facere nequeunt, omittendo vendere suas res, & viatores à se auertendo: tum quia tabernarij sunt paruæ conditionis, aduenientes plerunq; effrenatæ linguæ, & ita iniurijs & contumelijs afficerentur; ac proinde sine damno, & incommodo, non possent ista denegare; & ideò excusantur, tanquam deseruientes naturæ, non vitio. *Vide Sanch: lib: 1. Op: Mor. c. 7. n. 34.*

21. De vespertina refectiuncula (quæ collatio dici solet) dicendum est aliquid.

 Hæc ita-

Hæc itaq; tali ordine & occasione est introducta. Olim quando ieiunantes, omisso prandio, cœnabant ad nonam, (hoc est, tribus horis post meridiem) nullam habebant occasionem sumendi iterum comestiunculam aliquam. Postquam verò tempus cœnæ mutatum est, & à nona ad sextam, hoc est, ad meridiem retrotractum, exorta est occasio collationum, nimirum propter somnum capiendum. Nam aliqui, vt dormire possent, potu indigebant; potus autem, præsertim vini, sine cibo sumptus, obest stomacho, propterea adiungebatur potui modicus cibus, non propter nutritionem, sed propter medicinam, ne potus noceret. Vnde excusabantur tunc ieiunantes, à fractione ieiunij, tum ratione paruitatis, tum præassertæ necessitatis; scilicet, ad medendum naturæ. Tandem consuetudine receptum est, vt etiam seclusa tali indigentia, collatio sumeretur; neque in hoc scrupulus aliquis esse potest. Nam manifestè videmus in ieiunijs, magnam vim habere consuetudinem, cuius vi ieiunia antiqua sunt sublata: aliqua ex to-

to; vt ieiunium Quinquagesimæ, quoad Clericos: aliqua ex parte; vt quædam ieiunia, quoad abstinentiam vini. Lex humana nisi vsu recipiatur, nullam vim & authoritatem acquirit. Et rursus, ita cõsuetudine abrogatur, vt vim acquisitam amittat.

22. Materia verò collationis tunc, soli fructus erant. Verùm etiam cùm & isti soli sumentibus nocerent, adhiberi cœpit modicum panis. Nunc autem sumat quilibet, quod vult, nihil refert: dummodò paruitas apud pios recepta nõ excedatur, & comedatur id, quod non ad nutriendum potiùs valet; vt legumina, & pisces (quamuis etiam hæc in modica quantitate non obstarent ieiunio) ne collatio in cœnam transiret.

23. Hæc autem quantitas non est taxata, sed arbitrio bonæ conscientiæ relicta, attentis circumstantijs, locorũ temporum, personarum, occupationum. Communiter autem à quibusdam, conceduntur tres vel quatuor vnciæ panis.

Quòd si adhibeantur alia: vt nux, pomum, pyrum, exigua pars piscis; ista si-

mul collecta, non debent excedere præfatam quantitatem. Hinc etiam iusculũ accipi potest seruata paruitate. *Azor.*

Qui excusat insignes ac delicatos nobiles, si paulò maiori refectiuncula vesperi vtantur, stante tali consuetudine, si est: & quia tales solent esse debilioris valetudinis, assueti delicatioribus & pluribus epulis. Tamen & hi benè considerent, ne fallantur, & hac doctrina abutantur. Non enim conceditur eis, nisi parum quid, comparatione tamen ad suam complexionem.

24. Hanc vespertinam refectiunculam transferre in tempus prandij, dilato prandio in tempus nocturnum, cùm iusta causa subest, vt negociorum multitudo ac magnitudo, & Superioris facultas accedit, licet: nulla autem subsistente causa, non licet: vt *Caiet*: probabiliùs & veriùs docet. *Azor cap*: 8.

¶ De Decimis.

1. Decimas fideliter soluere, secundùm consuetudinem legitimam, non violentam, obligantur qui agros possidet, sub

sub mortali eoq; sacrilego peccato: neq; absolui possunt, nisi restituant. Additũ est autem secundùm legitimam consuetudinem: quia alicubi non est consuetum soluere decimam, quoad quotam: vt in Italia, Græcia. *Azor t. 1. lib*: 7. *c*. 26. & in aliquibus partibus Poloniæ: quamuis soluatur quoad substantiam; hoc est, congruam sustentationem Sacerdotis. Nam datur certa pars fructuum, aut taxatur deputaturq; certa summa sufficiens, ad ministros Ecclesiæ alendos ac sustentandos, & ad soluendum operarijs Ecclesiasticis debitum stipendium. *Omnia hæc in sequentibus meliùs dulcidabuntur.*

2. Decima constituta est ob multas causas. 1. Ad recognoscendum & profitendum, Deum esse supremum Dominũ omnium rerum, cui propterea ista offerimus. 2. Vt ministri Ecclesiæ commodè alantur, seu stipendium eis debitum reddatur ob Ecclesiasticum ministerium. 3. Vt ex his, quæ eis supersunt, fabrica Ecclesiæ, aut reparatio, vel etiam alia necessaria fieri possint. 4. Vt peregrini, aduenæ, pauperes, & quomodocunque egen-

egentes, subsidium habeant. Non desunt & aliæ causæ, sed hæ sūt celebriores.

3. Nec tantùm Catholici tenētur soluere decimas, verùm & Hæretici, imò & Iudæi, atq; Pagani, si prædia decimis affecta, quomodocunq; possideant: Quia res cum onere suo in quemcunq; possessorem transmittitur. Nec tantùm dominus agri, verùmetiam & conductor.

4 Si dominus conditionem rei mutet, ita vt ex agro faciat vineam, pomarium, domos, &c. aut viceuersa ex vinea, domoué, agros: ad decimam nihilominùs soluendam obligatur, quæ antea solui solebat, imò aliquando ad maiorem, si nūc vberiores fructus res mutata profert, quāuis antè minores aut nullos faceret: atq; adeò ex domo quoq; in area sic obligata, constructa, quando locaretur, decima solui debet. *Azor tom: 1. lib: 7 c 24.*

5. Quando detentor decimarum vendit alteri agrum, certissimum est posse emptorem conueniri, vt soluat omnes decimas detentas, cùm res (vt dictū est) cum suo onere transeat ad emptorem: & res, non persona, sit obligata. Asserunt tamen

tamen aliqui, vtrumq; posse conueniri, tam emptorem s. quàm venditorem.

6. Decima soluenda est ex omnibus terræ fructibus, quāuis alicubi ex minutis non soluatur, vt ex herbis, oleribus, leguminibus: sicut & personalis, quæ est ex lucrefactis per industriam, & artificio, in desuetudinem abijt. Eodem modo decimæ ex molendinis, apibus, aucupio, piscatione, ex animalibus, magna ex parte cessarunt. Itaq; consuetudo vbique seruanda, quando vsu ipso legitimè præscripto est recepta, & pacificè absque Parochorū querella, obseruata seu cōtinuata.

7. Hæc decima, prædialis dicta, debetur Parocho, in cuius parochia illud prædium est situm, etiamsi dominus prædij, alibi audiat diuina, & in alia parochia Sacramenta percipiat: quamuis aliquando ob donationem, vel dispositionem Episcopi, aut Summi Pontificis, ius decimarum à Parochis ad alios transferatur.

8. A solutione decimæ, non excusat opulentia Parochi, neq; eius improbitas, vel malus vsus. Quia non ratione personæ datur, sed ratione diuini ministerij, & officij

officij Ecclesiastici, quod præstat Parochus.

9. Possunt decimæ laico locari & vẽdi, authoritate & facultate Episcopi expressa, vel tacita, iusta de causa, & ad breue tempus: vt ad triennium. Requiritur tamen, vt contractum facientes, sciant rerum pretia, & omninò liberé contrahant, absq; fraudis & coactionis admixtione. *Leßius lib: 2. c. 21. d. 4. n. 37.*

Hinc in periculo versantur illi, qui à Clericis extorquent decimarum venditionem, ita vt ipsi coacti importunitate, vel authoritate, aut etiam minis vendãt. Et multò magis, si celant quantitatem terræ fructuum, ita quòd emens scit quid emat, sed vendens nescit quid vendat: cùm vterq; scire debeat valorem, seu iustum pretium rei. Vnde emens decipit Clericum, non integram soluens decimam: & seipsum: quia peccat mortaliter, & semper restituere tenetur, nisi tacita donatio interueniat. Sincerè itaq; procedendum est, cùm & coram Deo, hoc modo: Parochianus dicat verè numerũ manipulorum, &c. vt Parochus possit intel-

intelligere, quid vendat, & pretium iustum arbitrari. Et si ante messem fiat venditio, dicat quantitatem fructuum in cõfuso: hoc est, enumerando plures annos à decem annis: quòd tali anno talis fructus fuit, altero tantus, & sic deinceps.

10. Remissio decimæ facta ab eo cui debetur, sufficit, vt quis tam à peccato, quàm à pœna iuris, sit liber. *Azor & Leß.* Nam qui habet propriũ ius decimarum, potest alteri donare, elocare, & vendere. *Vide etiam Sylu:* ℣. Decimæ. *q.* 5. Et *Graff: part: 2. lib: 2. c. 27. n. 28.*

11. Multis modis decimarum solutio tolli potest: Consuetudine, præscriptione, compensatione, transactione, exemptione, seu priuilegio.

12. Nam vbi consuetudo viget, estq; legitimè præscripta; non debetur solutio, tametsi à Clericis petatur. Quia talis consuetudo, vim legis obtinet, dummodò aliquid Deo offeratur, ad recognoscendum supremum eius dominium in omnes res, & aliunde Clericis suppetant bona, ex quibus commodè sustententur. Vnde & illa consuetudo valida est, non deferen-

deferendi decimam in horrea Clericorũ, sed soluendi in area, agro, domo. Debet tamen Collector, seu Dominus decimæ, certior reddi. Est autem legitimè præscripta, quando longissimo tempore, cuius initij non extat memoria, seu (quod idem est) quando tempore excedente hominum memoriam, consueuit non solui. Quamuis *Less: dub: 5. n. 16.* doceat, sufficere consuetudinem quadraginta annorum, neq; ad eam requiri titulum.

13. Eadem ferè ratio est de præscriptione: nam in hoc æqualis conditionis est cum consuetudine. Differunt autem, quòd per consuetudinem acquiritur ius communitati, & non priuato alicui: per præscriptionem verò etiam priuatis ius & dominium acquiritur. Porrò ad præscribendum sine titulo requiritur, vt ab immemorabili tempore, non consueueris soluere. Cum titulo verò, scilicet donationis, pacti alicuius, &c. sufficiunt 40. anni, sed cum bona fide.

14. Inter compositionem & transactionem, hoc interest, quòd compositio est gratis & liberaliter facta: Transactio verò

verò est de re dubia; & lite incerta, aliquo dato vel retento. Aliquando tamen vnum pro alio ponitur.

Itaque compositio, qua laicis decima, vel ex toto, vel ex parte in perpetuum remittatur; non potest fieri sola authoritate Episcopi, sed requiritur Summi Pontificis facultas.

15. Romanus Pontifex, potest aliquos eximere à solutione decimæ; dummodò Ecclesiastici habeant aliunde, quæ ad cõgruam eorum sustentationem requiruntur: & dũmodò aliquid Deo offeratur, in recognitionẽ eius supremi dominij. *Azor.*

16. De noualibus, hoc est, de terra aliàs inculta, nuper verò ad culturam redacta, debentur decimæ illi Ecclesiæ, in cuius Parochia sita est. Si verò non sit in certa Parochia, debentur Episcopo Diœcesiano; qui potest sibi retinere, vel alteri concedere, etiam sine consensu Capituli. *Graff: p. 2. lib: 2. c. 27. n. 37.*

17. Multa bona consequuntur decimarum fidelem solutionem: pluuiæ opportunæ: benedictionis effusio vsque ad abundantiam: auersio locustarum, & aliorum

aliorum corrumpentium fructus terræ: ſterilitatis vineæ euitationem. *Malach*: 3. Addit *Gloſ: in 6. de Decimis, cap: 1.* corporis ſatietatem, fructuum vbertatem, & cœleſte præmium.

Mala verò, quæ ſequuntur denegationem ſolutionis, ſunt expreſſa, *Malach*: 3. Quòd tales configunt Deum, maledicti ſunt in penuria, ſterilitate, & alijs plagis. *Aug: lib: 50. hom: 48.* Maiores, inquit, noſtri, ideò omnibus copijs abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæſari cenſum reddebant. Modò autem, quia diſceſſit deuotio Dei, acceſſit indictio fiſci. Noluimus cum Deo partiri decimas, modò autem totum tollitur. Hoc tollit fiſcus, quod non accipit Chriſtus.

18. Poloni decimas non ſoluentes, ſub prætextu compoſitionis inter ſtatus futuræ, ſunt in ſtatu damnationis: tum quia in præſenti ſacrilegè detinēt, id quod eſt Eccleſiæ: tū quia omne ius decimarū ad iudicem ſpectat Eccleſiaſticū, & nō Politicū. Neq; talis cōpoſitio attentari, aut valida eſſe poſſet, abſq; authoritate Summi Pontificis, ſine qua totum irritum & inane eſſet.

De Con-

¶ *De Confeſſione annuali.*

1. Iure quidem diuino, omnes quicunque peruenerunt ad vſum rationis (quod plerunq; contingit ad finem ſeptennij) & peccauerunt mortaliter, obligati ſunt confiteri, præſertim tēpore neceſſitatis: ſed præcepto Eccleſiæ ſemel in anno. Quod præceptum conſuetudine alligatur tempori, circa feſtum Paſchatis.

2. Tenentur autem confiteri coram proprio Sacerdote, vel coram alio de eius facultate. Qui proprius Sacerdos triplex eſt; ſcilicet, Parochus in ſua Paræcia: Epiſcopus in ſua Diœceſi: & Papa in toto orbe.

3. Cæteri confeſſiones excipiunt ex cōmiſſione, vel priuilegio Sedis Apoſtolicæ. Et quia ius commune permittit cōfiteri, coram habentibus à ſupradictis tribus facultatem: ideò confitens coram Religioſo ab Ordinario approbato, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ, nec requiritur ad hoc licentia Parochi, imò eo renitente & contradicente, poteſt ſuo munere fungi. *Confeſ: tit: 17. c. 5.* & ferè omnes.

F Cauere

Cauere tamen debent Religiosi, & omnes alij, ne in Ecclesijs Parochorum, aut alienis contra earum rectorum voluntatem excipiant confessiones: sed eis in hoc deferant assensum petendo, tum ciuilitatis causa, tum ad subtrahendam occasionem discordiæ, odij, fouendam charitatem, & scandalum euitandum.

4. Quamuis pueri septennio elapso, sint obligati confiteri semel in anno, tamen si non confiterentur, non propterea incurrerent pœnas Ecclesiasticas, vnde nec priuarentur sepulturâ, vsq; ad 12. annum in fœmina, & 14. in masculo.

§ De Communione Paschali.

1. Paschalis communio dicebatur, quia ipso die Paschatis perficiebatur: sed postea crescente populo Christiano, hæc obligatio extensa est ad octo dies, ante & post: ita quòd duret à Dominica Palmarum, ad Dominicam in Albis, hæc eadem obligatio, ac propterea nomen etiam Paschalis communionis, toti illi tempori attribuitur.

2. Hæc Communio impleri debet in propria

propria Parochia, secundùm ius commune. Ex speciali verò licentia Episcopi, aut Parochi, potest alibi.

3. Priuilegium Nic: 5. confirmatum à Sixto, & tandem à Leone X. concessum Regularibus, ministrare hoc Sacramentum omni tempore, præterquam in die Resurrectionis Domini, videtur esse reuocatum, per declarationem Congregationis Conc: 23. Ianuar. 1586. *Vide decis: Rotæ Rom: Sess: 13. c. 9.* §. in Paschate.

Præterea eadem congregatio 29. Maij, 1601. censuit, non satisfacere præcepto Ecclesiæ, qui Sacramentum Eucharistiæ suscipit, ante & post diem Paschatis, non de manu Parochi, sed Regularium habentium à Sede Apostolica priuilegium, de administrando hoc Sacramento, præterquam in die Paschatis. Hoc autem adeò verum est, vt etiam laici inseruientes in Monasterijs Regularium, debeant Eucharistiã sumere in propria Parochia. *Decis: Rot. vt suprà.*

4. Pueri quoq; hoc præcepto obligantur, non quidem tunc, quando sunt doli capaces, & confiteri tenentur; sed tunc, cùm il-

cùm illud piè, reuerenter, religiosè, ac deuotè suscipere possunt. Quod quamuis accidere soleat, cùm primùm perueniunt ad annum 10. vel 11. tamen in eis, non tantùm consideranda est ætas, verùm etiã industria, ingenium, communis consuetudo, ac iudicium parentum, consanguineorum, confessariorum, ac virorum discretorum. Deinde vitanda est aliorum offensio, si valdè paruulis, quamuis sagacibus, publicè conferatur.

Exploratores verò eorum, debent duo in eis considerare, scientiam & affectum; videlicet, an ipsi cognoscant, quid hoc Sacramento continetur, & discernant à prophano pane. Deinde, an in affectu, ante sumptionem vehemens desiderium habeant, in vsu verò aliquam suauitatem spiritualem, vel gaudium sentiant.

§. IV. *Circa Sacramenta animaduersiones, & transgressiones.*

1. Sacramenta septem conuentissimè sunt instituta: Quia (vt D. Tho: ait, 3. *q. 65. a. 1.*) ordinantur ad perficiendum hominem, in his, quæ pertinent ad cultum

tum Dei, secundùm religionẽ vitæ Christianæ, seu spiritualis, quæ habet conformitatem ad vitam corporalem. In vita autem corporali homo, primò nascitur. 2. Crescit & roboratur in viribus. 3. Nutritur, ne vita extinguatur. 4. Si quando ægrotet, curatur. 5. Post infirmitatẽ, reliquiæ morbi: videlicet, debilitas, ineptitudo, &c. expelluntur, per dietam, deambulationes, recreationes, corroboratiuas confectiones, rotulas, &c. 6. Ad certam ætatem præueniens, potest esse multitudinis per generationem pater. 7. Quoniam multitudo ordinata esse debet, indiget rectoribus, iuxta illud. *Prou: 11.* Vbi non est gubernator, populus corruet.

Simili modo in vita spirituali, homo regeneratur per Baptismum: perficitur & corroboratur per Confirmationem: nutritur per Eucharistiam, ne à calore concupiscẽtiæ, seu inclinationis amoris proprij absumatur vita spiritualis, amissa gratia. Per Sacramentum Pœnitentiæ, spiritualis ægritudo sanatur, dum peccata remittuntur: per extremam Vnctionẽ conualescentia corroboratur, & vires spiritu-

ſpirituales reparantur, dum reliquiæ peccatorum remouentur. Per Sacramentum Matrimonij, propagatio honeſta efficitur. Per Sacramentum Ordinis, poteſtas regendi multitudinem in vita ſpirituali conceditur.

2. In neceſſitate poteſt baptizare quilibet homo, non tantùm obſtetrix, & parentes abſq; amiſſione iuris petẽdi debitum (ſi ſint matrimonio legitimè iuncti) verùmetiam non baptizatus, Paganus, aut Iudæus, dummodò intendant facere, quod alij baptizantes.

3. Materia eſt, ſimplex tantùm aqua naturalis, non artificialis, ſiue ſit calida, ſiue frigida, dulcis, amara, turbida, clara, benedicta, non benedicta, fœtida aut non. Debet tamen tanta adhiberi, quanta exigitur ad iudicandum moraliter, quòd ſit ablutio, quamuis modica, imò & guta vna ſufficiet. Nihilominùs admonẽdos eſſe cenſeo illos, qui vix humectatis extremitatibus digitorum, leuiter tangunt verticem.

4. Forma eſt. Ego te baptiſo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Inuo-

Inuocatio autem Trinitatis, per expreſſionem diſtinctam trium perſonarum, eſt de neceſſitate Sacramenti, ita quòd ſi omitteretur, non eſſet validum: quia ſub tali forma à Chriſto inſtitutum. *D. Th: 3. q 66 a. 6.*

5. Concurſus quoq; formæ cum materia fieri debet: hoc eſt, infuſio aquæ, durante prolatione formæ: hoc enim tutius eſt. Contactus tamen baptizantis & baptizati non exigitur.

6. In difficultate partus nutrix baptizet abſolutè, ſi exierit caput. Sub conditione verò; ſi capax es baptiſmi: Ego te baptizo, &c. quando alia pars prodierit, aut ſi totus infans ſit in vtero cum periculo. Neq; enim deſunt authores, qui cenſent in tali caſu, ſi poſſet commodè nutrix deferre aquam manu, poſſet etiam baptizare ſub conditione.

7. Peccant, qui baptiſmum differunt. Baptizandus eſt puer eodem die: tum quia Deus & Angeli maiorem curam baptizati habent: tum quia tam diu permittere infantem eſſe in manu diaboli, imprudentiæ eſt: tum quia poſſet inſperatè

 ſuper-

ſuperuenire mors. Si tamen nullum ſit periculum, non crederem eſſe mortale peccatum.

8. Peccant mortaliter, quia vim inferunt iuri naturali, qui infidelium pueros, inuitis parentibus baptizant: niſi alter parentum conuertatur ad fidem: tunc enim conuerſi, vel conuerſæ, voluntas ſufficit, & niſi puer ſit annorum ſeptem, qui baptizari velit.

9. Obſtetrix neſciens ritum baptiſmi; hoc eſt, neſciens proferre verba, & applicare aquam, peccat mortaliter. Peccat quoq;, ſi extra neceſſitatem baptizat: ſi tamen baptizaret, debet de hoc certiorẽ facere Sacerdotem, ne ipſe rebaptizet, cùm ille baptiſmus fuerit validus; & non reſtaret aliud facere, niſi cæremonias ſuperaddere.

10. Peccant mortaliter, qui ſtatim ac moritur prægnans, non extrahunt infantem, ſciſo cautè ventre mortuæ.

11. Adultus ante ſuum baptiſmum, debet verè dolere de præteritis peccatis, & efficaciter proponere vitæ emendationem. Iniuriam autem faceret Sacramento, ſi

to, ſi peccata ante baptiſmum commiſſa, confiteretur. In actu baptiſmi per ſeipſũ debet reſpondere, nõ per procuratorem.

12. Patrinus vnus vel vna ſufficit, & in neceſſitate, aut defectu alicuius baptizati, omittendus eſt. Neq; enim non baptizatus poteſt eſſe patrinus.

13. Abbas & alij Religioſi, non debent eſſe patrini.

14. Hæreticus bene baptizatus ſi conuertatur, non eſt cogendus ad ſuſceptionem ſolennitatum, ſi nolit.

15. Confirmatio, non eſt quidem omninò ad ſalutem neceſſaria, cùm multi abſq; ea ſaluentur: eſt tamen valdè vtilis. Per eam enim homo corroboratur ad ſpiritualem pugnam, fortiùſque reſiſtit diaboli inſidijs, baptizatus & confirmatus, quàm baptizatus tantùm. *D. Thom.*

16. Poſt ſeptennium poteſt conferri: vltra duodecim verò annos differre, culpabilis negligentia eſt. Ex contemptu non ſuſcipere, mortale peccatum eſt. Contemptus autem tunc eſſe cenſetur, cùm quis habens occaſionem commodã ſuſcipiendi, omittit, eò, quia parui facit.

 17. In-

17. Infanti morituro conferre Sacramentum Confirmationis, esset in magnũ eius fauorem: tum propter duplicem animæ characterem: tum propter maiorem gratiam ac gloriam.

18. Confirmandus debet præmittere, aut confessionem, aut saltim veram contritionem, hoc est, detestationem peccatorum, merè propter Dei amorem.

19. Eucharistia, de qua dictum est, cũ de communione Paschali agebatur, & dicetur inferiùs, quantum hic sufficiet. De Pœnitentia quoq; iam actum est.

20. De extrema Vnctione suscipienda, nullum est affirmatiuum præceptum, vt testatur *D.Th: 4. d.23. a. 1. q. 3. 1m.* quãuis sit Sacramentum vtilissimum, & interdum necessarium, vt dicetur: Erit tamen in duobus tantùm casibus mortale peccatum, huius Sacramenti omissio; videlicet, ratione scandali, & contemptûs.

21. Extrema Vnctio, pueris, & perpetuò amentibus, dari non potest, sed his, qui peruenerunt ad vsum rationis, atq; adeò etiam pueris post septennium; solis tamen infirmis, qui sunt in periculo vitæ

vitæ constituti. Porrò confecti senio, absq; alia ægritudine, morientes ex ipsius naturæ defectu, censentur infirmi, quoad indigentiam huius Sacramenti, dummodò signa mortis vicinæ appareant. Quòd si in eis, status mortis proximæ discerni non possit, subueniatur eis alijs modis, per orationes, confessiones, Eucharistiam, & Sacrificia.

Cauendum etiam est, ne expectetur tempus, in quo iam constet, infirmum non posse naturaliter viuere, aut careat sensu & cognitione: sed debet ministrari tunc, quando adhuc sui compos est, & cognoscere potest, quid circa eum agatur, vt per Sacramentum ad deuotionẽ & fiduciam, valeat excitari: quamuis si neglectum sit, etiam tunc debeat ministrari, etiamsi loquelà & sensu sit priuatus.

22. In prolixa infirmitate potest pluries conferri hoc Sacramentum, toties, quoties redire videbitur mortis periculũ. Attamen si nulla est in morbo varietas, sed continuum periculum, sufficit semel. Nam efficacitas huius Sacramenti est tanta, vt illius effectus toto periculi tempore, iuuare possit.

23. Vtilitas huius Sacramenti magna eſt: Nam infirmum ad bonam mortem obeundam, iuuat,& ad introitum gloriæ proximè præparat. Qua ratione? Hac. Nam cùm infirmus ſit fractis ſeu debilitatis viribus corporis, iudicio etiam aliquo modo obfuſcato, propter infirmitatem & dolores: ex altera verò parte occurrunt ei in articulo mortis multæ difficultates: valde indiget ſpeciali Dei auxilio, tum ad recreandum animum, moleſtijs ægritudinis oppreſſum, quatenus infirmus morbi incommoda, dolores, triſtitias, debilitates, anxietates, tædia, & labores leuiùs ferat, hiſq; à feruore deuotionis, (in articulo mortis maximè neceſſariæ) non impediatur, neq; retardetur, & ad mentis hilaritatem (quæ etiam tunc valde vtilis eſt) prouocetur: tum ad delendum peccata, non tantùm venialia, ſed etiam mortalia; ſi fortaſſe caſu aliquo accideret mortale non eſſe remiſſum: vt ſi poſt vltimam confeſſionem infirmus incidiſſet in mortale, & poſt attritionem de illo loquellam amiſit, aut oblitus eſt ſtatim; tunc enim quamuis ad perfectam contri-

contritionem non peruenerit, ſuſcepto hoc Sacramento, iuſtificabitur, & ſaluus erit, abſq; eo verò condemnaretur: tum ad remittendum reatum pœnæ temporalis, ex peccatis remiſſis relictum, (ingreſſum gloriæ retardantem) ſecundùm diſpoſitionem & deuotionem infirmi. Qui quidem reatus pœnæ, inter peccati reliquias numerari poteſt; tum ad ſuperaddendum vires, contra alias peccatorum reliquias, tam originalis, (qui eſt fomes) quàm actualium, qui ſunt praui habitus, ſeu aſſuefactiones, ex quibus prouenit pronitas ad malum, & torpor, difficultaſque, aut etiam debilitas ad benè operandum: tum ad excitãdam in ægro magnam miſericordiæ diuinæ fiduciam: tum ad ſuperandum grauiſſimas & horrẽdiſſimas diaboli tentationes, quæ occurrunt in mortis articulo: tum ad conſtanter perſeuerandum in Dei gratia, fide, ſpe, ac charitate, vſq; ad mortem.

Hæc omnia præſtat hoc Sacramentum extremæ Vnctionis. Hinc admiranda, benigniſſimaq; diuina prouidentia commendatur, circa humanam ſalutem: nam

quia ab illo momento æternitas pendet, & damnum circa salutem nunquam reparabile, ideò huic Sacramento, extremo remedio tantam virtutem tribuit, ad subueniendum, homini, in tanto periculo constituto.

Cæterum disputare de primario & secundario effectu huius Sacramenti, excedit limites propositi nostri. Satis sit scire nunc primarium eius effectum esse, iuuare ægrotum contra difficultates illi occurrentes in articulo mortis.

24. De Ordinis Sacramento, in hoc Tyrocinio, nihil occurrit dicendum, præter monitionem, ne ante Sacramentum Confirmationis, ante ætatem legitimam, absq; eruditione competenti, absq; prouisione, (quoad Maiores Ordines) post morbum caducum, vel semel passũ: ante vitæ emendationem, suscipiantur: & quod in susceptione, omnia in quibus imprimitur character, tangantur: post susceptionem Subdiaconatus, statim Officium Ecclesiasticum sub mortali recitetur, (imò etiam in minoribus Ordinibus cõstituti, si sint Beneficiarij, recitare tenentur. Pen-

tur. Pensionarij verò ad Officium B. V. M. obligantur. *Nau: c. 25. n. 108. Man.*) otia vitentur, & studijs incumbatur. Porrò ætas pro tribus minoribus Ordinibus est post septennium completum: pro Acolytatu 12 anni requiruntur: pro Subdiaconatu 22 inchoatus: pro Diaconatu 23. inchoatus: pro Sacerdotio 25. similiter inchoatus.

25. De Matrimonio, paulò plura dicentur. Inprimisq; est Sacramentum in noua lege: & non simplex, aut ciuilis cõtractus. Confert autem gratiam iustificantem, ad certum quendam effectum efficiendum; videlicet, ad iuuandum cõiuges, vt conuenienter viuãt in matrimonio, conseruando concordiam, & supportando inuicem, decenter vtantur eo, moderando carnis concupiscentiam, fortiter sustineant onera matrimonij, familiam prudenter gubernando, prolem Christianè educando, & res domesticas diligenter curando, disponendoque, & fideliter dispensando.

26. Sponsalia regulariter debent celebrari, vel contrahi, per verba de futuro,

ro, ſ. promitto me te accepturum in meũ vel meam, &c. Aliàs per verba de præſenti tranſibant in matrimonium: modò verò non. Et niſi adſit Parochus cum teſtibus adminùs duobus, facerent matrimonium clandeſtinum, ac proinde irritũ ſeu inualidum, adeò vt nec ſponſalium vim haberent. *Sanch: de Mat.* Quomodo autem diſſoluantur: *vide Nau: Man: c. 22. n. 25. Sanch: de Matr: fuſiſſimè, & omnes alios.*

27. Sciendum eſt, quòd religionis ingreſſum, ſponſalia etiam iurata non impediunt, nec requiritur conſenſus partis: imò neq; matrimonium ratum ante conſummationem. Vnde in receptione ad religionem, non interrogatur recipiendus, an alicui promiſerit, ſed an ſit coniugatus, hoc eſt, in coniugio conſummato manſerit. *Vide Sanch: lib: 1. diſp: 43.*

28. Effectus Sponſalium eſt duplex. 1. Obligatio, matrimoniũ cõtrahendi ſub mortali, niſi adſit legitimũ impedimẽtũ: vnde qui temerè retrocedit, amittit munera: conſtans verò non. 2. Inhabilitas contrahẽdi cum conſanguineis in primo gradu tantùm; iam enim intercederet impedi-

pedimentum dirimens contractum, quod appellatur impedimentum publicæ honeſtatis. Conc: Tr. *Seſ: 24. de Matr. cap: 3.*

29. Impedimenta quoq;, tàm impedientia tantùm matrimonium, quàm etiam dirimẽtia, legi poſſunt apud alios authores, quoſdam quidem compẽdioſè, quoſdam verò copioſè tractantes. Hic dicentur, quæ magis neceſſaria ſunt, & frequẽtiùs occurrere ſolent. Inprimis ſcire debent parentes, quòd non poſſint cogere filios ad matrimonium, neq; ad tales nuptias, cùm ipſi habeant plenam libertatem ad eligendum ſtatum, & tale matrimonium: vnde parentes neq; tollere, neque minuere hanc libertatem poſſunt, neque filius ob hoc exhæreditari poteſt. Poſſunt tamen parentes medijs ſuauibus, imò & increpatione paterna abſque vi & metu, quando adeſt iuſta cauſa, vt quia indignum eſt matrimonium, impedire tale matrimonium, vel inducere ad aliud.

30. Tenentur filij ſub peccato mortali conſilium parentum circa matrimonium petere, non tamen illud ſequi: & ita poſſunt licitè ipſis inuitis, priùs tamen conſul-

ſultis, inire matrimonium quod volunt: niſi multùm interſit parentum, vt filius tale matrimonium ineat, vt potè, ad cõponendas graues inimicitias inter parentes, & alios conſanguineos; tunc enim ſub mortali teneretur obedire præcipienti, ſi nubere voluerit, aut non habeat iuſtam cauſam reſiſtendi. *Sanch.*

31. Domini temporales, magiſtratus, & alij, iuriſdictionem in foro exteriori habentes, excommunicantur, ſi iniuſtè impediant matrimonia. Conc: Tr. *Seſ. 24. c. 9 de Matrim.*

32. Clandeſtinum matrimonium nũc eſt irritum per Conc: Trid. Ad validum enim matrimonium requiruntur duo: ſcilicet præſentia Parochi, ſiue ſponſi, ſiue ſponſæ; aut alterius Sacerdotis, de licentia Parochi ſeu Ordinarij, & præſentia adminùs duorum teſtium. Deficiente ergo aut ſolo Parocho, vt præfertur, aut ſolis teſtibus, clandeſtinum matrimoniũ eſt, ac inualidum: ſed poteſt reſarciri per iterationem conſenſus, ſecundùm formam Eccleſiæ: hoc eſt, in præſentia Parochi, & teſtium.

33. Sicut

33. Sicut & raptus. Nam quàmdiu rapta manet in poteſtate raptoris, tam diu validum matrimonium inter eos eſſe non poteſt.

34. Adulterium ſolum non impedit ſic, ſed in tribus caſibus tantùm. 1. Si ſibi inuicem dederunt fidem de matrimonio contrahendo, poſt mortem alterius coniugis. 2. Si de facto adulteri contraxerunt, viuente coniuge innocente, dummodò vterq; adulter ſciat alterum coniugem ſuperſtitem. 3. Si vel vnus adulterorum, procuret mortem coniugis innocentis, ſiue per ſe, ſiue per alium, cauſa contrahendi matrimonium cum adultero, vel adultera, effectu ſubſecuto. Nam ſi occiſio ſit alio fine facta, non impedit.

35. Homicidium ſolum abſq; adulterio, in vno tantùm caſu impedit & dirimit: ſcilicet, quando vterque, tam vir, quàm mulier conſentiunt, & conſpirant in mortem alterius coniugum. Quòd ſi vnus tantùm procuret, altero inſcio, & adulterium non præceſſit, non dirimitur.

35. Quoad infideles. Quando alter coniugum Iudæorum, ſiue aliorum infidelium,

delium, ad fidem conuertitur; non poteſt cohabitare alteri nolenti ad fidem conuerti: quantumuis poſſit eſſe cohabitatio abſq; creatoris contumelia, & ad peccatum pertractione, niſi fortè ſperaretur breui conuertendum infidelem: propter quod tempore Apoſtolorum fuit conſilium cohabitandi cum infideli. *Sanch: Matr: lib: 7. diſp: 73. & 74.* Poteſtq; tranſire ad alias nuptias, & tunc diſſoluetur vinculum prioris matrimonij.

36 Matrimonium perſonæ Catholicæ cum hæretica, eſt validum, quamuis ſit illicitum, & prohibitum propter periculum fidei, imminens conſorti & proli. Eſt autem peccatum mortale, tale matrimonium inire, etiamſi eſſet ſpes certa conuerſionis. *Sanch: lib: 7. diſp: 72. n. 4.* Qui n. 5. excipit quædam loca. & *Azor Tom.*

7. Quòd ſi vnus coniugum incidat in hæreſim, matrimonij quidem vinculum non diſſoluitur, diuortium tamen temporale celebrari poteſt: imò tenetur coniux Catholicus diuertere ab hæretico nolente reſipiſcere, quod poteſt facere etiam propria authoritate, ſi quidē iure naturæ

turæ obligatur, cauere proprium animæ periculum, quod hîc imminet ex tam vicino hoſte. Nam ex nimia familiaritate, cū quibus frequentes ſumus, peſſimi mores trahuntur. *Sanch: lib: 10. diſp: 15. Henriq: lib: 11. c. 14. n. 6.*

Et quamuis diuortium perpetuum eſſe non poſſit, niſi ob fornicationem carnalem: tamen temporale poteſt eſſe ob crimen triplex; hæreſim, inductionem ad peccandum, & ſæuitiam alterius coniugis. *Sanch: ibidem.*

Dato tali caſu, ad Sanchez recurrendū eſſet, atq; ad alios authores: nos enim meminiſſe debemus Tyrocinij, vt breuitati quàm maximè conſulamus.

38. Nonnulla tamen tangentur. 1. Iuſta cauſa eſt diuertendi vxori à viro, ſi is eſſet eius leno, vel in domum ſuam admittat procaces, & parum pudicos, ſitq; ita incautus, vt aliquo ex illis relicto exeat, ipſa verò ſollicitetur ab illo verbis, nutibus, aut tactibus: maritus verò rogatus ab vxore, ne eos admittat, negligat. Non tamen poteſt diſcedere à viro, miniſtrante ei alimenta ex vſura, furtouè acquiſi-

acquisitis. Quia quando vxor aliunde alimenta non habet, excusatur, istis parcè vtens, iuxta decentiam sui status, quãuis maritus efficiatur impotens ad restituenda iniustè parta.

39. Sæuitia quoq; , propter quam timetur graue aliquod malum, intelligenda est: non verbera leuia; siquidem licitum est viro vxorem verberare; non passim, ex leuiq; causa, nec acriter, quamuis grauis causa per vxorem sit data, sed raró, vrgenti ex causa, atq; moderatè, quia acris verberatio iudici est relinquenda. Viro autem incumbit punitio vxoris, filiorum, & familiæ, domestica & moderata, quæ potiùs correctionem, quàm pœnam spectat, & ingenuis infligi potest.

40. Qualis autem sæuitia ista sit, & qualis cautio in reddendo consorte, requiratur. *Vide Sanch: ibid.* de furore, cum graui periculo.

41. De impedimento cognationis aliquid dicendum est. Cognatio autem triplex est: Carnalis, quæ est consanguinitas & affinitas: Spiritualis, quæ est ex baptismo & confirmatione: Legalis, quæ est ex

adoptione. Sed hæc vltima rarissimè posset accidere.

42. Consanguinitas est cognatio ex natura, & impedit, & dirimit vsq; ad quartum gradum inclusiuè. Affinitas autem est cognatio aduentitia, orta ex copula. Hæc autem si sit ex copula licita, eodem modo impedit & dirimit vsq; ad quartum gradum inclusiuè. Ex illicita verò tantùm ad secũdum inclusiuè: quæ si superuenerit post sponsalia, matrimonium cõtrahi nõ potest, alioquin inualidũ erit.

43. Ad intelligendum hos gradus, sciendum 1. Quòd maritus & vxor, non sunt inter se affines, aut consanguinei, neque constituunt aliquem gradum, sed consanguinitatis & affinitatis principiũ, vocanturque radix, truncus, seu stipes.

2. Quòd omnes consanguinei vxoris, sunt affines mariti eius, & viceuersa consanguinei mariti, affines vxoris, neq; illi transeunt vltra maritum, neque hi vltra vxorem: ita quod inter consanguineos viri, & consanguineos vxoris, nulla est affinitas. Ideò duo fratres germani, possunt duas sorores germanas in vxores

ducere,

ducere. 3 Quoto gradu consanguinitatis distant ab vno consorte, toto etiam gradu affinitatis appropinquant, aut elongantur ab altero.

44. Quando inuestigatur in quo gradu sint duo consanguinei; debent numerari seorsim vtriusq; parentes, donec veniatur ad vnum communem stipitem, hoc est, ad primum immediatumque patrem aut matrem, vtriusq; genealogiæ: & tunc si æqualiter distant à communi stipite, tanto gradu inter se distant, quanto à stipite. Si verò inæqualiter distant, tunc recurrendum est ad regulam in iure, quæ est ista: Quoto gradu remotior distat à stipite, toto gradu distant inter se: imò & à quolibet, per aliam lineam descendentium ex eodem.

45. Ad colligendam autem distantiam à stipite, hæc sit doctrina. Numerentur omnes personæ, infima, suprema, hoc est stipes, & intermediæ: tot itaq; gradibus distabit hæc persona à communi stipite, quot recensebuntur personæ omnes, vnâ tamen demptâ.

Exemplum

Exemplum,

Pater & Mater.

Petrus,	Anna,	*filij.*
Agnes,	Paulus,	*nepotes.*
Martha,	Simō,	*pronepotes.*
Thomas,	Lucia,	*abnepotes.*

Hic itaq; quia quinq; personæ sunt, inter Patrem vel Matrem, & Thomam, seclusa vna, remanebunt 4. Tot itaq; gradibus Thomas distat à communi stipite: & consequenter, non tantùm à Lucia, sed etiam à Simone, Paulo, & Anna.

46. Cognatio spiritualis contrahitur tantùm; inter baptizantem & baptizatū, parentesq; baptizati. Deinde inter patrinos & baptizatum, parētesq; eius. Porrò patrinus vnus esse debet, siue vir, siue mulier, aut ad summum vnus & vna: debent autem & designari à baptizante, & tangere baptizatum. Si non sit facta designatio, siue obliuione, siue negligentia, om-

tia, omnes tangentes contrahunt cognationem. Si post designationem alij tetigerint, non contrahent: & si designatus non tetigerit, non contrahit. Quòd si plures fuerint designati, omnes contrahent, si omnes tetigerint. Idem per omnia, de Confirmationis Sacramento, per quod similiter contrahitur cognatio spiritualis.

§. V. De septem peccatis Capitalibus.

Vocantur Capitalia, eò quòd multa alia peccata generant: non autem debent mortalia vniuersaliter dici, quia non omnia ex genere suo sunt talia, sed aliqua sunt venialia.

§. De Superbia.

Superbia, inquit *Nauar.* est multùm vsitata, & parùm nota: vel vt Syluester ait; est vitium benè practicatum, & malè cognitum. Ergo in assecutione cognitionis, aliquo modo desudandum erit.

1. Inprimis itaq; sciendum est, quòd vulgus nomen superbiæ, valdè impropriè sumit:

sumit: Nam aliquando inhumanum, seu non affabilem ex complexione naturali, superbum vocant; aliquando etiã ipsam grauitatem, appellant superbiam. Et quidem videtur esse similitudo, quoad effectum: tales enim graues, aut non affabiles, idem exteriùs præ se ferunt, quod superbi propriè. Non enim facilè loquuntur, non facilè audiunt, in sermone iucundi non sunt, quia natura eis hanc gratiam non contulit: quod superbi ex contemptu faciunt.

2. Secundò sciendum, quòd superbia sumpta propriè, quoad affectum & appetitum excellentiæ, semper pro vitio sumitur: quamuis ipse appetitus excellentiæ, possit esse bonus & licitus; nimirum quando est secundùm rectam rationem, hoc est, seruatis debitis, circumstantijs: vt puta, quando quis affectat excellentiam de re vera & bona, iuxta merita sua ob bonum finem.

Exemplum.

Est aliquis, qui iactat se bonum Theologum, Medicum, &c. cùm non sit; quod cederet

cederet in præiudicium fidei, aut communitatis: consurget alius solidè eruditus, volens videri multò excellentior eo, in scientijs, arte, aut etiam viribus tempore belli, ad honestum aliquem finem, vt ei vtilitas accedat, aut Reip: commodum. Itaq; superbia propriè sumpta, non debet dici appetitus excellentiæ, sed inordinatus; hoc est, peruersus appetitus excellentiæ. Peruersus autem erit, si fuerit contra rationis regulam: vt, quia est aut de re falsa, aut mala, aut non commensurata appetenti, aut ob malum finē.

3. Superbia hoc modo sumpta, commune nomen est ad 4. vitia: Ad superbiam specialissimè sumptam, ad ambitionem, præsumptionem, & vanam gloriā. Nam talis inordinatus appetitus excellētiæ, ad quatuor potest referri: ad personam, dignitatem, celsum opus, & claram hominum opinionem. Et quidem si ita aliquis appetit excellentiam, vt velit suam personā temerè eminere, erit superbia proprijssimè sumpta, secundùm vsum literatorum proprijssimè loquentium. Si verò appetat propriam excellentiam, in assecutione sublimioris, id est, merita sua superantis dignitatis, erit ambitio. Si in aggressione celsi operis suas vires excedentis, erit præsumptio. Si in comparatione inanis laudis, & æstimationis humanæ, erit vana gloria.

4. Loquamur igitur primò de hac superbia proprijssimè sumpta, quam diximus inordinatum appetitum excellentiæ in propria persona; videlicet, cùm quis vult excellentior esse, quàm sit, in quacunq; materia, ex quacunq; occasione, absq; eo, quòd desideret dignitatem, & absque eo quod aggrediatur aliquod præclarum opus, vel affectet laudari. Huius itaq; fundamentum, est consideratio suæ perfectionis, aut alicuius excellētiæ, dissimulatis imperfectionibus, & dependentia à Deo (sicut & humilitatis fundamentū est consideratio vilitatis suæ, & imperfectionum, non consideratis perfectionibus.) Hinc nascitur amor istius excellentiæ apprehensæ, & cogitatæ, quo & ipsa excellentia placet homini, & ipsemet homo complacet sibi, plus quàm oportet. Deinde ex his sequitur æstimatio sui, qua pluris se facit, quàm oportet.

Amor enim accedens apprehensioni, facit excellentiam maiorem videri, & pluris æstimari. Atq; hîc apparet primò superbia, sed non sistit: progreditur enim vlteriùs, vt infrà dicetur.

5. Hæc superbia proprijssimè sumpta, non semper est peccatum mortale, frequentiùs veniale. Nam nisi ad appetitum inordinatum propriæ in persona excellentiæ, accedat aliquid, quod compleat perfectam rationem superbiæ, nunquam erit mortale. Hoc autem complementum prouenit ex 4. Quæ sunt: Iniuria Dei, præiudicium proximi, peruersa media, materia perniciosa. Ita quòd si in tali elatione appareret iniuria Dei, siue ratione contemptûs, siue ratione irreuerentiæ notabilis, esset superbia mortalis. Perueniretur autem ad contemptum Dei tunc, quando aliquis nollet se subijcere legi, seu regulæ diuinæ, quâ omnibus distribuit prout vult, secundùm mensuram donationis suæ.

6. Mensura autem eius donationis est, vt omnia, quæ habemus, non à nobis esse, sed à Deo dependere & descendere existime-

stimemus: quòd non omnia omnibus dat, sed diuidit, secundùm quod vult: & quidem aliquibus æqualiter, aliquibus cum excessu supra alios: & omnibus merè gratis.

7. Superbus autem completè, hoc est, qui peruenit vsq; ad contemptum Dei, & subiectionis, videns maioris excellentiæ esse, habere quàm non habere, & habere à se, quàm ab alio: habere quoq; ex meritis quàm gratis; supra alios, quàm æqualiter cum alijs; eligit appetitq; hanc excellentiam, quasi excutiens & fastidiens diuinam prouidentiam, & quasi non contentus dispositione diuina, mensuraque singulis præfixa: ac propterea peccat mortaliter hoc peccato superbiæ.

8. Dicet aliquis: quomodo fieri potest, quòd quis talia cogitare possit, & iudicio suo consentire? ℞. Ad hoc peccatum committendum, non est necessarium seriò & expressè in animo iudicare, se bona habere à seipso, aut meritis suis, non Dei gratia: (nam qui sic iudicaret, non tantùm superbus, sed etiam hæreticus esset) sed satis est illa apprehendere, tan-

 quam

quam sint sua, & à se dependentia, non considerando, quomodo illa acceperit.

Exemplum. Si pauper alienis opibus lautè fruens se efferret, non secus, ac si suæ essent, aut sua industria partæ: cum opibus domini seruus procederet, tanquam ab alio non dependeret, aut tanquã superiorem non recognosceret: quamuis hoc expressè non asserat, neq; ita iudicet, neq; neget alienas esse opes: tamen eo ipso quod non meminit, vel certè non aduertit, se in alieno manere, & à quo tale beneficium habet, censetur superbus, quasi in actu ipso exercito, quamuis non in actu signato.

9. Talis autem superbia dicitur, consumata per se, ac directè superbia, & ex natura sua mortalis. Sed rarò accidere potest: nam non nisi in diabolo inuenta erat, & aliquando inueniri potest in hominibus perditissimis & sceleratissimis.

10. Qui autem ad talem Dei contemptum, & exclusionem subiectionis eius non peruenit, quantumcunq; se pluris faciat, quàm sit, vel quàm oporteat, non grauem inordinationem habet: ac proinde nec

de nec

de nec perfectam superbiam. Quia ex quo non violat subiectionem ad Deum, habet aliquid humilitatis, volens ei esse subiectus.

11. Irreuerentia quoq; Dei, adiuncta, aut consequens talem appetitum excellẽtiæ, constitueret peccatum superbiæ mortale: vt, si quis arrogaret sibi scientiam, ob quod committeretur ei negocium cõcionandi, tractandi, disputandiq; de fide inter infideles, cum periculo irrisionis, & scandali ob eius imperitiam. Et hæc superbia, sicut & sequentes, à Theologis dicitur mortalis per accidens; hoc est, ratione adiunctæ irreuerentiæ Dei.

12. Præiudicium quoq; proximi notabile, ex alicuius elatione cõsequens, siue sit ratione damni, siue ratione contemptus illius, facit superbiam mortalem: vt, si quis iactet se medicum expertum, vel causidicum peritum, cùm talis non sit, hoc autem in graue detrimentum proximi redundaret, in sanitate, vel causa.

13. Si quis efferretur cum notabili contemptu proximi, siue externè, dedignando eum aspicere, alloqui, aut facta eius

 temerè

temerè vituperando: siue internè eum in corde vilipendendo, à sua æstimatione deprimendo, propter miserum, abiectũ, aut etiam sordidum eius statum.

14. Quoad medium. Si ad excellentiam acquirendam, tuendam, & conseruandam, esset paratus peccare mortaliter, transgrediendo leges & præcepta sub mortali obligantia: hoc enim esset constituere finem in tali excellentia.

15. Si se exaltaret ob materiam illicitam, hoc est, propter peccatum mortale patratum, vel propter quamcunq; aliam rem, ad finem mortalem ordinatam.

16. Hi tantùm modi sunt peccandi mortaliter per superbiam: cæteri veniales quidem sunt, sed vitandi; tum quia superbia proximis est odiosa; tum quia valdè periculosa, præsertim religiosis. Nam superbia etiam venialis, impedit vitam spiritualem, & perfectionem eius, bona opera ac merita: & tam fortiter imbibitur, vt difficilè eradicetur. Vnde quod spiritualibus vltimò est relinquendum, est hæc superbiola: tum quia in omnibus radix multorum malorum est, potestq;

potestq; in tantum augeri, vt pertingat ad contemptum Dei.

17. Sic enim aliquando progreditur. Ex eo, quòd quis æstimat se dignum rebus magnis, suamq; mensuram excedentibus, appetit inordinatè dignitates, & alia quæ ad excellentiam pertinent, tanquam sibi congruentia: deinde, vult ab alijs magnifieri, honorari, & laudari. 3. Si videat se non obtinere, indignatur, irascitur, dolet. 4. Conferendo se, cum alijs, se præfert eis, censens se meliorem, doctiorem, potentiorem, nobiliorem, clariorem, magisq; meritum. Hinc alios contemnit, & quæ ab eis fiunt, paruipendit: ad suos defectus clausos oculos habet, ad suas perfectiones apertos: Cõtrario verò modo se gerit in his, quæ sunt proximi. 5. Recusat subijcere se superioribus, persuadens sibi, quod sit prudentior illis, valens seipsum meliùs gubernare, quàm ab eis: ac propterea indignum esse, subiacere talibus. 6. Finaliter peruenit ad hoc, vt etiam ipsi Deo nolit esse subiectus, dum eius ordinationi resistit, apprehendens illud, tanquam sit contra suam

ſuam dignitatem, & excellentiæ libertatem. Vnde vult ſuo arbitratu viuere, quaſi Deo opus non habeat.

18. Ambitio, quæ eſt inordinatus appetitus dignitatis, honoris, aut honorificorum titulorum, regulariter eſt peccatum veniale. Eſt autem mortale in tribus caſibus. 1. Ratione materiæ, in qua appetitur honor, vt ſi ob admiſſum lethale crimen, aliquis affectaret honorẽ. 2. Ratione finis, vt, ſi deſideretur dignitas ad habendam occaſionem laxè viuendi, vltionem ſumendi, &c. 3. Ratione mediorum, vt, ſi propter conſequendum honorificum titulum offenderet, aut paratus eſſet Deum offendere, quod eſſet ponere finem vltimum in futili honore.

19. Præſumptio eſt, per quam quis ex falſa, aut nimia virium ſuarum confidentia, aggredi conatur ea, quæ excedunt ſuam facultatem: ſimiliter in tribus caſibus eſt mortalis. 1. Quando fit cum notabili Dei irreuerentia; vt, ſi ignarus auderet prædicare, aut de fide diſputare. 2. Cum veriſimili ſui periculo; vt, ſi vellet per loca alta deambulare, aut vnus contra

contra decem, temerè pugnare, &c. 3. Cum graui præiudicio proximi; vt, ſi ignarus vellet confeſſiones excipere eorum, qui habent intricatos ſeu difficiles caſus. Idem de imperitis procuratoribus ſeu aduocatis, conſiliarijs, &c. Aliàs eſt veniale.

20. Vana gloria, Græcè Cenodoxia, cõmuniter eſt peccatum veniale, quamuis ſit inordinatus appetitus claræ opinionis & laudis apud alios: & quamuis ſit de falſis (dummodo non mortiferis) & tranſitorijs immoderatè: & quamuis ſit de bonis operibus, ieiunio, oratione, eleemoſyna, quæ quis facit conſultò propter vanam gloriam: ac propterea amittit meritum. Eſſet autem mortale in tribus caſibus. 1. Si appetatur vana gloria ex facto, quod eſt mortale; vt, de magia, adulterio, duello, homicidio. 2. Si propter eam acquirendam vel retinendam, negligerentur neceſſaria ad ſalutem, (vt Concionator ne amittat officium, tacet quando ex præcepto dicere tenebatur) aut propter eandem opinionem conſeruãdam, paratus eſſet quis mortiferè peccare,

care, quod esset in ea finem constituere; vt si mulier, ne infametur, consentiret stupro vel adulterio: quod fecit Lucretia, oppositum verò Susanna. 3. Si desideraretur laus ob finem mortalem, vt, propter habendam occasionẽ fornicationis.

21. Germina superbiæ communis, extendentis se ad supradicta quatuor, sunt varia vitia: nos frequentiora recensebimus. Hæc autem sunt: Iactantia, Hypocrisis, Contentio, Discordia, Pertinacia, Nouitatum inuentio, Curiositas, Inobedientia, Ingratitudo. Omnia ista breuissimè dilucidabuntur.

22. *Iactantia.* Qui se collaudat de re vera, propter bonum finem nihil peccat. Qui verò id facit de re falsa, aut minore laude digna, quàm sit in re; iactantiæ vitio peccare dicitur. Communiter est peccatũ veniale. Mortale verò in 4. casibus. 1. Si sit de peccato mortali vero, aut conficto. 2. Si sit cum notabili contemptu proximi. 3. Vel cum notabili damno eiusdem proximi. 4. Si se iactat ob aliquem finem, qui est mortale peccatum.

23. *Hypocrisis*, est simulatio virtutis aut sancti-

sanctitatis, quam homo non habet, etiamsi id faciat bono fine, ne alios scandalizet, quia reuera est reale mendacium. Est autem mortalis in tribus casibus. 1. Quando est coniuncta cum voluntate peccandi mortaliter; vt, cùm quis vult fornicari, & simul apparere castus. 2. Si sit ob finem mortalem; sicut cùm quis fingit se castum, vt ei committatur custodia fœminarum. 3. Si fiat propter consecutionem gradus vel dignitatis, quæ indignis non datur; sicut, si quis fingeret se doctum & sanctum, vt consequatur Episcopatum, vel beneficium.

24. *Contentio*, est sermo contrarius alterius veritatem impugnans, non animo disputandi, sed animo contradicendi. Hæc semper est peccatum, & frequenter veniale, etiamsi sit cum quadam excandescentia & perturbatione, non seruato modo, pro loco, & persona. Mortale autem efficitur in quatuor casibus. 1. Si illa veritas oppugnata erat in Dei honorem: vt, si impugnarentur res fidei: vel ad proximi notabilem vtilitatem; vt, si virtutes morales, & opera bona, aut aliæ doctri-

doctrinæ, quæ redundant in proximorũ vtilitatem, impugnarentur. 2. Si ex contentione infamaretur proximus. 3. Si in ea admiſcentur iniuriæ graues. 4. Si modus quoq; ipſe ſcandalum actiuum præbet: vt, ſi duo Eccleſiaſtici, ita inter ſe contenderent, quod ſeculares intelligerent, eos ſe proſequi odio.

25. *Diſcordia*, eſt voluntatum contrarietas circa aliquod vnum, dum vnum alicui placet, alteri verò diſplicet. Quod ſi ideò fiat, quia vtrique ratio ita dictat probabiliter; nullum eſt peccatum. Si animo contradicendi contra Dei honorem, vt in materia fidei, aut in graue proximi detrimentum; erit mortale. alias veniale, etiamſi ſit animo contradicendi. *D. Th. 2. 2. q. 37.*

26. *Pertinacia*, eſt perſiſtentia in ſuo iudicio, & aſſeueratione, plus quàm oportet. Tunc tantùm mortale eſt, quando id fit in rebus contra Dei honorem, aut in graue detrimentum proximi, quod contingere poteſt in rebus fidei, morum, & circa medicationes.

27. *Inuentio nouitatum*, importat excogitationem, atq; exhibitionem inuſitatorum admirationem parientium, in ſuſtinendis nouis opinionibus, in vſu inſolitæ formæ veſtiendi ſe, aut conuiuandi; ſed veniale tantùm peccatum eſt, niſi accedat aliqua circumſtantia, quæ malitiam augeat: videlicet, ſi propterea, quæ ſunt de præcepto, omittantur, aut proximi notabiliter offendantur & ſcandalizentur, aut damnum patiantur, vel in finem mortalem talis nouitas dirigatur, &c.

28. *Curioſitas*, eſt inordinatum deſiderium ſciendi, ſiue per intellectum, ſiue per ſenſum, ea quæ ad ſe non pertinent; vel ſi pertinent, maior tamen cura adhibetur in illis cognoſcendis, quàm par ſit. Eſt autem communiter ueniale, modò neceſſaria non negligantur. Poteſt tamen eſſe mortale in 6. caſibus. 1. Vbi eſt magna improportio inter inueſtigantem, & ſcientiam inueſtigandam: vt, ſi quis ſcrutari & examinare velit myſteria fidei ſuo ingenio, quæ captum hominis ſuperant. 2. Ratione medij illiciti; vt, ſi ſcire velit, conſilio vel auxilio dæmonis. 3. Ratione modi annexi: vt, ſi cum transgreſ-

transgressione legis ad mortale obligantis id attentaret: vt si vellet scire defectus aliorum, cum diffamatione eorum: & multò magis, si inducit alios ad reuelandum, quæ celari debent, siue propter promissionem, vel iuramentum de secreto tenendo, siue propter naturam ipsam rei occultæ, atq; ideò celandæ. 4. Ratione finis mortalis: vt, si inquirantur vitia aliorum, animo infamandi eos. 5. Augeretur magis peccatum curiositatis, si interueniret iniuria Sacramenti: vt, si quis vellet scire peccata aliena, per viam confessionis alteri factam. 6. Ratione notabilis damni, sui, vel proximi, siue animæ, siue corporis, honoris, aut fortunarum, aut etiam periculi, cui se exponit: vt, legere libros inhonestos, velle videre nudum corpus, aut partes secretiores (vt inferiùs declarabitur) animalia coeuntia, præsertim sciens se esse fragilem, procliuem ad libidinem, atque ad cogitandum turpia inducẽdum (quod tamen absq; tali periculo esset solùm veniale) semper tamen mortale est, velle nosse relatione, vel imaginatione, quanta sit co-

sit copulæ carnalis delectatio, quamuis eam experiri nollet. Multò verò magis si vellet experiri aliquâ arte & modo, quanta sit præfata fœda delectatio.

29. *Inobedientia*, est vitium, quo quis renuit facere, quod iubetur. Renuit autem non propter iram, seu indignationẽ, auaritiam, aut aliam causam, quæ inobedientiam nõ efficit, sed eò principaliter, quia iubetur. Et talis inobedientia, ex natura sua est peccatum mortale, si sit deliberata, & in materia graui, seu de re, quam exequi, magni refert. Hæc autem inobedientia nascitur ex contemptu præcepti, vel præcipientis.

30. Pro maiori declaratione inobedientiæ, scienda sunt octo. 1. Nullus obligatur obedire superiori in actibus interioribus puris, & nullo modo coniunctis cum exterioribus; vt, credere hanc vel illam opinionem: cogitare hoc vel illud: nisi etiam ad talem obedientiá se astrinxerit; vt quia in professione promisit se constitutiones seruaturum, in quibus designatur tempus meditationis, ideò ratione huius obligationis, & superior potest medi-

meditationem præcipere, & ſubditus tenebitur parere. 2. Neq; obligatur in his, quæ pertinent ad proprij ſtatus electionem: vt nubere, aut religionem ingredi. 3. Neq; in his, quæ ſunt contra præceptum Dei, Eccleſiæ, Superioris, cōtra Regulam, aut conſtitutiones. 4 Neque debet obedire præcipienti aliquod peccatum etiam veniale: quamuis in dubijs poſit, & debeat. 5. Neq; obediendum eſt præcepto, ex quo ſequitur ſcandalum, vel notabile detrimentū. 6. Neque aliquis poteſt obligari ad impertinētia ſeu indifferentia; vt, aſpicere aues volantes. 7. Sed obediendum eſt ex obligatione, videlicet, in his tantúm, in quibus aliquis eſt ſuperior.

Sicut Religioſus tenetur in tribus obedire Prælato 1. in his, quæ in Regula & conſtitutionibus continentur. 2. in illis, ſine quibus contenta in regula commodè impleri non poſſunt. 3. in pœnis inflictis propter tranſgreſſionem prædictorum duorum.

Vnde ſi ſuperior vellet alia exigere, quæ ad maiorem auſteritatem vel perfectionem

ctionem pertinent: vt, ieiunia, diſciplinas, &c. quæ non ſunt in ſtatutis religionis, non tenetur Religioſus obedire: quia votum non extenditur ad hæc. Poteſt tamen etiam in his obedire ex perfectione, ad quam tendere tenetur: nihil tamen peccabit, ſi bonis modis, ſecluſo contemptu, ſcandalo ſeu offenſione, & ſtrepitu, non parebit.

Eccleſiaſticus verò tenetur obedire Epiſcopo, quoad ea, quæ ſpectant ad ſuum ſtatum, Sacramenta, & Eccleſiam.

Seculares Magiſtratui, quoad ciuilem conuerſationem, communem pacem, & debitum ordinem in Rep. conſeruādū.

Idem, ſeculares ſpiritualibus obedire tenentur in his, quæ ad diuinum cultum, & ſalutem eorum pertinent.

Filij parentibus, quoad res domeſticas, & bonos mores. Vnde in re graui nolle acquieſcere præcepto, mortale eſt: ſicut & in re leui, ſi acceſſerit contēptus.

Serui dominis, quoad obſequia, & quod ad bonam diſpoſitionem domus pertinet. Diſcipuli magiſtris, quoad ſtudia, non tantùm literalia, ſed etiā pietatis, ſi

tis, si vtriusq; præceptores sint. Vxores maritis, quoad domesticā gubernationē.

8. Leges humanæ etiam ciuiles, dummodo sint iustæ, obligant ad peccatum: Et si sint in materia graui, etiam ad mortale, quamuis non adsit scandalum vel contemptus. Sunt tamen aliquæ leges, quæ ad peccatum non obligant, eò quòd legislatores non habuerint obligandi intentionem, licet aliqua leuis pœna transgressoribus sit apposita. *Vide exempla in Azor tom: 1. lib: 1. c.6.q. 4.* (Sed perpende in exemplis, syluam communem, flumen commune, pascua communia: in his enim lex non obligat ad peccatum. Nam quoad syluam alicui propriam, &c. secus est dicendum.)

Nihilominùs vbi grauis pœna constituitur, vt est pœna capitis, perpetui carceris, confiscationis bonorum, infamia, officij amissio, amputatio membri, &c. proculdubiò mortale incurritur, quamuis id in lege non exprimatur.

31. *Ingratitudo*, peccatum mortale est in his casibus. 1. Quando quis ex contemptu beneficij aut benefactoris, non reco-

recognosceret, non laudaret insigne beneficium, vel non retribueret vices pro magno beneficio accepto, sed ita se erga benefactorem gereret, ac si non accepisset, aut beneficium non esset. 2. Quando id quod benefactori subtrahitur ex necessitate, debetur ei. 3. Quando quis retribuit mala pro bonis, aut beneficium vituperat, & quasi maleficium reputat. Aliàs veniale tantum.

¶ De Auaritia.

1. Auaritia est immoderata cupiditas habendi. Tunc autem est mortalis. 1. Quando est contra iustitiam, vel charitatem, nisi leuitas materiæ, vel defectus deliberationis excuset. Contra iustitiam verò est, quando cum iniuria proximi quis intendit acquirere, (videlicet modis, vijs, vel contractibus illicitis) aut aliena detinere. Contra charitatem etiam, quando in extrema aut graui necessitate proximi, detinet propria, & non ei succurrit. 2. Si adeò afficitur habendis, vt sit paratus peccare mortaliter, transgrediendo præceptum diuinum, aut Ecclesia-

clesiasticum: vel etiam in præsenti optet alicui mortem, aliudvè infortunium, dummodò potiri valeat re, quam desiderat. Quando verò auaritia non est contra iustitiam, & charitatem in graui necessitate, sed est contra solam liberalitatem; veniale tantùm est peccatum.

2. Habet locum vitium hoc in multis. In negociationibus, vbi admiscetur auaritia ex multis partibus: videlicet si pluris vendatur creditò, quàm si venderetur numeratò propter solam expectationem solutionis: & è contra, si ematur minoris propter anticipatam solutionem, quàm si emeretur expectatâ. Si materia sit vitiosa, mensura fallax, statera dolosa, pretiũ iniustum, moneta adulterina seu falsa: si monopolia exerceantur. In mutuatione pecuniæ, quando fit propter lucrum. In oppignorationibus, si fructus pignoris fructiferi percipiantur, salua summa capitali. In locationibus, si propter casus occurrentes; v.g. pestis, aut hostis, (quãdo res locata in vsu esse non potuit) pretium locationis non minuitur. In ludo, si fraudulẽtia adhibeatur. In acquisitione rerũ, per fur-

per furtum, rapinam, vsuram, aliosuè contractus illicitos, per simoniam, per iuriũ, litisue iniquæ attentationẽ, vectigalium iniustorum exactionem, aut iustorum defraudationem. In retentione piorum legatorum, & debitorum, cùm possit reddere & debeat. In non restitutione rerum inuentarum & alienarum. In dispensatione bonorum pupilli, aut orphani: & alienorum, si aliqua infidelitas intercesserit.

3. Prodigalitas opposita auaritiæ, tanquam aliud extremum, tunc tantùm est mortalis, quando est contra iustitiam, & in materia notabili, vel cum notabili scandalo. Est autem contra iustitiam, quando per eam quis se reddit impotentem ad soluenda debita, aut suis prouidendum: aut aliena bona prodigè dissipat, quæ tamen dispensare cum iudicio poterat.

Scandalum quoq; non modicum esset, si Ecclesiasticus prodigè viuendo, non succurreret indigenti in graui necessitate. Hæc succinctè pertractantes, ad alios authores, lectores in Tyrocinio exer-

citatos remittimus. Hic enim adest occasio discutiendi omnes contractus illicitos, si quos pœnitens inierit, & modos quibus acquirit, aut etiam retinet res suas aut alienas. In vno autem paruo libello, omnia explicare, possibile non est.

4. Germina auaritiæ quàm plurima sunt, nos aliquot enumerabimus, quæ sunt: *Obduratio, Inquietatio, Fraus, Periurium, Violentia, Proditio, Mendacium.*

5. *Obduratio* (supple) cordis ad miserendum, quando, & cui misereri oportet: videlicet, in graui necessitate constituto. vocaturq; immisericordia.

6. *Inquietudo mentis*, seu solicitudo vehemens circa temporalia, quæ semper cum quodam timore est coniuncta: communiter veniale peccatum est, quamuis præ solicitudine non oret, aut non exerceat diuina officia attentè, vt decet: nisi quis ita temporalibus sit affectus, vt potiùs mortaliter peccare malit, siue commissione siue omissione, quàm ipsa, aut affectum nimium dimittere.

7. *Fraus*, est deceptio alterius in aliquo facto. Nam si deceptio sit in verbis, vocatur

catur

catur dolus seu fallacia. Duo autem requiruntur ad mortale peccatum. 1. Vt sit intentio defraudandi vel decipiendi. 2. quòd sit in materia notabili & non leui.

8. *Periurium* etiã in minimo (vt in mendacio iocoso, vel officioso) est mortale. *Violentia* habet locũ in capiendo aliena.

9. *Proditio* est manifestatio alicuius occulti, illatiua nocumenti: regulariterq; est mortalis. Est autem proditio quadruplex: Circa personas quæ produntur: Circa bona stabilia, dum via capiendi ciuitatem hosti aperitur: Circa mobilia, si pecunia vel res abscondita, latroni manifestetur: Circa secreta commissa, si cum alicuius præiudicio reuelentur. Hûc reducitur apertio literarum, quæ etiam ex se est mortalis, cùm antequam legantur, nescitur, an contineant grauem vel leuem materiam. Nisi aperiens sit superior, aut amicus facies in spem ratihabitionis, vel verisimiliter sciatur literas esse conscriptas iu damnum communitatis, vel tertij, aut etiam in malũ iniuriosum aperientis.

10. De mendacio dictum est in octauo

 præcepto.

præcepto. Hic duo adnotantur. 1. Quod ad mendaciũ perniciosum, spectat omne falsum circa sacram Scripturam, & in prædicatione, si falsæ authoritates, consultò contra veritatem allegentur, aut falsa miracula, vel indulgentiæ publicentur. Similiter. Si Iudex falsum aliquod in functione sua, cum alterius præiudicio protulerit. 2. Quia S. Augustinus docet veniale mendacium non esse admittendum, etiam propter vitandam mortem suam vel alterius: ex altera verò parte difficultas est propter multa inconuenientia, quæ interuenirent, si verè & sincerè loqueremur vel respoderemus proximo: ideò communis doctrina inuexit quandam artem, per quam, nec mendacium dicimus, nec veritatem occultandam propalamus. Ista verò ars dicitur, *Amphibologia*, id est ambiguus sermo; eò quòd non totum voce exprimitur, sed partim ore, partim verò mente, qua residuum intùs suppletur, aut subintelligitur. *Ex: gr:* Est amicus petens mutuum, qui non solet stare promissis: huic poteris ore dicere, te non habere pecu-

niam: & cogitatione retinere: pro te. Similiter, est tyrãnus, qui Confessarium interrogat, An iste occiderit: Confessarius non tantùm negare debebit, sed etiam iurare poterit, se nescire quicquam, subintellecto, ad tibi reuelandum, vel, se nescire, vt hominem. Imò ipse Christus tali modo vsus est: Ipse enim cùm sit constitutus iudex viuorum & mortuorum, proculdubiò, diem scit sui officij ac iudicij: Et tamen discipulis dixit, neq; filium hominis id scire (subintellecto hoc) ad reuelandum alijs. Sciendũ tamen est 1. Hac arte non esse licitum regulariter vti, sed tantùm propter rationabilem causam. Siquidem talis modus, humanæ conuersationi, & communioni aduersatur, & qui in eò frequentes sunt, odibiles esse solent. 2. Quòd etiam in necessitate, tunc tantùm est licitum, sic loqui, quando non tenemur respondere alicui, iuxta intentionem eius. Verùm si obligamur respondere clarè, vt iudici interroganti legitimè, etiam cum periculo vitæ, respondere debet reus absq; huiusmodi inuolucris sub peccato mortali. Similiter

cum amicis sincerè loquentibus, illicitum est, tali modo vti: sicut, & cum tu ipse prouocas alium ad sincerè loquendum.

11. Eleemosynæ denegatio, potest ad auaritiam pertinere, sed de ea, in operibus misericordiæ, mentio fiet.

§ *De Luxuria.*

1. Quoniam hoc peccatum magis infestat homines, atq; adeò frequentiùs accidit, & suas difficultates habet, ideò paulò fusiùs de eo agemus. Et quia materia est turpis, idcirco ita cautè procedendum erit, vt doctrina necessaria non obscuretur. Sint ergo omnia munda mundis.

2. Peccatum luxuriæ seu libidinis, suaptè natura est mortale peccatum, in quo nulla ignorantia, quempiam excusare potest, cùm sit iuris naturalis adeò clari, vt nullus sanæ mentis dubitare valeat.

3. Habet hoc peccatum multas species & gradus. Species quidem secundùm naturam sunt. 6. *Fornicatio, Stuprum, Adulterium, Raptus, Incessus, Sacrilegium.* Contra naturam verò tres: *Mollities, Sodomia,* tam in summo, quàm citra, *Bestialitas.*

Gradus

Gradus verò secundùm cogitationem, locutionem, auditum, visum, tactum, gustum, & actum. Omnia ista dilucidare pernecessarium est.

4. Quamuis fornicatio aliquando sumatur genericè, pro omni illicita copula, quomodocunq; tamen hîc sumitur specificè & propriissimè, pro copulâ soluti cum soluta: diciturq; simplex fornicatio.

5. *Stuprum* quoq; aliquando sumitur genericè, pro omni illicita copula: sed hic sumitur pro defloratione seu violatione virginis, per quam aufertur signaculum virginale. Habet autem Stuprum duos modos aut gradus. Nam aliquando fit de consensu, absq; vis illatione: aliquando vi illata, quòd est multò grauius. Quamuis non desint, qui doceant, quòd si id esset de consensu puellæ & parentum, (aut suo tantùm si sit iuris, & non sub alicuius potestate) non esse plùs quàm fornicationem, cùm nulli irrogaretur specialis iniuria. Verùm dicerent alij: non iniuriam, sed ruptionem sigilli virginalis efficere stuprum. Oppressio tamen, per quam vis pudicitiæ mulieri infertur,

fertur, est circumstantia communis in omni specie aggrauans.

6. *Adulterium*, quando alter vel vterq; est alterius coniunx. Hûc reducitur conditio sponsi & sponsæ.

7. *Raptus* propriè dicitur, quando talis vis infertur, vt puella abducatur à domo sua vel parentum, causa libidinis, vel causa matrimonij, contra voluntatem raptæ: & non priùs facto tractatu de matrimonio. Imò etiam vidua, coniugata, & quæuis corrupta, si causa libidinis raperetur, idem peccatum esset. Hæc enim species, rapinam & violentiam supra alias species addit. Quæ violentia aliquando fit ipsi fœminæ, aliquando parenti, aliquando vtriq; simul. Tales autem raptores cum suis complicibus, sunt excommunicati & infames. *Conc: Triden: Sess: 24. c. 6.* Oportet tamen vt ista abductio causa libidinis, non tantùm sit propter maiorem commoditatem exercendæ turpitudinis, sed etiam ad effectum abducendi. *Tolet: lib: 1. c. 42. n. 7.*

8. *Incestus* est peccatum carnale inter cognatos vsq; ad quartum gradum, prout declara-

declaratum est in impedimentis matrimonij suprà f. 129.

Hûc reducitur peccatum Confessarij cum filia confessionis. Quamuis non propriè, metaphoricè tamen, incestus dici potest: cùm etiam Confessarius pater spiritualis appelletur. *D. Tho: 4. d. 42.*

9. *Sacrilegium* est, quando fit cum persona Deo dicata per votũ castitatis, (etiam simplex *Azor.*) aut religionis: vel copula fit in loco sacro. Hic notandum: quòd si persona Deo dicata cum libera peccet, nihilominùs sacrilegium committit *Tolet: lib: 5. c. 12.* Cum nouitio nouitiauè peccare, quamuis non mutetur species, notabiliter tamen aggrauat; ideò explicandum in confessione. *Lamas.*

Huc reducitur copula cum Iudæo vel Iudæa, quia talis coniunctio prohibita est ab Ecclesia, in honorem Christianismi. *Les: lib. 4. c. 3. d. 6. n. 45.* Qui reliquias gestans peccat, non est reus sacrilegij. *Azor.*

10. *Mollities*, est pollutio seu emissio seminis, extra vas, procurata à se, vel cooperante tactu alieno, absq; concubitu

 tamen.

tamen. Et quamuis vtraq; sit eiusdem speciei, *Lopez. Nauar.* grauior tamen est secunda, & in confessione exprimenda. *Lamas p. 3. c. 8. § 21.* Et prætereà, si reseruaretur, peccatum carnale in secunda persona patratum, caderet talis mollities sub reseruationem.

Hic nota 1. Quod quando mollities committeretur tactibus religiosi, vel in maioribus ordinibus constituti: tunc si qui patitur, sæcularis est, non tenetur ampliùs dicere, nisi sic: Passus sum voluntariè pollui tactibus alienis. Et viceuersa, Deo dicatus, satisfaciet dicendo: Tangebam alium impudicè vsq; ad pollutioně eius. Neq; tenetur explicare se esse Deo dicatum per professionem vel ordinationem, nisi ratione scandali, vel nisi etiam illi interuenerit pollutio, siue voluntaria indirectè, videlicet in causa: (quo casu solus Deo dicatus explicare debebit se esse talem) siue propter mutuum tactum, quo casu etiam sæcularis addere debebit circumstantiam complicis: quia ibi persona sacra violata est. *Lam.* Nec tantum hanc sed & alias circumstantias cōplicis, vt dicetur de Sodomia. 2. *nota*, quod potest variari mollities, sicut & aliæ species, si dum exercetur, acciderit de alio vel alia, cogitatio, desiderium, delectatio morosa, seu imaginatio, ac si cum tali vel tali sit. Cæterū modi obscæni non necessarij ad explicationem peccati, tacendi sunt: sufficit n. cognitio distincta pecccati.

11. *Sodomiæ* nomine paulò latiùs sumptæ, importatur omnis pollutio, extra ordinarium vas, habita, per concubitum siue fœminæ cum fœmina, siuè (& præcipuè) maris cum mari, in quacunq; parte corporis. Licet in rigore, & quo ad pœnas non censeatur Sodomia, nisi sit in vase stercorario, quamuis seminatio extrà ob aliquod impedimentum esset. *Lam.* Congressus tamē masculorum, specie distinguitur à congressu contra naturam cum muliere: & mulierum inter se.

Hîc notandum, quòd si talis congressus fuerit, cum persona voto consecrata, erit sacrilegium, & quidem propriè. Poterit quoq; esse, sed reductiuè, non propriè, tàm adulterium, quàm incestus, ad

ſecundum gradum duntaxat conſanguinitatis, & affinitatis: quia vlteriores gradus ſolùm ſunt inſtituti iure poſitiuo humano ad impediendum matrimonium. *Azor.* Similiter, ſi abducatur puer à domo paterna ad abuſum: vel eo quis abutitur vim inferendo, erit & raptus reductiuè, & violenta oppreſſio.

Circumſtantia cognationis ſpiritualis & legalis, non mutat ſpeciem in peccatis contra naturam. *Azor: t. 3. lib: 3. c. 18.* Aggrauat tamen meo iudicio vehementer ſic peccare cum baptiſato à ſe, aut ex baptiſmo leuato: ideò explicandum in confeſſione.

12. *Beſtialitas* eſt congreſſus cum aliena ſpecie quacunq;: ſiquidem ſpeciei & ſexus in beſtijs varietas non diuerſificat beſtialitatem.

Hûc reducitur coitus cum dæmone. Eſtq; peccatum grauiſſimum inter peccata luxuriæ: & præterea contra religionem, tum ratione ſacrilegij, tum ratione ſuperſtitionis. *Caiet: 2. 2. q. 154. a. 11*

13. *Quo ad gradus.* Hi quoniam incipiunt à corde, & perueniunt ad actum: ideò

à primo

à primo inchoantes, quod anteà breuiter attigimus, dilucidiùs proſequemur. In cogitationibus itaq; dupliciter quis poteſt peccare mortaliter. Primò reſpectu externi actus. ſecũdò, reſpectu ſolius actus interni. Et quidem reſpectu actus externi; ſi adſit voluntas perueniendi ad opus, altero horum duorum modorum, videlicet, deſiderando, aut proponendo illud peccatum exteriùs perpetrare. Diſcrimen autem inter deſiderium & propoſitum eſt. Quia qui proponit aliquid facere, apprehendit, ſe poſſe id exequi. Verum deſiderium poteſt eſſe etiam in ordine ad rem, quæ moraliter non eſt poſſibilis: vt, ſi ruſticus ignauus vellet eſſe Rex, aut habere filiam Regis in vxorem. Hic enim poſſet deſiderare, ſed non proponere propriè. Idem intellige de peccato carnali, imò & de alijs. Poſſet enim quis proponere, aut deſiderare, occidere, vlciſci, furari. &c.

Reſpectu verò ſolius actus intrinſeci, quãdo cogitãs non intendit peccatũ carnale (ſeu quoduis aliud) actu perpetrare, ſed ſolùm cõtentatur illa voluptate, quæ

 naſcitur

nascitur ex imaginatione operis venerei, quam consequuntur commotiones libidinosæ in carne. Porrò hæ cogitationes, vocantur morosæ delectationes, eò quòd mora in eis contrahitur. Nam quamprimùm ratio animaduertit illam cogitationem, illicò eam excutere debet, & nec per momentum detinere. Quod si detinet, iam mora censetur, quãtumuis breuissima: quia inter animaduersionem rationis, & voluntatem detinendi, interuenit tempus, ac proinde mora.

Duobus autem modis peccatur hac morosa delectatione, videlicet per expressum consensum, & per implicitum seu interpretatiuum.

Per expressum quidem; quando cogitans ex imaginatione rei illicitæ, non tantum apprehendit, & percipit delectationem, sed etiam sensibiliter, actuq; fruitur ipsa: Et ita consentit in venerem non extrinsecam sed intrinsecam, phantasticam seu imaginariam. Talis est similis ei, qui quamuis non bibat in caupona, oblectatur tamen manere in ea, videreq; po-

tatores bibentes. &c. ita & ipse non curat peccare actu, sed versans in mente actus turpes, & rumi: ans exercitium illorum, complacet sibi in eis.

Per implicitum autem consensum, quando voluntas neq; consentit explicitè, neq; dissentit expressè, sed negatiuè se habet, vel potiùs negligenter, permittens durare talem cogitationem illicitam & delectationem insurgentem, cùm possit & teneatur eam remouere. Potest; quia animaduertit: debet; quia ex retentione periculum ei imminet: neq; subest aliqua rationabilis causa, quæ eum à tali detentione, periculosa aliàs occasione, excuset: tunc enim ita se gerit, & ita intelligi potest, ac si ex complacentia delectationis, daret ei locum in animo, atq; secum morari permitteret, quod est interpretatiuè consentire: iuxta illud, qui tacet, consentire videtur. Et præterea cùm talis delectatio sit illicita, & contra castitatem, tenetur expressè dissentire, & conari eam expellere. Quod quia non facit, censetur ex complacentia illam retinere, ac proinde interpretatiuè consen-

consentire. Si enim nullã iustã causã eam retinendi habet, quorsum spontè retinet scintillam adeò periculosam, & consentit vt secum moretur? Præsertim cùm fidere viribus suis non sit tutum. Illa enim obscœna delectatio allicit solicitatq; animum, & sæpissimè seducit, ita quod vix vllus sit tam fortis, cui illa, si retineatur, non afferat grauè periculum consentiendi. Ergo aliter interpretari non possumus, nisi quòd propter complacentiam fouetur. Secus autem esset, si aliqua iusta causa adsit insistendi tali cogitationi, quam libidinosa titillatio sequitur. Talis autem, est, lectio facienda, consilium dandum, concio habenda, confessio excipienda: tunc enim quamuis delectatio seu commotio in corpore præter intentionem consurgat & sentiatur, dummodò tamen non adsit periculum consentiendi, licitè retinetur. Alás enim si immineat periculum consensus, etiam sanctissimum opus deserendum est. Itaq; absq; tali causa, retentio talis delectationis, erit culpabilis negligentia, quamuis reipsa non consentiretur, appellabiturq;

delectatio

delectatio morosa implicita, vt dictũ est.

14. Sciendum autem est, has morosas delectationes, quoad vtrumq; modum, non tantùm tunc esse peccaminosas mortiferè, cùm circa illicitum actum versantur, sed etiam quando consurgunt, ex actu præterito aut futuro licito, quales sunt in viduis, & sponsis. Nam quamuis ille actus prout est in re, hoc est dum exercetur, licitus sit: & quamuis ipsum præteritum meminisse & approbare, futurum quoq; sperare & desiderare simplici affectu, licitum sit: tamen eundem coniugalem actum, præteritum aut futurum, in præsenti per imaginationem apprehendere, & inde corporis commotionem seu carnis concupiscentiam sentire, est actu coniugali præsenti ficto delectari, occasionato ex cogitatione præteriti aut futuri, quòd nullatenus viduis ac sponsis licet. De coniugatis alia ratio esse videtur. Nam dum ambo sunt præsentes, ac facilè, quòd apprehendunt, exequi possunt, licitum est. Nam qui in eo statu est, vt ei opus externum sit permissum, imaginarium quoq; vi phantasia etiin-

fiæ effingendum, licitum erit, omnibus tamen inconuenientibus seclusis. Verùm quando alter eorum absens est, non est tutum, cogitationibus huiusmodi immorari, propter periculũ illicitæ pollutionis, quæ interuenire posset: atq; adeò peccatum mortale esset.

15. *Turpiloquium*, si fiat animo prouocandi se, vel alios, ad libidinem, peccatum mortale est. Quod si non sit talis intentio, adest tamen semper periculum excitandi in se, aut in alijs commotiones carnales, vel imaginationes, delectationes, atq; tentationes. Vnde animo casto nunquam placebunt ioci circa venerea, quamuis hi secluso scandalo & periculo non essent mortales. Hûc spectat; colloqui cum aliqua persona, etiam honesta, & de honestis, sed cum voluptate libidinosa.

16. *Auditus turpium sermonum*, cum oblectatione, concupiscentia, aut horum periculo, mortale.

Idem censendũ *de lectione obscænorum*. Quoad gustum, rarissimè accideret; præsertim apud timoratas conscientias,

tias, quòd aliquis comedat & bibat calida, ea intentione, vt eueniat pollutio, vel se ad libidinem prouocet, hoc enim mortale esset. Quando autem quis facit, vt gulæ suæ satisfaciat, & non præfigit sibi illum finem mortiferum, veniale est tantùm.

17. *Aspectus*, si versetur circa partes secretas, aut inhonestas, vel etiam his vicinas, semper est peccatum mortale. Siquidem talis naturam concitat, libidinem excitat, carnalem voluptatem attrahit. Idem dicendum de aspectu in personam nudam, & in animalia coeuntia.

18. Aspectus verò qui fertur in partes honestas, vt faciei, manuum, quæ non operiri, sed in aperto esse solent, ex se non est peccaminosus, sed ex aliquo adiuncto tantùm. Nam si delectatio visui coniugantur, tunc aut illa delectatio est honesta, nimirũ ex consideratione coloris, proportionis, gratiæ, dispositionis corporis, incessus, gestus &c. sistendo in illa visus complacentia, qua delectatur in creatura pulchrè formata, & eleganti gestu, aut sermone prædita: non cognita-

cogitando vlteriùs, nec transeundo ad actus libidinosos. Et talis aspectus absq; iusta causa, peccatum veniale est curiositatis: quamuis ratione periculi vel scãdali posset esse mortale. Ratione quidem periculi, si aspectus sit diuturnus: ex tali enim facilè insurgeret motus carnalis. Ratione verò scandali, si quis, præsertim Ecclesiasticus figeret oculum in pulchram mulierem, animaduertentibus alijs. Quod si illa coniuncta delectatio sit inhonesta, libidinosa, seu venerea, videlicet, ex parte aspicientis ordinata ad libidinem, seu concernens concupiscentiam copulæ, tactuum, aut admittens delectationem circa actus luxuriæ, proculdubiò erit mortalis aspectus. Hoc autem ideò est: quia aspectus facit, vt phantasia apprehendat rem visam, non solùm vt delectabilem visui, sed etiam vt delectabilem tactui & carni. Ex tali autem imaginatione sequitur in affectu carnali complacentia, exæstuatio, & inardescentia, in spiritibus & sanguine commotio, ac subinde in membris rebellio.

19. Animaduertendum est hîc ex *D. Th: Opusc: 64. § de fluxu libidinis.* Quod quibusdam propter solam præsentiam & allocutionem alicuius personæ, in cuius conspectu habent complacentiam sensualem & vanam, seu ad quam inordinato amore afficiuntur, egreditur humor quidam per membrum secretum. Duo itaq; hic sunt declaranda. 1. quando hoc sit cum peccato mortali. 2. quid facto talibus opus sit. Quoad iudicium de peccato mortali, hoc tunc incurritur, quando hoc prouenit ex tactu aliquo impudico etiam leui, aut ex concupiscentia vel imaginatione forti, & morosa de actibus impudicis, aut ex inordinato affectu voluntario ad talem personam. Tunc enim consequntur calefactiones & commotiones carnis libidinosæ, dictusq; humor emittitur. Veniale autem est, si oriatur ex delectatione quidem sensuali, sed vana, hoc est, non ordinata ad obscæna supradicta, & secluso periculo. Nullum autem peccatum erit, si occasio vitari aut non potest, aut non debet, & consensus non adest. Similiter, si colloquendo cum

tali persona, casu superuenerit tentatio: & delectationi resisteretur.

Consilium verò huiusmodi est: vitare tales occasiones, & relinquere amicitias ac familiaritates personarum, ad quas affectus inordinatus sentitur: fugiendo allocutiones & aspectus earum, & omnem opportunitatem loci & temporis, maximè, qui sentit in hoc se passionatum, seu ad hoc naturaliter inclinatum, siuè ex vitio mentis, siuè ex debilitate naturæ. Qui autem pro posse tales occasiones non euitauerit, grauiter peccat, & magno peccati mortalis periculo se exponit, & multò magis, si studiosè non euitat. Itaq; quilibet sibi in hoc violentiam faciat, fugiendo personas. Et quamuis ad aliquod tẽpus cruciatus corporis perferatur, aderit tamen tandẽ dominus cũ suo auxilio, concedens tranquillitatem, & faciens cum tentatione prouentum.

20. Sciendum quoq; ex eodem *D. Th.* Quod aliquando talis humor aliquibus vigilantibus, absq; omni occasione, etiam cogitationis immundæ, & sine commotione carnis, & absq; delectatione, ac quasi

quasi insensibiliter accidit, ita vt multi non aduertant, nisi cum pannos sentiunt madefactos. Cuius causam ignorantes, turbantur, & errant, putantes se pollutos esse. Isti bono animo esse debent: siquidem humoris effusio non est pollutio, quæ (vt Medici dicunt) sine libidinosa delectatione, & carnis commotione in vigilia esse non potest Sed naturalis conditio, aut cõplexionis dispositio, huius rei causa est.

21. Tactus omnis causa voluptatis carnalis, est peccatum mortale, etiamsi desit alia intentio, vel lasciua imaginatio, quia accendit libidinem, & proximè disponit ad seminis resolutionem, secundùm conditionem partium, & vicinitatem ad partes verendas. Siquidem magis inflammat contactus partium secretarum, quæ operiri solent, & maximè verendarum: plusq; aggrauat, quam tactus manus.

22. Oscula eodẽ modo illicita sunt, adeò vt neq; sponsis concedi possunt, causa voluptatis. si essent cum periculo irritandæ libidinis, & resoluendi seminis. Nihilo-

Nihilominùs si fiant causa amicitiæ, secundùm consuetudinem patriæ, seruata honestate, & secluso scandalo, atq; periculo, licita erunt. Non vitaretur autem scandalum, si Ecclesiasticus, præsertim Religiosus, hoc modo vellet testari amicitiam erga fæminas etiam sanguine iunctas.

23. Osculari puerum vel puellam in ætate minori, ex se non est mortale, quia hi propter ætatem, non sunt materia libidinosa: tamen ex accessorio potest esse mortale, videlicet, si id fiat cum aliqua delectatione sensuali, cogitando tunc aliqua supplementa obscæna.

24. Fæmina, aduertens se tangi, secundùm partes inhonestas, omnino obligatur sub mortali, refugere ac impedire. Nam ista excitant libidinem, tàm in agente, quàm in patiente. Secundùm verò partes honestas, sed affectu libidinoso, si id fiat in priuato, nemine vidente, similiter tenetur proximi peccatum deuitare. Verùm si id fiat in publico, non tenetur impedire lege virtutis temperantiæ: potest enim pati bonâ intentione, prætextu

prætextu consuetudinis, patriæ, consanguinitatis, vel amicitiæ; sed tamen lege charitatis, ne alter peccet, obligatur, (si tamen commodè potest) impedire. Nam si ex hac detrectatione sequeretur graue incommodum, videlicet, mortis, infamiæ, amissionis bonorum, posset permittere: dummodò ipsi fæminæ, non immineat aliquod periculum delectationis & consensus in turpia. Tunc enim subeunda essent potiùs omnia incommoda, quàm tale periculum peccati. Quòd si opprimeretur, quamuis non teneatur ad sui defensionem, oppressorem lædere: tenetur tamen turpi facinori non sese accomodare, & clamare, atq; resistere, quantum potest sine periculo vitæ: & tandem nullo modo consentire. Licet tamen occidere inuasorem, pro defensione pudicitiæ.

25. Si tactus non sit causa voluptatis, sed causa medicandi, est licitus, etiamsi interim aliqua delectatio vel motus turpis suboriatur, quia id est inuoluntarium: nisi etiam ipsi chyrurgo adsit periculum consensus.

Mulieres tamen, præsertim virginines, non tenentur medicationes in locis secretioribus à viris admittere: tum propter horrorem, tum propter periculum turpis motus. seclusis tamen periculis, sicut non tenentur, ita etiam permittere possent, si vellent. *Less: lib: 4. cap: 3. dub: 8 n. 60.*

26. Choreæ sunt licitæ. Vitiantur autem ex circumstantijs, præsertim modi, si fiant impudicè: finis, si animo libidinoso: personarum, si exerceantur à Clericis. Ex iure communi, renouato per Conc: Trident: *Sess: 24. cap: 12.*

§ *De Ira.*

1. Ira dupliciter sumi solet: Communiter seu vulgariter, & propriè. Vulgariter pro quadam perturbatione animi, cum actuali impatientia: & nihil aliud. Propriè, pro appetitu vindictæ. Quòd vt meliùs intelligatur, notandum est, quod in ira quatuor reperiuntur. 1. perceptio mali illati vel proximè inferendi. 2. sanguinis ebullitio, & feruor circa cor, tunc enim congregantur spiritus vitales in corde, ad adiutorium ipsius animalis, contra malum illatum, & sanguis in aduentu spirituum calidorum feruet & ebullit. 3. Posteà consequitur alteratio, tàm interior, quàm exterior, scilicet concitatio cordis, tremor in membris, rubor aut pallor in facie, impedimentum in lingua, verborum confusio, clamor impetuosus cum exaggeratione, aliquādo taciturnitas, toruus aspectus. &c. 4. Tandem accedit appetitus vindictæ, hoc est voluntas inferendi malum ei, à quo quis passus est iniuriam, ad recompensandam illatam. Et hoc quartum constituit iram propriè dictam. Nam sola apprehensio iniuriæ, excandescentia &c. absq; appetitu vindictæ, vulgò quidem dicitur ira, non tamen propriè, neq; mortalis est. Prouenire autem solet, aut ex naturali complexione iracunda vel melancholica, propter quam etiam mulieres his passionibus subiectæ sunt, aut indispositione aliqua corporali, quæ infirmos ac senes premere solet; aut ex feruore sanguinis, quo pueri & iuuenes abundant; aut ex accidenti, vt cū occupa-

occupati rebus ſerijs, ex improuiſo di-ſtrahuntur. In duobus tamen caſibus hæc vulgaris ira poſſet eſſe peccatum mortale. 1. Primò propter ſcandalum, vt ſi prælatus, & qui occupantur in conuertendis infidelibus, deliberatè talem paſſionem per ſigna nimium aſpera, ſeu furioſa prodiderint. 2. Si ob perturbationem deliberatam paratus ſit aliquid facere, quòd ſine mortali non eſſet.

2. Itaq; talis ira, quæ ad vindictam peruenit, duplex eſſe poteſt: Licita & Illicita. Licita vocatur per zelum: Illicita per vitium.

3. Zelus eſt appetitus intenſus puniendi malum, ſecundùm rationis ordinem, & legis diſpoſitionem atq; intentionem. Nimirum, vt iuſtitia ſeruetur, peccator emendetur, mali terrore coerceantur, boni defendantur, pax Reipub. cuſtodiatur: non verò vt peruerſus animus mali irrogatione exſatietur. Hoc fine etiam à Deo expetere vindictam, ſub aliqua ratione boni, licet. Pari modo, deſiderare malum, etiam mortem malis, Turcis, & alijs hoſtibus Eccleſiæ, etiamſi ſciatur,

ſciatur eos perpetuò damnandos, ne Eccleſia, aut boni iniquè opprimantur, ne iuſtitia aut diuinus cultus conculcetur, non erit vitium, ſed zelus. Hoc enim non eſt optare malum, vt malum eſt; ſed vt ordinatur ad bonum, ac proinde eſt optare maius bonum. Similiter optare alicui morbum vel infortunium, vt ad Deum hoc medio conuertatur, vel propter vtilitatem Reipubl. aut gloriam Dei. Neq; eſt peccatum, lætari de morte alicuius, propter bonum & vtilitatem, quæ mortem eius ſequitur: dummodò delectatio non feratur ſupra mortem ipſam directè, ſed ſuper bonum, quòd inde oritur. *Sa. V.* Charitas. *n. 8. Leſſ. lib: 4. c. 2. d. 3.* Nau: *c. 15.*

4. Ira vitioſa dicitur eſſe inordinatus appetitus vindictæ: hoc eſt, odio perſonæ, vel eo ſolo, quod aliquis iniuria nos affecit, atq; adeò, vt animus ſatietur, & conquieſcat. Et talis ira ex genere ſuo eſt mortalis, quando eſt ex plena deliberatione, & malum, quòd infertur, eſt notabile.

5. Hæc inordinatio poteſt ex 4. par-

tibus oriri. 1. Ex parte agentis, si mali illatio fiat priuata authoritate. 2. Ex parte patientis, si sit innocens, aut non tantum commeruit nocumentum. 3. Ex parte modi, si iudex contra iuris ordinem, seu non seruata forma iustitiæ, puniat: vel cum graui excandescentia exteriùs apparente cum scandalo. 4. Ex parte finis, si non bono fine, nec zelo iustitiæ fiat, vt dictum est.

6. Potest esse ira peccatum veniale, aut defectu plenæ deliberationis, in primo motu præueniente iudicium rationis: aut defectu grauis materiæ, vt si quis leuiter traheret puerum per capillos, vel aurem.

7. Germina iræ sunt in tres classes distributa. Nam in corde nascitur indignatio, tumor mentis atq; odium: quia ira solet crescere in odium. *Aug.* In ore, *Clamor, maledictio, contumelia, blasphemia, rixæ.* In facto: *pugnæ, seditio, factiones.*

8. *Indignatio est*, qua homo indignum reputat illum, à quo malum accepit, sua affabilitate, familiaritate, & colloquio, auertens ab eo faciem, aut oculos suos, nolens

nolēs de eo audire vllū verbum bonū, ac detestans, quod ei aliquando amicus fuerit, seruierit, defenderit, aut benefecerit.

Hæc indignatio, mortalis est in tribus casibus. 1. Si iratus decreuerit, paratusuè sit non iuuare offendentem, etiam in graui necessitate, quando obligaretur. 2. Si accedat notabilis interior contemptus, quo nihili æstimaretur, tanquam vilis & indignus: ac proinde hic interueniret superbia: qua iratus se extolleret, alteriq; præferret. 3. Quando ex tali auersione animi, & subtractione signorum amicitiæ ciuilis, notabile scandalum sequeretur. Aliàs erit veniale, aut nullum, si sit ex iusto rationis iudicio, absq; inordinato affectu, vt puta propter correctionem, ad tempus non prolixum, secluso scandalo. &c.

9. *Tumor mentis*, quo in corde iniuria versatur, ruminatur atque exageratur, cum repetitione causæ, interiori aspera responsione, excogitatione mediorum ad exercendam vindictam: ac proinde quasi tumescit mens, tali amaritudine repleta, vbi facilè est peccatum morta-

 le depre.

le deprehendere, si propter tales cogitationes accedat consensus in vindictam faciendam: quod ad iram propriè spectat.

10. Odium est, quo quis optat alicui malum. Differt autem ab ira, quod iratus non intendit nocere, nisi ei qui sibi vel suis nocuit, vt vindicta sit quasi quædam recompensatio. Per odium autem intenditur malũ, absq; tali respectu, sed absolutè, eò tantùm fine, vt alicui male sit, propterea, quod vel nequam est, vel nobis contrarius, aut infensus: vel quia eius persona est odiosa, nobisq; displicet, aut quia eius dispositio contrariatur affectui nostro. Estq; hoc odium ex genere suo mortale: nisi indeliberatione excusetur, aut paruitate mali.

11. *Clamor*, est confusa, tumultuosa, sublatâ voce locutio. Regulariter veniale est ex se, nisi scandalum, aut præcepti transgressio, in re, vel in animi præparatione accesserit.

12. *Maledictio*, est imprecatio alicuius mali, sibi, vel alteri. Ad hoc, quod maledictio sit peccatum mortale, duo requiruntur. 1. quòd sit deliberatum desiderium, vt

rium, vt illud malum eueniat. 2. quòd illud malum sit notabile. Defectu horũ erit veniale. 1. Vt si deliberatio nulla præcessit, sed ex lapsu linguæ accidit, seu ex surreptione: vt quando ex ira aut alia passione ante rationis aduersionem & consensum. 2. vel si imperfecta deliberatio fuit, vt fieri solet ex malo vsu (*Caiet: Sum: V. Maledictio*) dummodò malus vsus displiceat, & deponi curetur. 3. quãdo illud malum est exiguum: vt si desideretur, amissio solidi vel grossi, vbi adest peccuniæ sufficientia. 4. vel quãuis malum sit magnum, non tamen ex corde desideratur, sed ore tantùm, vt communiter solent parentes filijs vel familiæ, & rustici suis iumentis maledicere. Quamuis talis consuetudo (inquit *Sot: lib. 5. de Iust.*) sit pessima, nec ad correctionem aliquid confert, & aliquando mutato animo conuertitur in odium, & mali verum desiderium. Sciendum enim est, quòd aliquando passio iræ posset præualere, & flectere voluntatem ad consensum, Consensus quoq; & deliberatio, possent accidere in momen-

to neq; exigunt longum tempus. Neq; semper sufficiens signum est venialis peccati, aut quod non ex intentione sit maledictum statim transacta passione, dolere vel pœnitere dicti aut facti; sed solummodò signum est, quòd non perseueratur in malo animo.

13. *Contumelia, conuitium, opprobrium, improperium*, aliquando propriè sumuntur, vide *D. Th: 2. 2. q. 72. a. 3.* Et *Nau: c. 18. a. 10.* aliquando confunduntur, & pro eodem vsurpantur, vt hîc. Sumitur itaq; hic contumelia pro obiectione alicuius defectus, in detrimentum honoris, siue sit defectus culpæ tantùm, vt dicendo aliquem furem. &c. siue defectus pœnæ, aut defectus naturæ, vt dicendo fatuum, cœcum. &c. vel exprobrando beneficium tempore necessitatis collatum.

14. Est autem peccatum mortale. 1. si notabiliter lædit honorem, quamuis non esset intentio dehonorandi aliquem. 2. si proferatur in graui impetu iræ, iudicium rationis non omninò auferente, quia quantò maior excandescentia, tantò magis lædit alium prolata contumelia. 3. si

valdè confunditur aut cruciatur is, qui afficitur tali contumelia. Vnde etiam illi, qui causa correctionis aliquid tale proferunt, discretè & moderatè talibus verbis vti debent: quia potest esse ita graue cōuitium per incautelam prolatum, quod auferet honorem eius, contra quem profertur: & tunc esset peccatum mortale. D. *Th: 2. 2. q. 72. a. 2.* Similiter, si cum nimia amaritudine patientis talia dicerentur: præsertim quando procedunt ex vehementi furore. Non itaq; debent putare domini, parentes, prælati, magistri, patres & matresfamilias, sibi licere effutire, quicquid passio suaserit: obiurgationes enim superiorum, metas excedere non debent.

15. De blasphemia dictum est. Rixa verò potest esse tàm verbis, quàm factis. Et verbalis quidem est contentio seualtercatio aliquorum sibi contradicentium cum affectu & clamore. Hæc si sit cum obiectione defectuum, lædentium, notabiliter famam aut honorem, aut cū aliorum scandalo, erit mortalis. Realis autem rixa (ex Glossa allegata à D. *Th: 2.*

2. q. 41.) est, quando aliqui ex ira inuicem se percutiunt: & ideò dicitur priuatum bellum, vbi inuasor semper peccat, pro grauitate percussionis: Inuasus verò, si moderatè se defendit, neq; intendit deliberatè grauiter offendere inuadentem, non peccat mortaliter, sed aut nil, aut venialiter tantùm, videlicet, quando se immiscet leuis motus odij vel vindictæ, aut parùm exceditur moderata defensio.

16. *Seditio, & factiones* sunt ex se peccata mortalia: quia sunt contra iustitiam & bonum commune, quod perturbatur per tales.

¶ De Gula.

1. *Gula*, est cibi & potus appetitus inordinatus: hoc est, non ordinatus, neq; necessarius ad corporis sustentationem, aut non obseruatis debitis circumstantijs.

2 Communiter est peccatum veniale, siue sit propter ciborum multitudinem, siue propter nimiam, auidam, frequentem, acceleratamq; sumptionem.

3. Potest tamen contingere, vt sit mortale, ratione alicuius annexi. 1. Si ita est

ita est deditus nimio cibo & potui, vt malit quomodocunq; peccare, quàm abstinere. 2. Si ob pretiosum atq; lautum victum, reddat se impotentem ad soluendum debita, prouidendum domesticis, & graui necessitati proximi. 3. Si ob esum ac potum aduerteretur secuturum notabile nocumentum in corpore. 4. Si ob nimium potum voluntariumq; incideretur in ebrietatem, quæ sit cum priuatione iudicij. 5. Si ex tali excessu proximus valdè scandalizaretur: quod fieri posset ratione personæ perfectionē profitentis, vt sunt Episcopi & Religiosi. 6. Si cibus sit contra naturam, qualis est caro humana, quamuis exigente aliqua infirmitate, vel graui necessitate, liceret vesci paratis, & iustè interfectis, tamen ad hunc finem occidere nullatenus liceret. 7. Si propter aliquis se exponeret periculo peccandi mortaliter, siue per luxuriam, siue per rixas, percussiones, & alia: dummodò hæc præuiderit. 8. Qui diebus ieiunij aliter quàm concessum sit vel pluries comedit, aut etiam alijs ministrat vetita: nisi necessi-

tas euidens, ciborum licitorum defectus, superiorisuè cocessio excuset: aut etiam id fiat ad vitandum magnum aliquod incommodum, vt dictum est supra in § *de Præceptis Ecclesiæ* ¶ *de Ieiunio*. 9. Si ex propinatione aut prouocatione ad nimium potum, aliquis inebriaretur. Hinc caupones ministrantes potum ei quem credunt inebriandum, peccant mortaliter. Neq; possunt lucrum reportare aut expectare ex peccato alterius, nisi ex denegatione potus, magnum eis periculum vel detrimentum immineret. Quod quidem excusaret in aliquibus casibus veris, non tamen posset trahi in consuetudinem, propter casus, qui fingi vel sperari possent.

4. Sciendum autem est, quod ebrietas est in potando voluntarius excessus, causa voluptatis, cum violenta rationis priuatione. Huius declarationem vide in *Lessio lib*: *4. cap*: *3.* Et *Azor*: *t.1. lib*: *7. c. 2. 2. q. 5.*

5. Porrò peccatum in ebrietate culpabili commissa, si non fuerunt præuisa, non sunt noua peccata, sed tantùm aggrauant

grauant ebrietatem: eò quòd dans operam rei illicitæ incidit in ea. Si autem fuerunt affectata, aut aliquo modo præuisa, vt quia expertus est quis se in talia incidere ob ebrietatem, non tantùm aggrauant, sed etiam tanquam distincta peccata imputantur.

6. Vomitus post superfluum potum accidẽs, non efficit ex se mortale, si aliàs vsus rationis non est amissus.

7. De quinq; filiabus gulæ, nihil speciale occurrit dicendum: Nam quorum notitia ad confessionem est necessaria, alibi declarantur.

§ De Inuidia.

1. *Inuidia*, est dolor conceptus ex aliena prosperitate, seu: Est tristitia de alieno bono, eò quòd impedit aut diminuit, seu obscurat inuidentis excellentiam.

2. Magni refert naturam inuidiæ plenè cognoscere, ideò hæc descriptio accuratè est declaranda. Sciendum est itaq;, quod inuidia inter eos inuenitur, qui quasi æquales reputantur: ideò quotiescunq; æqualis excedit alterum, ille alter dolet, eò quòd

eò quòd inferior videtur,& sua excellentia per bonum alterius minuitur. Secundò,sciendum est, quod bona hominis sũt, *Scientia, honor, fama, reputatio,diuitiæ, fauor, veneratio, dignitates*, &c. Tertiò sciendum est,

3. Quod tristari de bono alterius, potest contingere propter septẽ respectus. Primò, quia sunt bona eius, cui malum optamus. Et hoc pertinet ad odium: quando enim alicui desideramus malum, displicet nobis bonum eius, cuius priuatio est ipsius malum. Secundò, quamuis in se bona sint, tamen præbent habenti occasionem mali, vt insolentiæ & multorum scelerum, ideò vellemus illos tali prosperitate carere, propter eorum bonum spirituale. Et hoc spectat ad charitatem. Tertiò, Quia bonum alicuius est nociuum alijs, vtpotè, quia sunt scandalosi, corruptores, oppressores, vt hæresiarchæ, Tyranni, Turcæ, Tartari, proptereà licitum est eis optare mortem, ne alios inficiant, vel malum inferant, quod est compassionis. Quartò, quia bonum illud ipsi dolenti est formidolosum, speranti ex

ranti ex alicuius officio, dignitate, diuitijs, sibi aliquid iniustè prouenturum; quod pertinet ad timorem. Quintò, quia illo bono est indignus. Et hoc pertinet ad nemesim, quam aliqui quandam indignationem dicunt. Vide *Caiet: Sum. V. Nemesis.* Vbi posset interuenire peccatum mortale, si accesserit Dei reprehensio, quasi malè distribuat. si non: erit veniale. Ex quo enim Deus ita vult, inanis est talis dolor. Quod si dolor sit de iniustitia in distributione per homines violata, nullum peccatum erit, sed ad zelum pertinebit.

Sextò. vel aliquis contristatur de alieno bono, eò quòd ipse dolens eo caret: quod ad æmulationem spectat. Sed hic respectus vt intelligatur, sciendum est, quod illa bona, ob quorum absentiam tristamur, aut sunt spiritualia, aut temporalia. Si spiritualia, & ad animæ salutem pertinentia, talis æmulatio est sancta, vt quia video hominem pœnitentẽ, deuotum, religiosum, tristor ex tali bono, non quia in illo est, sed quia in me non est. Quod si illa bona spiritualia sunt

ſunt, ſed ad ſalutem non neceſſaria, aut etiam ſunt bona temporalia: tunc ſi ſunt proportionata dolenti, licet triſtari & deſiderare, vt qui non habet eruditionem, aut congruam ſuſtentationem, videns, æquales in hoc fæliciores, triſtatur, quia neceſſarijs caret, nõ quòd alij habẽt.

Si verò talia bona ſunt improportionata, & perſonæ dolentis minùs conuenientia, peccatum eſt in dolente, ſed veniale; vt ſi mediocris fortunæ homò triſtetur, eò quòd non ſit Rex, Papa, Epiſcopus, nſi velit talia habere ad malum lethaliter finem: tunc enim eſſet mortale. vel ad finem honeſtum, tunc nullum eſſet peccatum.

Septimò, poteſt quis triſtari de bono alterius, quatenus illud bonum proximi, malum dolentis eſt; hoc eſt, redundat in aliquod eius gloriæ incommodum, vt dictum eſt. & hæc triſtitia propriè eſt inuidia.

4. Inuidia verò ex ſe eſt peccatum mortale. niſi deſit vſus rationis, vt in pueris: vel ſit de re minima, vt in iunioribus aliquando contingit, qui ſolent ſocijs leui-

cijs leuiuſcula inuidere: vel primus ſeu imperfectus motus, ſeu imperfecta rationis debliberatio excuſet. Sæpè enim in parte ſenſitiua, aut etiam in ipſa voluntate conſurgit motus quidam ſubitus, & ferè naturalis, propter quem homo abſq; plena animaduerſione intellectus, triſtatur de bono æqualis.

5. Inuidiæ germina ſunt, *Odium, ſuſurratio, detractio, lætitia de aduerſis proximi, Afflictio in proſperis eius.* de odio dictum eſt iam

6. *Suſurratio*, eſt manifeſtatio alicuius defectus facta alteri, per quam ſeritur maleuolentia in audiente, ſeu diſcordia inter eum, & alium.

7. Eſt peccatum mortale grauiſſimum ex ſe, quamuis ſit abſq; intentione lædendi amicitiam, niſi paruitas rei narratæ aut iocus excuſet.

8. Gaudium in aduerſis proximi, & cruciatus ex proſperitate, ſi tàm bonum quàm malum ſint alicuius momenti, & cum deliberato conſenſu fiant, ſunt mortalia.

9. *Detractio* eſt denigratio, ſeu violatio alienæ

alienæ famæ per verba in occulto dicta: hoc est insinuatio alicuius defectus proximi, qui sit contra bonos mores, seu honestatem vitæ, ac proinde contra famam vel honorem eius, in absentia tamen illius. Nam si esset in præsentia, ad contumeliam quoq; pertineret.

10. Est autem differentia inter obiectionem defectus in præsentia, (quod fit per contumeliam) & obiectionem in absentia vel occulto, (quod fit per detractionem.) Nam interdum de absente dicere aliquid leue, vt puta, eum esse mentitum, non est mortale: in faciem autem ei dicere ex furore, *Mentiris*; esset mortale secundùm conditionem personæ: quoniam in præsentia dictum, cedit in magnã confusionem eius & turbationem, non verò in occulto.

11. Sciendum autem est, quod non tantum detractio est, quando aliquod falsum confingitur, quod ad calumniam spectat, sed etiam quamuis verum sit, secretum tamen est peccatum: Similiter quando verus defectus amplificatur, aut alterius factum sinistrè torquetur, imò etiam

etiam (quod est indirectè detrahere) quando dotes aut rectè facta alicuius negantur vel extenuantur, aut tacentur; quando manifestari deberent, & silentium pro vituperatione acciperetur, aut frigidè & simulatè laudaretur, ita vt audientes hæsitent; vel nihil, quod laude dignum sit, existiment.

12. *Detractio* est peccatum mortale. 1. quando intenditur læsio famæ: tunc enim etiamsi non succederet talis affectus, eò quod non adhibetur ei fides, vel quia vitium omnibus notum est, aut leue, nihilominùs propter intentionem lædendi grauiter famam, est mortale. 2. Quando non est quidem animus denigrandi famam, fortasse enim ex leuitate aut loquacitate id fit, sed tamen ob manifestationem talis criminis, de facto notabile detrimentum famæ aliquis patitur. 3. quando honesta persona valde confunditur, turbatur, & iniuria afficitur propter talem narrationem, dummodò non sit adeò morosa, vt leuissimum verbum eam offendat, quod communiter alij non curarent. 4. Si ob id magnum damnum

damnum ſubiret, vel amicum amitteret: Tunc enim etiamſi leuis defectus ſit narratus, ratione annexi damni notabilis, eſſet mortale.

Aggrauatur autem peccatum detractionis, ſi ſit contra parentes, ſacerdotes, ſuperiores. &c. Vnde & in confeſſione exprimenda eſt hæc circumſtantia. *Burgundus in prax: pœnit.*

13. Excuſatur à mortali. 1. qui ex linguæ lapſu, & impræmeditatè aliquid graue euulgaret: teneretur tamen ad reſtitutionem, ſicut alij. 2. quando illud dictum eſt leuè, nec grauiter famam lædit. Quod idcircò additum eſt, quoniam poteſt eſſe in ſe leue, ſed propter aliquas circumſtantias, erit graue, & ideò notabiliter lædet famam. Vt, mentiri iocoſè, eſt in ſe leue, ſed propter circumſtantiam temporis, poteſt grauiter lædere famam: vnde dicendo de aliquo, quòd ſit mendax, per quod importatur ipſum ſolitum mentiri, & vitium in habitu ſeu vſu frequenti habere, peccatum eſt mortale. Similiter propter circumſtantiam perſonæ. Nam ſi de perſona in ſtatu perfectio-

fectionis exiſtente, quædam leuia narrarentur notabiliter reputationem minuentia, peccatum poſſet eſſe mortale: vt de Epiſcopo, aut Religioſo, quòd ſint commeſſatores, auari, iracundi, ambitioſi, fæminas ſæpiùs alloquentes, vanitati dediti. 3. Quandoq; peccatum in ſe eſt mortale, ſed in reputatione peccantis, quaſi pro nihilo habetur: & tunc tale peccatum de eo dicere, non erit mortale, vt de milite quod prouocauerit ad duellum, aut ſeduxerit virginem, vel quod habeat concubinam. De iuuene quòd ſit mundanus, dans operam amoribus. De aulico, quòd habuerit vel habeat morbũ Gallicum. Quoniam enim tales non ſolent curare huiuſmodi infamiam, & interdum gloriantur, quamuis non fecerint, ideò hæc narrans non peccat mortaliter. 4. Adhuc non eſt mortale) obloquendo dicere generalia peccata, quæ poſſũt intelligi tam de mortalibus, quàm de venialibus, vt dicere aliquem eſſe ſuperbum, auarum, iracundum, &c. quia talia potiùs important inclinationem naturalem ad extollentiam, iram, &c. quàm

quàm peccatum mortale: nisi audientes intelligant superbiam aut iram lethalem: & nisi conditio personæ etiam talium peccatorum generalium nota grauiter dehonestetur: vt qui dixerit de principe tam Ecclesiastico quàm sæculari, quòd sit pertinax, cum eius notabili infamia. 5. Defectus manifestos tam in facti euidentia, quàm in iudicio propalare, non est regulariter mortale. vnde de conuicto, confesso, condemnato, referre delicta, pro quibus puniri debet, & quæ sunt nota toti ciuitati, vel dimidiæ parti regni, ciuitatis, viciniæ, non est mortale, si absit intentio infamandi, *Sayro.* Sed neq; est mortale, per literas vicinæ ciuitati, ad quam breui aut facilè talis notitia perueniret, significare Quòd si locus distans esset, non liceret, præsertim, si emendatio est secuta. *Sayro.* Quæ tamen in vna tantùm domo nota sint, ea diuulgare non licet. *Lessius.*

14. Excusantur quoq; ab omni peccato. 1. qui bono animo denunciat excessus alicuius, iudici, parentibus, magistro, patrifamilias. 2. qui reuelat eosdem alicui

alicui ad obuiandum eius periculo, damno, vel infamiæ, infectioni: quia nemo habet ius conseruandi famam suam cum magno damno proximi. Vnde si tu scias (extra tamen Sacramentum pœnitentiæ) aliquem innocentem capite plectendum, debes prodere nocentem, si aliter innocentem nequeas liberare. Similiter, si scias in familia furem, nec prodesset monitio secreta, potes herum certiorem reddere, vt vel cautior sit, vel si nondum seruit, non acceptet ipsum. Pari modo, si flagitiosus velit religionē ingredi, Matrimonium contrahere, Ordines suscipere: potest qui scit eius ineptitudinem bonâ conscientiâ significare. Et in hunc finem tantùm inquirere defectus proximi licet, sicut & propter electionem, officium. &c. Vide *Lessium*, *Nauar. Prax. Leonard.* 3. ad consilium capiendum, vt euitetur aliquod malum, adhibita cautela, ne plùs quàm necesse sit manifestetur, & secretũ quantum fieri potest teneatur. 4. Parentes quoq; propterea licitè loquuntur de defectibus liberorum suorum, secluso omni incommodo.

15. Pro maiori dilucidatione & intelligentia detractionis, annectentur alij casus. 1. Defectus ad intellectum, vel corpus, aut fortunam, vel originem spectantes, propalare, non est mortale, si sit absq; graui subsannatione, aut irrisione, vt quod sit ignarus, indiscretus, podagricus, castratus, nasutus, strabo, gibosus, pauper, plebeius, Scytha, Turca, Iudæus baptisatus: nisi hinc aliquod damnũ, vel impedimentum incurrat. Sunt tamen inter naturales defectus aliqui propiùs ad infamiam accedentes, vt esse illegitimum: quod si dicatur coram nescientibus, de persona optimæ conuersationis ac reputationis, aut etiam authoritatis, præsertim in quibusdam regionibus, vbi tales contemptui habere solent, profectò peccatum mortale esset. Et nihilominùs, quicquid sit de detractione: si tales defectus intellectus, corporis, fortunæ, & originis, præsenti obijcerentur ex furore, peccatum mortale esset; maximè qui grauiter honorem lædunt, confundunt, nimioq; pudore & mæstitia afficiunt. vnde ad contumeliam spectant.

2. Dum scientes alicuius defectum grauem, aliquando licitè secum de eo tractant, si ad bonum aliquem finem, talis sermo referatur: aliquando peccant venialiter, si ex leuitate ac curiositate id faciant: aliquando mortaliter, si aut congaudendo proximi malo, aut animo infamandi hoc fiat. 3. Reuelare alicui graui & bono viro in secretis, malum occultum de proximo, omninò est peccatum, & sæpè mortale. Nam quamuis & & hic vir secretus, nec alteri manifestaturus sit: pluris tamen æstimatur ab alijs, infamari, apud vnum talem, quàm ex vulgo apud plures. Idem tenendum est de amicis & coniugibus. Neq; enim licitè vir vxori, & viceuersa, narrabit secreta crimina proximi, per quæ læditur fama notabiliter. 4 Non excusat detractionem narratio dubia, vel relatio auditorum ab alijs, vt, si quis addat, se non asserere pro certo, aut se ab alijs audiuisse. Sunt enim quædam nefanda, quorum etiam suspicio cadens in personam honestam, valdè contaminat vitam ipsius, & famam minuit. 5. Diffamatum

in vno genere peccati, vt puta, furti, non licet infamare in alio peccato secreto, vt puta homicidij. 6. Mortuis quoq; detrahere non licet: tum quia ipsi viuunt in memoria hominum: tum quia posteritas confusionem pati solet. Hinc neq; historici sunt immunes à peccato detractionis, si peccata occulta scribant. Publica tamen licet, bono zelo, ad aliorum exẽplum, vtilitatemq; communem; non verò ex odio, inuidia, vindicta, aut animo infamandi: aliàs esset mortale etiam in manifestis. 7. *Detractio*, est dicere de aliqua religione, quòd in ea non est obseruantia, vel quod malè viuitur, &c. nisi id aliàs esset manifestum. *Sayro lib: 11. c. 6. n. 20. & alij ibidem citati.*

Simîliter, si aliquod scelus religiosi manifestaretur, quamuis persona non nominaretur, dummodò exprimatur locus, aut specificetur religio, & in religionem vel Monasterium redundet infamia. 8. Iniustè diffamatus, licitè obijcere poterit diffamatori crimen occultum verum, non quoduis, sed per cuius manifestationem detraheretur ei fides in dictis, vt, dicen-

vt, dicendo, ipsum solitum mentiri, esse periurum, calumniatorem, &c. *Less. Azor. Sayro.* 9. Hominem fingentem se Medicum peritum, Theologum doctum, quem scio esse ignarum, aut falsum docere, possum & debeo, quando id bono communi necessariũ est, detegere. Quando autem hoc nemini nocet, vt, si pauper fingeret se sanctum, & ideò sibi eleemosynas compararet, quamuis eius occulta peccata sciam, tacere debeo. Et idem de omni alio, qui in Rep: bonum nomen fraude, aut per falsas fictasq; virtutes, est assecutus. 10. Qui vltrò citroq; seipsos infamant, non mortaliter peccãt, sed venialiter: quia quilibet est dominus famæ suæ, nisi accedat scandalum, aut redundet infamia in communitatem vel posteritatem.

Qui etiam ob tormenta grauia, se absq; periurio infamant mendaciter, venialiter quoq; non mortaliter peccant: quia in tali casu, mendacium est officiosum, & nemo tenetur tueri vitam cum tot doloribus. Verùm qui ob leues torturas sibi falsa imponunt, peccant mortaliter,

 & si ob

& si ob suam falsam confessionem capite plectuntur, sunt sui homicidæ. *Less: lib: 2. c. 11. d. 7.*

16. *Restitutio famæ* necessaria est ad salutem: quia aliter peccatum non dimittitur. Facienda autem est coram ijsdem, qui detractionem audierunt, neq; insinuanda est læso, nisi ipse quoq; resciuerit: tunc enim etiã ab eo venia petenda esset.

Et quoniam diffamatio potest esse de crimine, tàm verò, quàm falso: ideò non vnus modus est restitutionis famæ. Nam si falsum crimen narratum sit, in restitutione fatendum est expressè, falsum se dixisse. Quòd si verum sit, tunc difficilior & varius est modus restituendi. Mihi talis placet, vt suppresso peccato, per aliquam occasionem, honesta mentio fiat de offenso, & virtutes, si quæ possent verè in eo inueniri, recenseantur, præsertim, quæ aliquo modo infamiam purgent, & bonam reputationem ingenerent. Et si in toto ex illa parte non possit resarciri fama, saltim ex altera recompensetur.

Verùm apud simplices, faciliùs restitueretur,

tueretur, dicendo: Quamuis dixerim de hoc talia, tamen pessimè feci. Neq; omnibus fides potest adhiberi quæ dicuntur, cum sepiùs falsus rumor, etiam contra honestos spargi soleat. Non est ita de eo sentiendum. Cauendum tamen est, ne in solertem incidas, apud quem talia dicere, esset detractionem confirmare.

17. Decem sunt, quæ à restitutione famæ excusant. 1. Læsi condonatio, siue gratis, siue ob acceptum munus, nisi eius fama in alios redundet. 2. Si ambo se diffamauerint, vnde nolente vno compensare, alter non obligatur, donec & ille quoq; idipsum velit. 3. Si fama, alio modo iam est recuperata. 4. Si infamia creditur verè iam obliuioni esse tradita, 5. Si illud peccatum occultum per aliam viam est diuulgatum & publicatum. 6. Si restitutio est impossibilis, vt, quia nescitur, vbi sint illi, coram quibus diffamatio est facta. 7. Si non posset fieri absq; vitæ periculo. Si tamen ex detractione falsa, alicui periculum vitæ immineat, vel mala administratio Reipub. vel aliud grande malum, teneatur detractor cum vitæ

vitæ periculo reparare. 8. Si non possit fieri sine amissione famæ diffamatoris, qui est longè maioris conditionis, quàm diffamatus: vt si prælatus vel Illustris infamauit hominem vilis cõditionis. Tunc enim sufficit, vt illum laudet in eo genere virtutis, vbi infamauit: aut remissionem humanitate & muneribus pecuniarijs impetret. 9. Si credens esse verum & publicum narrauit, neq; posset salua sua reputatione aut fama recompensare. 10. Si nulla est infamia ex narratione secuta: aut quia omnibus vel auditoribus illud crimen erat notum, aut quia diffamatori non est fides adhibita.

18. Audiens detractorem, tunc peccat mortaliter. 1. Quando præbet causam detractori ad infamandum, tenetur q; ad restitutionem. 2. Quando laudat detractorem ob diffamationem. 3. Quando consentit detractori, vel delectatur detractione mortali, siue propter odium latens, vel expressum, siue ob curiositatem, aliamuè causam. 4. Qui cum sit tantæ authoritatis, vt possit detractorem reprimere, contradicendo, aut prohibendo,

hibendo, & non facit. Nam Superior, herus, paterfamilias, id ex officio & possunt & debent facere. Cæterum homo priuatus, tunc obligatur, resistere diffamatori, quando absq; suo magno incommodo id efficere potest.

19. Nihilominùs si diffamator sit perditissimus, qui coercentem aut iniuiria afficeret, aut peior ex admonitione euaderet, dimittendus est. Eodem modo dicendum est de superiore, aut persona altioris conditionis, quam monere, difficile est subdito, aut famulo, nisi alicuius reputationis sit inferior, & cum magnis obseruationibus faciat.

20. Resistendo verò satis erit modestè monere, ne talia faciat: aut etiam prudenter diuertere sermonẽ ad alia: aut recedere ab eo: aut rugando faciem, demonstrare sibi ingratam esse detractionem.

§ De Acedia.

1. Per Acediam ego intelligo negligentiam propriæ salutis, seu actionum piarum vel salutarium, ad salutem ordinatarum.

natarum. Nam Græcè Κῆδος, Latine labor vel cura dicitur, vnde ἀκηδία, quasi absq; cura seu labore. Porrò hæc negligẽtia importat hîc habitum & consuetudinem non adhibendi curam circa salutem & pertinentiá ad eam, hoc est circa finem & media, per quæ obtinetur finis. Vnde tam generalis negligentia ex natura sua est peccatum mortale: quia affert præsentissimum periculum damnationis æternæ.

Et quoniam acediam varij variè (quod etiam obscuritatem parit) explicant, ideò curandum est nobis omnes expositiones ad filias reducere.

2. Septem filiæ acediæ assignantur: *Pigritia seu torpor. Tædium seu fastidium: Euagatio mentis: Pusillanimitas: Auersio à bono diuino: Exasperatio contra benè monentes: & Desperatio.*

3. *Pigritia* seu *torpor* est, quando homo negligit & omittit facere, quæ ex præcepto tenetur, vt est, Communio Paschalis, annua Confessio, horæ Ecclesiasticæ, Missa in festo. Et quamuis sit peccatum mortale, non tamen inducit circum-

stantiam

stantiam necessariò confitendam: Sufficit enim fateri, id, quod est omissum, non addendo: hoc esse factum per acediam.

4. *Tædium* est, propter quod aliquis inchoans bonum opus, nauseat super illo, tanquam insuaui, & deserere proponit. Estq; mortale tunc tantùm, quando ex debito erat perficiendum.

5. *Euagatio mentis* est, quando quis refugiens sancta, diuertit ad impertinentia, quæ in cogitatione sua versat, & deserens attentionem debitam, distractionem voluntariè admittit. Quæ quidem spontanea diuagatio in horis, & Missa, ex præcepto, pro magna parte illius diuini officij admissa, peccatum mortale est: & sic orans præcepto non satisfacit.

6. *Pusillanimitas* est, qua homo nõ audet diuina consilia, quæ perfectionis sunt aggredi. Sed hæc ex se veniale peccatum est.

7. *Auersio* à bono diuino, quæ à D. Gregorio per Antomasiam malitia dicitur, peccatum mortalissimum, quod secundùm Theologorum declarationem constituit septimum peccatum inter capita-

lia, *Ace-*

lia, *Acedia*, dictum, & nos ad hanc filiam facilitatis causa reduximus.

Explicatur autem sic: Quod est tristitia aggrauans hominem propter bonum seu beneficium à Deo nobis exhibitum. Vt, si quis in tantum auersus & elongatus esset ab amore cælestis patris & patriæ, quòd audiens vel cogitãs, statutum sibi à Deo, quod sit futurus ciuis Sãctorum, & domesticus Dei, per gratiam & gloriam, tristaretur ac fastidiret, quasi nolens hoc esse: Aut displicerent ei bona spiritualia in se, velletq; ea non habuisse: ac pœniteret eum benè fecisse, & quod tenebatur impleuisse: aut contemneret Dei beneficia, desiderando se non fuisse natum, non esse ad beatitudinem ordinatum, nõ cognouisse Christum, detestaretur, quod sint ei prouisa ad beatitudinem media, vt Sacramenta, præcepta, doctrina fidei, virtutes Theologicæ, &c. Talis inquam completè esset auersus à bono diuino, & propriè secundùm Theologos peccaret grauissimo peccato acediæ.

8. Raro adeò perditi inuenirentur, qui id expresiè cogitent, & vtinam non inueni-

inueniantur. Inueniuntur tamen. Hûc enim spectant illi, qui propter nimium affectum ad res temporales, ac mundi huius immundi commoditates & voluptates, amisso gustu spiritualium, desiderant in mundo perpetui esse, non curantes cælestem patriam, eiusq; gaudia iucundissima, & interdum corde & ore beatitudini renuntiantes, præponentes hæc visibilia inuisibilibus.

9. Hinc colligi potest, vulgum nec benè nec propriè intelligere hoc peccatum acediæ, pro segnitie aut pigritia ad Dei obsequium: aut pro tristitia de ieiunio, incidente tali tempore, vel concione audienda in tali loco, oratione tali hora: & alio bono opere, in quantum est laboriosum, animo & corpori molestum, vel impeditiuum delectationum mundanarum: talis enim tristitia ex repugnantia sensualitatis suboritur, & regulariter etiam consensu rationis accedente, veniale peccatum est. Peccatum verò acediæ mortalissimum est, contra charitatem suiipsius, quando aliquis tristatur de bono diuino, non quatenus est arduum & diffi-

& difficile, sed quatenus ad nos pertinet, nobis est vtile, & nostrum beneficium, ducens ad finem, vel consistens in fine excellentissimo.

10. Exasperatio in benè monentes, quæ ab alijs *Rancor* dicitur, importat hîc quandam animi commotionem contra benè monentes, & ad spiritualia inducentes quales sunt Concionatores, Confessarij, superiores, viri pij, parentes, &c. Est autem peccatum hoc veniale, nisi cum odio vel contemptu coniungatur.

11. *Desperatio* est, qua homo diffidit se salutem æternam consecuturum, & ideò quasi eam à se respuit. *De hac paulò inferiùs.*

§ VI.

De peccatis quinq; sensuum exteriorum nihil occurrit dicendum. Siquidem superiùs diuersis in locis enucleata sunt, præter peccatum per olfactum, quod ex se veniale est, nisi ordinetur ad finem mortalem.

Itaq; dicemus aliquid de peccatis contra Spiritum sanctum.

1. Ex peccatis quæ diuersis virtutibus aduersan-

aduersantur, sunt quædam grauiora, quæ nuncupantur peccata contra Spiritum S. eò quòd specialiter militant contra honorem Spiritus sancti: Nam huic appropriatur bonitas, ex qua profluunt dona Dei in nos, & dicuntur effectus Spiritus sancti in nobis. Hæc autem dona Dei retrahunt nos à peccato. Igitur qui abutitur, aut contemnit ea, per quæ retrahi deberet à peccato, iniurius est specialiter Spiritui S. Et eatenùs dicuntur peccata ex certa malitia, & peccata blasphemiæ contra Spiritum sanctum.

2. Talia peccata numerātur sex: *Desperatio*, per quàm abijcitur misericordia Dei, quæ potiùs peccatori sperāda erat, & à perseuerantia in peccato retrahere debebat.

Præsumptio, per quam reijcitur iustitia Dei, quæ timenda erat, vtpotè deterrens hominem à peccato.

Impugnatio agnitæ veritatis, per quam spernitur veræ fidei cognitio, docens peccatum deserendum.

Inuidentia fraternæ gratiæ, per quā oppugnatur cōmunicatio diuinæ gratiæ in alijs

Impœnitentia, per quam nihili æstimatur in-

tur inordinatio & turpido peccati, quæ abominabile reddit peccatum.

Obstinatio, per quam non perpenditur vilitas & breuitas voluptatis, aut commoditatis in peccato.

3. *Desperatio* inquam est, quando quis abijcit spem, de sui emendatione, peccatorum remissione, gratiæ & gloriæ consecutione. Estq; peccatum mortale grauissimum, nisi indeliberatio sola excuset: nam in eo paruitas materiæ non datur. Potest autem aliquando coniungi cum hæresi, aliquando absq; hæresi esse. Nam si quis exprimat saltem corde tale iudicium, quod Deus non potest sibi parcere aut non parcet, si se debito modo disposuerit: aut quod impossibile sit ei in hoc statu consequi gratiam & gloriam, reuera est contra fidem. Siquidem omnibus in Ecclesia per diuinam misericordiam est possibile, etiam criminosissimis, obtinere peccatorum remissionem atq; salutem. Absq; hæresi verò si quis tale & tam falsum iudicium de Dei potentia non faceret, sed secum ita deliberaret, Ego nunquam me disponam, nunquam be

quam benè agam, nunquam mihi Deus parcet, ac proinde condemnabor. Quia ad simplicem absque hæresi desperationem non est opus hoc iudicio. Deus mihi non potest parcere aut non parcet, si me debitè disposuero, sed satis est illud decretum vt dictum est. *Sanch: lib: Mor: 2. 33. n. 6.*

4. *Præsumptio* est quædam immoderantia spei, quâ expectat quis, per virtutem & misericordiam Dei id quod secundum legẽ eius ordinariã non est possibile: vt remissionem peccatorũ absq; pœnitentia, adultus gloriã sine meritis proprijs, aut solis viribus suis, absq; Dei gratia. Et potest coniungi cum hæresi, si quis ita crederet: & absq; hæresi, si ita quidem non iudicaret, sed ita gereret ac tenderet in æternã beatitudinẽ sua voluntate, ac si posset absq; operibus, aut illis solis, seclusa Dei gratia obtineri peccatũ est mortale.

5. *Impugnatio agnitæ veritatis seu fidei*, tunc est, quando quis post propositos sibi sufficienter fidei articulos, ac intellectos, impugnat eos, volens persuadere illos esse falsos. Tales videntur esse Hæresiarchæ, & præ-

& prædicatores eorum, seu errores contra scientiam spargentes, defendentes falsam doctrinam in fide vel moribus, propter necessaria vitæ corporalis.

6. *Inuidentia fraternæ gratiæ*, dum quis tristatur ex hoc, quod gratia Dei crescit in mundo, vel multiplicatur in fratribus. Hinc si quis videns fratrem suum in Dei seruitio proficere, peccatores pœnitentiam agere, Euangelij prædicationem dilatari, & numerum fidelium augeri, doleret super hoc: peccaret contra Spiritum sanctum, quasi contemnens interioris gratiæ auxilium, & non congaudens de bono progressu illius.

7. *Impœnitentia* hic non significat permanentiam in peccato vsq; ad mortem, sed importat propositum nõ pœnitendi.

8. *Obstinatio* verò est firmitas, hoc est est firmum propositum, inhærendi peccato, propter aliquam delectationem, vel vtilitatem, quamuis breuem, leuem, seu paruam, impedientem maiora bona spiritualia.

9. Hæc peccata grauissima sunt, sed rara. Dicuntur autem irremissibilia, non quod

quod nullatenus remitti possint, sed quia difficilè, & rarò dimittuntur, eò quòd habeant in se repugnantiam ad remissionem, & Dei dona, quæ contemni videntur.

§ VII.

De peccatis in cœlum clamantibus.

1. Cum quatuor sint peccata in cœlum clamantia, *Homicidium voluntarium*, hoc est directè intentum, *Sodomia*, *Oppressio pauperum, ac merces operariorum defraudata*: Et de primis duobus satis dictum est, nunc de reliquis duobus breuiter dicetur.

2: *Oppressio pauperum.* nomine pauperis intelligitur, non tantum miserabilis persona, vt est aduena, vidua, pupillus, subditus, seruus, debitor, sed etiam quicunq; est inferioris conditionis, respectu excellentioris. Nomine verò oppressionis, intelligi debet afflictio, exacerbatio, contristatio, iniusta exactio, & quælibet læsio. Videant nobiles & potentes, si huius criminis non sunt rei. Reuera multi sunt vel maximè obnoxij, plebeios, rurales

rales nihili habentes, conculcantes, percutientes, vulnerantes, interficientes, ſpoliantes, & multas alias iniurias irrogantes. Inſuper canes ſuos pluris facientes, quàm inferiores ſecundùm externam faciem, quos tamen ex eadem maſſa, ex qua excellentiores creauit Altiſſimus, & Chriſtus ſuo pretioſiſſimo ſanguine redemit: quibus fortaſſe maius præmium præparauit in cœlis, his verò aut minus, aut æternum ſupplicium.

3. Propter hoc execrandum facinus (inquit Caniſius) ciuitates & prouinciæ, in ſummum ſæpè diſcrimen adducuntur.

4. Porrò mercedem operariorum defraudare, eſt eam laboratori, eodem die non reddere, ſed aut denegare, retinere, imminuere, aut falſam monetam ſupponere.

5. Eſt autem mortale peccatum: ſi merces reddenda, operario eſt valde neceſſaria, vel negata aut dilata cum magno eius incommodo, cum debitor poſſit abſque maiori ſuo incommodo ſtatim ſoluere.

§ VIII.

§ VIII.

De peccatis contra opera miſericordiæ.

1. Opera miſericordiæ ſunt duplicia, Corporalia & Spitualia. Vtraq; ſeptem. Corporalia ſunt, *paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudum, itinerantem recolligere, viſitare infirmum, redimere captiuum, & ſepelire mortuum.* Vnde verſus:

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Spiritualia verò ſunt, *docere ignorantem, conſulere dubitanti, conſolari triſtem, corrigere peccantem, remittere offendenti, ſupportare defectus proximi oneroſos, & pro omnibus orare.* Vnde verſus:

Conſule, carpe, doce, ſolare, remitte, fer, ora.

2. Ad hoc quòd omiſſio actuum miſericordiæ ſit mortalis, duo requiruntur. 1. Facultas ſeu poſſe ex parte facientis. 2. magna neceſſitas ex parte indigentis.

3. Nam conſtat inprimis neminem teneri ad faciendum eleemoſynam, niſi de ſuperfluo, hoc eſt, de eo quod ſuper eſt alicui. Sed tale ſuperfluum poteſt eſſe duplex, naturæ ſeu vitæ: & perſonæ ſeu ſtatus.

Super-

Superfluum naturæ diciturid, quod aliquis habet vltra necessaria ad vitam suã & suorum sustentandam. Superfluum status est id, sine quo personæ dignitas seu decentia status conuenienter transigi potest, habita ratione sui & suorum, nec tantùm conditionis præsentis, verùmetiam casuum futurorum, non qui possent accidere, sed qui verisimilitrr euenient, & rationabiliter timentur, expectanturuè: imò habita ratione propositorum ad emendum dominium, & mutandum suum statum in alium maiorem, ad quem idoneus est.

4. Deinde triplex potest esse necessitas ex parte indigentis, Extrema vel quasi extrema, Grauis, & Communis. Extrema est respectu eorum, quæ requiruntur ad naturæ seu vitæ sustentationem, & tamen desunt.

Grauis est, respectu pertinentium ad conseruationem status. Communis necessitas est, respectu aliqualis difficultatis, non tamen magnæ in comparando sibi victum.

Declarantur adhuc hæc meliùs.

Extrema

Extrema necessitas est, non tantùm tunc, quando aliquis ob defectum cibi, potus, vestitus, aut cuiuscunq; auxilij moritur, aut iam efflat animam: fortè enim tunc nullum iuuabit remedium aut subsidium. Sed etiam tunc, quando imminet alicui tale periculum, in quod verisimiliter incidet, si ei non subuenietur. Et propterea hoc membrum à Doctoribus dicitur, extrema aut quasi extrema necessitas. Tales autem sunt, qui nec mendicare valent (fortè enim morbo aliquo detinentur in lecto) nec victum labore suo quærere possunt (fortè enim nullam industriam habent, nec artem callent, aut viribus debiles sunt) neq; possessiones aliquas obtinent, sed nec sperant.

Grauis necessitas similiter est, non tantùm tunc, quando aliquis habet quidem vitæ necessaria, at patitur necessitatem eorum, quibus sui & suorum decens conditio conseruetur: Verùmetiam quando aliquis excideret miserabiliter ex suo gradu, vel statu, & incurreret in grauem aliquam calamitatem, quæ solet homines con-

nes conficere (vt eſt captiuitas, diuturnus ac horrribilis carcer) niſi ei ſuccurratur.

Præterea grauis neceſſitas eſt, quando aliquis ita opprimitur debitis, vt non ſit ſoluendo, & propterea verſatur in periculo vitæ. Item, ſi aliquis ob inopiam eſt in periculo amittendi honorem aut pudorem, reuera graui neceſſitate premitur, & charitatem S. Nicolai exigit.

Ordinaria ſeu communis neceſſitas eſt, vbi non deeſt quidem id quo vita ſuſtentari poſſet, ſed cum aliqua difficultate: Talis eſt pauperum oſtiatim mendicantium, vel mendicatò viuentium, qui quamuis indigent cibo, potu, ac veſtitu, non tamẽ propterea de vita percilitãtur: neq; grauem patiuntur neceſſitatem, eò quòd non deſint pij eleemoſynam largientes.

5. Itaq; combinantes ſuperflua habentis, cum neceſſitate indigentis, dicimus. 1. Indigenti extremè, aut quaſi extremè, tenetur quilibet ſubuenire, non ex neceſſarijs vitæ ſuæ aut ſuorum; ſed ex ſuperfluis naturæ: ita vt etiam neceſſaria ad decentiam ſui ſtatus exponere ſit obligatus. 2. Indigenti grauiter, tenetur quilibet ex ſuperfluis ſtatûs tribuere. Vnde & Medicus & Cauſidicus & Pharmacopola, & alij tenentur ſubuenire indigenti taliter, & non habenti, quo ſoluat. Sufficit tamen præſenti ſubuenire, nec exigitur, quod ſuccurratur longè abſenti, quamuis de alicuius etiam extrema neceſſitate conſtet. 3. In neceſſitatibus communibus diſpenſatio ſuperfluorum comiſſa eſt arbitrio vniuscuiusq;: videlicet, cui, quando, quantum iudicauerit, dummodò non prætermittatur ex toto. Peccarent autem diuites ſeu ſuperflua habentes, ſi nullam vnquam eleemoſynam vllis pauperibus tribuant in his ordinarijs neceſſitatibus. Quamuis enim leuis neceſſitas eorum ſit, non tamen eſt leue, omnem eleemoſynam denegare, nulli ſubuenire. Quod ſi non omnibus occurrentibus, vel modicam dant, excuſantur à mortali. *D. Th: quodl: 8. q. 6. a. 12. Azor, Val. & alij.*

6. Perſonæ Eccleſiaſticæ habentes beneficia, arctiùs quàm ſæculares obligantur

gantur ad dandam eleemosynam: tum quia sunt in statu perfectiori, ac proinde magis charitati adstricti: tũ quia in statu remotiori à tot necessitatibus, siquidem non habent vxores, filios aut filias, victus quoq; ac vestitus requirit modestiam secundum Conc. Trid. Tum quia sunt velut pauperum parentes: Tum quia piorum fundatorum talis videtur fuisse intentio, saltem implicita & secundaria. Tum quia per Eccclesiam ista bona Ecclesiastica sunt onerata & obligata, ad erogandum pauperibus, ea quæ supersunt honestæ sustentationi Clerici, & prouisioni pro casibus euenturis.

7. Dare eleemosynam, soli illi possũt, qui habent proprium (vnde religiosi nõ possunt) & rerum liberam dispensationem. Vnde vxor non potest dare de bonis mariti, filius de bonis patris, famulus de bonis heri, nisi habeant aliquid proprium, non subditum illi: vt vxor ex acquisitis sua industria, opera & labore, vel donatis ab aliquo: vel de licentia mariti: vel si hic profectus est peregrè: vel si sit amens, aut in bonum eius ad impetrandum

trandum ei à Deo auxilium: vel si est valdè tenax & negligens in eleemosynis dãdis, cùm sit aliàs diues. Vnde commendatur Abigail, quæ dedit victualia Dauid in necessitate constituto, viro suo nesciente. Si vxori maritus determinauit certam summam quotannis, potest illa parciùs viuendo, dare eleemosynam ex his quæ supererunt. Potest etiam modicam facere eleemosynam de re communi marito & sibi, propter qualem non incidet in inopiam, scilicet, parum panis, vini, olei, salis. Insuper, si mos patriæ habet, quod vxores id faciant: Aut in spem ratihabitionis: Omnis enim pro sua conditione præsumitur indulgere filio minutiores sumptus, & multò magis vxori. Lege *Bannes 2.2. q. 32. a. 8.* vbi docet, vxores posse eleemosynas cõmunes facere, in quibus nihil damnificatur familia. Similiter filij, si habeant aliquid diuisum à bonis patris, siue per donationẽ ab aliquo, absq; intuitu patris, siue propter aliquod officium, obsequium, industriam, & parsimoniã propriam. Serui quoq; ex eo quod sibi subtrahunt parcè viuendo.

Quòd si fuerint dispensatores, intentioni domini debent se accomodare, quam ex moribus illius assequi possunt. Raro tamen (absq; expressa commissione) & modicum quid, pauperibus dare possunt, vt puta, frustulum panis, casei: dummodò hoc ordinariè non faciant.

8. De infirmo & incarcerato visitando, itinerãte excipiendo, mortuo sepeliendo, siue per associationem funeris, siue per executionẽ actus per alium, vel in casu per se, nihil aliud occurrit dicere, nisi quod in graui proximi necessitate, ista omittere, est mortale: vt puta, si cadauer in publico expositum in periculo esset, ne à bestijs deuoretur, aut dilaceretur. Citra talem autẽ necessitatẽ, à talibus pijs operibus abstinere, vel abhorrere, videlicet, nullũ vnquam sine rationabili causa hospitari velle, ad nullũ vnquam funus accedere, periculosũ crediderim, quamuis non ausim asserere, esse mortale. Deinde illud omnes meminisse debent, quod S. August: *Ser: 45.* ad fratres in Eremo dicit: *Non memini me legisse, aliquem malè mortuum fuisse, qui viuens opera pietatis benè exercuerit.*

9. Actus

9. Actus quoq; eleemosynæ spiritualis, tũc obligãt sub mortali, quãdo quis potest facere, & proximus valdè indiget: Specialiter tamen de correctione fraterna, & de remissione iniuriæ dicẽdũ est aliquid.

10. Toto cælo errãt, qui credunt, correctionem fraternã ad solos prælatos pertinere. Contrarium enim docet *S. Th: 1. 2. q. 33. a. 3.* Ad hanc igitur faciendã omnes tenentur adeò, vt sit de iure naturæ & diuino. *Matt 18.* Et de iure Ecclesiastico, quod D. *Th.* allegat in argumento. Sed contr.

11. Itaq; quinq; conditiones requiruntur ad hoc, quod quis teneatur sub mortali corrigere. 1. Ex parte materiæ, Quòd sit peccatum mortale, aut veniale periculosum siue peccanti, siue proximo: quod nondum sit emendatum aut relictum, sed in futurum propendens: hoc est quod creditur continuandum. 2. Ex parte corripientis, requiritur certa notitia, neq; enim sufficit suspicio vel dubitatio, ne fortè proximus temerè confundatur. 3. Ex parte peccantis indigentia, siue propter ignorantiam, aut naturalẽ inaduertentiam, siue propter proposi-

 tum ite-

tum iterandi, & non putatur ab aliquo alio corrigendus. 4. Ex parte finis, qui eſt emendatio fratris, quæ ſi non ſperaretur, fruſtra correctio adhiberetur. Ad opus autem vanum, obligatur nemo. Et multò minùs obligaretur, qui crederet peccatorem peiorem euaſurum, aut ægrè admonitionem laturum. Non tamen facilè debet homo de proximi emendatione ſibi malè perſuadere: cùm ſæpiùs experiamur emendatos, de quibus nihil minùs ſperabamus. 5. Ex parte opportunitatis, ſiue temporis, ſiue loci, ſiue perſonarũ, vt ſi tunc peccator excanduit, nihil efficeret monitio, ſi in aliorũ præſentia magis exacerbaretur aut cõfunderetur, differẽda eſt monitio: vel ſi expectaretur alia perſona magis idonea ad hoc officiũ &c.

12. Qui læſit, tenetur prima occaſione procurare reconciliationem, quia hoc præcipitur. *Matt: 5. Si offers munus tuum &c.* Læſus verò tenetur offendentis petitionem admittere, iniuriam remittere, benignum ſe præbere, pacemq; cum eo componere. Porrò ſigna proxima rancoris, qualia ſunt, diuertere ab obuiante, toruo oculo

oculo aſpicere, non reſpondere, nunquã loqui velle, etiam antequam rogatus ſit, illicitum eſt ei exteriùs demonſtrare, ſicut & odium, appetitumq; vindictæ in his vnquam admittere. Satisfactionem verò pro damno, & famæ reſtitutionem, etiam poſt veniæ petitionem remittere non tenetur.

Et quoniam ex illata iniuria ſex naſci ſolent. 1. in perſona læſa, offenſa, & quaſi vulnus internum, quo amicitia violatur. 2. triſtitia de vulnere accepto, ſeu mæror vel amaritudo. 3. alienatio animi. 4. in corde titillatio odij ſeu vindictæ. 5. in facie ſubtractio ſignorum beneuolentiæ, & ſigna rancoris. 6. In foro exteriori, actio ſeu accuſatio de iniuria illata. Tria prima non tenetur remittere, niſi rogatus: quarto tenetur nunquam conſentire: vltimum etiam rogatus non tenetur dimittere. Porrò ſigna beneuolentiæ communia, quæ cunctis debentur, aut communiter exhiberi ſolent, tenetur demonſtrare: vt eſt ſerenus & non rugatus vultus, aſpectus rectus non toruus, ſermo pacificus, non ira-

cundus. &c. quamuis ſpecialis amicitiæ ſigna, quæ non præſeferunt rancorem, exhibere non niſi in præparatione animi tenẽtur, cùm videlicet neceſſitas expoſtulauerit, vt ſũt familiaritas, beneficia conferre, auxiliari. &c. verùm in communitatibus difficilè eſt denegare etiam ſpecialia ſigna: abſq; aliorum animaduerſione & ſcandalo, & proinde peccato.

13. Quando duo inuicem ſe læſerunt, & vtrinq; eſt æqualis iniuria, ac vtriuſq; par conditio, qui priùs offendit, petere veniam debet. Quòd ſi iniuria poſteriùs illata fuerit grauior, ſecundus offendens præuenire debet alterum, quamuis illi prior occaſionem offenſionis præbuerit: ſicut licet iniuria ſit æqualis, tamen qui priùs læſit & prouocauit, ſi eſt longè maioris conditionis, tenetur ſecundus, qui inferior eſt, veniam petere.

14. In occurſu læſus ſalutatus ab eo qui læſit, tenetur reſalutare ſeu reſpondere; præuenire tamen non obligatur; niſi ratione ſcandali, ſi inde ſequeretur: aut ratione conditionis perſonæ quæ læſit, vt quia eſt princeps, prælatus, vir primarius,

marius, & læſus eſt inferior, ſolitus ſalutatione præuenire.

Præterea, ſi tali præuentione, lædentis animus placaretur, & ad meliorem frugem ſe reciperet: cum aliàs ſit obſtinatus, & mori in prauo affectu, vel diu perſeuerare in eo, ſit paratus. Tunc enim ad lucrandum fratrem, abſq; graui tuo incommodo obligaris.

15. Secluſo ſcandalo aliorum, ipſius quoq; lædentis, vt potè prudentis, ſentientiſq; ſe grauiter exceſſiſſe contra proximum, denegare ſigna amicitiæ ſpecialia, aut etiam ipſam ſermocinationem, ſemel aut bis, non erit mortale; eſſet autem, ſi hoc frequẽter fieret. *Roder: c. 17. n. 2.*

16. Ea quæ debentur ſpeciali aliquo titulo, ſcilicet, ſuperioritatis, viciniæ, conuictus, doctrinæ, ſenectutis, debent exhiberi, non obſtante inimicitia: vt ſuperiori inimico, fratri, conciui, patri, filio, ea officia præſtanda, quæ communiter talibus ſolita ſunt exhiberi. Fundamentum eſt: Quia concordia & pax tantoperè à Chriſto commmendata, in quacunq; communitate, eſt apprimè neceſſaria, quæ

ria, quæ nullatenùs consistere posset, si propter quascunq; offensiones, auersio animorum fieret.

17. Quamuis autem parentes, superiores, & magistri, possint propter correctionem filiorum, aut etiam pœnam, exẽplumq; aliorum, per breue tempus proportionaliter, secundùm exigentiam delicti subtrahere beneuolentiam & sermocinationem suam ab eis, sicut & Dauid fecit. *2. Reg: 14.* non tamen ad longũ tempus, & plus quàm exigat mensura delicti: neq; si hinc oriatur scandalum; videretur enim hoc procedere ab animo nimis irato, & non ordinato ad pœnam filij pro eius emendatione. Vnde tales nisi talia deponant, non sunt absoluendi. Superiores quoq; non existiment licere sibi odio habere subditos delinquentes, & pœnas tantum extendere, quantum eis placuerit, ex magnaq; seueritate multo spatio temporis eos nõ alloqui, aut in infirmitate, vel infortunio non visitare, ita vt aliqui facilè intelligant, ipsorum contra subditos odium. peccant enim sic facientes mortaliter, neque absolui possunt,

possunt, nisi talem affectum mortificent.

18. Si lædens statim post illatam iniuriam veniam petat, tunc læsus non cogitur statim veniam illi dare. *Azor.* Quia vulnera recentia, non statim sanantur. Et difficilè est ferèq; violentum, statim noxam lædenti remittere, ac durũ esset, ad id obligari, cùm nondum sit animi perturbatio sedata: recens quoq; iniuria & vulnus acceptum pungit. Quinimò, si maiora & plura inde mala probabiliter timeantur oritura, veniam dare non tenetur. Dummodò nullum in corde rancorem foueat, neq; vindictam expetat, quæ vt dictum est, etiam antequam rogetur, non concipere obligatur. Semper etiam quantum fieri potest, in omni casu, scandali ratio habenda est.

19. Pro quiete piarum mentium sciendum est, quod in sensualitate remanent quædam reliquiæ, quæ esse possunt semina odij, ita vt conspecto aut memorato inimico, renouetur dolor ob iniuriam illatam, insurguntq; passiones aut tentationes vindictæ: imò & voluntas his passionibus obnubilata, nonnihil sentit

 & finit

& ſinit ſe flecti: nihilominùs, ſi non progreditur vlterius, ſcilicet ad malum alteri, ea de cauſa optandum deliberatè & pleno conſenſu, à mortali excuſatur. Imò ſi ſecluſo omni ſcandalo, debitæ beneuolentiæ denegētur lædenti, ex quadam animi alienatione, non verò ex graui odio, quo ei optetur aliquod graue malum, non ſtatim iudicandum eſt, de peccato mortali: ſicut neq; odium circa minimū malum eſt mortale. Nihilominùs talia ſunt vitanda, quia ſunt periculoſa, & ſcandaloſa, ſaltem ipſimet lædenti.

20. Confeſſarij quoq; non facilè credere debent pœnitentibus, aſſerentibus ſe odium non retinere, quamuis talia ſigna ſpecialia ſubtrahant: ſed debent diligenter examinare & ſcrutari conſcientiam, vt poſſint cognoſcere diſtinctè ſtatum illius, & deprehendere odium mortale, aut leue. Sanè in ſuperioribus, & parentibus, faciliùs admitti poſſet talis aſſeueratio, in priuatis difficilè.

21. Si notorium ſit, quod neuter velit reconciliationem inire; hic eam procurando

curando ſincerè, & ex animo dolendo, quod offenderit, alter non remittendo; ab Eccleſiæ Sacramentis, tanquam publici peccatores ſunt repellendi. Imò etiamſi id non ſit manifeſtum multis, Cōfeſſor tamen eos abſoluere non debet; ambo enim contra præceptum Chriſti faciunt. Ille quidem contra præceptum de petendo. Matth: 5. *Si offers munus tuum ante altare. &c.* Iſte verò contra illud. Luc: 17. *Si reuerſus fuerit ad te dicens, pœnitet me, dimitte illi.* Et ambo in peccato mortali perſeuerant. Neq; verè dicere poſſunt, ſe nullum intus gerere odium: talis enim diſpoſitio illius indicium eſt. Et dato, quod odium actu non habeant, periculo tamen illius ſe exponunt, dum prauum affectum, qui ſcintilla ſeminariumq; illius eſt, fouent. Et præterea res hæc, ſcandali magni occaſio eſt.

22. Quando inter aliquos ex neutra parte, in veritate, eſt inimicitia, ſed quia præceſſit odium vel offenſa, neuter ſe vult flectere, vt loquatur alteri: Aut alter tantùm recuſat alteri loqui: neutri debet negari abſolutio, ſi huic facto nihil aliud

hil aliud coniungatur: quia neuter facit contra præceptum charitatis, cùm homo non teneatur ad allocutionē & alia particularia beneuolentiæ signa, respectu omnium hominum, nisi secundùm animi præparationem casu necessitatis: Verùm si adsit scandalum, tenentur sub mortali se alloqui, quantum necesse est, ad demonstrandum libertatem animi ab omni malo affectu.

23. Iniuriarum actionem in iudicio prosequi licet, bona intentione, ob commune bonum, exemplum cæterorum, emendationem proximi, securitatem proximorum. &c. sed non prauo affectu, ad exsatiandum animum, vel vlciscendum: alioquin talis non esset absoluendus.

Speculum Particulare, secundum conditionum diuersitatem.

1. Ecclesiastici examinent se, si & quatenus necessarium est, *de ordinum susceptione*, secundùm Ecclesiæ statuta.

De horarum recitatione.

De modo, quo adepti sunt beneficia.

De residentia in beneficio.

De diligentia in instructione, & Sacramentorum administratione.

De competenti eruditione ad tale munus.

De beneficiorū pluralitate. si enim absq; necessitate sit & legitima dispensatione, requirente iustam causam, quæ debet redundare in vtilitatem Ecclesiarum, non esset tuta.

De prouentibus, si ex eis prouidet (vt debet) consanguineis, non vt ditiores fiant, sed vt non egeant, vt docet. *D. Th*: Si ea quæ suæ & suorum necessitati supersunt, pauperibus erogat. Si bonis, eruditis, ac peritis Coadiutoribus vtitur, præsertim ad Sacramentum pœnitentiæ: ignaros enim ac ineptos retinere, periculum ac piaculum est. Si negotiationi ex professo incumbit, vel rebus sæcularibus se imiscet. Si comessationibus, ludis, ac choreis, quæ non sine scandalo sunt, operam dat: præsertim, cùm sit in maioribus ordinibus, aut beneficiarius.

Plura in alijs libris, & in proprijs conscientijs Ecclesiastici, vt potè iudiciosi intelligere poterunt. *Vide Nauar: & alios.*

Huc re-

Huc reduci possunt, habentes ius patronatus, qui solent interdum indignis conferre, aliquando simoniacè, pacto aliquo interueniẽte: & nonnunquam in damnum Ecclesiæ: videlicet, vt bona Ecclesiastica vsurpata non recuperentur, vel decima manipularis non exigatur, aut non integrè soluatur.

2. *Religiosi, de obseruatione suorum votorum obedientiæ, castitatis, & paupertatis.* Et quoniam paupertas, quæ fundamentum religionis est, sæpiùs violari solet, ideò debent perpendere

An retineāt contra statum suum, superflua, & curiosa.

An more sæculari viuant, ac disponant bona, tanquam si essent domini eorum.

An prauos mores introducant cum aliorum scandalo.

An aliquid recipiant, teneant, alienentq; sine licentia superiorum.

An prouentus aliquos annuos habeant, contra *Conc: Triden.*

An in visitationibus omnia manifestent, quæ debent.

An in

An in electionibus, practicis vsi sint.

An conspirationes factionesuè secuti sint.

3. *Nobiles*, de decimarum fideli solutione, aut fundi Ecclesiastici occupatione.

De subditorum aggrauatione, vel etiam oppressione, quo ad labores, census, itinera, emptiones cariores, & aliquando grani immundi & corrupti.

De vectigalium defraudatione, sub prætextu necessitatum propriarum, emendo, re ipsa verò negociando.

De commessationibus, ebrietatibus, iniurijs illatis inferioribus, æqualibus, vel etiam superioribus.

De vsurpatione fundi alieni.

De laboribus die festo.

De itineris aggressione, non priùs Missa audita, à se, & familia, seu comitatu toto. Constitutio pœnarum pecuniariarum propter priuatum commodum.

4. *Milites*, de rapinis, furtis, extorsionibus, stupris, adulterijs, violentijs, percussionibus, homicidijs, crudelitatibus, ebrietatibus, de stationibus coactis, &

ctis, & nullo iure debitis. De acceptis muneribus ab his qui redimendo vexationem, obtulerunt. De iniusto bello. De duellis.

5. *Ciues* & in communitate habitātes. De inuidijs, odijs, detractionibus, susurrationibus.

6. *Mercatores*, de fraude in materia, pondere, mensura, pretio, & moneta adulterina. De periurijs. De monopoliis, videlicèt, an inter se conuenerint de rebus non vendendis, aut emendis iusto pretio, sed pro suo libito in damnum proximorum, præter superiorum authoritatem, & non consideratis circumstantijs mercium, scilicèt copia vel inopia: imò aliquando coemptis omnibus mercibus abscondunt, vt appareat inopia, & pretium augeatur.

De negociatione die festo, Missâ non auditâ, aut contra præceptum, vel cum scandalo.

De vsuris palliatis, quales sunt venditiones supra iustum pretium etiam rigorosum, ob expectatam solutionem; & emptiones minoris multò, quàm exigat rei va-

rei valor etiam infimus, ob solutionis in præsenti numerationem. *De qua relege Less: Iust: lib. 2. cap. 21. dub*: 7. Famuli quoque mercatorum videant, si in his non sunt cooperati, quia peccarent: & aliquando ipsi quoque tenerentur ad restitutionem.

7. *Medici*, si absq; sufficienti eruditione praxim aggrediuntur cum periculo proximi. Si peccatum propter sanitatem consulunt. Si ad Sacramentorum vsum, & testamenti confectionem, moribundum non inducunt. Si absq; iusta causa ieiunium Ecclesiæ relaxant. Si pauperem in graui necessitate constitutum curare nolunt. Si primas partes sibi vendicare illicitis modis quærunt, videlicèt alijs detrahendo.

8. *Pharmacopolæ*, si materias corruptas, aut alias præter ordinatas à medico ponunt vel mutant. Si res plùs quàm valeant, cum notabili excessu vendunt.

9. *Chyrurgi* seipsos explorent, an debitam peritiam in sua arte habeant. An supra professionem suam aliquos curare præsumpserint, cum notabili detrimento sani-

to ſanitatis, vt puta, ingerentes ſe medicationi Phyſicæ. An in medicando fraudem aliquam fecerint, lucri cauſa, aut cum præiudicio alicuius.

10. *Teſtamentorum Executores & Tutores.*

De redditione ſtatim facienda eorum, quæ ſunt alicui legata, debita, & ſecundùm vltimam voluntatem mortui deſtinata.

De educatione puſillorum ac pupillorum.

De auctione bonorum pupillarium, pro virili, non tamen per contractus vſurarios: ſi quidem vſuram committere etiam pro redemptione captiuorum non licet.

De fidelitate in diſpenſando, & integritate in reddendo reſidui.

11. Xenodochiorum præfecti, ſeu hoſpitalarij.

De prouentibus in vtilitatem duntaxat loci & pauperum conuertendis, & non aliter, niſi fortè ratione ſuorum laborum, propter quos aliquod detrimentum ſubirent, ex illis quotam ſibi debitam lege, vel conſuetudine approbatam, vel intentione fundatoris munitam, detrahere licitè poſſint.

De diligentia circa ædificia, victum, amictumq; pauperum, & recuperationẽ bonorum iniuſtè detentorum.

12. *Artifices.* Si fideliter ac diligenter in arte ſua & labore ſe geſſerunt. Si materias ſibi traditas, & relictas, patronis earum non reddiderunt, ſed in notabili quantitate ſibi reliquerunt. Si muratores aut fabri lignarij, Iudæorum ſynagogas hæreticorum ac ſchiſmaticorum fana, (quod non licet) ædificârunt, aut refecerunt. Et multò magis, ſi idola ſculpſerũt.

13. *Iudices.* Si iura, ſecundùm quæ procedere debent, norunt. vel ſaltem pios, & peritos conſulunt. An aliquid propter fauorem, munera, vel odium contra iuſtitiam commiſerunt: vel non ſecundùm iuſti iuris diſpoſitionem in cauſis proceſſerunt.

Si dilationes non debitas admiſerunt cum damno proximi: Vel etiam iudicare (cum deberent, & poſſent) renuerunt. Si reum, parte contradicente, liberum pronuntiauerunt. Si de complicibus, quando

quando non potuerunt licitè, interrogauerunt. Nam in criminibus priuatis non licet interrogare, vt in simplici furto, homicidio, adulterio, sed tantùm in peccatis contra bonum commune, vt est proditio, hæresis, conspiratio in necem principis, falsificatio monetæ, maleficium, latrocinium, quæ bonum commune destruunt, idq; tunc, quando indicia, vel fama, aut semiplena probatio, complices adfuisse innuit. Eodem modo, si iudex interrogat, de quibus iuridicè interrogare non potest. Si dona suscepit. Quamuis enim comestibilia & potabilia moderata, ex mera liberalite donantis oblata suscipere valeat: tutiùs tamen est, neq; talia acceptare, vt liberiùs possit in iudicando procedere. Si pœnam statuto apposuit principaliter propter suam vtilitatem. Si testes minùs idoneos admisit. Si innocentem condemnauit, vel etiam nocentem, sed sine sufficienti probatione, aut inauditum vel indefensum. Si delicta lege diuinâ vel naturali damnata, sine iusta causa condonauit. Si lites, aut debitorum solutiones, absq; legitima

gitima causa suspendit. Si erga peregrinos, viduas, pupillos, & alias miserabiles personas, inhumaniter processit, videlicet, non prouidendo eis patronum, aut causam quamprimùm non expediendo, cum notabili detrimento earum. Si processit contra aliquem per viam inquisitionis, absq; præcedenti infamia de eo, vel indicijs, aut semiplena probatione. Si damnato ad mortem, non concessit tempus suscipiendi Sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ: cùm potiùs ad hoc inducere debuisset. Si reum quæstionibus subiecit, absq; semiplena probatione; aut crudeliter præter iuris dispositionem torqueri iussit.

14. *Causidici*, seu procuratores. Si absq; sufficienti eruditione, munus tale susceperunt cum iactura proximi. Si causam iniustam susceperunt quocunq; respectu, etiam si non habuerint intentionem vincendi: si quis in principio nesciens conditionem causæ, & in prosecutione iniustam deprehendens, partem non admonuit, vt desistat à progressu vlteriori: quamuis aduersario id indicare non de-

non debeat, neq; alijs præter suum patronum. Quòd si causa dubia fuerit, & pars de hoc certior facta voluerit, poterit continuare. Si in sua procuratione, cũ notabili partis damno negligens fuit, cũ obligatione restituendi. Si aduersario secreta suæ partis, alteri verò vtilia detexit. Si causam pauperis constituti in graui necessitate sui auxilij, vel oppressi, aut iniustè tractati, suscipere noluit, siue ob defectum solutionis, siue propter quemcunq; alium respectum. Si fraudulenter in iudicio se gessit, falsa scilicèt allegando, vel inserendo, & vera supprimendo. &c. propter quòd causam perdidit, qui iustam habuit. Si dilationes superfluas atq; iniuriosas extorsit. Si stipendiũ pro patrocinio maius quam par erat exegit. Si conuentionem fecit de stipendio in medio cursu causæ; vel de quota parte litis, puta dimidia vel tertia; aut paciscatur, vt post victoriam tanta summa soluatur. Est enim suspicio & occasio volendi vincere per fas & nefas. Est autem Iuristis, Litigatoribus, & alijs habentibus intricatos casus, animaduerten-

uertendum vt ipsi secum extra confessionem, rationem ineant, aut consilium piorum ac peritorum adhibeant, ad deprehendendã aliquam iniustitiã in suis actibus: & ita in confessione breuiter se expedire possunt, non recensendo omnes iuris progressus historicè ac proinde superfluè: dummodò sincerè ante Deum pro salute animæ suæ id faciant, & amici, absq; blanditijs liberè veritatem illis manifestent.

15. *Notarij*, si confecerunt aliquod instrumentum vsurarium. Si dolum aliquem in scribendo fecerunt. Si quis rogatus recusauit tradere instrumentum, cùm deberet. Si partem imperitam renunciaturam alicui iuri, non instruxit. Si pauperibus eò quòd non essent soluendo, scripturas conficere, vel confectas tradere, (vnde passi sunt notabile damnum), renuerunt. Si habentes publicum stipendium, aut à lege taxatũ, maius accepit, etiã à sponte offerentibus. Si instrumentũ die festo absq; aliqua necessitate confecit. Similiter, si confecit ad instantiam carentis iudicio, cum obligatione resti-

ne restituendi successori legitimo.

16. *Testes.* Si se absentârunt aut abscon derunt, aut aliquid finxerunt, ne testificarentur. Scire enim hi debent, quod interdum non vocati, tenentur se offerre in testes, quando id necessarium esse sciunt, ad impediendum aliquod damnum notabile, tam publicum, quàm priuatum: Aut quando animaduertunt aliquem esse in graui necessitate sui testimonij. Si sciens per consultationem (vt aduocati, medici, consiliarij) aliquod peccatum secretum, & detegit illud, cum cognitio eius non sit necessaria ad mala notabilia ac damna impedienda. Si accepit aliquid, vt verè testetur, cum obligatione restituendi. Si quis sciens, iudici aut superiori præcipienti, non denunciauit, talia crimina notoria, famosa, nisi sint valde occulta, nemini in posterum nocitura: aut peccator sit emēdatus, vel sola correctione fraterna monitus, se emēdauerit: Nam si adhuc penderent in futurum, deberent manifestari; sicut & in visitationibus.

17. Accusatores possunt peccare, tam omittendo, quando accusare necesse est, (vt cùm excessus cedunt in magnum damnum spirituale, aut temporale, & per fraternam correctionem non cessabunt;) quàm committendo, vt si falsum obijciant.

18. *Rei seu accusati.* Si non confitentur crimen, quamuis cum periculo mortis, quando interrogantur à competenti iudice, secundùm ordinem iuris, videlicet, quando delictum est notorium, famosum, aut semiprobatum: quod accidit, quando præter accusatorem adest vnus testis oculatus, & omni ex parte fide dignus, ita vt nihil ei obijci possit: aut vnum indicium vel plura æquipollentia semiplenæ probationi. Vnde & Confessores in confessione debent eos ad veritatem fatendum inducere, nec absoluere proponentes non fateri.

19. *Simplices.* Si sciunt necessaria ad salutem, tàm credenda, quæ sunt in Symbolo Apostolorum, quàm speranda, quæ sunt in Oratione Dominica: quàm implēda, quæ sunt in præceptis Dei & Ecclesiæ, quàm quæ sunt vitanda, vt peccata capitalia &

talia, & alia. Item ſuſcipienda, vt ſunt Sacramenta.

Multi enim ſunt, etiam ſeniculi & vetulæ, quæ nec ſignare ſe ſigno S. Crucis, imò neq; quid Dei nomine intelligatur, ſciunt: Aliqui enim exiſtimant B. V. alij S. Annam mettertiam eſſe diuinam Trinitatē. Tales inſtruendi ſunt de his & alijs, in concionibus quidem regulariter, ſed tamen etiam in confeſſionibus ſpecialiter.

20. *Diuites*, de iniqua acquiſitione poſſeſſionum, pecuniarum.

De vſuris apertis & palliatis.

De largitione eleemoſynarum, præſertim in neceſſitate.

De cura ſalutis, aut incuria.

An malint omittere temporalia propter æterna, vel contrà.

21. *Ruſtici.* De fidelitate in laborando & reddendo debito.

De vſu alienorum fundorum ob mutuatam pecuniam.

De furtis in alienis ſyluis, piſcinis. &c.

De ebrietatibus, imprecationibus malorum, falſis atteſtationibus. De adulationibus. De aleis cum præiudicio vxoris ac domus.

22. *Puellæ, virgines, ac iuuenes.* Si antea integrè ſunt confeſſi, vel aliqua reticuerunt ob pudorem, timorem, aut etiam negligentem conſcientiæ diſcuſſionem.

Examinent autem ſe ipſimet ſeriò ante Deum, de turpi cogitatione aut ſermone, de inhoneſto ludo, contactu: furtis, ac mendacijs pernitioſis, de rixis, verberibus, Miſſis die feſto omiſſis. Aliquando eſt eis neceſſarium, ſcire, quomodo amittatur, virginitas, & conſeruetur integritas. Conſulant itaq; *Azor t. 3. lib: 3. c. 2.* & *Leſs. Iuſt: lib: 4. c. 2.* Et *Sa, verbo*, Virginitas, Et *cap*: Pueris, *de delictu puerorum.*

Expedit autem eis ad hunc effectum, omne conſortium vitare. Vnde S. Laurentius Iuſtin: gaudebat, gratias Deo agens, quod in iuuentute maluerit eſſe melancholicus, & inurbanus, quàm exponere ſe periculo amittendi virtutem & Dei gratiam.

23. *Viduæ & vidui*, ſpecialiter ſciant ſibi non licere admittere in præſenti delectationes carnales, propter cogitatum actum

actum matrimonij præteritum. Nam vt ſupra dictum eſt: illo tunc cùm in actu erat frui, ſeu delectari licebat, verùm nunc ficto in imaginatione oblectari non licet.

24. *Vetulæ*. De internuncijs indiſcretis, quæ ad malum finem dirigi poſſunt. De lenocinijs & ſuperſtitionibus.

25. *Quo ad ſtatum matrimonij*. Multi exiſtimant in tali ſtatu, ſibi omnia licerè; quod tamen falſum eſt. Itaq; debent ſe examinare de adulterio mentali, cogitando de non ſuo, de non ſua: in vel extra actum. De tactu cum periculo effuſionis ſeminis, extra vas naturale: Nam ſine tali periculo, licitus eſt in coniugio, in quantum deſeruit præparationi ad actũ.

De redditione debiti, aut de negatione, præſertim cum alterius periculo. Nã negare, debitum eſt contra iuſtitiam: ac proinde mortale; niſi excuſet notabile detrimentum propriæ ſalutis. Vnde febri laborans, aut vulneratus, non tenetur. In balneis, vel ſtatim poſt balneum, ſimiliter, & ſtatim poſt prandium; non tenetur. Dolor tamen dentium, aut capitis,

pitis, abſq; febri non excuſat. Adhuc non tenetur reddere alteri immoderatè, ac ſepiùs quàm par eſt, petenti. Quia notabiliter vires extenuat, & ſalutem lædit frequentia copulæ. *Vide Sanch: Matr: lib: 9. dub: 24.* vbi diſces, quomodo interdum ſit mortale. In morbis quoq; diuturnis, & quaſi habitualibus, vt eſt lepra, vel morbus Gallicus, ſi ſanus voluerit, non tantùm licitè, ſed etiam meritoriè, ad vitandum periculum incontinentiæ, reddet, quamuis non teneatur cum periculo infectionis notabilis.

Adhuc de abuſu contra naturam, quod fortè rarò accidit. De impedimentis cõceptionis, ſiue per ſumptionem alicuius ad hoc ordinati medicamenti, ſiue per retractionem ſui ab actu, aut defraudationem ſeminis (ne recipiatur:) ſiue per eiectionem recepti, quacunq; arte. Et multò magis de aborſu procurato.

De pacifica cohabitatione, vel rixis cum aliorum offendiculo: ſiquidem alter alterius imperfectiones debet ſupportare. Hic obiter reprehendendi ſunt viri (ait *Bannes 2. 2. q 32. a. 8.*) qui vxores

ſuas velut ancillas tractant, cùm ſint cõſortes & ſociæ eorum. Reprehendendæ quoq; multò magis vxores, quæ dominari præſumunt in viros, cùm ipſi ſint capita earum. Nam inde multa abſurda naſcuntur, & verbera illicita, de quibus ſuprà: & denegatio rerum neceſſariarum, ex parte virorum.

Quamuis autem vxor non poſſit liberè diſponere in bonis mariti, ſecundùm libitum ſuum: quoad res tamen neceſſarias ſibi, liberis, domui, vel familiæ, vt conuenienter & honorificè ſuſtentetur, ad quod tenetur maritus, poteſt. Et ſi ipſe, prout tenetur, non prouidet, licitum eſt vxori clanculum accipere à depoſito mariti, neceſſaria omnia, quibus poſſit filijs & familiæ ſuccurrere. Neq; iudicium eſt ferendum, iuxta arbitrium viri duri, & tenacis, ſed ſecundum decentiam ſtatus. *Ban: ibidem.*

Debent etiam in eo ſtatu ſe examinare de auxilijs mutuis. nimirum. ſi ob ſuas priuatas deuotiones, actiones ſui ſtatus, & muneris debiti, deſerunt vel negligunt, præſertim, cum offendiculo ſeu turbatione

batione alterius coniugis. *Aluar: t. 3. l. 2. c. 10. & multi alij.*

26. *Filijfamilias.* Si ex bonis parentum aliquid notabile, aut contra eorum voluntatem, aut ſine ſcitu acceperunt, cum obligatione reſtituendi cohæredibus, vel computandi pro parte ſortis ſuæ. *Vnde Prou: 28 Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, & à matre, & dicit, hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.*

Idem intelligendum eſt de illo, qui patre viuente, conſumpſit aliqua bona paterna, in ludis, vſibuſq; vanis, aut pater ſoluit in pœnam delicti eius: Eodem enim modo reſtituere tenetur.

Sumptus tamen, quos ſtudij cauſa patre viuente fecit, computare non tenetur. Imò fratres eius poſt mortẽ patris, tenẽtur ante omnẽ diuiſionẽ ſoluere debita, quæ ob ſtudia patre viuente contraxit: licet cõtracta poſt patris obitum, non teneantur.

Famuli quoq; de fidelitate in diſpenſando, cuſtodiendo, exequendo. De prauis conſilijs, adulationibus, inuidijs, iniquis accuſationibus conſeruorum, executionibus iniquè iuſſorum.

27. *Patresfamilias.* De cura, circa familiam, quo ad ſpiritualia: vt fidem, & doctrinam Chriſtianam, Sacramentorum vſum, & feſtorum cultum, Miſſæ auditionem, ieiuniorum obſeruationem, vitæ honeſtatem. Et quamuis cum magno ſuo incommodo, non teneantur importunè & acerrimè inſtare, tenentur tamen ſeriò monere, & diſcretè obiurgare. Et quo ad temporalia, vt victus decens, & in die ieiunij ſufficiens detur prandium.

Cura quoq; in infirmitate, quo ad animā & corpus, ſiue domi, ſiue in hoſpitali. De mercede ſoluta vel retenta.

29. *Parentes.* De bona educatione & ædificatione proli data, tam quo ad doctrinam Chriſtianam, quàm quo ad mores. Si inhoneſta, iniurioſa, dicere aut facere permiſerunt. Si laſciua vel mala alia audiendo aut videndo non corripuerunt. Si familiaritates pernitioſas permiſerunt, & non potiùs prohibuerunt & retraxerunt. Prudenter faciunt, qui ſingulis ſuum cubile parant, & nunquam ſociatos eſſe in lecto patiuntur, quò ſecuriores in ſua innocentia permaneant.

Si libe-

Si liberos ad ſtudia, vel artes, iam aptos, in otio detinuerunt, & non potiùs erudiendos alijs tradiderunt. Si eos ad ingreſſum religionis coegerunt, vel etiam prohibuerunt.

29. *Magiſtri,* examinent ſe de diligentia & fidelitate in docendo, quo ad doctrinam fidei, mores, ac literas. Nam ſi cum notabili detrimento talis negligentia eſſet, peccatum mortale efficeret. De exemplo aut ſcandalo. De caſtigatione crudeli: quia ſolùm leuis eis permiſſa eſt. De ſimulatione ſeu conniuentia cum graui alicuius præiudicio.

30. *Studentes,* de diſſolutione cum aliorum notabili iniuria. De conuerſatione turpi aut periculoſa. De expenſis vanis ſeu inutilibus, & negligentia in ſtudio cum alicuius damno. De lectione librorum prohibitorum.

31. *Teloniarij,* & cuſtodes confinium. Si ſæuiunt in tranſeuntes verbis aut verberibus. Si augent pretia, & ſic vltra debitum extorquent. Si propter donaria, permittunt exportare vel importare vetita: aut etiam diſſimulant ſolutiones debitas:

bitas: tunc enim non tantùm peccant, ſed & reſtituere tenentur.

32. *Caupones ſeu tabernarij*, ſi miniſtrauerunt vetitos cibos, vel cænam tempore ieiunij indiſcriminatim, etiam apertè non indigentibus. Si propinauerunt potum ad ebrietatem, vel nullam rationem habentes ſobrietatis, propter lucrum, parati erant ſuppeditare eum ad voluntatem potatorum, etiam cum periculo ebrietatis. Si aleatores, qui iniurioſè ludere ſolent, aut quorum profeſſio hæc ſolùm eſt, recipiunt ac fouent. ſi meretrices retinent, ſubordinant, aut permittunt.

Animaduerſio.

Speculo communi & ſpeciali propoſito, admonitionem ſubijciendam cenſui: ne ſcrupoloſi nimiùm laborent in colligendis ex eo peccatis: hoc ſiquidem eis periculoſum eſt, vt experientia teſtatur in illis qui conſcriptis confeſſionalibus vtuntur, in quibus plura venialia, & poſſibilia enumerantur: pauciora verò cõmuniter accidentia. Vnde legentes cum ſumma animi anxietate eruunt peccata, nec minori ſolicitudine conſcribunt in charta, ac in confeſſione interdum, quæ non intelligunt, nec fecerunt, recenſent, detinentes confeſſorem cum eius tædio, ac aliorum impedimento, abſq; ſua vtilitate, & Sacramenti neceſſitate. Itaq; hoc ſpeculum propoſitum eſt in gratiam eorum, qui ſunt pacatæ conſcientiæ, & rarò confitentur: aut præteritas confeſſiones repetere volunt, ſiue propter aliquem defectum in eis admiſſum, ſiue propter aliam rationabilem cauſam ſibi proficuam. *Scrupuloſos* itaq; remitto ad legendum infra tractationem de ſcrupulis.

CAPVT IV.

Quomodo pœnitens in actu confeſſionis ſe gerere debeat.

DIſtinguenda ſunt tẽpora. Alia enim ſunt ei facienda in principio: Alia in medio: Alia in fine. *In principio* Tria 1. Reuerentia humilis in armorum depoſitione, capitis detectione, genuflexione, corporis inclinatione, & compo-

compoſitione, ſeu modeſtia. Et quoniam totum hoc procedit ex corde: ideò cogitare pœnitens debet, ſe eſſe proſtratum ante pedes cœleſtis iudicis, miſericordiſq; Patris, humilitatem eius intuentis, & magnifacientis: Sacerdotem autem Sacramenti miniſtrum eſſe. qui vices Chriſti gerit, & in eius perſona abſoluit. 2. Excitatio confidentiæ, muniendo ſe ſigno ſanctæ Crucis, expreſſo actu viuæ fidei, animoſæ ſpei, & affectuoſa imploratione Diuini auxilij. Sunt qui etiam benedictionem petant dicentes: benedic Pater; & Sacerdos ſubiungit: Dominus ſit in corde tuo & in labijs tuis, vt rectè confitearis omnia peccata tua.

3. Confeſſio quoq; generalis præmitti ſolet, ſed breuis. *E. G.* Confiteor Deo & Beatæ Mariæ, & omnibus Sanctis, quia peccaui nimis cogitatione, locutione, opere & omiſſione, mea culpa, (vbi tunditur pectus) & nihil aliud.

In medio ſeptem ſeruanda ſunt.

1. Breuitas in verbis, abſq; detrimẽdo tamẽ veritatis & claritatis. Vnde tria ſuperflua reijcienda ſunt, ſcilicèt generalia, con-

lia, conditionalia, & hiſtoriæ. Et generalia quidem nullum alium fructum afferunt, præter quòd fatigant confeſſarium, & vt plurimùm falſa inuoluunt. Conditionalia, non ſunt materia abſolutionis, quæ ſuper tales conditionales nullam poteſt efficaciam habere. Hiſtoria quoq; ſeu narratio omniũ cõcurrentium ad vnum actum principalem, non eſt neceſſaria, vt dictum eſt in prima parte.

2. *Integritas*, quo ad peccata mortalia. Nam venialia quis dinumerabit? Sciendum eſt autem integritatẽ requiri formalẽ, hoc eſt, vt intẽtio ſit, omnia mortalia poſt diligentem conſcientiæ diſcuſſionem, manifeſtare. Et præterea, quatenus homini eſt moraliter poſſibile: Homo autem ſubiacet diſtractionibus, propter quas naturaliter incurrit inaduertentiã & obliuionẽ. Quæ tamen integritati formali (quæ requiritur) non officit.

3. *Claritas*, quo ad enucleationem & expreſſionem peccati, ita vt in particulari intelligatur.

4. *Sufficientia*, quo ad circumſtantias peccati ac numerum.

5. Hone-

5. *Honestas*, in peccatis carnalibus, ne nimis obscænis verbis explicetur, neque superfluè, sed quãtùm satis est ad exprimendum peccati naturam.

6. *Euitatio diffamationis*, ne videlicèt alteriùs crimen detegatur: adeò vt neq; in complicis notitiam deueniri possit. Hæc superiùs quoq; declarata sunt.

7. *Supplementum*, post enumerationem enim peccatorum quæ memoriæ occurebant, accuset se de omnibus alijs, etiam quorum conscientiam & memoriam non habet: paratum se asserendo confiteri, si quid tale recordabitur. Item de insufficiẽtia præparationis, si leuis negligentia præcessit: vel etiam grauis, si nunc ei serio displicet. Et de imperfectione ac impuritate doloris: fortè enim ex aliquo bono & honesto motiuo processit, sed non omninò ex Dei amore; dummodò efficax voluntas sit vitam emendandi. *In fine Tria.*

1. Monitio attente audienda, & executioni mandanda: consilia à confessore proposita, non leuipendenda: restitutio iniuncta, vt pote ad salutem necessaria, memo-

memoriæ comendanda.

2. Pœntentia acceptanda, cum animo implendi.

3. Dum absolutio datur, cor ad Deum per deuotionem internam eleuetur, caput inclinetur, manus iungantur.

CAPVT V.

Peracta confessione quid faciendum?

1. POEnitens se conferat ad locum cõmodũ, in quo gratias agat Deo, pro beneficio remissionis peccatorum.

2. Impleat quicquid mandauerat confessarius, nihil differendo, siue pœnitentiam, (quã in gratia implere curet,) siue restitutionem famæ, bonorum, &c.

3. In posterum cautè incedat, & viuat, omnes occasiones seriò vitando, quæ ei erant causa Deum offendendi. Societates aut familiaritates periculosas deserat, loca lapsui accõmodata non visitet. Expediet assuescere sine creaturis viuere.

CAPVT VI.

Quomodo circa sumptionem sanctissimæ Eucharistiæ se debeat habere?

Sanè

Sanè quibus cordi est, sanctissimum Eucharistiæ Sacramẽtũ deuotè ac reuerenter sumere, multa obseruare debent. Quorum quædam sumptionem antecedunt, quædam comittantur, quædam consequuntur.

Antecedunt Tria.

1. *Præparatio corporalis*, tum per ieiunium præmissum, si & quatenùs est præceptum, alias per moderatam cænam: tum per continentiam, quo ad coniungatos: tum per oris ablutionem, quæ potiùs vesperi præcedenti est faciẽda, quàm mane, propter periculum deglutiendi aquam, quamuis in casu infirmitatis, exigentis sumptionem Eucharistiæ, nihil referat etiam cibus aut potus, paulò ante sumptus: tum etiam per ablationem pilorum tegentium labia, & impedientium intromissionẽ Sacramenti, cũ irreuerentia eius, & aliquando cum periculo.

2. *Ponderatio multorum*, videlicêt, quis ad hoc Sacramentum accedit, quid sumit, & cur.

Quis? Homo, non Angelus; peccator non iustus; terra indignus ne dum cibo Angelico

gelico; gehennæ pœnas promeritus, non cœlestes fauores: imparatus, in bono proposito debilis & inconstans. Hîc statim actum humilitatis exerceat.

Quid? Sumenda sunt in summa quinque, Corpus Iesu Christi Domini nostri, preciosus Sanguis, Anima sanctissima, merita eiusdem infinita, & satisfactiones: insuper æterni verbi Persona cum tota sua Diuinitate, idq; in quantumcunq; paruula particula, & in vnaquacunq; specie. Fundamentum huius est, quia Christus dixit: *Accipite & manducate: hoc est Corpus meum.* Et quoniam Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: ideò vbi corpus Christi neq; mortuum neq; exangue est, sed viuum & cum sanguine: ac proinde, ibidem est Christi anima & sanguis. Iuxta verò *Regulam à S. Damasceno celebratam*, Quod Deus semel asumpsit, nunquam dimisit: sequitur, personam Filij Dei, atq; Diuinitatem adesse. In quibus rebus apparet infinita huius Domini charitas & liberalitas. Hîc erit excitandus actus charitatis & reuerentiæ. Ob quas causas

causas communicet? ob multas : nam & propter obedientiam Christo & Ecclesiæ præstandam : deinde in commemorationem Christi vitæ, passionis, & mortis eius, in gratiarum actionem pro beneficio redemptionis, in signum & memoriale summæ charitatis Christi, quia reuersurus ad Patrem, seipsum totum nobis reliquit: in cibum animæ nostræ, & remedium infirmitatis eius, in auxilium in omni conflictu spirituali, ad consequendam perfectam vnionem cum Christo, per intimum amorem, ex tali vnione prouenientem, & imitationem virtutum eius: & tandem in pignus futuræ gloriæ. Hîc actus admirationis superuenire merito posset, cum gratitudine

3. *Oratio deuota*, per quam impetratur auxilium ad dignè accedendum, & fructuosè percipiendum.

Concomittantur ipsam sumptionē Tria.

1. *Reassumptio humilitatis*, sibi attribuendo maximam indignitatem, & dicendo cum Centurione: Domine non sum dignus.

2. *Fidei viuæ subita & quasi momētanea excitatio*, per quam firmissimè credantur illa quinq; hic adesse, Panis substantiam omninò abesse, sola accidentia illius remanere, quæ dicuntur eius species: sunt autem albedo, rotunditas, sapor. Porrò hæc admirāda transsubstātiatio facta est virtute Diuina, & ministerio Sacerdotis, verba Christi proferentis.

3. *Deuotio feruentissima*, ita vt totus exardescas in Deum contendens transformari in eum; ipsi cor & omnia tua in eius obsequium tradas & deuoueas.

Consequuntur septem.

1. *Gratiarum actio*, pro tali ac tanta dignatione atq; beneficio.

2. *Cautio*, ne credat vinum esse consecratum in calice dum bibit: est enim simplex vinum, vnde nullam reuerentiam ei exhibeat. Deinde ne citò spuat, sed concedat aliquid temporis, donec particulæ omnes sint intra ex toto demissæ.

3. Interim accedat condigna tanti hospitis æstimatio atq; tractatio.

4. Propositum conseruandi tam pretiosum thesaurū in corde mundo quàm diutissi-

diutiſſimè: curando, ne quid cogitetur, dicatur, & fiat, quod ei diſpliceat, & ex corde expellat.

5. *Petitio*, vt effectus ſeu fructus huius Sacramenti, conferatur: qui ſunt auctio fidei & ſpei, deſiderium virtutum, feruor in bonis operibus, conſecutio perfectionis, fortitudo contra tentationes omnium peccatorum, trasformatio in Chriſtum, & ſimilitudo ad ipſum per imitationem virtutum eius: perſeuerantia in bono. Petendum autem eſt non tantùm pro ſe, ſed etiam pro alijs, ſuis conſanguineis, benefactoribus, in neceſſitate conſtitutis, tam viuis, quàm defun ctis.

6. *Grauitas in ſermone*, abſtinendo ſemper quidem, ſed tunc præcipuè à verbis otioſis, riſu diſſoluto, leuitate, in omnibus quoq; actionibus, vt nihil fiat, quod non præſeferat ſanctitatem. Et ſimiliter domeſticos, ſubditos, & alios inferiores, qui eiuſdem menſæ conuiuæ fuerant, in honore habeat.

7. In prandio, ſermones ad ædificationem proximi pertinentes habeat. Et à pran-

à prandijs, loca ſacra, Templa, & Altaria viſitet, comendans ſe interceſſioni Sanctorum tutelariũ & omnium. Nam & Chriſtus in Paraſceue tempore paſſionis, in cuius memoriam hæc fecimus, propter noſtram ſalutem, pluries, hinc inde, huc & illuc ductus eſt: quia ipſe voluit, & nobis exemplum humilitatis, patientiæ, atq; deuotionis præbuit.

TERTIA

TERTIA PARS TYROCINII.

De Pœnitentiario.

In qua tria præambula proponentur.

Deinde partes Confeſſarij declarabuntur.

Tandem de eodem Confeſſario, quâ Iudex & Medicus eſt, aliqua adnotabuntur.

Hæc autem omnia in ſex Capitula diſtribuentur.

1. Cur Sacerdotum alij prompti, alij difficiles ad excipiendas confeſsiones.

2. Stante diuerſitate opinionum, in caſibus conſcientiæ, quæ eligenda?

3. De dubio.

4. De conditionibus Confeſſarij.

5. De munere Confeſſarij, ante, in, & poſt confeſsionem.

6. De Confeſſario, quatenus eſt iudex.

7. De eodem, quatenus pater & medicus.

CAPVT I.

Vnde proueniat, quod aliqui libenter, aliqui grauatè confeſsionis officium exercent.

VTrumq; poteſt prouenire, ex animo culpabili, & laudabili. Nam qui alacriter exequuntur, faciunt, vel ex zelo ſalutis proximi, vel ex præſumptione ignorante aut non ponderante negotij conditionem atq; periculum, vel (quod vix credo) ob quæſtum ſacrilegum. Et ſimiliter, qui ſubterfugiunt faciunt hoc, aut propter inſufficientiam ſcientiæ ſibi bene notã, aut propter ſuam conſcientiam irreſolutam & ſcrupuloſam, aut ad euitandum tentationes, quas ibi patiuntur: aut etiam propter ſuam deſidiam, quâ laborem refugiunt, ac proinde zelo ſalutis proximi carent: vel tandem quia metuunt aut incidere in pœnitentes moroſos, intractabiles, impœnitentes, aut committere aliquem errorem, qui eos perpetuò cruciaret.

Expedit ſanè hæc omnia impedimen-

ta breuiter remouere,& Confeſſores animare, propenſoſq; ad hunc ſanctum actum reddere.

Præſumptio itaq; ſemper cauenda eſt, præſertim, quæ cum ignorantia (vti ſolet) coniuncta eſt. Penſanda enim eſt negotij grauitas, periculi (cui ſe audaculi exponunt) præſentia. *Quæſtus non eſt habenda ratio, ſed potius præmium à Deo expectādum.* Imperitia nota, inhabilem reddit ad hoc munus, ignorantem : adeò vt ſine peccato nec prælatus præcipere, nec ſubditus obedire poſſit. Si tamen Sacerdos nimis rudis non ſit, poteſt ſuperare inſcitiam diligenti ſtudio.

Perplexa conſcientia, ope periti confeſſarij, aut fidelis conſiliarij deponenda eſt. Ea enim durante, confeſſiones excipere eſt periculoſum, tam Confeſſori, quàm confitenti, imò ob eam reddi ſolet Sacramentum pœnitentiæ oneroſum.

Carnis titillationes, non multùm ſunt curandæ, conſenſu non accedente. Quibus facilè reſiſtet vir pius, præ oculis habens Deum, pœnamq; æternam contaminatori Sacramenti debitam.

Ignauia excutienda eſt, metu rationis reddendæ de talentis ſibi concreditis, & negociationi ſeu vſui non expoſitis. Timendum quoq; eſt, ne iuſto Dei iudicio, in caſu propriæ neceſſitatis, deſit copia Confeſſarij, in pœnam denegatæ operæ pro ſalute proximi.

Zelus etiam excitandus eſt, tùm quia Deo plùs quàm alia ſacrificia, placet *vt D. Gregorius ait* : tùm quia ad ſalutem perneceſſarius eſt, in qua renumerationem copioſam habet.

Contra puſillanimitatem fortitudo aſſumenda eſt, & officij dignitas opponenda. Nam quoniam Confeſſarius, Dei locum tenet, mundo ſuperior eſt, cœli ianitor : nulla alia excellentia aut prærogatiua ei comparari poteſt, nulla duritia frangere. Ergo mundanorum hominum offenſiones non curet, fauores nihili faciat, lucra non ſperet, ſolum Deum & cœleſtia aſpiciens.

Lapſus quoq; in confeſſione non pertimeſcet, ſi prudenter ſe geret. Prudentiæ erit, in dubijs vel his quorum peritiam non habet, humiliare ſe, & peritiores

consulere. Occurrente autem circa aliquam materiam opinionum diuersitate, tutam eligere.

CAPVT II.

Quomodo se Confessor gerat dissidentibus authoribus.

OCcasione nuper dictorum, declarandum est, quid facto opus sit, cum authores diuersa sentiunt: & cui tunc opinioni adhærendum.

1. Notandum itaq; est inprimis, opinionem quadruplicem esse. *Improbabilem, Probabilem, Probabiliorem, & Communem.*

Improbabilis est, quæ communiter reputatur continere errorem: aut est antiquata, hoc est, à qua omnes Neotherici rationabiliter recesserunt, propterea quòd antiqui eam proferentes, non attenderũt aliquam legem vel rationem suæ assertioni contrariam: aut quia post illorum antiquorum obitum aliqua decreta edita sunt. Multa huius rei exempla afferri possent: aliquot nunc adducentur. 1. Antiquorum opinio fuit ad Eucharistiam sumendam sufficere contritionem, nec requi-

requiri confessionem actualem, etiam habita copia Confessoris, quamuis hoc salutare sit. Tamen post determinationem S. Conc: Trident: non potest sustineri. 2. De confessione facienda coram & in præsentia Confessarij: ita quod inualida esset absolutio à peccatis facta pœnitenti absenti. 3. De suspensione lata contra ordinatos ante legitimam ætatẽ 4. Quod non efficitur iam irregularis, interficiens inuasorem, ad saluandum vitam propriam, obseruato moderamine inculpatæ tutelæ.

Probalis opinio est, quæ non leuibus nititur fundamentis, sed solidis, quamuis non euidentibus, neq; oppositam opinionem omninò conuincentibus. Porrò talia fundamenta duplicia sunt. Propria seu intrinseca, vt sunt causæ, effectus, definitio, proprietates, quibus opinio valdè confirmatur. Communia & extrinseca, vt sunt authoritates, seu testimonia virorum piorum, ac peritorum, coniecturæ, & signa efficacia.

Demũ authoritas vnius etiã Doctoris probi docti, & in illa materia versati, facit opini-

cit opinionẽ probabilẽ. Præſumitur enim ipſũ ſolidis rationibus niti, & non velle decipere.

Vbi duplices authores aduertere poſſumus, Claſſicos, & Protelarios.

Claſſici cenſentur, qui doctiſſimi habentur, prudentes, timoratæ conſcientiæ, multùm in arte verſati: in tali materia periti, diſcurrẽtes egregiè, atq; ſuas ſẽtentias fortiſſimis rationibus communiẽtes. Et tales probabilẽ efficiũt opinionẽ.

Protelarij ſunt inferiores, prædictis conditionibus carentes, qui non reddunt opinionem probabilem.

Probabilior eſt, quæ validioribus fundamentis innititur, quàm altera, quæ licet valida fundamenta habeat, tamen illius rationes magis vrgent.

Hic quoq; notandum, quod non eſt idem eſſe opinionem probabiliorem & tutiorem. Poteſt enim eſſe minùs probabilis, & tamen tutior, quàm illa quæ eſt probabilior. Nam tutior eſt, qua amplexa, nullum eſt periculum peccati. Minùs tuta in qua poteſt ſubeſſe peccati periculum, vt in controuerſia, an aliquis ſit o-

bligatus ingredi religionem, ſeu an votum eius ſit validum: affirmatiua opinio, proculdubio erit tutior, & tamen poteſt debiliori fundamento niti. Et vniuerſaliter opinio, quæ cenſet id de quo eſt quæſtio, eſſe peccatum, tutior eſt: minùs autem tuta, quæ negat eſſe peccatum, & tamen aliquando non habebit ſolidiora argumenta.

Communis opinio non eſt illa, quam multitudo ſcriptorum, vnius Doctoris authoritatem, inſtar ouium & auium, priorum veſtigia, ſine iudicio ſequentium (vt contingit in his, qui ſunt eiuſdẽ factionis) tenet. Hi enim nõ faciunt opinionem communiorẽ, quamuis ſint numero plures: ſed illa communior eſt dicenda, quã ſex aut plures authores Claſſici proferunt, materiam non obiter ſed ex profeſſo tractantes, ſolida fundamenta iacientes, & contraria diſſoluentes. Talis inquam opinio ſex Doctorum, veriſſimilior eſt ea, quam 50. aſſerunt, ſola ferè authoritate priorum ducti: Quia communis opinio non ex numero opinantium: ſed ex põdere authoritatis penſatur.

Quòd si duæ opiniones essent, ambæ habentes Doctores graues, & rationes pares, vtraq; poterit dici communis, vt docet *Nau : Manu : c. 27. n. 389.*

Dicerem ego hic posse dari latitudinem, vt dicatur opinio communis, quam multi grauissimi Doctores asserunt: Cõmunior, quàm plures: Communissima, quam omnes aut ferè omnes.

2. Sciendum est, licere vnicuiq bona conscientia sequi opinionem probabilẽ, etiam relicta probabiliori, dummodò id fiat bona fide, id est, credendo eam esse veram, & non animo malitioso aut doloso. Reuera enim intolerabile onus esset, & multis scrupulis expositum, si teneremur inuestigare opiniones probabiliores. Imò licitum est relicta sua opinione, quam putat quis & probabiliorem & tutiorem esse, sequi aliorum opinionem minùs probabilem, minusq; tutam (licet rationes contrarias soluere nõ valeat) dũmodò credat eã esse verã certitudine morali & probabili, quamuis non Mathematica, seu omnimoda contrà quam opinari non licet.

3. Qui in

3. *Qui in rebus moralibus* (inquid Salon) *parum versati sunt, non possunt tuta conscientia sequi id quod in vno vel altero Doctore inuenerint, præsertim* (vt Sanchez ait) *si is esset Doctor antiquus, de cuius doctrina timeretur, ne sit antiquata.* Quod vir in moralibus non peritus ignoraret, & posset ei opinio illa videri probabilis, cùm tamen alijs peritis talis non haberetur. Imò atiamsi esset ex Neothericis, isq; grauis Doctor, adhuc imperito posset subesse periculum, ne fortè eius opinionem non intelligat, aut casui particulari applicare nesciat.

Tutiùs itaq; est (*idem Salon monet*) Confessoribus minùs exercitatis, consulere viros peritos, in illa materia versatos, & quos timoratæ cõscientiæ esse nôrunt vt ab ipsis discãt, quæ opinio sit probabilis, tuta, ac sequẽda (Nam virorũ doctorũ est expẽdere vtriusq; partis rationes) & qui aliter agunt, fidentes suis ingenijs & sũmullis, non sunt tuti in conscientia, nec prudenter & rationabiliter, in rebus magni momenti, operari censentur.

Delectus quoq; magnus faciendus est

inter

inter Doctores, à quibus petendum sit consilium: neq; enim satis est, quod in Theologia & Iure sit graduatus, cùm aliquando accidat, nonnullos ex his esse imperitos, *vt testatur Sayro*: sed tales quærendi sunt, qui cum peritia pietatem coniungant.

4 Consiliatori non licet consulentem remittere ad Doctorem, cuius opinio creditur falsa, licet tamen ad eum, qui eam tenet, non ex ignorantia legis, & aliorum argumentorum in contrarium: sed ductus alijs rationibus, quæ ipsi & alijs viris probabiles videntur, quamuis consiliario opinio non placeat.

Qui pleniùs hanc materiam scire cupit, legat *Sanchez Moral: lib: 1. cap: 9. Salon 2.2. q. 63. a. 3. & alios ibidem allegatos.*

CAPVT III.

De Dubio.

QVoniam dictum est superiùs, posse secura conscientia eligi partem tutam, relicta magis tuta, hoc autem videtur esse contra iuris Regulam C. Iuuenis, *de sponsal.* qua docetur, quod tutior pars

tior pars est eligenda: ideò hoc quoq; hic declarandum est.

1. Sciendum itaq; est, hanc regulam verissimam esse, & habere locum in vero dubio, seu propriè dicto dubio, videlicèt, quando intellectus, neq; assensum habet, neq; dissensum, sed est anceps, non habens maiorem propensionem ad vnam, quàm alteram partem. Et per hoc differt ab opinione, quæ semper est cum assensu vnius partis, quam existimat veram, quamuis cum formidine de contraria. Quæ formido non excludit assensum determinatum circa aliam, sed consistit tantùm in hoc, quod aliquis per actum reflexum, iudicat rationes illius partis, cui adhæret, non esse euidentes, sed tantùm verissimiles, atq; ita posse accidere, vt contraria opinio fortè sit vera.

2. Itaq; stante vero dubio, nihil tutò agere licet: Quamcunq; enim partem amplexus fueris, peccandi periculo te committes. Vt autem libere agere valeas, debes diligentiam adhibere ad inquirendum veritatem, & tandem deposito

dubio, & metu conſcientiæ, vni parti adhærere, atq; ita bona fide operari: Quod ſi tanti non fueris, bonorum ac prudentum conſilio vtere, quales ſunt Prælati, Confeſſarij, cæteriq; amici, pij tamen & diſcreti. In horum defectu recurre ad Deum per orationem feruentem ac humilem, & tandem elige vnam partem tutiorem, aut minùs periculoſā.

CAPVT IIII.

De conditionibus Confeſſarii.

Expediret quidem hic à conditionibus Confeſſarij initium ſumere, ſed quoniā *in Examinne tit: 2.* ſunt enumeratæ & explicatæ, ideò illuc legentem remittimus: Vltimæ tamen ſuboſcuræ declarationem, ſubijcere cenſuimus

Cùm itaq; ſex ſint conditiones Confeſſoris, ſcilicèt, poteſtas, ſcientia, prudentia, bonitas, ſigillum, atq; fortitudo: *hæc* quid propriè importet, breuiter exponendum eſt.

Fortitudo non importat audaciam vniuerſè, quia ſic ſumpta, quandoq; in bonum,

bonum, quandoq; in malum trahitur, *vt docet D. Th. 3. d. 26.* niſi intelligatur audacia, ſecundùm quod eſt moderata ratione: ſic enim pertinet ad virtutem fortitudinis, *teſte D. Th: 22. q. 127.* Sumitur itaq; hic, prout eſt virtus reſiſtens, ſuperans ac expellens omnes dificultates quæ Confeſſori occurrere poſſent, & impedire, ne officio ſuo ritè fungatur. Porrò iſte difficultates in Sacrameuti functione multæ ſunt. Eſt enim inprimis, ignauia, & horor retrahens Confeſſorem à labore ſubeundo, vt ſuperiùs dictum eſt. Deinde onus decidēdi ſeu reſoluendi caſus perplexos & intricatos, ſæpè in confeſſione interuenientes. Item pœnitentium qualitas, authoritas, amicitia, beneuolentia, beneficentia, quæ iudicium Confeſſoris interdum obnubilant: Diuerſa quoq; ingenia perſonarum impatientium, cholericarum, obſtinatarum. Has & alias difficultates frangere & ſuperare Confeſſarius debet, viriliter ac generoſo animo exequendo, quod officiū exigit pro Dei gloria, proximi ſalute, ac ſuæ cōſcientiæ ſecuritate.

CAPVT V.

De partibus Confessoris.

Quid agere ipsum oporteat, ante administrationem Sacramenti.

Quid in ipso actu Confessionis, & quid post datam absolutionem.

§ I.

Ante confessionem tria facienda.

Ars discenda, potestas acquirenda, & præparatio præmittenda.

1. *Quare ars discenda.*

Quia difficillima, eiusque ignorantia periculosissima. Et tamen à pluribus floccipenditur: aut quia facilis creditur: aut quia pericula non considerantur, & proprio ingenio confiditur.

2. Hæc ars in duobus consistit.

In iudicando & medendo.

Est enim ista ars & Medicinalis & Iudicialis, quamuis paterna, cuius subiectum est anima: initium morbi, seu peccati cognitio: medium, de cognitis peccatis

peccatis iudicatio: finis, sanitatis spiritualis introductio. Ergo Confessoris, qui medicus simul & iudex est, munus erit, scire mederi & iudicare. Vt benè iudicare valeat, varietates delictorum iudicandorum, eum nosse oportet: vt efficaciter medeatur, necesse est cognoscere causas, qualitatesq; morborum spiritualium, & remedia conuenientia, quæ prudenter applicanda sunt.

3. Porrò varietas peccatorum multiplex est.

Nam inprimis quædam peccata sunt simplicia, (vt homicidiũ, furtum, fornicatio) nullâ circumstantiâ affecta. Quædam autem sunt circumstantionata, hoc est, per aliquam circumstantiam adiunctam aggrauata, vt interfectio Sacerdotis, copula cum consanguinea, furtum in loco sacro.

Deinde. Alia sunt annexam restitutionem habentia, vt vsura, diffamatio, &c. Alia verò à restitutione libera, vt transgressio ieiunij, &c. Tertio. Aliqua sunt reseruata, aliqua non. Quarto Alia sunt sola, alia cum censura Ecclesiastica,

siastica, pœna aut impedimento Canonico coniuncta.

4. Curatio quoq; duplex adhiberi solet, aut potest.

Vna dicitur per se, & Sacramento pœnitentiæ essentialis: & hæc est absolutio Sacramentalis, per quam pœnitens recuperat sanitatem animæ: ac proinde gratiã amicitiamq; Dei consequitur. Altera per accidẽs, id est, in casu talis dispositionis vel indispositionis pœnitentis, vt quia est scrupulosus, vel præsumptuosus, durus ad dolendũ, obstinatus ad peccatũ deserendũ, difficilis ad alienum restituendum. Vnde medicamentum adhibendum est, ad erigendum pusillanimum, moliendum cordis duritiam, momendo, suadendo, & persuadendo sinceram pœnitentiam, ac proinde disponendo ad introductionem gratiæ.

De Potestate.

5. Potestas, quæ in confessario requiritur, est duplex.

Ordinis & iurisdictionis. Ordinis quidem, quã accipit Sacerdos in sui ordinatione. Iurisdi-

Iurisdictionis autem, quam acquirit per officij Pastoralis assumptionem aut delegationem, *vt fusiùs declaratum est in Exa: Approb.* Vtraq; igitur potestas, adeò est necessaria ad confessiones audiendas, vt si altera desit, absolutio sequens omnino inualida sit. Nam qui Sacerdos non est, in nullo casu absoluere potest: cùm sacerdotium sit fundamentum exercendæ iurisdictionis in foro pœnitentiæ. Similiter, quamuis sacerdotium adsit, desit autem iurisdictio, ratione officij aut commissionis absolutio regulariter nulla erit, secluso mortis articulo vt statim dicetur.

Nec te moueat vetus illa narratio, de confessione facienda coram Laico, deficiente Sacerdote, in articulo mortis; quoniàm secundùm determinationem Ecclesiæ, nemo ad talem confessionem etiam tunc obligatur, neque Laicus à peccatis vnquam absoluere potest: sed in tali casu ad contritionis præsidium confugiendum est. Secùs esset, si adesset Sacerdos simplex, non expositus. Nam in tali casu licitè & valide absolueret,

ueret, concedente ei tunc facultatem, Ecclesia, & approbante hanc generalem consuetudinem.

6. Tres autem sunt, qui habent iurisdictionem ex officio.

Papa in toto orbe, hoc est respectu totius Christianitatis. Episcopus in sua Diœcesi: Et Parochus in sua Paræcia, Cæteri habent ex commissione.

7. Prædicti itaq; Tres, & quartus Episcopi Vicarius, possunt hanc iurisdictionem delegare, ac propterea ab ipsis quærenda est. Nam Vicarius non solùm ad vtendum, verumetiàm ad communicandum alijs, hanc facultatem habet.

In religione verò tres: Superior legitimus loci, (sed non ab eo institutus Vicarius aut Præsidens) Superior seu Prælatus Prouinciæ, qui Prouincialis dicitur. Et Prælatus totius Ordinis, qui Generalis, vulgo appellatur.

Porrò Parochi, quamuis iure antiquo hanc potestatem conferre potuerint, tamen propter abusum, & pericula, sublata est eis talis authoritas, nouoq; iure Conc: Trid: solis Ordinarijs relicta.

Nihilo-

Nihilominùs ipsis quoq; Parochis licitum est, committere audientiam Confessorum, sed approbatis duntaxat ab Ordinarijs, seu alicubi in Diœcesi eadem expositis absq; aliqua limitatione. *Suarez in 3. par. t. 4. disp: 28 sect: n. 13.* præterea *n. 19.* asserit hanc cousuetudinem esse, vt Parochi sese mutuo iuuent, ex solo suo consensu, non tantùm intra eandē Diœcesim, sed etiam in confinio distinctarum Diœcesum, quod tamen non debet (*inquit*) regulariter fieri neq; extendi præsertim ad illos, qui non ex officio sed ex sola delegatione sūt Confessores, nisi accedat consensus saltem implicitus Ordinarij. vt pote, quia scit & non prohibet. *De qua re, lege Suar: ibidem Sect: 7. n. 5.*

8. Sciendum quoq; est hîc ex communi doctrina Ecclesiæ, non posse Parochum prohibere Parochianum suum, quominùs confiteatur religioso, vel alteri Sacerdoti, ab Episcopo exposito. Et Sacerdos talem facultatem habens ab Episcopo, potest ea semper vti absq; alia facultate Parochi, imò etiam ipso inuito, nihilominùs si adeò contradiceret,

vt pro-

vt propterea timeretur scandalum; satiùs esset in publico ab audientia confessionis abstinere, præsertim in eius Ecclesia.

9. Si quis semel est approbatus, & ad confessiones audiendas admissus, simpliciter, absq; vlla limitatione loci, temporis, personarum, &c. & prætereà præuio examine, nunquam deinceps ab eodem Episcopo examinari potest, sed semper manet approbatus, & admissus, in illa duntaxat Diœcesi, pro qua est expositus, nisi fortè magna aliqua causa, vel mutatio accidat. Quod si absq; examine aut limitate fuit admissus, non habet perpetuam facultatem. Et tunc nihil valet illa propositio. Semel præsentatus vel admissus semper talis manet, *Suar: ibidem & omnes alij.*

10. Talem habens facultatem potest suum Parochianum vel Diœcesanum vbique audire & absoluere, tam in propria Diœcesi, quàm extra Diœcesim: & semper, Paschatis quoq; tempore.

11. Religiosi ex priuilegio, possunt in sua Diœcesi, pro qua sint expositi, omnes

omnes absoluere, etiam ex alijs Diœcesibus causa confessionis faciendæ confluentes. Sæculares verò Confessarij non nisi cum consensu Parochorum, id agere possunt. Consensus autem esse potest, explicitus, aut implicitus; cùm videlicèt Parochus dat ipsis benedictionem, aut facultatem iter aggrediendi.

12. Talis potestas durat, aut donec tempus assignatum terminetur (si est temporalis) aut perpetuò (si est absoluta, & non reuocata,) nec finitur aut expirat morte vel amotione concedentis: nec absentia Confessarij, si post aliquot annos, ad illam diæcesim reuersus fuerit, & facultas ob aliquam causam rationabilem reuocata non sit.

13. Sacerdos eo ipso, quod exponitur per ordinarium, quocunq; id fiat modo, vna & eadem opera approbatur. *Suar.*

14. Quando in confessione accideret peccatum reseruatum, Confessor à nullo potest regulariter absoluere, sed debet, vel pœnitentem ad eum, qui potest, remittere, vel ipse talem facultatem procurare ac obtinere: & interim ab omni absoluti-

absolutione supersedere.

15. Quando in concessione soli casus reseruati exprimuntur: is cui talis facultas delegatur, potest etiam à non reseruatis absoluere, quia in eo omnia non reseruata includuntur, atq; in concessione maiori subintelliguntur.

16 De Præparatione.

Præparatio ista potest esse remota seu generalis: & hæc est vitæ Confessoris continua integritas, quæ quamuis ad valorem Sacramenti non requiritur, necessaria tamen est ad efficaciorem peccatotoris conuersionem, quam faciliùs ac potentiùs persuadebit, qui à Deo per vitæ improbitatem auersus non est: & calefaciet citiùs qui in se calidus est.

Præparatio verò proxima cõsistit in quatuor. In carẽtia peccati mortalis, in rectitudine intentionis, in virtute fortitudinis, & imploratione diuini auxilij. Hæc enim exiguntur ad licitè vel benè exequendum munus Confessoris, quamuis aliàs possit non esse inualida confessio. Debet inquam inprimis Confessor ante confes-

confessionem recolligere se, num sit cõscius alicuius mortalis, vel non. Nam si conscius sit, debet statim excitare in se veram & perfectam contritionem: nisi malit ipse quoq; priùs confiteri.

Intentio bona in eo sita est, vt quis tale ac tantum negotium non aggrediatur, spe lucri vel commodi temporalis, aut amicitiæ conrrahendæ, vel aliqua curiositate illectus; sed merè ex charitate, & zelo salutis proximi: quatenus Deo placeat, & sibi merita apud eum comparet: hostisq; Dei & generis humani de damnatione fratris non triumphet. Fortitudo etiam concipienda & assumenda est, vt minister Sacramenti liberè, absq; vllo respectu personarum, vel statuum procedat in confessione, siue monendo, siue reprehendendo, remedium adhibendo, absolutionem denegando, vel differendo, restitutionem præcipiendo, occasiones interdicendo, cæteraq; necessaria respectiuè præstãdo, vt superiùs dictũ est.

Recursus ad Deum per orationem breuem, apprimè est necessarius, ad obtinendum auxilium, quo Confessor adiutus, hoc

tus, hoc tam ſanctum & arduum opus, ſanctè ac vtiliter exerceat, & omni tentationi fortiter reſiſtat. Nimirum ſunt in hoc miniſterio plures occaſiones impingendi, præſertim in quinq; genera peccatorum. 1. Contra caſtitatem: nam audiendo inhoneſta (ſine quibus vix tranſigitur confeſſio) facilè caro ex ſe ad malum propenſa tentatur, ac deficiente Dei auxilio, & forti cuſtodia, ſuccumbit. 2. Contra patientiam, eò quòd innumeræ ſunt moleſtiæ, prouenientes ex varijs ingenijs pœnitentium. Aliqui enim ſunt valde rudes, alij importuni, alij ſcrupuloſi, melancholici, alij nimium laxi, paruipendentes omnia, aliqui ſuperbi, ſibi aut ſuæ doctrinæ fidentes, duri corde, pertinaces, impœnitentes, reſtituere detrectantes. &c.

Quòd ſi ipſe quoq; Sacerdos ſit ex ſe Cholericus, aut valdè zeloſus, aut etiam ſcrupuloſus vel moroſus, præſertim cum corpus ſentiat defatigationem, facilè in eo hæc omnia excitabunt impatientiam, iram, ac tædium, quæ interdum verbis produntur, & ex zelo proficiſci aſſeruntur, cùm

tur, cùm reuera vitia ſint, 3. Contra humilitatem: Nam aliquando ſuperbia ſe ingerit, dum ad ſuam conſcientiam pœnitentem comparat, quem facilè contemnet, ſeq; ei præferet, ſentiens ſe immunem à ſimilibus. 4. Contra puritatem confeſſionis. Si plura ſcire deſiderat, quàm ſit opus ad integritatem confeſſionis, & ad finem abſolutionis: ſiue propter oblectationem carnalem habendam, ſiue ſuſpicionem de aliquo concipiendam. 5. Contra fortitudinem. Sunt enim aliqui puſillanimes, ne dicam ignaui, & ignari, qui aut neſciunt os aperire, aut non audent vllum verbum proferre neceſſarium ad ſalutem pœnitentis, ſeipſos & proximos ſeducentes.

§ II.

In actu Confeſſionis quæ facienda?

Confeſſor in actu Confeſſionis, aliqua in principio, aliqua in medio, aliqua in fine præſtare debet.

In principio.

1. Pœnitentem affabiliter excipere, vt intelligat bonum Confeſſarij affe-

ctum erga se, atq; ita fidentiùs & fideliùs confiteatur: Nam & Christus Magdalenam aliosq; peccatores benignè excipere solebat. *Vnde D. Th: 4. d. 17.* inducit ad hoc duos antiquos versiculos explicantes Confessoris qualitatem.

Confessor dulcis, affabilis, atq; suauis
Prudēs, discretus, mitis, pius, atq; benignus.

2. Appropinquante ad se pœnitente, Confessor non consideret vultum eius, sed illico faciem suam tegat, vt ipse liberiùs confiteatur. Imprudenter imò & illicitè faciunt aliqui Confessores, qui per totam ferè confessionem intuentur vultum pœnitentis.

3. Audiant patienter. Hæc autem patientia in tribus consistit. 1. In permittendo pœnitentem suo modo, quamuis rudi, explicare sua peccata, in quantum fieri potest citra Sacramenti iniuriam, & alicuius infamiam vel præiudicium. 2. Quod ex hoc sequitur, non interrūpendo sermonem, absq; graui causa. Nam sunt aliqui pœnitentes adeò meticulosi, vt audito vel vno verbo, obliuiscantur eorum, quæ dicturi erant. 3. In absti-

In abstinendo à quibusdam signis pauoris, admirationis, quamuis grauissima & turpissima peccata recenseantur: solent enim imprudentes ad tales occasiones se commouere, spuere, se cruce signare, quod cedit in magnum pœnitentis præiudicium, & Sacramenti contaminationē.

4. Aduertendum hîc. Quod licebit Confessori, statim à principio, benignè interrogare pœnitentem: An possint absq; eius molestia, & periculo obliuionis, aliquando fieri interrogationes in ipso cursu confessionis. Hoc enim vtile esse poterit: tum, ne ipse Confessor volens, examen ad finem confessionis differe, obliuiscatur: tum, ne fortè pœnitens ex imperitia, vel vndecunq;, prosequatur narrationem impertinentium, inhonestorum, aut famæ alterius præiudicantium. Poterit quoq; hortari & animare ad confessionem integrè faciendam, tanta charitate, zelo, & efficacia: vt si aliâs integrè non sit confessus, nunc deposito omni respectu seu pudore, sincere confiteatur.

5. Cæterum præambulæ interrogati-

ones rarò vtiles ſunt: multoties autem frustra tempus conſumunt.

In medio.

6. In tota narratione pœnitentis tria diligenter obſeruet. 1. Pœnitentis diſpoſitionem, non tantùm animæ ſed & corporis: proderit enim hoc tum ad inquirendum, tum ad iudicandum, & ad remedium applicandum. 2. Modum confitendi, quo vtitur, vel vti ſolet. 3. Peccati grauitatem & annexa, videlicet reſeruationem, reſtitutionem, cenſuram, & alia, ſi fortè inueniantur.

7. Propter factam in principio præoccupationẽ, liberiùs monere poterit pœnitentem, quamuis modeſtè, ſi quid in confeſſione occurrerit, quòd diſſimulari & ad finem reſeruari non poſſit, vt cùm pœnitens creditur infamaturus aliquem temerè. &c.

8. Audita confeſſione, & data occaſione, inquirat, non minùs fideliter, quàm prudenter. Fideliter quidem, gerens ſe in hoc negotio, non ſecùs, ac proprio, conſiderando quoq; ſuum meritum ac magnum præmium. Prudenter verò, præſertim

ſertim in carnalibus, ne quid cum Sacramenti profanatione, proximi ſcandalo, & ſui tentatione percontetur, tam quo ad rem, quàm quo ad modum.

9. Inſtruat diligenter (ſi neceſſe eſt) præſertim ſimplices in articulis fidei, præceptis Dei implendis.

10. Medeatur conuenienter. Et quoniam in confeſſione ſæpiùs accidunt ſcrupuli, item negligentia circa ſalutem: pertinacia ad vitæ emendationem, occaſionum deſertionem: & difficultas ad reſtitutionem: propterea prouidus Confeſſor debet operam dare, vt pro talibus euentibus remedia in promptu ſemper habeat; nunc rationibus perſuadendo, nunc exemplis confirmando.

11. Porrò, ſi pœnitens ſit bonæ ſcientiæ & conſcientiæ, nec immineat aliquod periculum in poſterum: circa præterita quoq; nulla ſit monendi neceſſitas, debet eum Confeſſor abſoluere, nullo ſermone onerando.

Similiter quamuis ſimplex ſit, nullas tricas habet in conſcientia, eſtq; optimè diſpoſitus: niſi fortè huic ex aliqua occaſione

ſione, breuis inſtructio pertinens ad profectum & conſeruationem vitæ bonæ adhibeatur: Imò etiamſi quis acciderit, oneratus quidem multis difficultatibus, ſed tamen benè diſpoſitus, ſcilicet, verè dolens, emendari firmiter proponens, in omnibus Confeſſori obtemperare volens: talis quoq; diutiùs detineri non debet, ne aut ipſe ſine cauſa moleſtetur, aut Confeſſor inaniter fatigetur, aut tempus inutiliter conteratur. Circa indiſpoſitos labor Confeſſori ſuſcipiendus eſt, vt dictũ eſt, vel vt verus dolor concipiatur, vel efficax propoſitum omninò ampliùs non peccandi aſſumatur.

12. Præmiſſa monitione de ampliùs non peccando, occaſiones fugiendo, reſtituendo (ſi & quatenus neceſſe erat) accedente quoq; pœnitentis acceptatione ſeu conſenſu ſuper his; pœnitentiam benignam quidem, ſed non nimis paruam, ſicut neq; valdè magnam imponat, ſed cum iudicio id faciat.

Vt autem proportionatam taxet, conſideret inprimis peccatorum grauitatem deinde doloris quantitatem: Pœnitentis quoq;

tis quoq; qualitatem: & conditionem tam naturalem, quò ad facultatem, complexionem, quàm moralem, quoad occupationes. &c.

Tandem circumſtantias alias, peregrinationem, indulgentias. &c. Et tunc tẽperet eam: Multi enim ſunt, qui æqualem & eandem pœnitentiã, abſq; iudicio imponunt pro magnis & paruis peccatis, perſonis occupatis & vacantibus: interdum pro magnis paruam, ex fauore; aliquando verò temerè etiam pro paruis magnam.

13. Finaliter abſoluat, ſi & quatenus facultas ſe extendit, & pœnitens eſt diſpoſitus: Nam negare abſolutionem diſpoſito, eſt graue præiudicium eius, & Sacramenti iniuria, eò quod redditur odioſum. Inabſolubilem etiam abſoluere, eſt Sacrilegium. Abſolutio verò voce ſubmiſſa dicenda eſt, neq; neceſſaria eſt manus ſuper caput pœnitentis impoſſitio.

§ III. *Poſt Confeſſionem.*

Peracta confeſſione, ſiue ſit data ab-

ſolutio, ſiue non; Confeſſor ad duo obligatur: Ad ſecretum ſeu ſigillum ſeruandum: & pœnitentẽ non obſeruãdum.

1. Tam arctum eſt ſecretũ confeſſionis, vt in nullo caſu, quantumcunq; periculoſo, liceat illud aperire, ſeu manifeſtare. Nam neq; pro innocentis vita defendenda aut ſeruanda, neque (quod maius eſt) pro totius mundi ſalute, ſiue corporis, ſiue animæ, ſiue vtriuſque. Propterea Sacerdotes perperam agerẽt, ſi res auditas in confeſſione, quamuis peccata non ſint, nec perſona detegatur, propalarent. Illis enim periculoſum eſſet, ne talia narrare aſſuefacti, in fractionem ſigilli prolabantur, quod facillimum eſſet: audientibus quoq; ſcandaloſum: multi enim credunt talibus narrationibus confeſſionem violari, aut contaminari. Porrò Prælati, non tantùm non poſſunt in exteriori gubernatione, notitiâ per viam confeſſionis acquiſitâ vti, ſed neq; in communi quidpiam dicere, adeò vt neq; ſic loqui liceat: Hac hebdomada nullus Confeſſorum petiit facultatem à reſeruatis. Toto cœlo errarent Con-

rent Confeſſores, qui crederent ſe poſſe in communi monere Prælatos, vt inuigilent in his vel illis caſibus. Alto ſilentio inuoluenda ſunt omnia audita, ac ſi nunquam eſſent audita.

2. Dimiſſo pœnitente, cogitet ſe iam functum officio ſuo, & ſuſceptam curam compleuiſſe: neq; amplius poteſt actus pœnitentis obſeruare, & multò minùs peccata in memoriam reuocare, etiam ſecretò, ſiue vt paternè admoneat, ſiue vt conſoletur: neque interrogare, an tentationes ſint auctæ, diminutæ, vel ſopitæ. Et quamuis viderit eum contrarium agere his, quæ illi ſunt in confeſſione iniuncta, non moueatur, non curet, ſed diſſimulet, & vultum ſuum nunquam erga eum mutet, imò eundem, quem antea præferat.

In ſumma: ſic cum ipſo ſe gerat, ac ſi nihil omninò mali vel boni de eo intellexerit: & ac ſi nunquam eius confeſſionem audiiſſet.

3. Poterit, ſi voluerit & vacauerit, orationem breuem facere, vel ſuſpirium ſaltem, pro pœnitente, vt in bono per-

ſeueret, & pro ſeipſo, vt Deus acceptet hunc laborem in peccatorum remiſſionem, & vitæ æternæ meritum: quamuis hoc ſit conſilij, non neceſſitatis. Satis enim oratur pro pœnitente, dum dicitur: *miſereatur tui.* Et *Paſsio Domini noſtri Ieſu Chriſti.* &c.

CAPVT VI.
De Pœnitentiario, quâ iudex.

1. IVdicis eſt inquirere, poſt inquiſitionẽ iudicare, & tandẽ ſententiã proferre. Idem confeſſorem par eſt facere in confeſſione, ſcilicèt interrogando inueſtigare, & quantum fieri poteſt, iudicare, hoc eſſe mortale, illud non: hoc reſeruatum, reſtitutioni obnoxium, cenſura affectum, vel non: hic pœnitens eſt capax abſolutionis (quæ eſt ſententia in ipſius fauorem) ille incapax: hoc permitendum eſt pœnitenti, illud (vt pote, quòd via ſit ad peccatum) interdicendum: hæc confeſſio valida fuit vel inualida, ac proinde repetenda.

2. Inquiſitio ſeu examen duplex eſt. *Commune*, quod ad omnes confitentes extenditur. *Et particulare*, ſecundùm ſtatuum diuerſitatem, *vt in Speculo pœnitentium in ſecunda parte dictum eſt.*

3. Errant valde illi, qui credunt, confeſſarium debere eſſe contentum ſola auditione & narratione pœnitentis. Tenetur enim interrogare, quotieſcunq; veriſſimiliter credit aliquid omitti in confeſſione, quod explicandum erat, *prout in exa. Approb: dictum eſt*, quamuis ille nullam fecerit mentionem, dummodò pœnitentiario certò conſtet, illud eſſe peccatum mortale, & à confitente perpetratum, neque per aliquam priorem confeſſionem expiatum.

Dices, pœnitens non habet in eo conſcientiam, ex aliorum informatione. Eſto: Sed vrgebo. Illa informatio prouenitnè ex rationabili diuerſitate opinionum: an verò ex temeraria contradictione in gratiam alicuius facta, contra euidentem legem, textum, gratiam, priuilegium, ſeu contra manifeſtam per verba expreſſionem. Certè ſi informatio proceſſit ex diuerſitate opinionum, benè eſt, quia tenetur Cõfeſſor abſoluere pœniten-

pœnitentẽ contra suam opinionẽ, etiam probabiliorẽ, si pœnitẽs adhæreat cõtrariæ opinioni, probabili tamen. Quod si ex violenta extorsione verborum, legis, gratiæ, &c. non tenetur idem sentire Confessor, neq; se conformare errori informantium & informati: *Vnde S. Anton: 1. tit: 3. c. 10. § 10. Et Palud: dicit.* Si Confessor esset certus de opposito scilicet, quod aliquid sit mortale, quod confitens non manifestat, neque eum pœnitet, non tenetur se illius iudicio conformare, quamuis pœnitens dicat se consilio peritorum facere.

CAPVT VII.

De eodem Pœnitentiario, quâ Medicus.

1. MEdicorum est, morbi qualitatem cognoscere, causas eius inuestigare, & posteà medicinã exhibere. Idẽ Confessorem facere conuenit, grauitatem, periculumq; peccatorum perpendere; vnde proueniant deprehendere: ex fragilitatenè an aliorum inductione, vel cõuersatione, aut alijs occasionibus: an verò ex diaboli suggestione. Nam si ex

si ex fragilitate recidiuum timeretur, variæ mortificationes imponendæ, & auxilia suppeditanda essent per Sacramentorũ frequentationem, eleemosynarum largitiones, orationes, ieiunia, disciplinas, &c. Si ex conuersatione, aut locorum inuisione, hæc interdicenda essent: si ex deceptione diabolica, tunc magna cautela adhibenda esset, & in nullo hosti condescendendum.

2. Verùm vt hæc ars medicatiua commodiùs exerceri possit, enumerãdæ sunt variæ pœnitentium qualitates, & singulis remedia præscribenda.

Sciendum itaq; est quod inter accedẽtes ad confessionem, aliqui patiuntur defectum contritionis, videlicèt, dolore aut firmo proposito peccata deserendi, & vitam emendandi carentes: alij pœnitentiam differunt; multi facilè recidunt, propter habitus prauos relictos, omnes autem ferè ad proficiendum in bono, iuuandi sunt. Demùm alij sunt pij & simul pacatæ conscientiæ. alij morigerati, sed scrupulosi: non nulli mixti, videlicèt, sceleribus & scrupulis pleni: non desunt

 etiam quĩ

etiam qui ad desperationem sunt proni.

3. Qui duro corde sunt, ac pœnitentes, iuuandi sunt, vt admittant & concipiant contritionem.

Ad hoc autem efficiendum proponenda sunt terribilia, præterita, præsentia, & futura. Præterita quidem, quàm seuerè Deus punierit peccata in Angelis & hominibus in Paradiso, & extra. Præsentia verò: inprimis iniuria Dei aspicientis, & summum ac infinitum bonum cum sit, infinito modo odio habet peccatum: nos autem sine mensura ac termino diligit, vocat ad se, paratus quantumcunq; maxima peccata condonare. Talis ac tantus benefactor, vt non qualicunq; modo nos creauerit, sed ad imaginem & similitudinem suam, quam nos per peccatum delemus, & dæmonis, Dei & nostri inimici imaginē induimus: imò amicitiam eius dissoluimus, & cum hoste, qui ad interitū nostrū inuigilat, cōtrahimus. Facultatibus & sensibus ornauit nos, vt ei seruiamus: nos verò non quomodocunq; eis abutimur, sed ad eum offendendum conuertimus. Mundum hunc pro-

hunc propter nos creauit, nos autem factorē eius deserentes, quasi in illius contemptum, mundo, ac si finis noster esset, fruimur. Filius Dei redemit nos, tam acerba passione & ignominiosa morte: nos autem iterum propinamus ei fel & acerum (dum gulæ vacamus) caput iterum spinis coronamus (dum superbimus) lancea iterum latus eius aperimus (dum voluptatibus carnis, ob nostri amorem inordinatum, indulgemus) vestibus eum spoliamus (dum furtis, rapinis, & oppressionibus fratres eius vexamus) dorsum eius eius flagellis laceramus (dum concupiscentijs prauisq; desiderijs habenas laxamus) pedes & manus eius clauis transfigimus (dum actionibus iniuriosis Dei patientiam pungimus) ac proinde peccatis nostris, iterum filium Dei crucifigimus.

Adhuc ad præsentia mala spectat, quod Angelum custodem nostrum peccatis affligimus, cæteros Angelos, Dei honoris zelosos, contristamus, Ecclesiam matrem nostram maculamus ac turbamus.

In præsenti quoq; consideranda est peccati tur-

cati turpitudo, breuis voluptas aut commoditas, periculum ingens. &c. Quo ad futura: mors incerta, iudicium seuerum, sententia irreuocabilis: separatio à tam bono amico, sanctisq; eius, amissio cœlestis beatitudinis: gehenna insuperabilis, cui pœnæ huius mundi simul collectæ, si comparentur, sunt quasi pictæ: societas dæmonum maleuolorum, sæuitia eorum & insultatio, horror, tenebræ, in æternum & vltra.

Verùmenim verò istæ considerationes, non simpliciter sunt proponendæ, sed cum aliqua amplificatione & exaggeratione. Nam & ignis quamuis maximè actiuus sit, si tamen ad momentum corpori applicetur, parũ aut nihil sentietur.

Præter has etiam suasiones, iniungenda sunt pia opera, vt eleemosynæ, ieiunia, & orationes, quibus Dei auxilium impetratur, & duritia cordis emollitur.

4. Quod autem pœnitentia differenda non sit, multa suadent. 1. Indignum est Christum Saluatorem nostrum tamdiu stare ante ostium nostrum, & expectare, vt misereatur nostri: Nos quoq; miseros

miseros dedecet tantam dignationem contemnere. 2. Quàm stultum est, ensem minantem, tormentum bellicum accensum, non statim declinare, ignemq; in te cadentem non velociter excutere? Eclef: 5. *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, subitò enim veniet ira illius. Ne dicas, miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.* 3. Quia quantò diutiùs hæret quis in peccato, tantò difficilior est conuersio: nam & consuetudo magis firmatur, & diabolus potentiùs obsidet, & homo longiùs à Deo recedit. 4. Si miserabile est diutiùs persistere in offensa regis terreni, grauissima tormenta inferre paranti; & nihil curare de illo placando, oblata commoditate: nonne multò magis miserabilius est, Deum habere sic iratum, qui decreuit impœnitentes punire æternis supplicijs, suprà quàm cogitari possit grauissimis, & tamen negligere præsentem occasionem, & reijcere in futuram incertam?

5. Con-

5. Contra recidiuum quoq; multa sũt remedia: Nam inprimis meditationis studium, est efficacissimum remedium: In eo enim facilè deprehenditur peccati vilitas atq; turpitudo; de qua Ierem: 2. *Quàm vilis facta es nimis iterans vias tuas*: Peccantis periculum, quia talis hominis *nouissima fiunt peiora prioribus*. Matth: 12. & Luc: 11. Beneficio meditationis pronitas sensualitatis cohibetur, & efficax propositum vitam emendandi roboratur. 2. Auxilij diuini imploratio, præsertim per preces alicuius Sancti, qui virtute contraria tali vitio enituit, vt S. Thomas Aquinas, & cæteræ Virgines, castitate: Ioannes Eleemosynarius, & S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus liberalitate in pauperes. 3. Frequens confessio, & deuota communio. 4. Carnis maceratio, per ieiunia, disciplinas. &c. 5. Periculosæ familiaritatis, omnisq; occasionis deuitatio, sensuum verò diligens custodia. 6. Sua sponte statuere, vt si quando relabi contigerit, hoc vel illo modo de se vindictam sumere. v. g. sequenti die ieiunare, vel abstinere, certum numerum Psalmo-

rum, Litanias, vel Rosarium recitare, notabilem eleemosynam largiri, rem sibi charam in vsus pauperum erogare: aut statim post relapsum genua flectere, terram osculari, à qua sustineri, indignos nos per peccatum reddidimus: vel saltem manu ad pectus admota, dolere, & ad diuinam misericordiam consequendam aliqua pia exercere. Aliquando posset recidens vouere, saltem ad tempus, se talem pœnitentiam assumpturum, si adhuc relabatur, cum discretione tamen, præsertim si sit scrupulosus. Nec voueat, se nunquam tale peccatum admissurum, aut si admiserit, religionem ingressurum. 7. Missas celebrare, aut celebrari facere, vt per Sacramenta & sacrificia obtineatur gratia resurrectionis à peccato. 8. Sanctorum & piorum exempla intueri oportet. Non enim deerant, qui tentationibus non caruerunt, & illis aliquando consenserunt, sed per Dei gratiam, seriam pœnitentiam, vitæ austeritatem, atq; cautelam, ad meliorem frugem se receperunt. Qualis erat S. Bonifacius Martyr, & alij.

6. Contin-

6. Contingit aliquando ad confeſſionem venire eos, qui conſiderantes diuini iudicij ſeueritatem, peccatorumq; ſuorum grauitatem ac multitudinem, de remiſſione eorum atq; ſalute ſua addubitant, ac proinde ad deſperationem procliues ſunt. His commemorandæ ſunt Dei miſerationes, quas ſolitus eſt in peccatores exercere. Propter peccatores enim de ſinu Patris in terrā deſcendit, vt quæreret & ſaluaret qui perierant: venit non iuſtos vocare ſed peccatores. 2. Pro his multa paſſus & mortem acerbiſſimā pertulit. 3. Quàm benignè cùm nobiſcum verſaretur reuertentes ad ſe recipiebat, Zachæum, Magdalenam, mulierem in adulterio deprehenſam, Mattheum in thelonio, Latronem in cruce, pro crucifixoribus rogauit: non reiecit diſcipulum periurum ſe negantem: nec poſteà Saulum ſe perſequentem: Anteà verò Dauid, quamprimum dixit, *Peccaui*, ſtatim à Deo per Prophetam audiuit: *Tranſtulit Dominus peccatum tuum.* 2. Reg: 12 *Facinoroſiſsimi Reges; Manaſſen*, 2. Par: 33. *& Nabuchodonoſor*, Dan: 4. *Conuerſi ad Dominum ſtatim ſunt miſericordiam conſecuti.* 4. Ipſe expectat vt miſereatur noſtri. Iſa: 3. *Stat ad oſtium & pulſat, vt ei aperiatur.* Apo: 3. Inuitat dicens: *Conuertimini ad me & ſalui eritis.* Iſa: 45. *Proteſtatur ſe nolle mortem peccatorū, ſed vt magis conuertatur & viuat.* Ezech. 18. *Lamentatur quando punire vult.* Iſa: 1. *Heu conſolabor de inimicis meis* 5. Sciens noſtras abominationes, nos non deteſtatur. Ier: 3. *Tu fornicata es cum amatoribus tuis, tamen reuertere ad me, & ſuſcipiam te.* Non eſt ſcelus tam graue, quod ipſe non dimitteret, ſi pœnitentia accederet. Matt: 4. *Pœnitentiam agite, appropinquabit vobis regnum Dei. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabūtur.* Iſa: 1. 6. Non aufert, ſed continuat beneficia ſua in nos, tam communia, quàm particularia: quod ſignum non repudiantis peccatores ſed inuitantis & allicientis. 7. Hæc autem omnia procedunt ex eo, quod Deus ex natura ſua infinitè ineffabiliterque bonus eſt, amans nos magis quàm intelligere valeamus.

7. Iuuare etiam debet pœnitentem Confeſſor, quatenùs medicus eſt, vt naturales

turales inclinationes ad malum refrenare, consuetudines prauas extirpare, passiones prædominantes moderari, addiscat & conetur, per aliqua exercitia pia, & præsertim mortificationes. Quod quidē magna cum prudentia facere conuenit: Confessarius enim quamuis in Sacramento pœnitentiæ, vna opera totam animā sanet, quod ad remissionē omnium peccatorū mortaliū attinet: reliquias tamen vitiorum & passionum, simul curare non potest, sed sensim, & quasi per gradus, vnum post aliud sumpto initio à facilioribus. Radices enim omnium peccatorum passiones sunt, & præsertim quatuor, amor, timor, gaudium, & tristitia. Securis itaq; ad radicem applicanda est, ne curatio sit in superficie. *Vnde D. Ber:* Vide, quid diligas, quid metuas, vnde gaudeas, aut contristeris. Hæc autem securis applicanda est, quando bonus exitus speratur, non cùm affectus feruet, sed cùm deferuet: deferbuisse autem debet in actu confessionis.

8. Promotio quoq; ad bonum cum prudentia facienda est. Pigris enim seu negligen-

neglientibus calcar adhibendum est, feruentibus frenum, & omnes dirigendi sunt in profectu spirituali, inducendi ad viam perfectionis, secundùm status conditionem, atq; instruendi in ratione acquirendi omnes virtutes: non quidem festinando, & ex zelo indiscreto vrgendo pœnitentem, vt vno quasi volatu ascendat ad culmen perfectionis, sed pedetentim & pro capacitate eius.

Quanta eruditio & simul dexteritas in confessario requiritur!

9. De flagitiosis, pijs, & mixtis, in tractatu de scrupulis dicetur.

De quibus decem explicanda sunt.

1. *Quid nomine scrupuli intelligatur.*
2. *Scrupulus quanta mala operatur.*
3. *Vnde generatur.*
4. *Quomodo hæ causæ auferri possunt.*
5. *Generalia remedia pro scrupulosis proponētur.*
6. *Specialia quoq; pro scrupulorū varietate.*
7. *Quomodo Confessarius cum scrupulosis procedere debeat.*
8. *De libertinis, seu dissolutis.*
9. *De mixtis,*
10. *De pacata conscientia.*

§ I.

§ I

Quid in nomine ſcrupuli intelligatur.

Scrupulus hîc ſignificat formidinem, de peccato aut conſenſu, vbi reuera nec peccatum, nec conſenſus adfuit, idq; ex leuiſſimo, incerto, ac interdum nullo fundamento. Dicitur autem talis animi fluctuatio, ſcrupulus, id eſt lapillus Metaphoricè, hoc eſt ſimilitudine ſumpta à minutiſſimo lapillo. Qui cùm in calceum ingreditur, ibiq; latet, pedem premit, vexat, & lædit. Ita & hæc leuiuſcula exiſtimatio, cùm alicuius mentem occupat, eam pungit, torquet, ac mirum in modum excruciat. Vnde habere ſcrupulum, eſt habere leuiſſimum motiuum, ac planè puerile terriculamentum, & non verum periculum, quo conſcientia turbatur, & animus ſollicitatur ad recedendum à veritate. Et ſcrupuloſus dicitur ille, qui propter aliquam apparentiam deſerit veritatem, non valens diſcernere inter ſentire & conſentire, inter cogitationem & complacentiam: ſed quamprimùm caro corrupta vel phantaſia mēti aliquid obtulerit aut ſuggeſſerit, credit ſe acceptâſſe, cùm reuera illud ipſi non placuerit. Hinc facilè dignoſci poteſt ſcrupuloſus à prudente: quod ille in vna materia vel pluribus ſæpiùs dubitet, abſq; ſolida ratione, aut ſaltem veriſſimili, aut contra omnes rectè ſentientes ob aliquam leuem ſuſpicionem vacillat, cum magno ſuo cruciatu: hic verò benè iudicat.

§ II

Quanta mala operatur ſcrupulus.

1. quietem internam tollit, loco eius turbationem inducit, & tanquam ſæuiſſimus carnifex animum torquet, cruciatq;.

2. intellectum obnubilat, vt neq; res apprehendere neq; de apprehenſis liberè iudicare valeat.

3. Fingit peccata vbi non ſunt, imò & multiplicat: nam vel interdum contra conſcientiam (vt ſibi videbitur) aget: vel ex faſtidio aſſenſum præbebit, malens certus eſſe de peccato, quàm anxius dubiuſq; de innocentia.

4. Ad desperationem disponit.

5. Inducit tædium ac tristitiam aggrauantem animum, vt nil boni agere libeat.

6. Hominem inconstantem facit: nūc enim susceptam actionem ob aliquem scrupulum intermittit, posteà ob superuenientem contrariam dubitationem resumit.

7. Alacritatem ac promptitudinem seruiendi Deo eripit; legentem, orantem, meditantem distrahit: quia vix potest aliquid aliud in sua mente præter scrupulos voluere.

8. Pusillanimis effectus, ita manus remissas in bono habet, vt si concionandum, docendum, consulendum, confessiones excipiendum, vel quidpiam agendum sit, ad Dei gloriam & proximi vtilitatem, statim ei tot difficultates, hæsitationes, trepidationes, occurrunt, vt in conspectum hominum venire non audeat; aut si veniat, loqui subterfugit, ne occasionem alicuius peccati, vt puta vanæ gloriæ, vel aspectus inordinati, & alterius cuiuscunq; formidinis habeat. Et ita qui multa proeclara facere posset, & fortasse

fortasse donis naturalibus plurimis, ac bonis qualitatibus instructus, ignauus redditur & abiectus.

9. Vires tam corporis quam animi destruit, sensus interiores lædit, ita vt ad omnia ineptus sit.

10. Non rarò, eò quod suas ineptias interdum exteriùs prodit, se ludibrio exponit, & tanquam fatuus vel insensatus ab alijs reputatur. Scrupuli enim ad amētiam quoq; iter parant. Hinc & homines cæteri eius consortium refugiunt & contemnunt: Confessores quoq; talium confessiones subterfugiunt.

§ III.

Ex quibus causis proueniunt scrupuli.

Ex varijs.

1. Ex mala constitutione corporis. Nā si humor vel complexio sit naturaliter timida, frigida, melancholica: phantasia quoq; dispositionem ad æstimationem confusam seu turbidam facilè contrahet, vt deducit egregiè *D. Anton. p. 1. t. 3. c. 10. § 9.*

2. Ex infirmitate, præsertim capitis, per quam etiam læditur imaginatio: ratio quoq; detrimentum patitur.

3. Ex tristitia diuturna, per quam acquiritur

quiritur melancholia, & perturbantur phantaſmata.

4. Ex vehementi & intenſa cogitatione circa ſtudia.

5. Ex indiſcretis macerationibus, ieiunijs, vigilijs, ac recitationibus ſeu decantationibus Pſalmorum, vel officiorum, per quas (*vt D. Hieron: inſinuat*) amentiæ, melancholiæ ſeu triſtitiæ nota incurritur, & rationalis hominis dignitas amittitur.

6. Ex conuerſatione cum ſcrupuloſis: vnus enim ſcrupuloſus facit alium ſcrupuloſum, *vt dicit S. Anton.*

7. Ex ignorantia, quia hæc facit timere, vbi ſecurum eſſe oportet. Et reuera magna pars ſcrupuloſorum propterea torquetur ſcrupulis, quia nec ſciunt, nec diſcernũt, ideò ex imperitia omnia ſuſpecta habent, ac proinde ſæpè trepidant.

8. Ex ſuperbia & nimia confidentia ſui, cùm quis ſuum iudicium, aliorum iudicio præfert.

9. Ex inconſtantia: quia tali vitio infectus, ob leuem cauſam mutatur, & recedit à ſolido iudicio.

10. Ex frequenti repetitione peccatorum, vel confeſſionis generalis. Quia in timido exinde facilè generatur diffidentia, dubietas, &c. vt inferiùs dicetur.

11. Ex nimia ſolicitudine cauendi malum etiam minimum, ſeu ex indiſcreto puritatis ſtudio, aut inordinato Dei timore.

12. Ex diaboli ſuggeſtione. Qui Deo permittente poteſt mouere melancholicos humores in homine, per quos imaginatio vel errare poteſt, vel turbari, vel ad timorem inordinatum induci.

13. Aliquando Deus ipſe vult aliquibus talem crucem ſeu cruciatum imponere, ob pœnam alicuius peccati, præſertim ſuperbiæ, confidentiæ ſui, contemptus aliorum, &c. vel ad exercitium, probationemq; ac proinde ob ſalutem & maius bonum eorum.

§ IV.

Quomodo cauſæ ſcrupulorum ſint auferendæ.

1. Inprimis per pharmaca à Medicis præſcripta, tolli poſſunt mali humores in

corpore, melancholia naturalis & acquisita, siue ex infirmitate, siue ex nimia tristitia, aut vehementi cogitatione, Et præterea occupatione circa læta, vsu honestarum ac moderatarum recreationum, & auersione cogitationis à tristibus.

2. Studia sunt temperanda.

3. Vigiliæ, ac ieiunia, non nisi ex piorum ac peritorum, præsertim Confessorum, consilio sunt assumenda atq; exercenda.

4. Consortia scrupulosorum deserenda, & cum iucundis, honestis tamen contrahenda.

5. Ignorãtia, assiduo studio depellẽda.

6. Elatus animus submissione proprij iudicij ad consilia aliorum, deprimatur.

7. Vt autem in rebus agendis constantia seruetur, & leuitas mutabilitasq; euitetur, assuescendum est id, quòd semel rectè deliberatum fuerit, viriliter ac perseueranter exequi, neq; ob leues coniecturas, aut terrores apparentes in contrarium à cæpto desistere.

8. Peccatorum aut confessionum iteratio nunquam fiat temerè, præsertim à timidis

à timidis, sed ob vrgentem duntaxat necessitatem, (quo ad scrupulosos,) quamuis quoad pacatos, etiam propter aliquam spiritualem vtilitatem.

9. Contra dæmonem, eiusq; tentationes, ac laqueos, oratio victrix præualebit: humilitas quoq; & obedientia, cum frequenti Sacramentorum vsu.

10. Porrò voluntati diuinæ quis resistet? Ergo tolerandum est libenter, quicquid Dominus imponit, & voluntas nostra eius subijciatur, cum plena ac sincera suiipsius resignatione: Dominus mortificat & viuificat, ad inferos deducit & reducit; mille modos habet ipse, quibus sic afflictos consolari poterit.

11. Quo ad nimium desiderium puritatis: Considerandum est, nos esse in statu naturæ corruptæ, non integræ, neque posse absq; speciali Dei auxilio benè meritorièq; operari.

Cauendum quoq; est, ne iste conatus nascatur ex proprio amore, qui velit omnem quantumcunq; minimam imperfectiunculam excludere, vt ex toto fruatur quiete, & ex nimia confidentia pro-

priarum virium, *vt Nauar: monet,* quasi ad tantam puritatem per naturæ facultatem peruenire possimus: sed de hoc iterum redibit sermo. Interim obseruandum est illud sanum sapientis consilium. Eccl: 7. *Noli esse iustus multum.*

Narrat *Vincentius Beluacen:* de quodam Monacho Ord: Cistercien: quod is ex indiscreto feruore spiritus, conabatur assequi eam puritatem & innocentiam, quã Adam habuit in paradiso, antequam peccasset. Et hanc ob causam magnum laborem suscepit, macerando corpus suum ieiunijs & abstinentijs, vigilijsq; multis, addens feruentissimas orationes. Volebat ille cibum ita sumere, vt nullam inter edendum sentiret delectationem: primos motus conabatur non tantùm reprimere, sed etiam penitus extinguere, vt ne sentiri quidem possint. Contendebat absq; vllo peccato etiam veniali, in perfecta puritate viuere. Profectò magna fuit tentatio ista diabolica, ad impossibilia instigans. Et cùm cerneret se eo peruenire non posse, in desperationem lapsus est, existimans, se non posse vllo

modo in hoc corruptionis statu saluari: vnde venialia peccata, arbitrabatur esse mortalia, ad sacram Communionem etiam cùm ex regula tenebatur, accedere nolebat, atq; ita iugum obedientiæ perfregit. Talem fratris morbum pius & prudens Abbas vbi cognouit, pro eo cum multis alijs Deum deprecatus est, sed nihil propter dæmonis astutias effecit. Tandem ad piam quandam, Deo valde deuotam, Christi ancillam confugit, vt ipsa feruenter pro eo oraret: cuius orationis efficaciam etiam in se expertus erat. Ipse ad celebrandum se parans, fratrem accersiri, sibiq; in Missa respondere iubet. *De more frater, Confiteor (illa S Virgine instanter cum lachrimis & suspirijs orante)* dicit: & ecce ad singula verba, atri quidam lapilli ex ore Monachi decidere videbantur. Tunc illa animaduertens in hac visione, obstinationem desperationis, & tristitiæ nigredinem, à Monacho recessisse, Domino gratias egit. Monachus verò quasi ad se reuersus, peracto sacrificio, sacrã Communionẽ accepit: atq; hac salutari medicina perfectè curatus est.

§ V.

Remedia generalia contra omnia genera ſcrupulorum.

1. Vitare diligenter omnia peccata, nō ſolùm actualia, ſed & mentalia, nec tantùm mortalia, verùmetiam venialia, & præterea omnes occaſiones peccatorum; atq; adeò firmiter ſtatuere ſe velle benè viuere, omnia negocia cum deliberatione bona intentione & circumſpectione aggredi: nulli malo conſentire, fœdas cogitationes non ſecùs ac ſcintillam in manum incidentem, ſtatim excutere atque eijcere. Et in hoc ſincerè proteſtari, coram Deo, S. Angelo Cuſtode ac Omnibus Sanctis. Tali itaq; propoſito ſtabilito, curandum eſt, vt in omni euentu diligenter ac conſtanter cuſtodiatur, obſeruetúrq;: imò interdū renouetur, abſque tamen nimio conatu & animi intenſione: hæc enim ſi ſupra omnes actiones reflecteretur, citiùs ſcrupulum inijceret: ſed breuiter tali propoſito in memoriam reuocato, procedendum eſt liberè in negotijs,

gotijs, non curando, ſi impertinentia vltrò ſe ingerant, vrgeant, & ſentiantur.

2. Orationem quoq; frequentem ad ſedandos & ſanandos ſcrupulos eſſe efficaciſſimum antidotum, magiſtri ſpirituales docent omnes, quæ fieri poteſt, tam per ſe, quàm per alios. Nam cùm ignoremus, quid agere debeamus, hoc ſolùm reſidui habemus, vt oculos noſtros dirigamus ad Deum, ſicut docuit nos exemplo ſuo Ioſaphat Rex, *2. Paralip: 20.* Et D. Petrus Martyr, oratione liberatus eſt à ſcrupulo infidelitatis, vt teſtatur S. Anton: *1 tit: 3. cap. 10. § 10.*

3. Obedire ſuperioribus: præcepto, ac determinationi eorū acquieſcere, ſingulare medicamantum eſt. Quidam diſcipulus S. Bernardi, adeò premebatur ſcrupulis, vt Miſſam celebrare non auderet. Sanctus autem dixit ei: vade frater, & in mea fide (hoc eſt mea conſcientia, vel mihi fidens) celebra. Obediuit ille, & omnis ſcrupulus perpetuò receſſit. Sed dicet ſcrupuloſus. Vtinam talis eſſet prælatus, qualis erat Bernardus (qui Sanctus & doctus fuit) cre-

derem facilè imperanti, & acquiescerem consulenti: Nunc autem cum superioris mei paruam peritiam, & modicam aut nullam pietatem videam, non audeo meam conscientiam, suæ fidei comittere. Respondet Gerson: Quisquis ita dicis & sapis; erras & deciperis: debes enim ei obedire non vt homini, sed vt Deo iubenti, cuius vicem gerit, nisi præcipiat ea, quæ apertè sunt contra Deum aut præcepta regulæ.

Dices, quod si ille errauerit? ℞. Aut non errabit, Deo ipsum dirigente: aut si ille errauerit, Deus non imputabit tibi peccatum: atq; adeò excusatum te habebit.

Similiter obtẽperandum est Confessori, nam quando hic est insigniter pius, & egregiè eruditus, scrupulosus tenetur ei credere, imò nec alios consulere: aliàs peccaret saltẽ venialiter (*vt Nauar: in Cõsil: docet*) & si is quoq; errauerit, pœnitẽs excusabitur à peccato: imo & ab excommunicatione, si qua irretitus esset, nec teneretur quærere absolutionem: ac proinde esset in bono statu salutis futuræ

tur, ægratiæ præsentis, & participationis suffragiorum, seu bonorum spiritualium omnium, quæ fiunt in tota Ecclesia. *Nau: lib: 5. Consil: 2. de pœn: & remis.* Standum etiam est consilio virorum bonorum peritorumq;, submittendo se iudicio eorum. Vnde narratur in historijs Ord: Præd: quod cum quidam defunctus apparuisset cuidam fratri eiusdem ordinis, interroganti de suis scrupulis, respondit: Consule discretos, acquiesce eis. Quod si hi quoq; errarent, consilium capiens excusaretur.

4. Ipse quoque scrupulosus, potest & debet sibi consulere, recurrendo ad iudicium suum, maximè, si doctus sit: imò verò antequam alios adeat, seipsum priùs recolligat, & assuescat seipsum iuuare explorans suum opus, ac intentionem, perpendens an deliberatè fecerit, vel subreptio consensum subitum extorserit: perpendat firmitatem, quam in bono proposito habeat: consideret circumstantias omnes, aduertat se scrupulosum, & ita conscientiam deponat, hoc est pro peccato non reputet id quod ei

pecca-

peccatum esse videtur, & quamuis hæsitatiorem sentiat, non curet.

5. Multum quoq; proderit, auertere animum à cogitatione scrupulorum, rerum tristium, & aliorum ex quibus ipsi nasci possent: & occupare eum circa res iucundas, honestas, & vtiles.

6. Prætereà contemnendi sunt scrupuli, ita vt contra ipsos sæpiùs factitetur, non curando eorum murmur, & contradictionem. Neque enim hoc scrupulosus temerè faciet, sed cum ratione probabili, credens se esse scrupulosum, eò quod experiatur se frequenter leui ex causa, & absq; solido fundamento dubitare, ac propterea turbari: aut sciens se ab alijs pro scrupuloso haberi. Nec refert quod euidenter, & certò non sciat esse scrupulum, quia sola credulitas scrupulosi, quando est in fauorem eius, habenda est pro certitudine: quia in pacata conscientia esset absq; vlla vacillatione.

Itaque si frequenter contra scrupulos aget, tandem metum deponet, & tranquillam conscientiam acquiret: Non secùs ac ille, qui nauigare non audet. hic enim,

enim, si aliquoties conscensa naui, maria tranauerit, nauigationis pericula ampliùs non tantùm non timebit, sed etiam lætus iter suscipiet. Et equus, qui pontem vel saxum pertimescit, si aliquoties calcaribus coactus, ipsum conscenderit, tandem aliquando metum deponet: ita & qui scrupulis grauatur, si argumenta ex scrupulis consurgentia vilipendet audacter in contrarium aliquoties agẽs, tandem scrupulorum obliuiscetur, & in actionibus liberè procedet. Sicut per oppositum, si quis eis vel semel auditum præbebit, iterum atque iterum obtemperare assuescet: pluribus sensim insurgentibus, in magnam perturbationis mentem incidet, & pace interna nunquam fruetur.

Docet benè Valentia 12. disp. 2. q. 14 pun: 4. q. vlt: quem sequitur Sanchez, quod interdum præceptum est agendi contra scrupulos videlicèt, quando quis graue ex scrupulis & anxietatibus detrimentũ patitur.

7. Plurimùm scrupúloso conducet (*Nauar: ait*) statuere ob oculos, per imaginationem, Vultum illum speciosissimum &

mum & benigniſſimum Chriſti, qualem olim contemplabantur homines, dum conuerſaretur cum eis, doceret ſimplices, ſanaret infirmos, peccatores hilariter ac beneuolè ſuſciperet, amanter tractaret, liberaliter peccata remitteret, ſalutem promitteret, errantes moneret, mæſtos ſolaretur, lapſos defenderet. Magni peccatores affectum & vultum beneuolum, auxilium quoq; promptum experiebantur: quantò magis decet, pias ac morigeratas, quamuis ſcrupulis agitatas, mentes, ſibi polliceri de benignitate amantiſſimi Patris? certè diſplicet ei hæc anxietas, & parua de eius bonitate perſuaſio, ac ſi crudelis Tyranus, ne dicam carnifex eſſet, & hoſtis diligenter obſeruans minimos noſtros lapſus, neſciens nec volens compati infirmitatibus noſtris. Equidem talibus imaginationibus grauis ei iniuria irrogatur: multoq; magis illis Deus irritatur, quàm grauiſſimis exceſſibus fiduciam in Deum non excludentibus, & veram pœnitentiam includentibus.

8. In perplexitate ſcrupuloſorum, vita bo-

vita bonorum debet eis eſſe viuendi regulá, quam intrepidè imitari debebunt: & tantò magis, quantò aut meliores fuerint, aut prudentiam eruditionemque cum bona vita coniunxerint, quia ſemper creditur, eos habere bonum iudicium & affectum, ſeu intellectum & volnntatem. Neq; fas eſt ſcrupuloſos habere malam perſuaſionem de eis, credendo ipſos habere laxam conſcientiam, ſuam verò meliorem, hoc enim ſuperbiæ nota eſſet, melioribus ſe præferre.

9. Non debet ſcrupuloſus confiteri dubia & ſcrupulos; ſed ea ſolùm, quæ manifeſtè cognoſcit eſſe peccata, abſq; vlla hæſitatione: aliàs ſi voluerit omnia ſua dubia ſemper confiteri, perpetuò manebit cauſa, occaſio, & origo ſcrupulorũ. Imò poſſet inueniri quiſpiam adeò ſcrupuloſus, vt ipſi & ſuadere & facere expediat, vt non exiſtimet aliquid eſſe mortale, niſi ita manifeſtum ſit, quod poſſet iurare, illud eſſe mortale; neque confiteatur niſi quæ iuramento confirmare valeat, quod fuerint peccata mortalia (*vt ait Sa, colaudatus à Sanchez*) & quod

quod nunquam ea fuerit confessus: similiter, non putet se in mortale consensisse, nisi ita certus sit vt id iurare audeat. Hoc autē ex qualitate scrupulosi iudicādū est.

Fundamentum huius est: quia (*vt inquit Sanch: Mor: lib: 1. cap: 1. Num: 20.* Si dubitans est vir bonis moribus imbutus, timidæque conscientiæ, credendum est, cum non perfectè consensisse: quia cum mortale ingenti odio prosequatur, si ipsum omninò admisisset, facilè discerneret. Secùs de viro prauo ac perditæ conscientiæ: nam cùm illud paruipendat, si non consensisset, nullam dubitationem haberet. Idem de alijs expressis intellige. *Medina quoq; 1. 2. q. 74. a. 8. fin: idem dicet his verbis:* Si qui dubitat, sit vir probus, qui non cognoscit se affectum ad res turpes, inclinet in partem meliorem, & credat se non consensisse: si verò sit homo desidiosus, & conflictatur quotidie cum suis passionibus, & sæpènumero cadit, declinandum est in partem deteriorem, & existimandum quòd consenserit.

10. Quando occurrunt diuersæ opiniones Doctorum probatorum, licebit benigniorem eligere bona conscientia, quamuis sit minùs probabilis, & minùs tuta: dummodò deposita conscientia ipsi adhæreas, & sic bona fide agas.

11. Vtendum etiam est insigni illa virtute Epikiæ siue æquitatis (*de qua D. Th: 2 2. q. 120. D. Anto: hic, &c.*) præsertim in intelligendis præceptis superiorum, statutis & legibus, persuadendo sibi, non peccare eum, qui implet legem secundùm mentem legislatoris, licet verba offendat vel transgrediatur. *Exemplū.* Lex instituit deposita reddi. Hoc autem aliquando solet esse nociuum, vt si gladius redderetur furioso, & thesaurus impugnanti patriam. Similiter, si lex patitur duos sensus: qui in benigniore seruaret, non peccaret, quamuis in duriore violaret. Hinc licitum est præcepta Dei, Ecclesiæ, Prælatorum, & Iudicum in foro conscientiæ benignè interpretari, dummodò id rationabiliter fiat, & vis non inferatur intentioni eorū, neq; verba legis aut mandati detorqueantur, vel corrūpantur, sed in proprietate seruētur.

Ratio

Ratio eſt. Quia præcepta Dei & Eccleſiæ, non ſunt ad tollendam omnem ſpiritualem dulcedinem, qualis certè tollitur, quando nimis ſcrupuloſè & timidè interpretantur *S. Ant:* Adhuc propter eãdem virtutem, non peccat, qui in dubio obſeruat legem, ſecundùm conſuetudinem inter bonos & prudentes. Conſuetudo namq; radicata & aucta, aliquando etiam ipſam legem tollit & abolet: Nimirum in his, quæ non ſunt intrinſecè mala, ſed tantùm extrinſecè, (eò quod vetantur:) in his enim præualet communis vſus & iuri derogat: (non autẽ in his quæ ſunt cõtra legem naturalem & Diuinã.) Illa prima prohibita vel præcepta qui non ſeruat, vbi & quando eſt impoſſibile, aut valde difficile, non peccat. Aut qui non ſeruat, quia pro ſtulto haberetur. Et qui contra legem facit, non ex contemptu, ſed ratione alicuius periculi conſiderati, bona fide, credens ſibi hoc licere. *D. Anton: Syl: For.* Ratio eſt, quia nec Deus, nec Eccleſia, per ſua præcepta intendit obligare ad vix poſſibile, ſi quidem onus eius leue eſt, *Math: 11.*

eſt, *Math: 11.* Et neque Deus, neque Eccleſia, intendit aliquem obligare, cuius executio fieret ridiculoſa, & obſeruans ludibrio exponeretur, ſaltem apud diſcretos & probos viros: aut ſi præceptũ implens, fatuus reputaretur. *S. Antoninus.* Vnde non acceptat (*inquit*) Deus vota indiſcreta & ſtulta, ſed deteſtatur: diſplicet enim ei ſtulta promiſſio; Porrò virtutis huius munus eſt, conſiderare omnes circumſtantias legis, ſcilicèt, intentionem authoris, tempus, loca, cauſas, præſentem neceſſitatẽ, vel periculũ, &c.

12. Scrupuloſus non debet moueri quibuſdam dictis quæ in ſpeciem videntur eſſe in fauorem & fomentum ſcrupulorum, in conturbationem verò ac terrorem ſcrupuloſorum.

Primum eſt. In dubijs tutior pars eligenda eſt: propter hanc enim propoſitionem, ſcrupuloſus eligit viam rigidiorem, quia ei tutior eſſe videtur. Sed hæc propoſitio benè intelligenda eſt. 1. Quod eligere viam tutiorem conſilij eſt, non præcepti: aliâs oportet ingredi omnes religionem, in qua tutiùs viuitur, quàm in ſæculo.

Satis

Satis ergo eſt eligere tutam. Sicut diuerſis vijs itur ad vnam eandemq; ciuitatem, licet vna ſit tutior quàm alia: ſic ad ciuitatem cœleſtem alius ſic, alius aliter vadit, & quidem tutò, licet aliquis tutiori modo & via.

Prætereà hæc propoſitio intelligenda eſt, in vero dubio, in quo quis ſe habet, tanquam in æquilibrio, hoc eſt æqualiter, non magis propendens ad vnam partem quàm aliam. Scrupuloſus autem adhæreret vni parti, à qua per leuem rationem dimouetur.

Secundum dictum eſt S. Greg: relatum diſt. 5. cap: *Ad eius*. Bonarum mentium eſt, ibi etiam culpas ſuas agnoſcere, vbi culpa non eſt. Idcirco ſcrupuloſi hac propoſitione moti, trepidant timore, vbi non eſt timor.

Hæc quoq; propoſitio benè intelligenda eſt, & prudenter interpretanda. Veriſſimùm enim eſt, talem diſpoſitionem mentis eſſe bonum ſignum, mentis ſcilicèt timoratæ, Deum præ oculis habentis, etiam ei in minimo diſplicere vitantis: nihilominùs talis mens dirigenda & corrigẽda eſt, ne denegeret & aberret. Quamuis enim iſta propenſio in bonum ſit bona, ſecundùm ſe conſiderata, tamen ratione annexi poteſt eſſe inordinata, ac proinde non bona ratione iudicij, in quantum malè iudicat, dicens, aliquid eſſe tale, cùm non ſit, quod ex defectu ſcientiæ ac iudicij prouenit. Itaq; hæc mens ex parte, bona cenſenda eſt, non ex toto: vt autem ſit ex toto bona, regulis prudentiæ moderanda eſt.

Tertium dictum. Tene certum, dimitte incertum. Scrupuloſis autem certior eſſe videtur durior ſententia, quàm benignior. ℟. In moralibus quæ tantam varietatẽ habent, nullibi poteſt eſſe certitudo euidentiæ (*quam dicunt Mathematicam*) ſola ciuilis, moralis inuenitur, quæ eſt per humanas coniecturas, rationeſq; probabiles, hoc eſt, quæ omnibus aut pluribus maximè ſapientibus veræ videntur.

Colligitur autem certitudo moralis ex vno trium modorum: Ex peritorum authoritate, quod pertinet ad incipientes.

Ex propria eruditione, quod congruit proficientibus. Ex cir-

Ex circumstantiarum circumspectione, quo ad perfectos.

Et cùm talis tantùm certitudo inueniatur, tam in rigida, quam in benigna sententia: illa, quæ rigidior est, non debet præualere contra benignam sua asperitate incertitudine, aut probabilitate: imò viceuersa benignior potest esse certior, & Deo acceptior.

Quartum, quod opponitur, est: Qui adhæret opinioni laxiori, videtur se exponere periculo peccati mortalis: Nam si illa sit (sicut esse potest) falsa (& quidem faciliùs, eò ipso quod laxa est) contraria verò, quæ durior, est, vera: nonnè operãs secundùm laxam peccabit? Et sic, *qui amat periculum, peribit in eo.* Eccl: 3.

℞ Qui sequitur opinionē laxam, probabilem tamen, neq; contra conscientiam agit, etiãsi minùs sit probabilis, neq; se exponit periculo mortaliter peccandi, formaliter, id est, ex intentione, & quòd illud peccatum ei imputetur, quia non temerè sed prudenter operatur, ductus videlicet ratione probabili: quamuis interdum id quod fit, ex parte sua sit peccatum, quod

potest dici, exponere se periculo peccãdi, materialiter. Sed hoc nihil nocet: quia operatio non requirit omnimodam certitudinem. Alias vix alicui operari liceret, cùm res practicæ difficillimæ cognitu, & varijs opinionibus subiectæ sint. Sufficit itaq; sola probabilitas, quæ non excludit de opposita opinione formidinem. Non enim Deus nos obligat ad habendam scientiam, hoc est notitiam certam & euidentem, (quæ non potest haberi à nobis,) nec requirit illam in moralibus: sed est contentus, vt operemur bene, secundùm probabilem credulitatem, quæ hîc inuenitur. *Nau: Conf: 2. lib: 5. de Pœniten: & remis.*

Quintum dictum ex Prou: 24. *Septies in die cadit iustus.* Hoc quoq; solet torquere scrupulosum: si quando in præparatione ad confessionem peccata recordari non potest. ℞. Casus iusti frequens in die, non est mortalis, *vt declarat D. Th* sed venialis. Et præterea, *vt Gran: addit*, spectat ad peccata omissionis non commissionis. Numerus autem certus pro incerto ponitur, plùs minùsuè. Itaq; non

eximitur etiam ſcrupuloſus à tam frequẽti lapſu, ſed animatur, ne proptereà ſit anxius, tum quia tales caſus ſunt veniales, qui non neceſſariò ſubduntur clauibus Eccleſiæ in confeſſione, tum quia ſunt dificiles cognitu, & multò difficiliores numeratu; tum quia miſericordiæ Domini numerari non poſſunt, quibus potiùs niti debemus, quàm noſtris conatibus.

Sextum, planè apparens terriculum. Si in articulo mortis eſſes, non auderes, cum hoc ſcrupulo non expiato, mori.

Reſpondet in primis Sylu. In articulo mortis multa facienda ſunt, quæ extra ipſum facere non conuenit, nec expedit. Alioquin facilè in amentiam vel deſperationem incideretur.

2. Corduba. Etiam in illo articulo ſcrupuloſo conſultiùs eſſet contemnere ſcrupulos, ex Confeſſoris aut docti viri iudicio.

3. Sicut licitum eſt in vita, ita licitum etiam erit in morte ſequi opinionem probabilem, quamuis laxiorem: & ſicut in vita non imputatur ſic operanti prudenter, ad peccatum, ita & in morte: Imò tunc vel maximè expedit conſcientiam tranquillare, pijs ac doctis obedire, quàm maximam fiduciam de Deo concipere: ipſum non tanquam Tyrannum crudelem aut hoſtem ſuſpicere, ſed tanquam Patrem benigniſſimum, & infinitè, ineffabiliterq; bonum, in deſpectum diaboli turbantis cõſcientiam bonam.

§ VI.

Nunc de ſpecialibus tàm ſcrupulis, quàm remedijs agendum eſt.

Scrupuli varij ſunt, & poſſunt reduci ad nouem Capita. *1. Ad cogitationes. 2. Ad ſubitos motus. 3. Ad geſta & gerenda. 4. Ad Confeſsiones. 5. Ad Communionem. 6. Ad deuotiones. 7. Ad curioſitatem ſciendi de ſua ſalute. 8. Ad putatam carentiam ſcrupulorum. 9. Circa baptiſmum.* Sed in particulari numerabuntur viginti genera ſcrupulorum.

In cogitationibus ſcrupulus triplex. *Turpitudinis, Infidelitatis, & fœdæ blaſphemiæ.*

1. Inprimis itaq; turpes cogitationes, etiam

etiam resistentibus, importunè se ingerere solent: & ideò dum incidunt in timidam conscientiam, eam conturbant, propter dubitationem, aut potiùs suspicionem consensus.

Remedia.

Primum. Nosse oportet, nunquam esse peccatum mortale in talibus cogitationibus, nisi cum voluntas deliberatè ac plenè consentit, hoc est, spontaneè oblectatur illis voluptatibus internis, gaudens quod adsint, easq; detinet eò quod illi placent: vel saltem cum periculo cōplacendi sibi in ipsis, vt superiùs declaratum est.

Verùm, quando displicent excruciantq;, signum est, quod eis non consentitur, sed resistitur, atq; ideò cedunt in meritum propter illam molestiam toleratam. Sed quod tales seducit, est, quia ob ab animi pusillanimitatem, aut phantasiæ perturbationem, nequeunt discernere, inter cogitare, seu tentationem sentire, & consentire. Cùm tamen ista plurimùm distent, neq; semper statim ac senti-

sentimus, consentimus: Sentimus autem sæpiùs, etiam cùm nolumus, suppeditante nobis talia, carne corrupta: quæ etiam D. Paulo Apostolo satis molesta fuit.

Alios quoq; Sanctissimos viros, turpes cogitationes infestabant: quia fomes, qui est procliuitas appetitus sensitiui ad bona sensibilia rectæ rationi contraria, nobis nolentibus parit inordinata desideria, seu insurgentes motus subitos & indeliberatos circa varia genera peccatorum, quos cohibere, non est in nostra aut vllius hominis potestate, propter corruptionem naturæ per peccatum originale. Est tamen in potestate nostra, cum Dei auxilio erumpentibus non consentire. Ponit quidam appositum huius rei simile: Cultro quamuis accidat rubigo, non tamen imputatur cultrario, quia non prouenit ex intentione eius, sed ex conditione & necessitate materiæ, in qua ipse operatur: ita & turpes cogitationes quæ accidunt alicui, quia sunt præter intentionem hominis, & pullulant ex conditione & miseria naturæ corruptæ, absq;

cooperatione & consensu eius, nullatenus imputantur ei.

Secundum remedium. Tales cogitationes sine nobis ortas contemnere, eis non respondere, non moueri, neq; immorari, examinando de consensu. Nam si hoc feceris, statim nouæ difficultates, imò & vacillationes de consensu exorientur, te multò magis turbantes.

Tertium. Nihilominùs tollendæ sunt omnes occasiones, quæ possunt tentationes & tales scrupulos inducere, vt est otium, negligentia, curiositas, familiaritas, quamuis honesta, si sit periculosa, præsertim cum altero sexu, aspiciendo, alloquendo, audiendo. &c. Tales enim occasiones solent non rarò causare, non tantum scrupulos, sed etiam lapsus. Præcipuè verò turpes cogitationes, nullo prætextu admittantur, sed statim abijciantur.

Quartum. Occurrente occasione loquendi, videndi, antea recollige, & bono proposito arma te. Si deliberatè quodlibet opus agressus fueris, & te tali armaueris fortitudine, non facilè succumbes tentationibus, neq; scrupulis agitaberis.

Quintum.

Quintum. Auersio faciēda est à turpi cogitatione, & subroganda aliqua honesta.

Sextum. Difficultate crescente ad Christum suspirandum, signum crucis in pectore imprimendum, B. Virgo, S. Angelus Custos, & alij sancti implorandi: & alia quoq; secundùm loci opportunitatē sunt facienda, absq; nimio tamen conatu, ne fortè magis inualescant & vrgeant. Quòd si hæc non prosint, inferat sibi dolorem aliquem sensibilem, leuem tamen & discretum, vt puta, pungendo corpus acicula, vel ad modicum tempus subijciendo manui ignem papiraceum. Durantibus verò adhuc, consensum non præbeat, Deo se commendet, confidens in Dei misericordia, ei tales tentationes non nocituras, sed ad insignem coronam profuturas.

Septimum. Tales cogitationes de Confessarij periti consilio non confiteatur, nisi certò constet de consensu.

2. In cogitationibus scrupulus est circa fidem: Nam quibusdam solent in mentem venire cogitationes infidelitatis, quas dæmon, vt plurimùm suppeditat, ita vt eis

vt eis videatur, aliquem ſibi loquentem ad aurem audire, vel etiam ſeipſos intus dicentes: *Ego nego Deum, dæmoni me trado, Chriſtus non eſt verè in Sacramento: Impoſsibile eſt in natura diuina eſſe tres perſonas, Deus non eſt iuſtus.* Videntur inquam iſta ſibi dicere vel dici, imò etiam conſentire, atq; ſe eſſe hæreticos.

Remedia.

Primum. Scire debent iſti ex omnium Theologorum & Canoniſtarum doctrina, quod ad hæreſim duo requiruntur, *Error* ſcilicet & *pertinacia. Error* quidem, qui ſit contra fidem: *Pertinacia* verò conſiſtit in eo, quod quis ſciens & volens tenet aliquid contra Eccleſiam Catholicam.

Porrò: qui inuitus patitur tales errores, vel in fide dubietates, non eſt pertinax, ac proinde non tantùm non hæreticus, ſed neq; alicuius culpæ reus, quamuis ſibi videatur conſentire. *Sanch: Moral: lib: 1. c. 7. n. 13.*

Nauarus autem Conſ: 5. lib: 1. Non deſinunt, *inquit*, habere fidem, qui ſcrupulis anguntur, etiamſi eos omninò expellere nequeant. *Conſ: verò 9. lib: 3. n. 4.* Non dicitur, *inquit*, dubius in fide, qui habet ſcrupulum, hoc eſt aliquod motiuum cõtra fidem, modo credat eam: ſed qui deliberata mente ita dubitat, vt nullã partẽ credat. Idem docet cap. *Si quis.* de pœnit.

Et in Manual: c. 11. n. 22. Subreptitia dubietas & non deliberata, maximè illa, quæ renitente voluntate euenire ſolet, & cõtra voluntatẽ illã habentis, perdurat: vel non eſt peccatum, aut ſolùm leue. Et multò minùs ſcrupuli, qui contra fidem exoriri ſolent, & contra voluntatem habiti moleſtè perdurant.

Graff: lib: 2. Deciſ: c. 8. n. 9. Nullus eſt quin aliquando ex carnis ſtimulo, & ſcrupulo conſcientiæ, non dubitet in fide: ſed quia dubitationi, ex ſcrupulo cõſcientiæ & ex primis motibus prouenienti, non inſiſtitur, ſed reſiſtitur, conformãdo ſe fidei Eccleſiæ, ideò non inducitur hæreſis. Et potiùs eſt pœna, quàm culpa. Vnde & meretur; ſicut & is qui inuitus polluitur prauis cogitationibus.

Secundum. ℞. Perpendendo rem deprehendemus, vel ex hoc, conſenſum defuiſſe:

desuisse, quod has tentationes patiens credit se Hæreticum; ac proinde, illud quod cogitat, iudicat esse falsum & hæreticum. Qui autem sic iudicat, non potest esse aut dici Hæreticus: Hæreticus enim contrarium potiùs reputaret, falsũ, & quod in animo versat, verum.

Est quoq; aliud signum dissensûs, moraliter certissimum. Quia sic vexati, ingenti pœna afficiuntur, qua si odio habentes errorem, tanquã veritatis Catholicæ amantissimi.

Addunt Theologi & tertium signum. Quod non tantùm, cùm illa tentatio durat, affliguntur, sed etiam cum primùm transijt, tristitia afficiuntur, signum itaq; est, quod deest pertinacia, requisita ad hæresim: qui enim pertinax esset, non tam facilè resipisceret.

Tertium ℞. Meminisse oportet tales infidelitatis cogitationes, multoties ex dæmonis suggestione prouenire, ad impediendã tranquillitatem bonarũ conscientiarum, vt à Christi via talibus difficultatibus ac molestijs deterritæ retrocedant: vnde flagitiosis, raró hæ accidunt, quia eos vinctos, & quasi suos dæmon possidet

sidet (*Suar*) sinitq; eas in quibusdam quietos esse, ad decipiendum.

Quartum. Aliquando etiamsi dæmon non suggerat, ipsa natura suppeditabit, nec tamen fides amittitur. Nam hæc eadem fides compatitur motus dubitationis, ob tres causas. 1. Quia dogmata sũt supra naturam, ad quæ intellectus ex se suaq; naturali virtute pertingere non potest, sed tantùm fide adiutus. 2. Quia quamuis hæc sint reuelata à veritate infallibili, in se tamen euidenter non cognoscuntur, sicut cognoscẽtur in patria; sed tanquam per nebulam & ænigmata, obscurè apprehenduntur. 3. Vnde, quia intellectus ea credit ex imperio voluntatis & non ex se est assecutus, ideò non quiescit. *D. Th: de verit. q. 10. 12. 2. Vide alia loca in tabula*, ℣. *Fides 143.* Propterea autem omnibus, aut ferè omnibus tales cogitationes contra fidem exoriri subreptitiè solent, vt inferiùs ex Bonau: dicemus, & supra ex Graff: diximus.

Quintum remed. Optimum consilium est, tales cogitationes scrupulosum vexantes, prorsus contemnere, atq; ita se gerere, ac si nihil menti occurreret, in

illis non occupari vel morari, ſed animum ad alia diuertere. Nam (*vt dicitur Sap: 9*) difficilè æſtimamus, quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus cum labore: quæ in cœlis ſunt, quis inueſtigabit?

Dogmata fidei, cum tempore, & ſenſim Eccleſiæ reuelabantur, & nec dum omnia ei nota ſunt, quamuis Sanctum Spiritum, omnem habentem ſcientiam, magiſtrum habeat: tu autem qui membrum Eccleſiæ es, & quidem ſatis hæbes, vis omnia in præſenti ſtatu comprehendere, & penetrare? In ſimili tentatione ſatis eſt tibi credere, & profiteri, quod credit & confitetur Eccleſia: ſcrutari verò, cur, & quomodo, non iuberis imò prohiberis, ne erres & à gloria opprimaris.

Sextum. In reuerentiam myſterij, contra quod quis tentatur, exerceat aliquod ſignum pietatis, vt genu flexionem, aut actum fidei, tentationi contrarium: vel dicat: Omnes errores damno, ſuggeſtionibus non conſentio, doctrinam Eccleſiæ in omnibus & per omnia teneo.

3. Tertius in cogitationibus ſcrupulus, rariſſimus quidem, ſed moleſtiſſimus eſt fœdarum blaſphemiarum, circa Deum, aut Sanctos eius. Ita, quod aliqui quicquid de Deo, aut Sanctis cogitauerint, vel imaginem ſacram aſpexerint, legerint, audiuerintq́; , ſtatim inſurgunt turpitudines carnales, interdum autem videntur ſibi quaſi figuras quaſdam laſciuas, circa ſpiritualia aſpicere, &c.

Remedia.

Primum remedium eſt. Scire iſta phantaſmata, diaboli operâ, vt plurimùm fieri, vt nos à bono auertat, cor diſtrahat, & in deſperationem inducat. Dæmon eſt, qui non tantùm ſuggerit, ſed etiam agit, homo patitur. Eſt iſte latratus canum infernalium: eſt tanquam hominum perditorum, obſcænus ſermo circa oſtium & feneſtras honeſtiſſimæ puellæ, fugere inde non valentis, & cum afflictione ſua magna audientis. Non itaq; cenſeri debent iſta peccata, ſed potiùs afflictiones pro corona cœleſti comparanda: *Sicut reſpondit Greg: 7. S. Hugoni Epiſcopo.*

Secundum. Optimus modus vincendi eas per

eas, per contemptum, nihili faciendo eas, quia reuera sunt potiùs inanes terrores, quàm vera pericula. *Ita docet S. Bon: Opus: de profectu relig: cap: 3.* Tentationes, *inquit*, contra fidem, & à spiritu blasphemiæ, neq; euadere possumus, neq; vincere resistendo. Nam quantò magis eis indignamur, & cum eis disputamus, aut sermones habemus; tantò magis virus earum diffunditur & accenditur.

Tertium. Consolandi sunt tales exemplis similibus. Multi eximiæ sanctitatis idem sunt passi, & tamen neque fidem neque sanctitatem amiserunt. Sanctus Hugo Episcopus, per totam ferè vitam passus est spiritum blasphemiæ, sustinẽs turpes cogitationes de Deo & rebus Diuinis, noctu diuq; cum summa amaritudine. *Lege in Vitis Sanctorum editis, per bonæ memoriæ Petrum Skarga* 3. Aprilis. *Idem accidit S. Euagrio, vide* 14. Decemb. *Sancta Catharina Senen: virgo innocentissima,* (30. Aprilis.) superauit humilitate, oratione, & taciturnitate, non respondens, neque curans eas. Gregorio 9. datus

datus est digitus S. Mariæ Egniensis, ad restitendum tali spiritui blasphemiæ. *vide totam vitam eius* 23. Iunij. *Lege & alias medicinas apud Skargam.* April: 3. *in Appen.*

Quartum. Bono animo sint, qui hæc patiuntur oportet, & ne vel modicum contristari debent. 1. Adeò enim non consentiunt (quamuis fortè sibi consentire videantur) vt etiam propterea affligantur. 2. Ne super eos gaudeat inimicus: ad hunc enim finem efficit talia diabolus, vt turbet eos. Cùm itaq; viderit conturbatos, lætatur; sed cùm videt aliquos talia nogligere, confusus recedit. 3. Quia corona pro afflictione manet.

4. Occasione quoq; subitorum motuum, impatientiæ, iræ, inuidiæ, odij, scrupuli oriuntur. Qui si peruenerint ad verba conuitij aut iuramenti, vel etiam ad verbera, absque plena deliberatione, turbant conscientiam, non distinguentem inter voluntatem subreptitiam & deliberatam, aut scrupulosè credentem se cum bona deliberatione ista admisse.

Reme-

Remedium.

Sanè perpendendum est rationabiliter opus, & animi præsentia seu libertas, quæ per tales primos seu subitos motus præuenitur & præpeditur. Neq; credendum est, eos esse vitia moris, sed naturæ tantùm, non culpæ, sed pœnæ Et Sãctissimi quiq; viri (excepta B. V. ex singulari priuilegio) ab eis immunes non fuerunt, quamuis per per Dei gratiam quàm plurimi resistebant, nonnulli ex fragilitate humana succumbebant, sed posteà Deo auxiliante resurgebant. Prouenit hoc ex corruptione naturæ humanæ per peccatum originale : ob quod appetitus sensitiuus rebellis factus est rationi, tendens in exteriora inordinatè, & subministrãs talia desideria, vltionis, &c.

5. Scrupuli, qui vexant circa res gestas, dum aliqui ob leues coniecturas suspicantur actiones suas præteritas, fuisse peccata morralia, vnde communicaturi, aut celebraturi, sæpiùs reuertuntur ad Confessorem, & postquam recesserint à confessario, statim suboritur nouus scrupulus,

scrupulus, qui eos æquè ac prior inquietos facit, stimulatq;, vt iterum ad Confessarium redeant, cum magna eius molestia, aliorum offendiculo, & nullo suo fructu, vt inferiùs pleniùs dicetur.

Remedia.

Primum. Tales srupulosi perpendant suam conditionem, & ad quid obligentur sub peccato mortali, siue quatenùs homines sunt ex lege naturæ, siue quatenus Christiani ex lege Euangelica, siue ratione sui status & muneris: Et cùm hoc cognouerint, considerent, an omiserint facienda, vel commiserint vitanda.

Secundum. Deliberent secum, & actionem examinent, an fuerit peccatũ. Nam multa excusant à peccato, vt obliuio, inaduertentia &c. Deinde an fuerint mortalia vel venialia. Et an possint iurare, quod peccatum per obliuionem omissum fuerit mortale. Nam si veniale, non curent: si certũ mortale, videant si opportunitas sit redeundi ad Confessorẽ, absq; eius molestia, & aspiciẽtiũ admiratione, si Confessor occupatus, aut alij malè interpretarentur: vel iam vnà cum alijs sumptu-

ſumpturus eſt Euchariſtiam, ſumat cum lætitia cordis, in commodius tẽpus reijciens illius peccati confeſſionem, à quo iam indirectè abſolutus eſt.

6. Scrupulus circa gerenda. Aliqui enim de his quæ ſunt acturi, turbantur, & trepidant, nec liberè agunt, quia omnia ſuſpecta habent hærentes, an ſit agendum necne, ſitnè peccatum, vel licitum. Quod non tantùm ſimplicibus, verùm etiam doctis ſolet interdum accidere, qui ſciunt quidem in genere iudicare, quid ſit vel non ſit peccatum, quid mortale, & quid veniale: imò & in particulari tale iudicium in aliorum cauſa proferre ſciunt, ſed in ſuis actionibus eadem libertate vti non valent. Sanè *Nauarrus* vir doctiſſimus, pariter pientiſſimus, ſedecim (ni fallor) annis, ſcrupulis angebatur & detinebatur, vt ipſemet quodam in loco fatetur. Et qui alios efficaciter iuuabat, ſeipſum iuuare tunc nequibat. Alij vt ſupra dictum eſt, multa eximia patrare poſſent, ſed metuentes ſcrupulos occurſuros, non audent.

Remedia.

Superiùs expoſita, his quoq; conuenienter aptantur. Nimirum, vt prudenter ac deliberatè procedãt in qualibet actione, conſideratis negotij gerendi conditionibus, excitata & præmiſſa recta intentione: exempla quoq; piorum ac ſenſatorum aſpiciendo. Quòd ſi exempla defuerint, conſilia petantur; & ita bona fide negocium intrepidè peragatur, nihil curando internas ſcrupulorum contradictiones vel diſtractiones. Qui enim tali cum diligentia actiones aggreditur, facit, quòd ex ſe eſt, & à peccato ſi quod eſſet excuſatur. Magni autem refert, ſcire diſcernere inter mortale & veniale, aut nullum peccatum.

7. Scrupulus circa poſſibilia. Aliqui diſcruciantur ſecum cogitãtes hæc. Quid ſi comprehenderer ob fidem, & conijcerer in carcerem teterrimum, arctiſſimũ, fœtidum. &c. Quid ſi tormenta acerbiſſima adhiberentur, & mors crudeliſſima & prolixa excogitaretur, hæc vel illa. Quid tunc facerem? Retineremnè

constanter fidem, an verò ob exquisitissimos, terribilissimosq; cruciatus desererem, cum multò grauiori damnatione?

Remedia.

Ex Gersone. Non sunt faciendæ tales propositiones vel comparationes, quæ possent quidem euenire, fortè tamen nũquam accident. Quòd si in mentem irrepserint, illis non est respondendum, determinando se ad aliquam partem (cùm non adsit de præsenti casus quo quis teneatur facere electionem) ne se exponat periculo peccandi ex vtraq; parte; siue in proponendo recessum à fide, vt euitentur immania tormenta: siue in præsumẽdo de se, quasi valeat suis viribus tolerare illa tormenta. Itaq; talis cogitatio excutienda est ex animo, & alia honesta assumenda.

Secundum. Dicendum est humillimè coram Deo, si talis casus se offeret: scio quidem nunc, quomodo etiam tunc me gerere debeam, quidq; agere: imò & in hac dispositione præsenti conseruari cupio. Verùm quid eligerem tunc, prorsus ignoro; nunc autem Deum, (adiuuante eodem) offendere nolo. Et nihilominus quamuis meæ fragilitatis cõscius, non audeam ob periculũ arrogantiæ, certò promittere, me fortiter cum tormentis pugnaturum: tamen confido in Domino, quod non me pateretur tentari supra id quod possem suffere: Psal: 138 *quia oculi eius imperfectum meum vident*; & cuius instructione audeo dicere, *Ne nos inducas in tentationem.*

Tertium. Tota fiducia in Deo est collocanda, quòd ipse tunc potentissimè auxiliabitur, suppeditando patientiam: Psal: 9. *Ipse enim est adiutor in opportunitatibus, in tribulatione*: Præsertim cùm non tam nostra, quàm eius causa tunc agitaretur. Habemus huius rei præclarum exemplum sanctæ Fælicitatis in Baronio, Anno Christi. 205. quæ ob fidem, comprehensa, & incarcerata fuit. Et quoniam prægnas fuit, tempus partus expectabatur. aduenit tandem pridie martyrij. Et cũ in doloribus partus vociferaretur, audiens Notarius Tyranni, subsannabat ei dicens: Quomodo cras acerbam mortem

mortem æquanimiter suffere poteris, quæ pariens, tantam impatientiam demonstras? Respondit. Doleo & ploro, naturæ debitum hac ratione exoluens: verum cruciatus per impios Tyrannos inferendos, gratia Dei in me superabit. Quod & rei probauit euentus. Nam in crastino ignominias & crudelem mortẽ, alacriter pro Christi fide pertulit.

Poteris legere iu Vitis Sanctorum Petri Skarga 13. Februarij. *de illis Martyribus, qui annis* 30. *à diuersis Tyrannis, diuersa & acerbissima tormenta passi sunt.* Quomodo hi sufferre potuerunt? Deus suo auxilio eis præsto fuit & iuuit; idem nobis quoque in tali casu succureret, & pro sua bonitate non desereret.

Quartum. Satis est nunc habere firmũ propositum, cum Dei auxilio patienter tolerandi quamcunq; tribulationem, generaliter, non descendendo ad particulares, hanc vel illã, sũmittendo se volũtati diuinę, in õni casu ab eo permisso.

Quintum. Benignissimus Dominus noster, adeò bonus est, quod non imputat nobis peccata, quæ fortè faceremus, si in tali vel

tali occasione essemus, sed tantùm quæ fecimus, facimus, aut facere deliberetè statuimus. Actum esset de nobis. De illis innocentibus pro Christo ab Herode occisis, Doctores quidam asserunt, quod, si superstites fuissent, plures cum cæteris contra Christum fuissent, & eis, qui crucifige clamitabant, se adiunxissent: aliqui etiam in pueritia mortui si ad etatẽ peruenissent, damnari potuissent. Quod verum est absolutè, & in sensu diuiso, hoc est, seclusa Dei ordinatione. *Egregiè loquitur D. August: in hac materia contra Semipelagianos:* Non imputat *inquit* nobis Deus quæ faceremus si hoc vel illud nobis occureret: sed quæ facimus circa illud quod occurrit. Quod si non occurrat nec se offerat memoriæ aut scientiæ cum qua peccaremus, gratiæ Dei imputandum est. *Lege Suarez de Religione t. 2. lib: 3. cap: 6. N. 6. & c. 7. N. 5.*

Sextum. Porrò si talis casus eueniret, tunc imprimis ad Deum adiutorem confugiendum esset, vt scuto patientiæ armet nos: perpendendo quod deficiente patientia, dolor magis vrgeret, aprehenderetur,

deretur, sentiretur, & augeretur. Nam quantò vehementiùs animus per impatientiam reluctaretur, & tamen refugere non valeret: tantò maiori furia agitaretur: quod in omni aduersitate præ oculis habendum est. Tunc quoq; actus charitatis erga Deum producendus esset, cuius causa mors tolleraretur. Qui autem verè Deum amat, non grauatè suffert, quicquid Deus permittit, etiam difficillima, voluntati quoq; illius se libenter amans conformat.

Deinde in mentem venirent grauia & multa peccata, quibus Deum offendimus, & pro quibus mille gehennas promeruimus. Profectò talia tormenta grauitati peccatorum non correspondęrent, sed multò inferiora essent. Et comparatione æternorum acerbissimorumque cruciatuum inferni, hi momentanei, tanquam picti, ac vmbra censentur.

O quàm plausibilis fauorabilisq; permutatio.

Prætérea. Hi breui tempore durantes dolores, tandem transibunt, succedet merces in æternum duratura, voluptas, quæ

quæ obliuionem inducet omnium acerbitatum, replens omni consolatione, lætitia ac dulcedine. Exultabunt Sancti mirificè, quòd multa passi sint pro Deo, habentes autem copiosam retributionem, lætabuntur in cubilibus suis.

Talibus meditationibus animaretur & adiuuaretur in tormentis positus.

Septimum. Scrupulus est, circa peccata commissa, & eorum displicentiam. Circa commissa quidem cruciantur supra modum & quasi desperando.

Remedia.

Primum. Hæc vehemens tristitia, multoties ex amore sui & non Dei nasci solet, idò moderanda.

Secundum. Ante casum cogitare debebant Dei iustitiam & seueram punitionem: post lapsum, Dei contemplentur bonitatem & misericordiam, quæ tanta est, vt si quis omnium peccatorum mundi reus esset, quæ perpetrata sunt, patrantur, & perpetrabuntur: doleret autem sincerè, quod bonum Dominum offenderit, & firmiter proposuerit in posterum

ſterum non peccare: talis copioſiſſimam conſequeretur gratiam, quod experti ſunt plures electi & ſancti Dei. Itaq; potiùs agant pœnitentiam, cum tranquillitate interna, & hilari ſpe veniæ.

Tercium. Plùs confidant in Diuina clementia, quàm in vlla ſua ſolicitudine, neq; tantùm ſibi polliceantur de ſua puritate, vt exiſtiment, ſe aliquando poſſe præſtare opera, quæ ex parte ſua digna ſint diuina maieſtate, aut ſe forè immunes à peccato: Quia ſemper dicendum eſt, Pſal: 142. *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.*

Quartum. Abijciendum eſt quoddam inordinatum deſiderium, quod eſt hoc. Optant aliqui omnia cum ſumma tranquillitate facere, ac frui ſtatu, qui non eſt præſentis vitæ. Vnde ſi minima in geſtis imperfectiũcula ſe prodiderit, aut aliqua cogitatiuncula in contrarium exorta fuerit, ſtatim turbantur; eò quod fruſtrati ſunt ſuo deſiderio. Meminiſſe oportet, nos in ſtatu viæ, non patriæ eſſe, in fluctuoſo mari, in quo aliquando in tranquillitate, aliquando in tempeſtate nauigamus, cadimus, & reſurgimus. Lapſus tamen non ſemper ſunt æquales: nam veniales frequentiores, mortales rariores. Et pro ſanandis eis inueniuntur remedia in Eccleſia; pro his quidem Sacramentum pœnitentiæ, pro venialibus ſunt plura alia, præter Sacramentum pœnitentiæ. Adeſt quoq; Medicus benigniſſimus & peritiſſimus, ſciensq; compati infirmitatibus noſtris.

Quintum. Obſeruanda eſt doctrina S. Bonauen: ante confeſſionem præcedat diligens conſcientiæ examen: poſt confeſſionem non cogitetur de diſpoſitione propria, vel de peccatis, ſed de myſterio Diuini Sacramenti: quod in maiorẽ eius reuerentiam cedet.

9. Anguntur quoq; aliqui dubitantes, an tantùm habeant dolorem de peccatis, quantum res ipſa exigit, & quantum habere debent: præſertim, cùm videant, ſe magis dolere de morte, aduerſitate filiorum, conſanguineorum, & aliarum rerum temporalium, quàm de peccatis perpetratis.

Remedia.

Non requiritur in contritione & dolore intensio, seu conatus summus, sed satis est, substantia contritionis, in quocunq; gradu etiam minimo. Substantia vero contritionis, consistit in detestatione seu displicentia peccati vera, per quam peccator nollet peccâsse: ac proinde dolor intellectualis, qui consequitur talem detestationem, est quasi tristitia vel cruciatus in appetitu intellectuali, per quẽ non est contentus ob peccatum admissum. Hinc Chrysostomus relatus c. *Talis de Pœnit. d. 3* Quantulamcunq; & quamlibet breui tempore non despicit pœnitentiam *Et infra.* Non patitur exiguæ etiam pœnitentiæ amitti mercedem. Dolor quoq; sensus (vt singultus, planctus, lachrimæ) non requiritur, ad remissionem peccati, quo ad culpam. Quod autem magis sentiatur dolor ob mortem parentum, filiorum, vel propriam iacturam, nihil refert: neq; enim oportet, vt is dolor sit maior quouis alio, sed sufficit, vt homo pluris faciat peccatum, & ob ipsum perdi-

perdidisse Deũ, quàm quoduis aliud malũ Hinc quãuis magis & intẽsiùs persẽtiat & defleat mortem patris, quàm peccatum commissum, per quod amisit Deum: satis tamen est, si malit Deum non offendere, quàm patrem viuere, si quando daretur ei optio: qui dolor dicitur appretiatiuus, sicut primus intensiuus. Contingit ista diuersitas ex hoc, quod hæc caduca sensu percipiantur, Deus autem intellectu. Vnde ista apparentia quasi familiariora & coniunctiora, magis pungunt appetitum sensitiuum, & propterea sensualitas maiori conatu cooperatur voluntati.

10. Scrupulus. Eodem modo torquentur aliqui, quòd videntur sibi non habere tantum propositum vitandi peccata, vt malint mori, cremari, grauissima tormenta pati, honoris ac bonorum iacturam facere, quàm peccare.

Remedia.

Si quis perpenderet peccati grauitatẽ, damna quæ nobis infert, supplicij acerbitatem, Dei bonitatem, vitæ æternæ amissionem,

ſionem, certè non eſſet magnum, paratum eſſe iſta omnia ſubire. Neq; enim hoc eſt impoſſibile, (& quod nō fecerint alij,) ſed perfectum, imò ad beatitudinem neceſſarium. Nihilominùs comparationes tales non debent fieri: ſunt enim periculoſæ. Satis eſt habere, tam efficax propoſitum, vt homo malit ſubire quoduis malum in communi, quàm Deum offendere: nec debet deſcendere ad varia mortis vel malorum genera: poſito tamen caſu in re ipſa, procedendum eſt, vt ſupra in 7. ſcrupulo.

11. Scrupulus circa confeſſionem, quorũdam putantium, ſe nunquam ſatis perfectè & integrè confeſſos, eò quod aliquod peccatum aut circumſtantiam omiſerint, vel nō ſatis clarè expreſſerint: vnde cōfeſſiones crebrò repetũt, & de codē peccato ſæpiùs cōfitentur, modò his, modò alijs verbis explicantes. Et dum clariùs ſe explicaſſe credunt, magis dubitant, & iterum conantur maiori claritate explicare, quæ eis ſtatim poſt confeſſionem in mentem venit; atq; ita ſe ſuoſq; Confeſſarios fruſtra fatigant, trepidantes ti-

tes timore, vbi non eſt timor.

Remedia.

Primum. Præſcribendum eſt eis, vt omninò ceſſent à reiteratione confeſſionis eorum peccatorum, de quibus dubitant ſcrupuloſè (id eſt abſq; ſolido fundamento) ſintnè vel non, ſufficienter ea confeſſi: & ſimiliter de quibus non habent euidentem & certam perſuaſionē, quòd ſint mortalia. Alia ratio eſt de illis, qui in progreſſu temporis diſcendo, cognouerunt multa eſſe mortalia, quæ priùs iudicabant non eſſe; iſti enim rationabilem cauſam habent iterandi.

Secundum. Satis eſt in confeſſione, ipſum peccatum diſtinctè & in particulari, cum debitis ac neceſſarijs circumſtantijs explicare, ita vt Confeſſor benè intelligat naturam & grauitatem peccati mortalis. Cætera parum aut nihil curet, præſertim ſcrupuloſus.

Tertium. Talis repetitio non tantum non quietat conſcientiam, ſed etiam turbat magis, vt ipſimet experiuntur: ſicut ſitula ſæpiùs mota, aquam contentam

non clarificat, ſed turbidam facit.

Quartum. Talis quoq; anxietas ex reiteratione proueniens, impedit habitationem Dei in eis per gratiam, cuius locus in pace factus eſt: nec placet ei nimius peccati timor, & immoderata puritatis cura. Quia quamdiu Deum ita timemus, non videmur eum ſatis diligere, habentes eum de nimia ſeueritate ſuſpectum: minuitur quoq; in nobis fiducia accedendi ad ipſum, ob talem metum: quod ſimiliter Deo diſplicet, nobis autem ſummopere nocet.

Quintum. Stultum eſt ſe fatigare in eo, quod ſibi eſt impoſſibile. Nemo autem ſua anxietate deuenire poteſt, vt certò & infallibiliter cognoſcat, ſe verè ac ſufficienter contritum atq; confeſſum eſſe, abſq; ſpeciali Dei reuelatione. Neq; ipſe Deus vult nos certò ſcire, an habeamus verum dolorem & alia requiſita: ſed hæc omnia ſunt abſcondita ab oculis noſtris.

Sextum. Docet *Nau: Ench: C. 21. n. 42.* repetit idem Reginaldus in praxi. Quòd mortaliter peccat, qui ſemel benè factam peccatorum confeſſionem, iterat ſecundò, tertiò, & ſæpiùs, propter ſcrupulos, cum periculo amentiæ, ob nimiam de re triſti cogitationem, aut cum ſcandalo notabili Confeſſarij, vel notabili ſua infamia apud aliquem. Et ſi abeſt tale periculum ac ſcandalum, peccat venialiter: quia debet procurare conſcientiæ tranquillitatem, quam talis repetitio aufert vel minuit. Ideò ſemel ritè confeſſus, iudicio docti Confeſſarij, quieſcere debet, & non renouare vulnus ſuum per has reiterationes, ſed poſteriorum oblitus, ad anteriora ſe conuertat, de miſericordia Dei benignè ſperet, neq; eam ſecuritatem aut certitudinem quærat, quæ in hac vita abſq; ſpeciali reuelatione haberi non poteſt.

Septimum. Si non recordantur, an hæc vel illa mortalia in confeſſione manifeſtauerint, recurrere debent ad diligentiam adhibitam in recogitatione peccatorum, ante confeſſionem, & ad integritatem obſeruatam in ipſa confeſſione: inuentaq; mediocri diligentia, ac voluntate integrè confitendi, deponere debent dubitationem: præſertim ſi periti & pij viri

viri aut Confessoris iudicio, censentur diligentiam debitã posuisse in confitẽdo.

Octauum, ex Caietano & Nauar. Spiritualis medici consilium talibus sufficere potest ad moralem certitudinem, & securam conscientiam formandam. Quia cùm laborent tali infirmitate (scrupulorum) quæ in ipsis firmitatem iudicij circa talem materiam impedit, vehemensq; timoris perturbatio constantiam ipsis adimit, & tot dubitationibus opprimit, vt rectè ipsi iudicare non possint, nõ eis aliud restat remedium, nisi iudicio prudentum firmiter stare, neq; se periculo grauis damni spiritualis, temerè exponere.

Nonum. Quando similes dubitationes occurrunt, obseruandum est, an habeant aliquam cõiecturam, quòd sint confessi, & si hanc deprehenderint, quamuis certò nesciant, credere debent, se esse illa confessos. Quia vt dictum est, credulitas scrupulosi, quando est in fauorem eius, habenda est pro certitudine.

Nota hîc.

Quanquam nullus obligatur ad confessionem

fessionem iterãdam, semel benè factam, licitum tamen & sanctum est; vbi conscientia pacata est, absq; tædio Confessorum, ac impedimento aliorum bonorum operum, ex deuotione iterare; ad minuendam pœnam, tam ratione verecundiæ, quâ pœnitens in confessione afficitur, quam ratione efficaciæ sacramentalis absolutionis, quæ & largitur & auget gratiam, pœnam verò tollit, aut saltem diminuit.

12. Scrupulus est, nimia solicitudo confitendi omnia venialia, nullo prætermisso.

Remedia.

Primum. Hoc non est necessarium. Docet enim S. Conc: Trid: *Sess*: 14. *c.* 15. quod venialia in confessione sine culpa tacentur, & multis alijs modis extra confessionem expiantur, scilicet sumptione Eucharistiæ, aspersione aquæ benedictæ, ieiunio, eleemosynâ, recitatione orationis Dominicæ, tunsione pectoris, ingressu in Ecclesiam. &c, Atq; adeò non sunt necessaria materia confessionis, quamuis si aliquis velit ea confiteri, licitè fecerit.

Secundum. Sapiẽs benè consulit, Eccl:7. *Noli esse nimium iustus.* Nimium est hoc, quia delicta (venialia maximè) quis intelligit? quis enumerabit? Nimiũ, quia hoc procedit ex inordinato desiderio puritatis. Nimiũ, quia fiducia collocatur magis in diligentia propria, quàm in Dei bonitate.

Satis itaq; est in confessione explicare mortalia omnia, quæ post diligens examen succurrunt memoriæ. Et præter hæc, si libet, grauiora venialia, vt est semiebrietas &c. singillatim & in particulari: leuiora verò in communi referre, ac succinctè.

13. Scrupulus, eorum, qui frequenter confiteri solent, & dum se examinant, nihil prorsus deprehendere possunt, quod in confessione manifestent. Cùm itaq; ex vna parte sciant se à peccatis non esse immunes, ex altera, nullum inuenire possunt, conqueruntur & torquentur in animo, putantes se aut peccata non nôsse, aut nescire ea inuestigare, & ex conscientia eruere, ac proinde neq; benè confiteri.

Remedia.

Turbari non debent. Res enim hæc est difficillima propter duo. 1. Quia conscientiæ anguli sunt obscuri, vnde & difficilè cognoscuntur, propterea Psalmista dicit: *Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me Domine.* 2. Quia peccata iustorum, sunt potiùs omissionis, quàm commissionis. Commissionis quidem, vt furta, adulteria, percussiones. &c. quæ in faciendo consistunt, faciliora sunt, vt quæ in rerum natura aliquando fuerunt: & tamen, non raro è memoria excidunt. Peccata verò omissionis, quæ non in faciendo, sed in omittendo facere, consistunt: eo ipso quod nunquam fuerunt, non comparuerunt, non se manifestàrũt, non sunt visa, non audita, nullo sensu percepta, cognitu & memoratu difficiliora sunt.

Deinde horum peccata sunt, vt plurimùm venialia, quæ non valde sensibilia sunt, sicut mortalia, quæ animum pungunt, & vulnus renouant, ac propterea facilè memoria tenentur.

Non est ergo cur tristentur.

14. Scrupulus adhuc circa confessio-

nem. Inueniuntur aliqui qui tristes à confessione discedunt: eò quòd Confessor eos, neque monuerit neque spiritualem doctrinam dederit,

Remedia.

Primum. Sotto 4 d. 18 q. 2. a. 4. Officium per se Confessoris non est, interrogare pœnitentem, sed audire eum, verùm supposito aliquo defectu, necessitate, vel vtilitate, omninò interrogare debet. Ita etiam de monitione, consilio, vbi, quando, & cui, necessaria sunt hæc: Alioquin vbi necessarium non est: frustra fatigari, tempus terrere, alijs impedimento esse, imprudentiæ est: vbi autem adsunt omnia requisita, dolor propositus, &c. nulla necessitas est.

Secundum. Procedit hæc exactio aut ex profunda humilitate: aut aliquando ex occulta superbia, vt videlicèt collaudentur, ac propterea in vanam gloriam, aut fiduciam incauti incidant.

15. Scrupulus circa communionem: Non enim desunt, qui etiam post confessionem, quanta potuerunt diligentia, factam,

factam non audent accedere ad sanctã Communionem, eò quod se indignos existimant, metuentes illud seuerum *D. Apostoli Cor: 11. dictum*: Qui *inquit*, sumit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.

Remedia.

Primum. Ad hoc Sacramentum fructuosè sumendum, non requiritur euidens certitudo, quod sis in gratia Dei: hoc enim absq; speciali reuelatione Diuina sciri non potest vt iam dictum est.

Secundum. Si talem euidentiam haberes, adhuc deberes iudicare, te esse tali sũptione indignum dicendo cum Centurione: *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.*

Tertium. Sufficit ergo coniectura, quæ certitudo moralis dicitur. Quæ inde cognosci potest, quod accedens ad sumendum tantum Sacramentum, tantam diligentiam in purganda conscientia posueris, quantam adhibuisses ad opus magni momenti, vel ex quo maximum lucrum expectares.

Quartum.

Quartum. Dignitas est duplex Naturalis & Moralis. Naturalis non requiritur: neque enim dignitas Angelica, huius Sacramenti dignitatem exæquaret. Sufficit itaq; moralis, ita vt nullius peccati mortalis (quod nondum sit expiatum) conscius sis, & quodcunq; à te commissum sic detesteris, vt firmissimè proponas, te amplius Diuina ope non admissurum. Ad quod exequendum, vel maximè iuuabit ipsa Eucharistiæ sumptio, roburq; addet ad fortiter resistendum tentationibus.

Quintum. Non mouearis, quòd te sentias aridum, carne repugnante spiritui, dummodo tu sincerè deuotionem desideres, & ad eam seriò, moderate tamen coneris. Deus enim, qui audit desiderium pauperum, nostra verò omnia taxat, secundùm quod procedunt à voluntate, & non secundùm ea, quæ nobis inuitis, caro sensualitasq; obtrudit, qualia sunt imaginationes volubiles, phantasiæ variæ, carnis illecebræ, stimuli, appetitiones vindictæ, inconstantiæ circa agenda: quibus dum non consentimus, non culpa-

culpamur, quin potiùs meremnr.

Sextum. Qui liber est à mortali, licitè ex humilitate, poterit abstinere à sancta Communione, excusando se cum centurione: *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.* Idem licitè ex feruore deuotionis & charitatis, atque ex confidentia, alacriter ad sanctam Sumptionem se accinget, imitatione Zachæi, qui Dominum in domum suam suscepit gaudens. Longèque meliùs est suscipere, quàm abstinere, tum propter motiuum excellentiùs, tum propter immensos fructus, quos talis sancta Communio profert, virtute passionis Christi, cuius est memoriale. Inter alia verò quæ confert, est pinguedo deuotionis, corroboratio in charitate, auxilium ad superandas frangendasq; difficultates, quas caro spiritui affert in via salutis.

16. Scrupulus circa deuotionem. Affliguntur aliqui, propterea quòd in suis orationibus, alijsq; spiritualibus exercitijs videntur sibi habere cor aridum, & carere deuotione erga Deum, nullam spiritualem consolationem, suauitatem, teneritu-

teneritudinem ſentire, dulces illachrimationes, quæ talibus coniungi ſolent, non experiri. Vnde ſuſpicantur ſe peccatis aliquibus occultis inquinatos, à Deo non diligi, & reprobos eſſe.

Remedia.

Primum. Neque ſuauitas conſolationis in pijs exercitijs eſt certùm aut ſufficiens ſignum gratiæ Dei inhabitantis: ſicut neque ariditas, peccati: *Nam vt Gerſon teſtatur:* etiam flagitioſiſſimi conſolationem quandam ſentire poſſunt, non veram ſed falſam ac ſimulatam, non à Deo immiſſam, ſed à dæmone ſubminiſtratam, non ad vtilitatem habentis, ſed ad ſubuerſionem decepti. Poteſt enim diabolus vires corporis quadam tranquillitate fouere, voluptatem fingere, atq; incautos eò perducere, vt etiam ſecundùm ſpirituales vires, multum inde gaudeant, magnaq; dulcedine fruantur, adeò, vt putetur eſſe vera, quæ tamen falſa fuiſſe poſteà ex effectu deprehendetur. Ex eis enim vel ſe erigunt in ſuperbiam, vt imperfecti; aut in errore confirmantur & creſcunt, vt hæretici: aut per indiſcretas mortificationes in morbum incidunt, vel in bono deficiunt: ac in contraria virtutibus vitia præcipites ruunt, vt ſuperbi & incauti.

Secundum. Vera & bona deuotio conſiſtit in bona ac ſincera voluntate, qua homo paratus eſt, ſe ſuaq; impendere, ad Dei obſequium, illiuſq; beneplacitum in omnibus ſequi. Præterà benè interpretari, & æquo animo ſuſcipere, quicquid Deꝰ diſponit quod videlicèt hoc facit ad maiùs noſtrum bonum. Nam ſubtrahit conſolationem, facit ne ſit occaſio præſumptionis, aut neglientiæ, vanæ iactantiæ, aut alterius periculi peccandi, & adſit exercitium virtutis, inſtrumentum maioris meriti, dum ſeruitur militaturq; Deo quaſi proprijs impēſis

Itaq; totum Diuinæ miſericordiæ cōmittendum eſt & humiliter de eius auxilio confidendum, faciendo, quod in ſe eſt & ſimul petendo conſeruationem & augmentum bonæ voluntatis conceſſæ, ac demùm ſentiendo de ipſo tanquã de Patre amantiſſimo, & noſtræ vtilitatis ſtudioſiſſimo.

Tertium. Conſiderandum eſt, hoc tempus non eſſe metendi, ſed ſerendi. *Aderit tempus retributionis bonorum operum, in quo inebriabuntur eius dilecti ab vbertate domus eius.* Pſal: 35.

Quartum. Hoc quoq; ſciendum, quod in maiori periculo verſantur, qui fruuntur dulcedine deuotionis: quàm illi quibus hæc negatur. Si enim illi confidentes in illa conſolatione negligant conſiderare imperfectum ſuum, periculum eſt, ne natura corrupta, arripiat ſibi ex ea occaſionem ſuperbiæ, negligentiæ, &c. Illi verò cernentes ſuam imperfectionem, ſi in humilitate ſe exerceant, & pro virili ſuo ad perfectionem aſpirent, aſſurgereq; contendãt, acceptiores Deo erũt.

17. Scrupulus, in recitatione officij, & aliarum orationum. Nam aliqui ſolent iterare & reiterare omnia vel aliqua, putantes, ſe aut non attentè, aut non plenè protuliſſe verba, verſus, aut etiam omiſiſſe, vel integrã horã nõ perſoluiſſe.

Remedia.

Tales ſcrupuloſi, meritò debent abſtinere,

ſtinere, à tali iteratione propter multa.

1. Quia hæc iteratio, non facit animum tranquillum, imò potiùs inquietum. Nam poſt iterationem, deprehenduntur eædem vel maiores imperfectiones: ac propterea multiplicantur iterationes.

2. Quia per eam ipſa quoq; attentio difficiliùs retinetur, & faciliùs amittitur. Siquidem attentio comes eſſe debet orationis, abſque conatu vehementi, non autem obiectum vel ſcopus orantis. Qui autem adeo importunè per tot repetitiones extorquere attentionem nititur: de ea magis cogitat, ne effugiat, quàm de his, quæ profert: Ac proinde elabitur attentio ad verba, & verſatur cogitatio circa retentionem attentionis.

3. Deſcendamus ad cauſas repetitionis, quæ poſſunt eſſe Sex.

Nam vel ideò fit, quia non benè meminit, quod recitauerit. Sed ad hoc ſufficit, tùm crudelitas ſcrupuloſi, quod recitauerit: hæc enim apud eum debet æquipollere certitudini, pacatæ conſciẽtiæ: tùm probabilitas, quòd ſit ſcrupuloſus,

losus, sæpiùs ex leuibus coniecturis dubitans. Et propterea non repetens, nihil peccabit. Aut quia credit se omisisse aliquod verbum, vel etiam aliquos versus. Sed horũ omissio non inducit peccatum mortale, etiamsi sit voluntaria: eò quòd non sit omissio notabilis partis officij, quamuis scrupulosus reuera non omiserit. Quòd si certùm sit eum omisisse, suppleat post officium, & non iteret. Scrupuloso tamen, neq; supplementum concedendum est, etiamsi dubitaret de Psalmo vel psalmis omissis. Aut quia credidit se attentionem ad sensum verborum non habuisse. Sed ista non exigitur, etiam in doctis, quamuis vtilis sit. Satis enim est, quòd habeat attentionem ad verba, vt rectè ac integrè proferat, referendo ea ad Deum: hoc est offerendo ea Deo secundùm sensum, quem in Ecclesia Catholica, pij doctiq; intelligunt, animo laudandi Deum & petendi ea, quæ in illis verbis petuntur. Vel tandem cogitando aliquod pium de Deo, aut diuinis.

Aut quia existimant, se neq; ad verba attentionem habuisse, & Dei memoriam è mente excidisse. Sed satis est, quod in principio habuerint intentionem orandi attentè, saltem ex consuetudine. Nec requiritur, quòd tale propositum actu duret per totam orationem, sed satis est, quòd non sit retractatum; aut per negligentiam euagatio animaduersa non sit retenta. Sic enim durat illius intentionis virtus per totam orationem. Aut quia existimant se detrimentum vel iacturam perpessos esse: quo ad impetrationem, meritum, & satisfactionem. Sed ad ista tria obtinenda, sufficit ista virtualis attẽtio. Aut quia putant se aliquo modo peccasse, vt puta, per vanas aut turpes cogitationes. Sed hoc peccatum, quod fortè ad breue tempus incidit, vt puta, delectatio morosa, vel consensus in vindictam, non per repetitionem, sed per pœnitentiam diluitur. Si veniale, multis alijs modis deletur, absq; eo quod per repetitiones contrahatur habitus scrupulorum. Aut quia dubitat, an impleuerit, satisfecerituè præcepto Ecclesiæ de recitandis horis. Sed si habuit solam atten-

attentionem ad verba, & ſimul cogitationem deuotam ſeu reuerentialem de Deo, certè ſatisfecit. Vel ſi ſaltem in principio horarum habuit propoſitum attentè recitandi, quamnis poſteà inuoluntariè euagationem paſſus ſit, nihil refert. Hoc enim etiam ſanctiſſimis euenit, & moraliter quaſi impoſſibile eſt diuagationes in oratione non pati.

Verum quidem eſt, ſi aut à principio non haberet intentionem orandi; aut in progreſſu, habitam retractaret; aut emergentem & animaduerſam euagationem, per negligentiam, & complacentiam retineret, ſeq; ad attentionem reuocare non curaret: non ſatisfaceret præcepto. ſed teneretur reiterare officiũ. Atqui hoc, locum non videtur habere in ſcrupuloſo morigerato. Qui ergo bona fide, & cum propoſito attendendi, ad recitandum accedunt, etiamſi in fine Pſalmi aduertant, ſe fuiſſe diſtractos, nihil curent, nec repetant: ſed iterum atque iterum ad attendendum mentem applicent, & proſequantur; etiamſi non recordentur, ſe omnia dixiſſe. Quod ſeruandum

uandum eſt non tantùm in horis, ſed etiam in Miſſa, etiam quo ad verba conſecrationis. Quamdiu enim eis non conſtiterit euidenter, ſe aut verba aliqua non protuliſſe, aut quo ad attentionem, propoſitum mutaſſe, vel aduertendo voluntariè circa alia vagatos fuiſſe, credere debent, ſe ſuæ obligationi ſatisfeciſſe.

18. Scrupulus curioſæ indagationis, vel dubitationis de ſua ſalute.

Remedia.

Impoſſibile, nedum difficile eſt, certò nôſſe, citra diuinam reuelationem, ſtatum ſuæ animæ, an, videlicet ſis in gratia vel in ſtatu ſalutis, aut in ſtatu damnationis, aut ſis ſaluandus vel condemnandus. Sunt iſta abſcondita ab oculis noſtris, & nemo ſcit, amorenè an odio ſit dignus. Nihilominùs confidens bonitati Dei volentis omnes ſaluos facere, cura per bona opera, vocationem tuam certam facere. Ille quicquid facit circa te & omnia, benè & iuſtè facit, ordinatq;, & nemini facit iniuriam, imò etiam iniuſtis benè facit, & facit oriri ſolem ſuper bonos

bonos & malos. Tu fac, quod tuarum partium est, Deus autem tibi non deerit.

19. Scrupulus procedit ex eo, quod quis ignorat se scrupulosum esse, sed potiùs pacatæ conscientiæ. Vnde credit se verè, & non scrupulosè iudicare, rationabiliterq; in omnibus procedere.

Remedia.

Ita Phreneticus, tantò magis ægrotat, quantò se liberum ab infirmitate firmiùs credit. Non tamen difficile est etiam hanc existimationem auferre, nam sæpiùs dubitare in vna vel pluribus materiebus, vt in votis, excommunicationibus, peccatis, confessionibus. &c. & ex leui causa, euidens argumentum est conscientiæ scrupulosæ.

Præterea, neq; hic quærenda est certitudo: satis enim est verisimiliter credere, se esse scrupulosum, siue suo iudicio, siue aliorum censura. Et ita liberè vtilicebit omnibus prædictis remedijs.

20. Scrupulus. Interdum homines solet subire talis dubitatio: Sumnè ego baptisatus. &c.

Reme-

Remedia.

In tali tentatione perpendendæ sunt circumstantiæ. 1. Si extant vel extabant Patrini, qui vulgò patres baptismi appellantur. 2. Si parentes fuerunt Catholici & diligentes in rebus fidei ac salutis: Nã si hæretici fuerint, præsertim verò Arriani, facilè est coniectare, quid fecerint, ex his quæ facere solent. 3. Consideretur locus, in quo quis sit natus, si in sylua, ciuitate, villa, vbi Ecclesia, vel propè, aut longè. 4. Tempus, si tempore belli vel pestis, quo Sacerdotes aut trucidati, aut mortui sunt. 5. Qui tempore natiuitatis adesse potuerunt. 6. Si obstetrix fuit perita, & solita in casu necessitatis, legitimè baptisare. 7. Si aliquando auditum est à fide dignis, hoc asseuerãtibus.

2. Si post talem discussionem & examen, notitia certa haberi non possit: solida verò argumenta pro parte negatiua fuerint omninò, baptismus saltem sub conditione adhibendus esset, absq; solennitatibus, & priuatim, eò quòd ab alijs habetur & censetur baptisatus.

 Verùm,

Verùm, si leuis existimatio esset de parte negatiua, credendum est, quòd sis baptisatus, neque aliqua turbatio admittenda.

Ad extremnm autem, ita posses intra te discurrere.

Iterare baptismum non licet. Quod si scirem me nō esse baptisatum, certè vellem & desiderarem, imò & susciperem libentissimè: & nūc, si & quatenus necesse est, volo & cupio, & pro peccatis à me patratis, sincerè ob amorem Dei, doleo. Tale propositum habens, etiamsi re ipsa non esset baptisatus, saluaretur: quia tale desiderium seu votum, dicitur baptismus flaminis.

§ VII.
Quomodo se Confessarius gerere debeat cum scrupulosis.

Hic adnotandæ sunt quædam animaduersiones pro Confessoribus.

1. Inprimis autem curare debet, vt in diiudicandis his difficultatibus sit peritus atq; discretus. Nam scrupulosi solent seuerè se accusare de cogitationibus blasphemiarum, & aliorum nefandorum criminum: qui si inciderint in Confessarium imperitum & indiscretum, is multò magis eorum conscientiam conturbaret, illi verò affligerentur vehementius, & in desperationem conijcerentur. Discretus erat ille de quo Gerson refert: Fuit, *inquit*, quidam pater in his rebus versatus, multaq; experientia præditus, cui cùm Monachus agitatus molestissima blasphemiarum tentatione, quam ob rerum fœditatem explicare erubescebat, tandem aperuisset, is subrisit & dixit: Impone manum tuam capiti meo. Quo facto, subiunxit pater. Omnia illa peccata, eorumq; totum pondus suscipio in me, dummodò tu in posterum non excrucieris. Cùm autem ille Monachus vehementer miraretur, interrogauit eum pater, si aliquando ei tales cogitationes placuissent. Quo respondente, se magnoperè ab illis abhorruisse, subintulit. Ergo tu non eas agis, sed pateris. Ac ita te fatigatum, vult dæmon in extremam dedesperationem inducere. Et sic Monachus diuturna qua vexabatur molestia, liberatus est.

 2. Caue-

2. Cauere Confeſſarius debet, ne curando ſcrupuloſum, aliquam vacillationem in ſe demonſtret; quin potiùs fidenter ac intrepidè remedia adhibeat. Nam ſi quando Medicus medendo hæſitauerit, & remedia timidè applicauerit, in ægroto non poterit ſequi ſecuritas.

3. Non agat Confeſſor cum ſcrupuloſo multitudine rationũ (ſic enim ſuppeditaretur occaſio ſcrupulorum) niſi ad perſuadendum obedientiam, vt ſine diſcurſu captiuet intellectum: de ſcrupulis nõ cogitet, non examinet, non diſcurrat. Iſta enim infirmitas eſt inſtar doloris capitis, quod vt ſanetur, ſomnum & quietem requirit.

4 Stabiliat in eo obedientiam quàm promptiſſimam, vt abiecto ſuo iudicio, ſubmittat ſe omnino iudicio ſuperioris, Cõfeſſoris, viri pij ac prudentis: ita vt eorum iudicium in omnibus ſequatur, ſuo abiecto. Hoc enim traditur Tob: 4. *Conſilium ſemper à ſapiente perquire.* Et Prou: 3. *Non innitaris prudentiæ tuæ.* Alioquin nullo modo curari poterit.

5. Extra confeſſionem, raro aut nunquam

quam eum admittat, adeuntem ſe ob interrogationes faciendas de dubijs. *Hinc Vaſquez ait:* Si ſemper ſcrupuloſus Confeſſarium, aliumuè doctum, circa ſcrupules conſulat, nunquam exhauriet fõtem ſcrupulorum. Vnde & verbis aliquando tales grauiter obiurgare debet: dicendo, tales ſcrupulos eſſe amentias, & quod deberet eos pudere, tales ſtultitias fouere in pectore, cùm ſint homines rationis capaces, & cauere debent, tales ineptias alijs manifeſtare, ne ab eis vilipendantur, & pro fatuis habeantur.

6. Monere, vt piorum pacatas conſcientias habentium, exempla aſpiciant, & imitentur, qui in magna tranquillitate internа vitã ducũt. Nec de eis ſiniſtrè opinentur, quaſi illi laxiùs viuant, ſcrupuloſi verò cautiùs: alioquin nullum habebunt vitæ exemplar.

7. Inſtruat, quod omittens aliqua legis humanæ præcepta, bono animo ſeu fide, videlicet, putans, quod in tali caſu lex non obliget, non erit mortale, etiamſi allucinetur ſcrupuloſus, & lex obligaret. *Anton. Caiet. Rodriq.*

 8. Gene-

8. Generales confessiones & repetitiones confessionum, seu reiterationem peccatorum, non facilè admittat, nisi magna & euidens necessitas accesserit. Et si dubitet de diligentia in examine, sciat sufficere mediocrem, suo vel Confessarij iudicio taxandam.

9. In confessione, non permittat ad particularia nimis descendere, quia eorum explicatione magis inquietarentur: sed summariè peccata tangantur, dummodo Confessor intelligat mentem confitentis, animæ statum, & peccati speciem. Scrupulosi namq; multiplicant verba, adinueniunt exaggerationes cum magno suo pudore, & sine Sacramēti necessitate, imò aliquando cum contaminatione Sacramenti. *Gran. Exempli gratia*: Si quis peccauit cogitatione, sufficit dicere: Toties turpia cogitaui, ter, quater, & in eis consensi, seu delectatus sum. Nec requiritur, vt addatur cogitaui tale vel tale quid. *Gran. de Pœniten.*

10. Scrupulosi cogitationes semper in mitiorem partem & fauorem scrupulosi Confessarius interpretetur.

11. Cre-

11. Credùlitatem verò eius pro certitudine habeat, quando est in eius fauorē.

12. Non permittat confiteri dubia & scrupulos quos habet, sed tantùm ea, quæ manifestè cognoscit esse peccata, aliâs perpetuò manebit, causa, occasio, & origo scrupulorum.

13. Imò si nimium vexatur scrupulis, non debet confiteri, nisi ea, quæ sunt euidenter peccata mortalia, & de quibus ita certus est, vt possit iurare ipsa esse mortalia, vel (si dubitat an ea sit confessus) se non fuisse illa confessum. *Sanchez, Sa, & alij.*

Nec debet aliquid putare esse peccatum mortale, nisi tale esse certò nouerit, absq; vlla hæsitatione: vt etiam superiùs adnotatum est. Hoc autem ex qualitate hominis scrupulosi iudicandum est.

14. Comprimat nimiam solicitudinē confitendi & enumerandi peccata venialia, quæ inquietudinem generat, & multis periculis exponit, Deo autem minùs grata est. Nam ea interdum procedit ex amore sui, & inordinato desiderio puritatis (vt nihil remaneat in conscientia.

 etiam

etiam minutissimi pulueris) nec rarò ex confidentia in viribus naturalibus. *Vnde Eccl.* 7. vetatur nimia iustitia, hoc est per excessum inordinatum.

15. Eruditus quoq; ac bonæ conscientiæ vir, admonendus est, quòd ipsemet nollet in simili casu alteri dare consilium illud, quod pro se capit. Vnde colligere potest, se non ex recta ratione, sed inordinata passione ita opinari, quæ si abesset, aliter etiam de seipso iudicaret. *Caiet.* ℣. Scrupulus. Qui etiam debet alios viros pios ac prudentes aspicere, & in hoc æmulari, vt leuibus non moueatur, sicut nec illi.

Nec potest se illis præponere, credens se doctiorem aut meliorem, ipsos autem laxiores; eo enim ipso suspectus sibi esse deberet.

16. Doceat, vt aliquando sine confessione ad S. Communionem accedant, quamuis scrupulos sentiant. Si tamen in confessione vel minimum peccatum expresserint, debent absolui, si volunt.

§ VIII.

§ VIII.

De libertinis seu dissolutis.

Scrupulosis per aliud extremum oppositi sunt, libertini, laxi, & perditi dici possunt, qui post concupiscentias carnis euntes, & conscientiam cauteriatam habentes, non modò scrupulis non agitantur, sed neq; mediocri Dei timore mouentur, & in sua vita dissoluti sunt.

Remedium pro his, aliud post Dei auxilium, per orationem implorandum esse non poterit, quàm timoris Domini incussio. Introducetur autem.

1. Ex propositione pœnarum, quæ sceleratis infliguntur, post mortem in inferno: adeò certò, vt qua fide credimus esse vnum Deum, creatorem cœli & terræ, & ipsius vnigenitum pro nobis hominem factum, & in cruce mortuum, debemus etiam credere eiusdem Christi veri Dei & hominis aduentum ad iudicium, in quo resumptis corporibus, sine fine victuri, omnes homines, sententiam sunt excepturi, qua iustis æterna gloria, & iniquis

& iniquis æterna ſupplicia decernentur.

2. Ex ſuaſione, ne talis velit eſſe in ſeipſum crudelis, animam ſuam (quam poſt Deum maximi facere debet, vt pote nihil eâ intimius habens) exponendo æternis ſupplicijs, à quibus vt nos liberaret Chriſtus, acerbiſſimum ignominioſiſſimumq; crucis ſupplicium ſubijt.

3. Ex aggrauatione periculi: ſiquidē contemnens miſericordiam ſentiet iuſtitiæ rigorem, in illa terra miſeriæ & tenebrarum in qua ſceleratis eſt finis ſine fine, mors ſine morte, defectus ſine deficientia: ibi enim & mors viuit, & finis ſemper incipit, & defectus deficere neſcit. Ibi damnati viuunt vt moriantur, ſēper moriuntur, & extingui non poſſūt.

4. Adijci poteſt, quod obſtinatum eſſe in malo, diaboli eſt non hominis, qui in hac vita cadit & reſurgit, ſemperque aditum habet ad Chriſtum benignum. Et quidem mutari de bono in malum, ignominioſum eſt; de malo verò in bonum, glorioſum coram Deo & Angelis eius atq; coram hominibus qui ſicut mala vita offendebantur, ita bona ædificabuntur.

5. Etiam-

5. Etiamſi nulla expectaretur remuneratio pro vita bona vel mala, ipſa tamen obligatio exigit, vt Deo obediamus ac ſeruiamus, tum propter eius ſummam excellentiam & maieſtatem, tum propter tot beneficia creationis, conſeruationis, redemptionis, à malis præſeruationis, & alia particularia in nos collata.

6. Imò ſi per impoſſibile, neq; beneficia ab eo accepta nos ad id obligarent, obligat tamen ſufficienter humanæ naturæ conditio, quæ requirit, vt homo viuat, ſecundùm rectam rationem. Hæc autem dictat, bona ſequenda eſſe mala verò vitanda. Verùm dæmon detinet quoſdam in ſua obſtinatione, ſuggerens eis fallaciſſimum ſtultiſſimumq; præſidium. Quod videlicèt incertum ſit, an poſt ſpreta commoda & iucunditates huius vitæ, & poſt toleratos multos labores ſint habituri felicem exitum: hoc enim pendet ex vnius Dei beneplacito immutabili.

Itaque argumentantur ſic. Aut ſum ad ſalutem deſtinatus aut non: ſi ſum,

 etiamſi

etiamsi fuero pessimus, saluabor: si non, sed ad damnationem præscitus, quamuis fuero optimus, damnabor. Auferat Deus talem cogitationem: tum quia falsissima, tum quia stultissima, tum quia periculosissima Deoq; iniuriosissima. Falsa quidem in hoc: si fuero pessimus, saluabor, & optimus condemnabor. Nam si saluaberis, non eris pessimus: quia in articulo mortis emendaberis, & sinceram pœnitentiam ages, & ita finaliter non eris malus, neque in malitia saluaberis, sed in iustitia: & ita illi qui in peccato mortali moriuntur, peiores sunt. Similiter, si fuero optimus condemnabor; condemnaberis, quia ante mortem mutaberis, deserens bonitatem, & assumẽs malitiam, ac propterea non eris optimus. Meliores enim sunt illi, quos, cùm venerit Dominus (hora mortis) inuenerit in bono opere vigilantes, ac perseuerantes. Stulta verò talis cogitatio: quia non perpendit, quod etiam damnatus tantò minorem pœnam patietur, quantò pauciora & minora peccata habebit. Sicut & saluandi, tantò maiùs præmium conse-

consequentur, quantò diutiùs bonis operibus insudarũt. Vnde neq; saluãdꝰ neq; dãnãdꝰ frustra abstinẽt à peccatis, & bona opera non negligunt, sed habet quisq; suum commodum, quod non aduertere, stultũ est, Periculosa quoque, quia videtur hæresim sapere, Deo, eiusq; præscientiæ imputare, quod aliquis sit damnandus: hoc autem nullo modo stare potest, si vel ipsum hominem consideremus vel Dei præscientiæ conditionem perspectam habeamus.

Et homo quidem liberum habet arbitrium ad bonum & malum, vtiturq; hac sua libertate in eligendo: postquam autem elegerit quod ei placuit, nonnisi vnum exequi poterit, siue illud sit bonum siue malum. Vnde homo eligens malum, est causa peccati, ac proinde suæ damnationis. Porrò Dei præscientia duo continet, scilicèt finem & media. Deus enim ab æterno præsciuit finem cuiuscũque & media, quibus sit quisq; vsurus: Sed hæc præscientia voluntatem non cogit, necessitatem libertati nullam imponit, nam ita libere quemcunq; libere agere:

gere finit, ac si non esset. Si aliquis sagacissimi iudicij conijcit quempiam ex indicijs alterum interfecturum, à quo ipsũ abducit (tantùm abest, quòd adiuuet, aut consentiat) hîc propter talem solertiam vel industriam, qua præuidet & prædicit, culpabilisnè est? Minimè.

Deus autem adeònè curti visus est, vt à longè præsciuisse non valuerit, qui ab æterno in sua æternitate, omnia præterita & futura, tanquam præsentia intuetur? Et tamen admonet dicens, *Declina à malo & fac bonum.*

Non ineptum in hac materia exemplum aut simile adduci potest, de quodam infirmo & medico. Infirmus in corpore languebat, simul in mente, hoc sæpiùs dilemate vtens: si Deus sic vel sic præsciuit, &c. Vocatus medicus dixit Domine, si Deus præsciuit, te fore sanum, absq; meis remedijs sanaberis. Si moriturum, etiamsi omnia pharmaca præberem, non te iuuarem. Conuictus prudentis medici dicto, pœnitentiam egit.

§ IX

De Monstruosis.

Non desunt alij mixti (vt ita dicam) fori, ac planè monstruosi, qui perditè viuunt, & tamen quibusdam scrupulis laborant, vt circa res fidei, circa blasphemias, quæ ipsi maximè abhorent, circa vota, cõfessiones, &c.

Remedium pro his quoq; in Ecclesia Dei inueniri potest.

Inprimis enim deterrendi sunt à pessima vita. 1. Per orationem illis imponendam. 2. Nouissimorum meditationem ab eis faciendam. 3. eleemosynæ largitionem. 4. Frequentem confessionem & Cummunionem. 5. Ieiunium. 6. Status periculosi considerationem. 7. Per constans propositum deponendi eum, & vitam emendandi.

Posteà recollecti, & aliquãtulũ cautiores, ac conscientiæ timoratæ effecti, poterunt eis eadem præscribi remedia, quæ iam posita sunt pro scrupulosis.

§ X

De pacata conscientia.

De pijs

De pijs autem, qui & cautè viuunt, & ſerenam conſcientiam habent, nihil occurrit dicere: niſi quod Confeſſarij prudenter cum eis procedant, & ne turbent conſcientiam monitionibus ac inquiſitionibus minùs neceſſarijs, caueant.

Plura poterit confeſſarius iudicioſus ex hac doctrina elicere, & ea ſcrupuloſis applicare, prout Deus dederit, & occaſio, neceſſitaſuè expoſtulauerit.

Ne aliquot Paginæ vacuæ remaneant, eas implendas cenſui, quibuſdam doctrinis, nouellis præſertim ac ſcrupuloſis Sacerdotibus apprimè neceſſarijs.

1. Si Sacerdos ſumpta Hoſtia deprehendat in calice loco vini miniſtratam eſſe aquam, etiamſi ipſam totam vel illius partem hauſerit non turbetur, ſed ſtatim dolorem concipiat de negligentia admiſſa: Ne autem Sacrificium imperfectum remaneat, incontinenti ſuppleat, aliquo horum duorum modorum.

Primus

Primus eſt ex D. T. 4 d. 13. qui Miſſalibus inſertus & præfixus eſt, regulariterq; eſt obſeruandus, quando nullum imminet ſcandalum, vt puta cùm Sacerdos celebrat, præſente ſuo miniſtro tantùm, aut coram paucis prudentibus Eſt autẽ iſte:

Accipiat nouam Hoſtiã, & (ſi aliquid aquæ remanſit) alium calicem: vel extracta particula Hoſtiæ, (ſi nondum deglutita eſt) effundat reſiduum aquæ in ampullam: aut ſi modicum aquæ remanſit in calice, ſuperinfundat vinum conſecrandum. Tunc præmiſſa oblatione incipiat conſecrationem vtriuſque ſpeciei, ab illis verbis. *Qui pridie quam pateretur*: proſequaturq; Miſſam more ſolito, (etiam eleuando) vſque ad finem. Et poſt ſumptionem Corporis & Sanguinis Chriſti, ſumat & illam aquam, quæ reuerenter tractanda eſt propter contactum Corporis Chriſti.

Secundus modus eſt ex Scoto, qui Nauar: c. 25. n. 91 placet: poſſetq; obſeruari, in frequẽtia populi promiſcui, ad euitandam admirationem & ſcandalum. Sufficit *inquit* ſolum calicem conſecrare; & ſtatim ſumere,

mere, omibus alijs omiſſis. Sciendum tamen eſt, neceſſarium eſſe oblationem præmittere, ſaltem mentetenus, hoc eſt cogitatione concipere, oblationem illius vini, quod ſiue ſacerdos, ſiue etiã miniſter (loco primæ ablutionis) infudit, ſuper reſiduũ aquæ. Nã ſi nihil aquæ remanſit apponenda eſt alia. Deinde in medio Altaris conſecret ſacerdos, incipiens ab illis verbis, *Simili modo poſteaquã cœnatũ eſt*, vſque ad illa verba incluſiue. *Hæc quotieſcunq; feceritis, in meam commemorationem facietis.* Tandem ſumat cum reuerentia, abſque aliqua mora, prætermiſſis alijs, ne populus errorem intelligat. Poſtmodum illam quoque aquam ebibat. Quòd ſi ſacerdos turbatus, neſciens quid facto opus ſit, Communionem & poſtcõmunionem, atq; adeò Miſſam abſq; tali ſupplemento, compleuerit, caueat ne iterum tunc celebret, neque enim poteſt.

2. Aliqui conſecrantes, nimis propè Hoſtiam & calicem, os tenent, quaſi eum deglutire volentes, cùm aſtantium offendiculo ſeu ſcandalo, vt auribus proprijs audiui. Hoc itaque non eſt neceſ-

ſarium

ſarium: quia etiamſi per cubitum diſtaret os à calice, adhuc præſentia materiæ non impediretur.

3. Alij (*vt Nauar: c. 16. de attentione aſſerit*) verba conſecrationis tantò conatu & aſpiratione ab imò pectore tracta proferunt, vt ſcandalo ſint auditoribus: Alij nimis moroſè. Alij volunt, vt halitus aut verba tangant materiam conſecrandam, ideo & nimis ad materiã inclinantur, & halitu illam contingere curant, quod non eſſe neceſſarium ſed neq; decens *Azor* (ni fallor) *monet.*

4. Alij diſcrutiantur: credẽtes ſe non rectè proferrè verba conſecrationis. Sed ſatis eſt ea proferre bene moraliter: hoc eſt humano more, ita videlicet, vt ſi cum hominibus loquerer, intelligerer: & ſermo haberetur pro intelligibili atque claro.

5. Repetitio quoque in conſecratione non eſt facienda, quia indecens eſt, nihilominus ſi quis ſcrupuloſus id faceret, forma conſecrationis non vitiaretur: ac proinde valida eſſet conſecratio.

6. Reprehendit etiam Nauar. *vbi ſupra.* & pecca-

& peccare dicit eos qui Missam tam submissè recitant, vt circumstantes non possint audire. Reprehensibiles quoq; sunt, qui adeò clamorosè recitant, vt & aures aliorum offendant, & alijs celebrantibus impedimento sint. Vnde bene in rubricis Missalium docetur, vt nec nimis altè dicatur, ne cõturbẽtur alij: nec nimis submisse, nec nimis celeriter vel tarde, sed mediocriter, vt à propè circumstantibus possint audiri. Illi quoq; qui in eleuatione diutiùs hostiam vel calicem tenent eleuatam, corrigendi sunt.

INDEX

INDEX CONTENTORVM.

In Prima Parte.

De per-

In Secunda Parte.

In Tertia Parte.

De Pœnitentiario. 7. Capita. f. 276.

De Scrupulis § decem, f. 321.

Soli Deo honor & gloria.

Sanctus Dominus

O.PAWŁOWSKI

P.Æ·IN KOSCIOŁ